Generalul Nikolai Augusto viei Monkevitz (1869-1926?) a fost absolvent al Academiei Militare „Nicolae 1“ şi participant la Războiul Ruso-Japonez. Este comandant de armate în Primul Război Mondial, încheindu-si cariera militară pe frontul românesc. Emigrează în Franţa cu întreaga familie în 1918, unde este activ în diaspora rusă albă, dispărând misterios în 1926, la Paris.

Generalul Aleksandr Nikolaievici Vinogradski (1874-1935) a fost absolvent al Academiei Militare „Nicolae 1“ şi a participat ca artilerist în Războiul Ruso-Japonez şi în Primul Război Mondial. Luptă şi pe frontul românesc, iar după revoluţia bolşevică se alătură armatelor ruşilor albi. Se

refugiază ulterior în Franţa; moare la Paris în 1935.

Martorii unei drame colective

Prefaţă de Şerban-Liviu Pavelescu

Mai mult decât două mărturii memorialistice despre istoria aceluiaşi eveniment istoric, Revoluţia Rusă, în volumul de fată am reunit două viziuni diferite, două perspective complementare asupra întâmplărilor - până atunci nemaivăzute - ce au dus la disolutia uneia dintre cele mai puternice armate participante la Primul Război Mondial si, foarte rapid, la reconfigurarea istoriei europene, prin

instaurarea unui regim politic complet nou şi până atunci necunoscut, regimul bolşevic, pe întinderea imensului teritoriu reprezentat de fostul imperiu ţarist.

Autorii mărturiilor sunt doi militari, ofiţeri de rang înalt ai armatei ţariste, apropiaţi prin asemănările din biografiile profesionale, dar, aşa cum se poate deduce din scrierile lor memorialistice, diferiţi ca personalitate, stil şi disponibilitate de abordare a evenimentelor pe care le relatează.

Nikolai Augustovici Monkevitz (1869-1926?) provenea dintr-o familie nobiliară letonă, originară din Curlandia. Parcursul său de studii a fost tipic pentru categoria socială căreia îi aparţinea: şcoala de cădeţi, apoi şcoala militară de la Pavlovsk si Academia

Militară Imperială „Nicolae I“, destinată pregătirii ofiţerilor de stat-major ai armatei tariste. Ofiţer cultivat, cu o personalitate echilibrată, a îndeplinit funcţii de reprezentare diplomatică (a fost ataşatul militar al Rusiei în Elveţia în 1907), dar şi, din 1910, de contrainformatii militare. Ca majoritatea ofiţerilor din generaţia sa, în 1904-1905 a participat, din postura de ofiţer ataşat pe lângă Statul-Major al Armatei a IlI-a ruse, la Războiul Ruso-Japonez, terminat cu înfrângerea categorică a Rusiei de către Japonia, apoi a fost martor la tentativa revoluţionară din 1905, prefigurare a Marii Revoluţii din octombrie 1917. Si Monkevitz, ca si

Vinogradski, se raportează, în memoriile sale, la evenimentele din anii 1904-1905 ca la un termen de referinţă pentru anul 1917, încercând să decripteze, şi prin această cheie, semnele ce anunţau degringolada, iar ulterior disoluţia societăţii rusesti, inclusiv a armatei, ambele constituite pe aceleaşi baze despotice, de maximă inechitate socială.
în timpul Marelui Război, între anii 1914 si 1917, Monkevitz a fost comandantul Corpului 30 Armată, iar ulterior al Diviziei 71 Infanterie şi al Corpului 47 Armată, fiind distins pentru meritele sale în luptele din cadrul Ofensivei Brusilov cu cea mai înaltă medalie a Rusiei tariste,
Crucea Sfântului Gheorghe. în

luna mai 1917 a fost numit sef de
stat-major al Armatei a IV-a ruse, care opera pe teritoriul României,
în alianţă cu armata română.
Acesta este momentul din care începe relatarea memorialistică tradusă în ediţia de fată, o relatare
care poate fi considerată ca fiind redactată la cald. Aceasta a fost scrisă şi publicată la Paris în 1919, în vreme ce, în capitala Franţei, Conferinţa de Pace se afla în plină desfăşurare, iar „ruşii albi" încercau să determine din partea Aliaţilor o decizie de intervenţie
sau cel puţin de sprijin al forţelor lor militare împotriva bolşevicilor. Cum se ştie, Conferinţa de Pace
de la Paris nu a tranşat în nici un

fel poziţia statelor occidentale aliate faţă de noul regim al lui Lenin si nici nu a luat o atitudine explicită sau coerentă faţă de războiul civil din Rusia. După încheierea conferinţei, ofiţerii fostei armate tariste care izbutiseră să se refugieze în vestul Europei, cu precădere în Franţa, au continuat să militeze pentru a obţine sprijin în favoarea Armatelor Albe, fără a reuşi să determine vreo acţiune decisivă din partea statelor occidentale învingătoare în Marele Război. Monkevitz însuşi, emigrat în Franţa în ianuarie 1918, a făcut parte după această dată din Uniunea Militară Rusă (cu iniţialele ruseşti ROVS), o organizaţie înfiinţată de generalul alb Piotr Vranghel.

în această calitate a activat, în cursul anului 1919, si la Berlin, ca sef al Misiunii Forţelor Militare din Sudul Rusiei, armata de voluntari antibolsevici condusă de Vranghel. Ulterior, Monkevitz a devenit adjunctul generalului Aleksandr Kutepov, învestit cu conducerea ROVS. Colaborarea sa cu ROVS s-a încheiat în 1926, care este deopotrivă anul în care organizaţia se destramă, dar şi cel al dispariţiei lui Monkevitz. Această dispariţie a rămas până azi învăluită în mister. Se ştie doar că, asemenea majorităţii ruşilor albi, Monkevitz se stabilise la Paris împreună cu numeroasa sa familie, trăind în condiţii foarte

precare, după ce banii şi bijuteriile pe care încercaseră să le scoată din Rusia le fuseseră confiscate de bolşevici. Potrivit relatării celei mai mici dintre fiicele sale, Kira[1], căsătorită Epichkine, generalul a plecat de acasă într-o zi a anului 1926 si nu s-a mai întors, familia primind în schimb, din partea lui, o telegramă misterioasă prin care era anunţată că împrejurările îl obligau să plece, că nu se va mai întoarce şi că îi roagă pe ai lui să nu îl caute. în aceste condiţii, soţia şi copiii au presupus că Monkevitz fusese răpit de bolşevici şi că a fost împuşcat de aceştia, ca urmare a activităţilor sale antibolsevice din exil. Versiunea oficială a fost

însă aceea că generalul s-ar fi sinucis, nemaiputând suporta povara exilului si a sărăciei.

Aleksandr

Nikolaievici Vinogradski (1874-1935) provenea si el dintr-un mediu nobiliar, tatăl său, Nikolai Ilici, fiind starostele nobilimii din regiunea Podolsk, situată în apropiere de Moscova. Vinogradski şi-a început meseria armelor la şcoala de paji a armatei ţariste, iar ulterior, în 1899, a absolvit aceeaşi Academie Militară Imperială „Nicolae I“, şcoala de elită care pregătea ofiţerii de stat- major ai Imperiului Rus. Ca specializare, era artilerist, dar s-a făcut cunoscut si ca istoric militar, publicând o serie de lucrări despre istoria nobilimii ruse şi

despre
Războiul Ruso-Japonez, la care luase parte. A participat la luptele din Primul Război Mondial încă de la începutul acestuia, iar în noiembrie 1914 a fost decorat cu Crucea Sfântului Gheorghe pentru fapte de bravură pe câmpul de luptă. în 1915 a fost numit comandant al Brigăzii 14 artilerie, cu care a luat parte la Ofensiva Brusilov, iar în octombrie 1916 a fost trimis în România, în calitate de sef al unei misiuni ruse de artilerie ce trebuia să participe la perfecţionarea pregătirii forţelor româneşti. Din această poziţie a luat parte la luptele de la Mărăşti si Mărăsesti, a fost martor la încercările generalului Şcerbacev de a întârzia momentul destrămării armatei ruse de pe frontul din

România, iar după încheierea păcii separate şi disoluţia totală a trupelor ruseşti sa alăturat si el armatei antibolsevice, în calitate de membru al aceleiaşi formaţiuni din sudul Rusiei conduse de generalul Vranghel. Evacuat, după încheierea misiunii sale în România, mai întâi la Odessa, apoi în Iugoslavia, s-a stabilit în cele din urmă, începând cu anul 1926, la Paris, unde s-a concentrat mai ales pe activitatea de istoric militar. A participat la redactarea unor periodice ruseşti din exil şi a ţinut câteva cursuri la Academia Militară din Paris. Participarea lui în organizaţiile ruşilor albi din exil pare să fi fost, în toată această perioadă, mult mai redusă decât aceea a lui Monkevitz, deşi a păstrat neîntrerupt contactele cu compatrioţii aflaţi în

străinătate. A murit în 1935 la Paris si a fost înmormântat în cimitirul din Saint-Genevieve-le-Bois.

Cartea lui Vinogradski, *La guerre sur le front oriental,* din care le prezentăm aici cititorilor români traducerea părţii a doua, referitoare la situaţia de pe frontul românesc în toamna lui 1917 si începutul anului 1918, a apărut tot la Paris, la editura militară Charles-Lavauzelle, în 1926, anul în care autorul se stabilea definitiv în capitala Franţei. Dacă relatarea lui Monkevitz este personală şi directă, axată în principal pe descrierea evenimentelor politice şi a efectelor acestora asupra destrămării armatei ruse aflate pe frontul românesc, abordarea lui Vinogradski, mult mai tehnică, se concentrează de fapt pe

istoria colaborării româno-ruse în pregătirea şi desfăşurarea ofensivei din toamna anului 1917, insistând mai ales pe detalii de ordin militar şi alegând, probabil deliberat, să trateze doar incidental evenimentele politice care au dus la dezintegrarea armatei si la fenomenul dezertărilor în masă.

Un episod valoros al cărţii îl constituie relatarea momentului 25 februarie/10 martie 1917, acela al izbucnirii revoluţiei în Rusia, eveniment la care Vinogradski, aflat în permisie la Sankt- Petersburg, asistă în direct, din locuinţa sa învecinată cu garnizoana regimentului de gardă, în ansamblu, tonul si abordarea alese de Vinogradski sunt cele ale

istoricului care se doreşte obiectiv
mai mult decât ale martorului ocular care îşi relatează propriile trăiri şi povestea vieţii. Scris însă la aproape zece ani de la consumarea evenimentelor, probabil pe baza notelor sumare făcute atunci, din postura de comandant militar, textul său nu e lipsit de confuzii şi inadvertenţe, nici de o viziune generală mai degrabă partizană, panrusă, ce încearcă să supraestimeze, uneori cu preţul ocultării adevărului istoric, valoarea aportului rusesc la victoriile obţinute de armata
română în toamna lui 1917, respectiv să minimizeze efectul catastrofal al disolutiei armatei
ruse asupra posibilităţilor de a fructifica aceste victorii.

Mărturia sa istorică este completată oportun de relatarea lui Monkevitz, care descrie cealaltă fatetă a aceloraşi evenimente, din perspectiva celui aflat în interiorul lanţului decizional al armatei ruse. Spre deosebire de Vinogradski, Monkevitz înţelege de la bun început potenţialul distructiv al evenimentelor politice din Rusia asupra propriei armate aflate pe front si, în cartea de memorii redactată în 1919, destinată unui public occidental, nu se fereşte să vorbească deschis despre subiect, pe care îl analizează fără menajamente. Deşi, din nou spre deosebire de Vinogradski, Monkevitz alesese, în prima fază a Revoluţiei Ruse, cea liberală, o atitudine prudentă, de

acceptare pe cât posibil a cooperării cu agenţii revoluţiei trimişi să facă agitaţie în armată, memoriile sale nu menajează nici imaginea acestora, nici acţiunile lor dezastruoase de subminare a moralului şi disciplinei unităţilor militare ruse. Asa cum, deşi convingerile sale naţionaliste sunt la fel de ferme ca acelea ale lui Vinogradski, Monkevitz se arată mult mai deschis în a recunoaşte obiectiv că atitudinea destabilizatoare a guvernului de la Sankt-Petersburg, redenumit Petrograd după izbucnirea războiului, si sabotarea efortului militar comun de către soldaţii ruşi de pe frontul românesc au reprezentat principalele cauze

ce au împiedicat armata română să îşi fructifice victoria pe câmpul de luptă în toamna lui 1917, forţând ulterior România să iasă din război şi să încheie pacea separată cu Puterile Centrale.
Asemenea majorităţii ofiţerilor aflaţi pe front, şi Monkevitz, şi Vinogradski se arată preocupaţi în primul rând de stabilitatea acestuia şi de asigurarea posibilităţilor concrete de a continua luptele, menţinând Rusia până la sfârşit în tabăra care se prefigura

învingătoare.-
Angajamentul politic, de altfel complet interzis ofiţerilor ţarişti
înainte de revoluţie, nu a reprezentat în nici un caz o motivaţie definitorie pentru

acţiunile întreprinse de ei după declanşarea revoluţiei. în postura lor de comandanţi militari aflaţi pe un front străin, în situaţia de a lupta în colaborare cu o armată străină, evenimentele grave survenite în capitala imperiului iau luat prin surprindere şi i-au obligat să se adapteze rapid unei situaţii de criză complet inedită. Ştim din alte surse istorice că nici diplomaţia rusă nu s-a aflat într-o poziţie mai informată: ministrul Rusiei la Iaşi a aflat despre izbucnirea revoluţiei în Sankt-Petersburg de la prim-ministrul României, Ion I.C. Brătianu, la trei zile după producerea evenimentului.- în ceea ce îl priveşte, Monkevitz relatează că ştirea a ajuns la

comandanţii armatei chiar mai târziu, la o distanţă de şase zile după incidente, prin intermediul unei înştiinţări confuze primite de la Marele Cartier General rus. în această situaţie, prima preocupare a comandanţilor militari a fost aceea de a nu lăsa să se răspândească printre soldaţi starea de panică sau germenii revoltei, respectiv de a menţine cât mai multă vreme disciplina de luptă a trupelor.

Psihologia trupei, total absentă din relatarea lui Vinogradski, este foarte bine surprinsă de Monkevitz. Experienţa sa de ofiţer de contrainformaţii pare să-l fi ajutat acolo unde alţi comandanţi militari erau deja depăşiţi de situaţie. Ceea ce constituie însă o trăsătură comună a ambelor

relatări este sentimentul de descumpănire şi de umilinţă resimţit de ofiţerii ruşi, cel puţin de către aceia al căror prim reflex nu a fost oportunismul, aderarea din conformism sau laşitate la noua situaţie creată de bolsevizarea accelerată si haotică a trupei. O a doua trăsătură comună este încercarea de autojustificare, de disculpare a corpului ofiţeresc de acuzaţiile că a fost prea puţin energic în rezistenta sa fată de disolutia rapidă a unei întregi armate. în fine, atât Monkevitz, în 1919, cât şi Vinogradski, şapte ani mai târziu, consideră că, pentru europeni, singura modalitate de rezolvare a problemei bolşevice ar trebui să fie refacerea vechii ordini politice rusesti, eventual cu

unele îmbunătăţiri, şi că, pentru atingerea acestui obiectiv, singura soluţie fezabilă o reprezintă refacerea armatei imperiale, cu ajutor material din partea puterilor occidentale.

Atitudinea celor doi faţă de relaţiile cu armata si autorităţile române este şi ea, în linii mari, asemănătoare. Amândoi se declară plăcut impresionaţi de curtoazia şi de bunăvoinţa autorităţilor politice de la Iaşi faţă de ofiţerii ruşi puşi în dificultate de evoluţia evenimentelor din interiorul propriei armate. De asemenea, ambii remarcă voinţa de a lupta a armatei române, ofiţeri şi trupă, precum şi slaba apetenţă a soldatului român de a adera la propaganda bolşevică în condiţiile în care războiul se

desfăşura la el acasă, iar principala sa motivaţie era dată de nevoia de a se bate pentru a înlătura ocupaţia germană de pe teritoriul propriei ţări. Ambii autori amestecă însă aceste sentimente de recunoştinţă cu acuzaţiile, mai voalate sau mai directe, fată de decizia autorităţilor române de a păstra în depozitele din ţară materialul de război abandonat de armata rusă, în loc să-l predea forţelor albe spre a fi folosit în războiul antibolsevic.

Pentru autorităţile si armata română, izbucnirea Revoluţiei Ruse si efectele acesteia, atât asupra colaborării ruso-române pe frontul din ţară, cât şi asupra siguranţei

membrilor clasei politice şi a cetăţenilor români, au creat o situaţie de criză majoră, ce trebuia gestionată politic, diplomatic, dar mai ales militar. „Dorinţa de pace“, generalizată curând printre soldaţii ruşi, însemna, din perspectiva românilor, imposibilitatea de a-şi recâştiga patria pierdută şi, pe termen nu foarte lung, angoasa dispariţiei statului român, cauzată de trădarea unuia dintre aliaţi.

Una dintre relatările românești cele mai apropiate de evenimente îi aparţine lui Constantin Kiriţescu, care descrie astfel impactul imaginii armatei ruse asupra soldaţilor si ofiţerilor români:

„Nu mai era armata plină de mândrie şi de prestanţă care inspira respect şi admiraţie;

era o adunătură care inspira desgust şi teamă. [...] Ofiţerii si soldaţii

români priveau revoltaţi la spectacolul neobicinuit şi de neînţeles de ei a câte unui general sau colonel rus dând raportul, cu mâna la şapcă, vreunui ofiţer inferior, gradat sau - uneori - chiar unui soldat cu ţinuta neglijentă, descheiat la tunică, care merge legănându-se şi-i răspunde leneş şi indiferent. Este un «comisar al poporului» trimis pe lângă unitatea comandată de ofiţerul superior ca să supravegheze conducerea, adevărat spion în slujba Sovietelor de la Petrograd/-

Această imagine românească asupra spectacolului dezintegrării din interior a armatei ruse se potriveşte cu aceea descrisă de Monkevitz, care evocă, în egală măsură, trauma suferită

de ofiţerii
de carieră ai armatei ruse, puşi dintr-odată în fata unei situaţii
atât de revoltătoare, lipsiţi de mijloacele concrete de a se apăra împotriva agresiunii conjugate a factorului politic şi a propriilor soldaţi din subordine. Ambii
autori povestesc într-o manieră destul de edulcorată despre actele de jaf şi agresiune comise de soldaţii ruşi asupra populaţiei româneşti, despre impactul manifestaţiilor bolşevice
desfăşurate pe străzile Iaşiului, respectiv despre ameninţările directe la adresa regimului monarhic din România. Din punctul de vedere al autorităţilor române, aceasta a reprezentat însă una dintre situaţiile cele mai greu

de gestionat, cu atât mai greu cu cât, într-o primă fază, au încercat să evite o coliziune directă între soldaţii români si cei ruşi,
opunându-i pe primii celorlalţi în lupte deschise. în cele din urmă, forţate de împrejurări, au fost totuşi nevoite să recurgă şi la astfel de măsuri. Punctul culminant al coliziunii a fost zona oraşului Galaţi, unde, în ianuarie
1918, după ce, spre sfârşitul anului 1917, trupele ruseşti din România primiseră ordinul de demobilizare şi se retrăgeau în debandadă spre Rusia, producând jafuri şi dezordine, armata română a fost nevoită să lupte timp de trei zile cu forţele ruseşti insurgente pentru a le dezarma înainte de trecerea acestora peste Prut.-

Constantin Kiritescu

identifică, în procesul de descompunere a armatei ruse, trei momente care, în linii generale, coincid cu acelea descrise de Nikolai von Monkevitz: emiterea, de către Guvernul Provizoriu de la Petrograd, a faimosului Ordin nr. 1 pe armată (14 martie 1917), prin care soldaţilor ruşi li se acordau drepturi incompatibile cu disciplina militară, printre care şi acela de a nu asculta de ordinele superiorilor dacă acestea erau contrare dispoziţiilor emise de guvernul revoluţionar, de a-şi alege reprezentanţi în Soviete şi de a lua parte la decizia politică; crearea comitetelor revoluţionare, inclusiv în armată; trimiterea pe front a asa-numitilor „comisari ai poporului". Aceştia din urmă

erau civili, reprezentanţi ai Sovietelor, cu rolul de a face agitaţie politică printre soldaţi. Puterile lor, acordate prin mandat guvernamental, le surclasau pe acelea ale comandanţilor militari,

dar atribuţiile concrete pe care le aveau în interiorul armatei nu fuseseră la fel de bine precizate, astfel că posibilităţile de a comite abuzuri le erau, practic, nelimitatei Astfel, aducerea trupei în stare de rebeliune si de insubordonare fată de ierarhia

militară era un proces aproape finalizat chiar înainte de lovitura

bolşevică din octombrie 1917.

Acestea au fost condiţiile reale

în care armata rusă a luat parte la „bătălia pentru

Moldova“ din 1917, episod căruia Vinogradski îi dedică cea mai mare parte a memoriilor sale. Asa cum aflăm de la ambii autori traduşi în volumul de fată, contextul era dintre cele mai sumbre. înainte chiar de începerea luptelor de pe frontul românesc, soldaţii ruşi de pe frontul de la Tarnopol, aflat mai la est, în Ucraina, refuzaseră deschis să intre în luptă, încheind înţelegeri cu inamicul şi împuşcându-şi ofiţerii în timpul atacului. Printre comandanţii ruşi de pe frontul românesc exista temerea vie că acest scenariu s-ar fi putut repeta şi în România. Toate planurile strategice făcute împreună cu armata română au trebuit aşadar să ţină seama, de la bun

început, de pericolul real al trădării soldaţilor ruşi chiar în momentul
bătăliei. Pentru a evita o catastrofă similară celei de la Tarnopol, s-a decis folosirea mai ales a acelor unităţi ruseşti mai puţin contaminate de agitaţia bolşevică şi a unui amestec de persuasiune şi recurs la onoare, prin exemplul moral al trupelor româneşti. S-a încercat, pe cât posibil, ca trupele româneşti să le înlocuiască pe cele ruse, acolo unde atitudinea acestora din urmă era manifest ostilă faţă de ideea de a lupta. De asemenea, s-a încercat folosirea cu precădere a artileriei ruse, ale cărei trupe îşi conservaseră disciplina, şi cât mai puţin a infanteriei, pentru care procesul de bolsevizare se afla într-un
stadiu mult mai avansat. Chiar si

aşa, incertitudinea cu privire la comportamentul soldaţilor ruşi pe frontul românesc a creat dificultăţi suplimentare, împiedicând exploatarea primelor victorii obţinute si, în cele din urmă, determinând oprirea operaţiilor militare într-un moment favorabil ofensivei ruso-române, care, astfel, nu a mai putut fi fructificată.

Tabloul deplorabil din tabăra rusă era în contratimp cu ceea ce se întâmpla cu armata română. Aceasta, reorganizată şi antrenată cu ajutorul misiunii franceze conduse de generalul Berthelot, era pregătită şi dornică de luptă, resimţind, o dată în plus, ca pe o frustrare şi o nedreptate faptul că acţiunea ei se găsea

ameninţată de problemele interne ale organizării militare rusesti. La nivel de relaţii umane, starea de spirit de pe front a reprezentat un factor în plus pentru fricţiuni şi animozităţi între români si ruşi. în termeni de aport real al armatei ruse la operaţiile militare desfăşurate în Moldova, în vara şi la începutul toamnei anului 1917, aport pe care Vinogradski încearcă să îl reprezinte în termeni cât mai puţin defavorabili imaginii ruşilor, poziţia lui e contrazisă de impresiile directe ale participanţilor români la bătălie[2], dar susţinută parţial de opiniile ulterioare ale generalul Constantin Prezan, comandantul armatei române, precum şi de cifrele finale, care arată că unităţile

armatei ruse au înregistrat, în linii generale, un număr comparabil de morţi, răniţi şi dispăruţi cu cel al unităţilor româneşti angrenate în luptă.[s]

Ceea ce s-a întâmplat cu înalţii ofiţeri ruşi, după demobilizarea şi dezagregarea armatei pe care o conduseseră, e o poveste dramatică în sine, pentru care biografiile celor doi autori, Monkevitz şi Vinogradski, sunt reprezentative. Cei mai mulţi dintre ei au încercat să reziste până în ultima clipă, cu puţinele mijloace pe care guvernul de la Petrograd li le lăsase la dispoziţie, bolşevizării şi dezagregării uriaşei forţe militare pe care o reprezentase până atunci armata taristă. Alţii, mai ales dintre cei aflaţi în cercurile secundare

de
t
comandă de la Petrograd, au ales, fie sub constrângere, fie din considerente personale de oportunitate, să accepte colaborarea cu bolşevicii. Ei au
r
contribuit esenţial, chiar pe parcursul desfăşurării războiului civil, la organizarea viitoarei Armate Roşii, urmând bazele si
r ^ /
regulile de funcţionare aplicate în vecheaarmată
taristă.

r
Supravieţuitorii Armatei Albe s-au refugiat în Occident, unde au încercat să continue acţiunea
r
antibolşevică sau cel puţin să întreţină speranţa unei posibilităţi de întoarcere acasă pentru membrii comunităţii lor. Aceştia, în covârşitoarea lor majoritate,

şi- au sfârsit zilele în exil si au fost
îngropaţi în pământul de adopţie.
Dintre cei rămaşi în Rusia, doar
foarte puţini au supravieţuit, săraci şi deposedaţi de vechiul statut, valurilor de epurări bolşevice.

Cele două lucrări memorialistice pe care vi le prezentăm în continuare sunt aşadar, în egală măsură, mărturii de front, mărturii personale asupra Revoluţiei Ruse si, deloc în ultimul
rând, mărturii ale unei drame colective care, în acel moment, cu excepţia Revoluţiei Franceze din 1789, nu avea un precedent sau un termen real de comparaţie în istoria europeană. Cititorul de azi, care ştie că, după nici treizeci de ani, această dramă

avea să cuprindă jumătate de Europă, cu consecinţe de neînlăturat inclusiv asupra vremurilor contemporane, se întreabă probabil cum se raportau, cât înţelegeau şi, mai ales, cum de au lăsat contemporanii, ruşi şi europeni, cetăţeni de rând si factori de decizie, ca evenimentele ce aveau să schimbe pentru totdeauna faţa continentului să se deruleze până la victoria definitivă a unuia dintre cele mai criminale regimuri din istorie, cel bolşevic. Un posibil răspuns se află chiar în paginile care urmează.

1. Kira Epichkine, cea mai mică dintre copiii familiei Monkevitz, a devenit, ca fraţii ei, cetăţean francez si a locuit în Franţa până în anul 2007, când a murit la vârsta de aproape 100 de ani.

Ei îi aparţine o interesantă mărturie orală despre condiţiile instalării la Paris a familiei Monkevitz şi despre dispariţia generalului. Interviul a fost realizat de Arhivele Departamentale Alpes-Maritimes în aprilie 2007. înregistrarea video este disponibilă în două părţi la adresele web: http://www.dailymotion.com/video/xns4nt şi https://www.dailymotion.com? video? xns4qa, consultate la 15 iulie 2019.

2. Pentru atitudinea ofiţerilor ruşi
fată de evenimentele revoluţionare, vezi cartea lui Brian D. Taylor, *Politics and the Russian Army: Civil-Military Relations, 1689-2000,* Cambridge University Press, 2003, pp. 64-137.

3. *Cf.* Glenn E. Torrey, *Armata revoluţionară rusă si România, 1917,* Editura Militară, Bucureşti, 2005, p. 9.

4. Constantin Kiritescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919,* voi. II, Tipografia „România Nouăª, Bucureşti, 1923, pp. 321-

322.

5. Glenn. E. Torrey, *op. cit.,* pp. 99102.

6. Constantin Kiriţescu, *op. cit.,* pp. 316-317.

7. Acestea sunt descrise sugestiv de acelaşi Constantin Kiriţescu, *op. cit.,* p. 140: „Rareori o armată victorioasă a primit o lovitură morală mai puternică decât cea primită de armata a doua [română]. Să trăieşti sase luni de viată chinuită, susţinut numai de nădejdea zilei celei mari, când, cu preţul jertfei supreme, să poţi gusta bucuria izbânzii şi, odată ajuns aci, pe când braţul loveşte fără cruţare cu sabia de foc pe cotropitorul ogoarelor noastre, să fii deodată oprit nu de slăbiciunea ta, nici de puterea duşmanului, ci de dezertiunea aliatului era cea mai grozavă amărăciune pe care ne-o păstrase desfăşurarea războiului nostru, atât

de darnic în decepţii de tot felul.“

Cf. Glenn E: Torrey, *cit,* pp. 68-70.

Notă asupra ediţiei

Volumul de faţă cuprinde traducerea integrală în limba română a lucrării semnate Nikolai de Monkevitz, *La Decomposition de VArmee Russe* (apărută în 1919 la editura Payot din Paris, în traducerea franceză a lui Serge Persky), şi a părţii a doua din lucrarea semnată de generalul Vinogradski, *La Guerre sur le front oriental: En Russie. En Roumanie,* publicată la editura militară Charles-Lavauzelle din Paris în 1926, într-o ediţie corectată si adnotată de generalul francez Pierre Malleterre. Nici una dintre aceste cărţi nu a mai fost tradusă în limba română până acum. Am inclus în ediţia noastră doar cea de-a doua parte a lucrării lui

Vinogradski, cea referitoare la evenimentele petrecute pe teritoriul României în anii 19171918, întrucât evenimentele militare relatate în primele capitole, evenimente la care autorul a luat parte pe teritoriul Rusiei de la începutul războiului şi până în 1916, aşadar anterioare
izbucnirii Revoluţiei Ruse, nu
/*
prezintă un interes direct pentru economia prezentului volum.

în notele de subsol ale volumului am preluat integral notele din ediţiile originale, atât pe cele ale autorilor (indicate cu „n. a.“)> cât şi pe cele ale editorului francez (indicate prin „n. ed. fr.“). Notele editorului român nu sunt
însoţite de menţiuni între
¥¥
paranteze.

în cuprinsul lucrării am uniformizat cu grafie românească numele de persoane şi denumirile

de localităţi româneşti si rusesti care apar în ediţiile originale transcrise cu grafia specifică limbii franceze. Atunci când am avut de optat între mai multe variante cunoscute în limba română, în special în cazul numelor proprii ruseşti, am optat pentru varianta cea mai utilizată, indicând în notele de subsol sau în biografii şi celelalte variante cunoscute. Atunci când, în traducerea franceză, s-a procedat la transcrierea numelor proprii româneşti cu grafie franţuzească, am ales să folosim denumirea românească în cuprinsul textului, pentru cazurile în care transcrierea nuprezenta nici o problemă de identificare a persoanei sau a localităţii menţionate. Acolo unde am întâmpinat probleme de identificare şi aceasta nu a putut

fi făcută cu certitudine, am păstrat în corpul textului varianta grafică utilizată de autor, indicând în notele de subsol varianta românească cea mai plauzibilă.

Acolo unde autorii au ales să indice nume proprii doar cu iniţiale, am păstrat opţiunea lor şi am indicat în notele de subsol că aceasta este varianta originală.

Am alcătuit la finalul volumului un dicţionar de personaje istorice, pentru a uşura cititorului orientarea printr-o informaţie densă.

Ş.-L.P

.

NIKOLAI A. MONKEVITZ
DESCOMPUNEREA ARMATEI RUSE:
MEMORIILE UNUI GENERAL RUS
Prefaţă la ediţia franceză

Nikolai de Monkevitz este unul dintre cei mai tineri generali din armata rusă.

Ataşat la statul-major al Armatei a ffl-a în timpul Războiului Ruso- faponez, a intrat apoi în comandamentul statului-major general de la Petrograd. în cursul războiului actual- a fost decorat de cinci ori si a obtinut una dintre decoraţiile cele mai importante: Sfântul Gheorghe— pentru acte de bravură. în timpul ofensivei din mai 1916, în fruntea diviziei

sale, a reuşit de două ori să forţeze Styr-ul si Stokhod-ul.[n]
[r]

Generalul de Monkevitz, comandant al Diviziei 71 Infanterie, a participat la întreaga ofensivă Brusilov din primăvara lui 1916— şi a fost apoi trimis pe frontul din România, dar, în toamnă, situaţia a suferit o răsturnare neplăcută. La începutul lui decembrie 1916, după un dur marş forţat de 300 de kilometri, a intrat în contact cu inamicul la Râmnic[n]*, iar din acel moment îl regăsim în toate luptele date în România până la sfârşitul războiului. în mai 1917, a fost numit şef de stat-major al Armatei a IV-a, care opera şi în România. A*
renunţat la această însărcinare la 1
decembrie 1917, când au intrat în scenă comitetele bolşevice şi a fost pus în vigoare principiul electiv. Aceste comitete au avut

cinismul să îi ofere comanda Armatei a IV-a, dar el a refuzat, fireşte. După aceea a rămas la dispoziţia generalului Şcerbacev, comandantul-şef al frontului românesc, şi, până la sfârşitul lui iunie 1918, s-a ocupat de salvarea si lichidarea materialului abandonat de dezertori şi fugari.

Ca şi Şcerbacev, generalul de Monkevitz a fost declarat în afara legii de către comisarii poporului, deoarece a refuzat să le recunoască autoritatea şi, la fel ca Şcerbacev, a fost chemat în faţa tribunalului pentru refuzul de a atribui Ucrainei proprietatea asupra întregului material de război şi a fondurilor băneşti ale frontului românesc. După o rezistenţă îndârjită, a reuşit să convingă România să recunoască proprietatea Rusiei asupra acestui material şi să împiedice preluarea lui de către germani.

Aceasta l-a costat citarea în faţa unei curţi marţiale pentru „delapidare de bunuri ucrainene. Furia guvernului ucrainean de la acea vreme împotriva sa a fost foarte mare, căci Monkevitz a refuzat categoric să se încline în faţa puterii pe care acest guvern a arogat-o pe frontul românesc.

Cariera generalului îmi era deja cunoscută când, în iulie 1918, mi-a făcut onoarea de a mă vizita. Aveam în faţa mea un bărbat înalt, de 46-47 de ani cu trăsături pronunţate, energice, mustaţă şi părul tuns perie, uşor grizonant, exprimând deopotrivă fermitate şi blândeţe. Pe scurt, tipul soldatului.

Sosise din România cu trenul special care i-a adus în Elveţia pe marele patriot român domnul Take Ionescu şi pe prietenii acestuia, ca şi pe câţiva reprezentanţi diplomatici şi militari ai Antantei. Cu glas

sufocat, tremurând de emoţie şi de mânie, mi-a povestit ce au făcut revoluţia şi bolşevicii admirabilei armate ruse, care se bătuse cu atâta curaj vreme de trei ani. Faţa i se crispa de durere evocând tratamentele îngrozitoare pe care soldaţi incitaţi de agitatori le-au aplicat ofiţerilor. Şi câtă furie îl străbatea când povestea că a fost obligat să abandoneze lupta, să-şi abandoneze prietenii, aliaţii, Franţa căreia i-l dăduse pe fiul său!

Proiectele lui? Să se pună la dispoziţia Aliaţilor, să se întoarcă în Rusia dacă va fi cu putinţă, pentru a lupta împotriva bolşevicilor si a colabora la punerea pe picioare a unei noi armate ruse. Dar mai înainte avea nevoie să se îngrijească puţin; o contuzie la cap l-a obligat să ia o pauză de câteva luni. Apoi dorea să îşi revadă fiul,soldat în

Regimentul I al Legiunii Străine şi combatant pe frontul occidental.—

I- am cerut cu toată energia să scrie ce a văzut si trăit. Venind de la un comandant atât de apreciat, de la un martor ocular, mărturia lui nu poate să stârnească decât cel mai mare şi mai legitim interes. A acceptat şi, în luna noiembrie anul trecut, mi-a predat manuscrisul.

Memoriile generalului Monkevitz au luat forma unei cărţi pe care o vedem acum în cea mai fidelă traducere după textul rusesc. Asistăm la viaţa trupelor ruse de la revoluţie şi până în zilele noastre, la drama înspăimântătoare a descompunerii uneia dintre cele mai mari armate din lume, ale căror bravură şi abnegaţie merită să rămână în amintirea posterităţii. Este, printre altele,

un tablou emoţionant al răului de care suferă Rusia, al ruşinii de care au acoperit-o nişte oameni fără conştiinţă, făcând apel la instinctele primitive ale gloatei.

Dacă acest document istoric rezumă azi amare si triste experienţe, el conţine totodată şi informaţii preţioase.

Ianuarie 1919 Serge Persky [1] [2] [3] [4]

---

1 Primul Război Mondial.

2 Crucea Sfântului Gheorghe, cea mai înaltă distincţie militară acordată în Rusia ţaristă pentru acte de bravură în război. A fost abolită de Revoluţia Rusă în 1917 si reînfiinţată în anul 2000.

3 Styr şi Stokhod/Stokhid, râuri în Ucraina de Vest.

4 Ofensiva Brusilov, numită astfel după cel care a comandat-o, generalul Aleksei Brusilov, declanşată în iunie 1916 pe frontul de sud-vest, din Galiţia, împotriva armatei austro-

ungare, a fost cea mai mare victorie a Rusiei ţariste din timpul Primului Război Mondial, însă pierderile umane au fost uriaşe, atât de partea rusă, cât şi de partea austro-ungară. Succesul acestei ofensive a avut un rol important în decizia României de a intra în război împotriva Puterilor Centrale.

13. Aşa în original, este vorba de localitatea Râmnicu Sărat.

14. Două luni mai târziu, în septembrie 1918, în bătălia de la nord de Soissons, tânărul Monkevitz a fost rănit şi a suferit arsuri grave la ochi de la gazul asfixiant. La ora la care scriu aceste rânduri se află încă la spitalul militar, pe cale de a se vindeca (n. ed. fr.).

Cuvântul autorului

în aceste pagini mă străduiesc să înfăţişez un tablou cât mai fidel a ceea ce s-a întâmplat cu armata rusă după revoluţia din 1917. Am rămas pe front în toată perioada

care i-a urmat. N-am părăsit frontul nici măcar după dispariţia trupelor noastre, despre a căror activitate anterioară stătea mărturie bogatul material de război abandonat. Am trăit de la început până la sfârşit oribilul coşmar reprezentat de ruina celei mai numeroase armate din lume. îndrăznesc să sper că aceste amintiri îi vor fi de folos unui istoric din viitor care va încerca să reconstituie evenimentele unei epoci nespus de dureroase - niciodată Rusia n-a mai cunoscut asemenea umilinţe - si că le vor fi de oarecare utilitate tinerelor generaţii din patria mea.

întreaga perioadă de la sfârşitul războiului mi-am petrecut-o pe frontul românesc, astfel că mă voi ocupa mai ales de peripeţiile acestuia, care au fost aproape identice cu cele de pe toate celelalte fronturi rusesti. Această alegere mă obligă să dedic un

capitol special stării în care se afla sectorul românesc la începutul anului 1917, pentru a pune faptele în adevărata lor lumină

.

Capitolul I
Ruşii vin în ajutorul românilor

Cum se ştie, norocul armelor nu i-a surâs prea mult timp României. La o lună după ce au intrat victorioşi în Transilvania, soldaţii săi au început să sufere înfrângeri care sau succedat fără oprire, în pofida realei valori a trupelor. Iar armata română, continuând să reziste pe frontiera muntoasă dintre Moldova şi Ungaria, a dat înapoi pe toată linia frontului din Valahia. Şi în Dobrogea trupele ruso-române au cedat sub presiunea forţelor sensibil superioare ale germanilor, bulgarilor şi turcilor. Deja, după căderea Bucurestiului, o

importantă parte a armatei române se afla într-o stare atât de proastă încât a trebuit să fie retrasă în spatele frontului, Cartierul General Român neavând alte rezerve disponibile. Lucrurile luau o întorsătură critică si

întreaga România se afla în pericolul de a fi încercuită.

Comandamentul suprem al armatei ruse s-a grăbit să le vină în ajutor forţelor româneşti epuizate şi, din luna octombrie 1916, a trimis, fără întrerupere, trupe pe frontul românesc. Din nefericire, aceste întăriri ajungeau prea târziu, căci, deşi erau transportate rapid pe calea ferată, prin Bucovina şi Basarabia, până la frontiera română, căile ferate româneşti nu erau deloc apte să facă faţă transportului unor asemenea mase de oameni. De aceea, o parte considerabilă a regimentelor ruseşti trimise în

ajutor a fost constrânsă la marşuri forţate istovitoare (300 de kilometri şi chiar mai mult), începând de la frontierele septentrionale şi orientale, iar apoi erau trimise imediat în luptă pentru a înlocui regimentele româneşti epuizate.

Divizia pe care o comandam la sfârşitul lui noiembrie 1916 a fost retrasă în grabă din sectorul Kovel— şi, în şase zile, a ajuns pe drumul de fier la frontiera românească, la Bălţi, apoi la Ungheni; de acolo, deja în formaţie de luptă, a străbătut, în zece zile, mai bine de 300 de kilometri, printr-un noroi înspăimântător şi pe o ploaie care nu se mai termina. Nu am ajuns la Râmnicu Sărat decât pe 28 decembrie, adică în ziua în care oraşul se preda inamicului. În aceeaşi noapte, divizia mea a fost trimisă în linia întâi, iar a doua zi a dat o luptă crâncenă împotriva

inamicului, pe care a reuşit să-l oprească.

La acea vreme, pe tot frontul, de la Râmnicu Sărat până la Marea Neagră, nu mai existau trupe româneşti; acestea fuseseră înlocuite de regimente ruseşti. Pe drum, întâlneam la tot pasul unităti româneşti care se retrăgeau în dezordine; aveau un număr mic de baionete (elemente de luptă) şi un număr nesfârşit de convoaie. Aceste unităti în retragere produceau o impresie deopotrivă deplorabilă şi îmbucurătoare: deplorabilă pentru că acea mână de oameni în zdrenţe şi epuizaţi era mărturia vie a unor dure încercări si a unor nemiloase înfrângeri; îmbucurătoare fiindcă patriotismul lor, energia morală, spiritul războinic rămăseseră neclintite; disciplina era intactă. Era destul să stai de vorbă cu ei

câteva minute pentru a te convinge că, dacă erau bine conduse, aceste trupe eroice puteau fi foarte uşor refăcute. Misiunea franceză[1]^ a generalului Berthelot, sosită în România la sfârşitul lui 1916, a demonstrat-o în mod strălucit: în primăvara lui 1917, din aceste rămăşiţe ale armatei române s-au putut forma 15 divizii instruite şi perfect echipate, care, în iulie şi august 1917, si-au arătat forţa si priceperea în faţa inamicului.

Pe restul frontului, la nord de Râmnicu Sărat, în sectorul muntos care ajungea aproape până la Trotuş, regimentele eroicei armate— a generalului Averescu continuau să reziste, susţinute de cavaleria rusă; şi mai la nord, combatanţii erau din nou numai ruşi.

Aici trebuie retinut că aceste unităti române aflate sub conducerea vajnicului Averescu au fost singurele (trei sau patru divizii, cred) care au rămas neîntrerupt în faţa inamicului pe toată durata războiului, făcând constant dovada eroismului si a unei rezistente remarcabile. Am avut adeseori ocazia să mă întâlnesc cu generalul Averescu şi cu trupele sale, care luptau pe flancul nostru drept; eram uimiţi de disciplina lor de fier, de organizarea impecabilă, de activitatea lor si de multe alte calităţi preţioase. Erau un fel de armată specială în cadrul forţelor armate româneşti. Generalul Averescu, tipul clasic al bătrânului militar, spiritual, zgârcit la vorbă, care nu dispreţuia sarcasmul, era foarte simpatic. întreaga sa persoană emana încredere de sine si o voinţă inflexibilă. Si Statul său

Major producea o impresie excelentă şi se distingea de alte state majore româneşti prin numărul mic al ofiţerilor ce îl compuneau. Se prea poate ca, dacă întreaga armată română l-ar fi avut în frunte pe generalul Averescu, să nu fi suferit înfrângeri atât de grele. Din nefericire, raţiuni de politică internă, care ocupau un loc important în acea ţară, chiar şi în timpul războiului, nu au permis ca acest om remarcabil să fie numit generalissim.

La sfârşitul lui decembrie 1916, frontul românesc fiind aproape în întregime apărat de trupele ruseşti, plasate, cu generalii lor ruşi, sub comanda regelui României, comandantul suprem al armatelor, ofensiva inamică a fost definitiv oprită, după cincisprezece zile de lupte înverşunate. întreaga Moldovă, cu bogatele ei rezerve de grâne, a

fost pusă laadăpost de invazia germană.

Trupele ruseşti şi armata română a generalului Averescu sau stabilizat pe o linie care pleca de la frontiera cu Bucovina, mergea pe crestele Carpaţilor, pe graniţa cu Ungaria până la izvoarele Putnei, apoi, pe cursul acesteia, al Şiretului şi al Dunării, până la Marea Neagră. Aproape toate trupele româneşti, aşa cum am văzut, fuseseră retrase până departe, în nordul Moldovei, unde, sub conducerea instructorilor francezi, se reorganizau. Cât despre trupele ruse, acestea ocupau poziţii bine fortificate, bine situate, se completau şi se reconstituiau după luptele pe care le dăduseră, pregătindu-se pentru campania din primăvara lui 1917. [5] [6] armele

---

5 Oraş în nord-vestul Ucrainei.

6 Misiunea Militară Franceză, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, s-a aflat în România în

şi întregul spectru de expertiză şi sprijin tehnic necesare pentru opera de refacere a armatei române, misiune căreia i se va dedica în iarna anului 1916-1917. Alături de misiunile de instrucţie şi de sprijin tactic şi strategic, Misiunii Militare Franceze îi revine, pe timpul prezenţei sale pe teritoriul românesc, şi gestionarea expediţiilor de armament si muniţii ce traversau teritoriul rus, precum şi medierea, nu întotdeauna facilă, a relaţiilor tensionate dintre aliaţii de pe frontul răsăritean (România şi Rusia), dar şi reprezentarea şi apărarea intereselor franceze. Este cea mai importantă
dintre misiunile militare desfăşurate de Franţa în timpul Primului Război Mondial.

17. Este vorba de Armata a 2-a Română.

Capitolul II
Situaţia trupelor ruse pe frontul românesc la începutul anului 1917

începutul revoluţiei m-a găsit comandant al Diviziei 71 Infanterie, care îşi făcuse datoria cu loialitate şi curaj încă de la începutul războiului, în Galiţia şi în Carpaţii Orientali până în toamna lui 1915, apoi în Volînia—, unde a luat parte activă la ofensiva generalului Brusilov, în primăvara lui 1916. în toamna aceluiaşi an a fost trimisă în grabă în România, unde, aşa cum am spus, fără a se odihni după un drum lung şi greu, a intrat imediat în luptă, la 28 decembrie, la Râmnicu Sărat. în acel moment, inamicul îi încolţise pe ruşi şi pe români în sectorul de la

sud de
Putna şi de Şiret. Cu preţul unor lupte sângeroase şi înverşunate, trupele ruseşti au înlocuit treptat, pe toate fronturile, regimentele româneşti în dezordine si au reuşit
să opreascăi înaintarea inamicului pe linia acestor cursuri de apă. Ne refăceam şi, în prima zi a nefastei
noastre revoluţii, ne aflam într-o
stare de calm relativ, care dura de la 5 ianuarie 1917. Am profitat de această acalmie pentru a pune în ordine efectivele şi pentru a ne revizui materialul, care se cam uzase în timpul marşurilor forţate si al bătăliilor ce le-au urmat.
Graţie proviziilor trimise din Rusia si a muncii susţinute la fata locului, eram, la începutul lui martie, perfect pregătiţi de luptă şi siguri de victorie. Aşteptam cu încredere fie atacul inamicului, fie propria noastră ofensivă. Totul

era în favoarea noastră: moralul diviziei era excelent, eram siguri pe forţa noastră; efectivele erau complete; exerciţiile zilnice remediaseră lacunele din instrucţia întăririlor ce ne fuseseră trimise. Aveam o artilerie puternică, bine pusă la punct. Hrana era din abundentă: fiecare soldat primea pe zi 1200 grame de pâine, din care 400 de grame de pâine albă, 400 de grame de carne, 100 de grame de untură, 1/8 dintr- un litru de vin, legume, ceai, zahăr, tutun etc. Echipamentul era în bună stare. Tifosul exantematic— si febra recurentă care făceau pe atunci ravagii în toată România nu atinseseră decât puţin regimentele noastre. Mulţumită alimentaţiei copioase şi solicitudinii personalului sanitar, cazurile de îmbolnăvire au fost în număr infim. Băile şi

spălătoriile instalate în număr mare au contribuit la menţinerea bunei
sănătăţi a oamenilor noştri. Cel puţin o dată pe săptămână, soldaţii făceau baie şi primeau lenjerie curată.

Inspectând aproape zilnic poziţiile diviziei mele şi a unităţilor de rezervă, eram foarte satisfăcut de moralul soldaţilor si de aerul lor sănătos.

Graţie poziţiei sale fortificate, a tranşeelor săpate cu regularitate şi a acţiunii eficiente a artileriei puternice, divizia mea nu suferise aproape nici o pierdere, deşi ocupa un sector lung de 20 de kilometri. Totul concura deci pentru a crea condiţiile favorabile reluării unei lupte pe care ne bazam. Până atunci, oamenii puteau să răsufle şi să se distreze. La statul-major al diviziei montaserăm un mic teatru care nu

era rău deloc si care dădea trei reprezentaţii pe zi: o parte cinematografică, o mică piesă de teatru si un divertisment, foarte bine jucat de o trupă compusă din soldaţi amatori. Teatrul era frecventat zilnic de aproximativ 700 de soldaţi, ceea ce însemna că fiecare om din divizie (care număra mai bine de 20.000) venea la teatru cel puţin o dată pe lună. Apoi, când vremea s-a încălzit, spectacolele cinematografice au fost ţinute în aer liber pentru câte un regiment odată. La trei luni după revoluţie, teatrul, cinematograful şi toate accesoriile au trecut sub jurisdicţia comitetului deputaţilor de divizie; aceasta a dus la încetarea imediată a activităţii lor; politica invada totul, chiar si cele mai modeste distracţii în beneficiul soldatului.

armata română şi retragerea acesteia în Moldova, alături de administraţie si guvern (aproximativ 500.000 de persoane), la care s-au adăugat şi peste 1,5 milioane de refugiaţi, au creat condiţiile favorabile pentru declanşarea celei mai mari epidemii din istoria României. Lipsa unor condiţii igienice elementare, frigul, supraaglomerarea, subnutriţia reprezintă principalii factori ce au stat la baza declanşării epidemiei ce a făcut aproximativ 300.000 de victime, cele mai multe din rândul populaţiei civile. în lupta cu boala, peste 350 de medici şi personal medical, români şi membri ai Misiunii Militare Franceze, şi-au găsit moartea. Evoluţia epidemiei acoperă perioada anilor 1916-1917, primele cazuri fiind înregistrate în septembrie 1916. Epidemia intră în faza acută în ianuarie 1917 pentru ca, în martie 1917, să atingă apogeul. Ulterior, asistăm la un declin al cazurilor de îmbolnăvire, epidemia stingându-se în iunie 1917.

Capitolul III
Primele săptămâni ale revoluţiei - Atitudinea trupelor

Aceasta era situaţia diviziei noastre la începutul lui martie 1917. Primeam destul de regulat din Rusia scrisori şi ziare, iar prin ofiţerii care se întorceau din permisie ştiam câte ceva despre revoltele care avuseseră loc la Petrograd din cauza lipsei de pâine şi a scumpirii alimentelor. Ştiam si că nemulţumirea resimţită peste tot faţă de intrigile de la Curte, provocate de Rasputin şi de alte personaje nedemne din anturajul Ţarului, se întindea până la clasele superioare ale societăţii. Totuşi, eram departe de a ne gândi că revoluţia avea să izbucnească,

cu consecinţe atât de explozive. Eu personal îmi propusesem să plec în concediu la jumătatea lui martie şi aşteptam cu nerăbdare momentul unei odihne binemeritate, căci, pe toată durata războiului, nu avusesem decât douăsprezece zile de vacanţă. Soarta a decis însă altfel: în locul unui concediu liniştit, aveam să trec printr-o serie de crude încercări morale.

în dimineaţa zilei de 16 martie 1917, generalul Gavrilov[22], comandantul corpului meu de armată, care se găsea la 12 kilometri nord de statul-major al diviziei, m-a apelat şi mi-a cerut să mă prezint imediat la el pentru o discuţie pe care nu o puteam purta prin telefon. M-am urcat în automobil, convins că dorea să-mi transmită ordine si indicaţii necesare în vederea iminentei ofensive. Mi-am luat aşadar cu mine toate planurile,

documentele şi hărţile; pe drum, am examinat diferitele ipoteze şi planuri tactice.

îi lăsasem pe şeful statului-major si pe ofiţeri însufleţiţi de aceleaşi presupuneri; toţi erau pradă elanului exaltării ce ne cuprindea mereu în preajma bătăliei.

Dar nu era nici vorbă de ordin de atac: comandantul corpului meu de armată mi-a împărtăşit unele informaţii vagi şi fragmentare pe care tocmai le primise de la Marele Cartier General si care anunţau că la Petrograd avusese loc o revoluţie politică.

Presentimentele m-au înşelat rareori în viaţă; în preajma unei bătălii, am prezis aproape întotdeauna exact cum avea să se termine. De această dată, nu aveam decât informaţii incomplete şi confuze; se vorbea de revolte; umbla zvonul că puterea trecuse în mâinile

comitetului executiv al Dumei Imperiale, că Ţarul abdicase în favoarea fratelui său etc. si, cu toate acestea, eu am simţit clar că, dacă ordinea nu era imediat restabilită în capitală şi dacă o mână fermă nu prelua puterea, Rusia întreagă va fi aruncată în haos. îmi erau încă prea proaspete în minte tristele amintiri ale celor văzute în 1905 —, pe când mă găseam în Manciuria, cu armata, în campanie;— ştiam ce înseamnă acele comitete asa-zis executive, în fapt ne-executive şi vorbăreţe. Prevedeam ce ocean de vorbe inutile va îneca revoluţia rusă si ce va deveni marea masă a soldaţilor atunci când vor ajunge la ea principiile de libertate proclamate de revoluţie. în 1905, în Manciuria, o singură publicaţie

„liberă" (pe atunci, propagatorii revoluţiei nu făceau încă turnee în armată) a reuşit, într-un interval de timp foarte scurt, să transforme o armată puternică şi disciplinată într-o mulţime animată de un singur gând: să ajungă acasă cât mai repede posibil. Pentru soldat, toate cuceririle revoluţiei se reduceau la realizarea imediată a acestei dorinţe. Toate celelalte idealuri proclamate de revoluţionari erau pentru el literă moartă; nu le înţelegea. îmi era clar că acelaşi lucru urma să se repete dacă nu avea loc o intervenţie rapidă a unei autorităţi hotărâte.

Discutând situaţia cu comandantul corpului de armate, în absenta oricărei informaţii precise asupra evenimentelor sau a unor ordine formale din partea comandamentului suprem al armatei, am decis să nu facem

publice deocamdată acele ştiri, dar să le aducem la cunoştinţa tuturor
ofiţerilor superiori ai corpului de armate. în acelaşi timp, am hotărât să luăm măsuri energice pentru a menţine unităţile în formă si în
cea mai strictă disciplină. Comandantul corpului de armate a decis şi că va pregăti un comunicat cât mai clar cu putinţă, pe care îl va publica pe ordin de zi în cazul în care primea confirmarea oficială a evenimentelor anunţate.

Eram sigur de soldaţii mei, de aceea i-am propus pe loc comandantului să informeze comandantul suprem al armatei că eram gata ca, împreună cu divizia mea, să mergem acolo unde ne va trimite pentru a restabili ordinea. Nu ştiu dacă propunerea mea a fost transmisă Cartierului General, dar mă

îndoiesc; ulterior, am aflat că generalul conte Keller, comandantul unui corp de cavalerie si excelent tactician, făcând aceeaşi ofertă, a fost imediat obligat să se pensioneze.

în prada unor sumbre presentimente, am revenit în aceeaşi zi la statul-major al diviziei; i-am convocat imediat pe ofiţerii superiori şi le-am comunicat ce aflasem.

Abia a doua zi seara, pe 17 martie, divizia a primit confirmarea oficială a revoluţiei, cu precizări asupra celebrelor manifeste ale Tarului si Marelui Duce Mihail Aleksandrovici, apelul comitetului provizoriu al Dumei Imperiale şi răsturnarea Guvernului Provizoriu care se constituise.—

Am dat imediat ordin comandanţilor de regimente să explice trupei evenimentele.

însotit de un comandant de

brigadă, m-am dus la două regimente care se aflau în apropierea postului meu de comandă, în spatele tranşeelor, pentru a le comunica personal oamenilor adunaţi faptele atât de grave ce se produseseră în ţara noastră. Aş dori să povestesc în detaliu amintirile din acea zi.

Către ora 9 dimineaţa, în ziua de 18 martie, regimentul... infanterie s-a aliniat în efectiv complet pe marele platou din apropierea sectorului său. Era o zi minunată de primăvară, blândă şi însorită. Bine aliniat, bine echipat, regimentul reprezenta una dintre acele puternice unităţi de luptă care, în cursul unor bătălii lungi şi încrâncenate, a înclinat nu de puţine ori balanţa victoriei în favoarea noastră. Regimentul număra atunci 3000 de baionete, 30 de mitraliere, 8 aruncătoare de bombe, 8

aruncătoare de mine, un detaşament de cercetaşi pedestri si
călare, o escadrilă de telefonisti cu
50 de kilometri de fire si 25 de aparate. Ah! Ce trupă frumoasă! Ca de obicei, am fost întâmpinat cu un salut de bucurie si afecţiune de
această trupă de care eram mândru de ceva vreme. Trebuie spus că, recrutat la momentul mobilizării, aproape exclusiv dintr-un district minier si
industrial al Rusiei meridionale si condus, în primii doi ani ai războiului, de şefi care nu fuseseră
la înălţimea misiunii lor,
regimentul nu se bucura de o reputaţie ireproşabilă din punct de vedere militar. Când am preluat comanda diviziei, i-am acordat o atenţie specială şi am putut foarte repede să mă

conving că adevărata vină o purtau comandantul si câţiva ofiţeri
superiori. Am schimbat de îndată cadrele şi i-am pus în frunte un ofiţer relativ tânăr, dar de mare
valoare. De la primele lupte ce au urmat, acest regiment a dovedit o bravură exemplară: în vara lui 1916 a fost însărcinat cu operaţii foarte grele, pe care le-a îndeplinit în cel mai strălucit mod. Treabă ciudată, deşi au
făcut obiectul
celor mai severe măsuri, ofiţerii si soldaţi îmi arătau o afecţiune, o
încredere şi o simpatie cu totul speciale.

Domnea o linişte de mormânt. Ridicat în şa şi înconjurat de o pădure de baionete, am rostit mai întâi câteva cuvinte de introducere, apoi am citit manifestele, proclamaţia, apelul şi ordinul de zi pe corpul de armate, în fine, încercând să

pătrund în profunzimea inimilor soldaţilor, le-am cerut din tot sufletul, din dragoste de patrie, să privească evenimentele cu calm si raţiune, să îsi concentreze toate forţele fizice şi morale pentru a obţine victoria asupra inamicului. Le-am vorbit despre anii teribili pe care îi traversaseRusia la începutul secolelor alXVII-lea, al XVIII-lea si al XIX-lea şi mi-am exprimat speranţa că poporul rus va ieşi victorios şi din noile încercări pe care le avea în faţă: „De voi, eroi ruşi, le-am spus, depind ruina sau salvarea şi prosperitatea Rusiei. Numai tara în care domină patriotismul are dreptul la o existentă fericită; tara în care dragostea de patrie e sacrificată pentru pasiuni nedemne e sortită pieirii, ea va cădea sub stăpânirea celui mai puternic...

După ce mi-am încheiat discursul, în aceeaşi linişte

atotstăpânitoare, mi-am trecut în revistă regimentul şi nu am văzut în jurul meu decât feţe triste şi grave. Am văzut lacrimi în mulţi ochi; se auzeau chiar şi suspine. Oamenii aceştia, care luaseră parte la atâtea bătălii, care trecuseră prin cele mai crude încercări, care erau obişnuiţi să vadă în jurul lor suferinţa şi moartea, aceşti oameni erau profund emoţionaţi, feţele lor îşi pierduseră expresia de veselie pe care o aveau la sosirea mea. Dar nam văzut nicăieri nici un simptom de surescitare despre care vorbeau atâta jurnalele de toate nuanţele în primele săptămâni ale revoluţiei. Atmosfera din jurul meu era apăsătoare şi foarte tensionată, aşa cum se întâmplă adesea când o furtună stă să izbucnească. îi simţeam pe soldaţi intens preocupaţi de ceea ce le spusesem.

începând din acea zi, a domnit melancolia: n-am mai auzit niciodată râsul deschis al oamenilor mei, glumele şi aluziile lor vesele din timpul pauzelor de odihnă. Toate acestea au dispărut fără întoarcere. Sub influenta articolelor unei prese defetiste şi a oratorilor revoluţionari care s-au abătut curând asupra armatei ca un stol de corbi, soldaţii au devenit sumbri, temători, apoi iritaţi. în sfârşit, împinşi de discursurile incendiare si nesocotite de la mitingurile în care se predica ura de clasă, au ajuns în acea stare de abrutizare si de ferocitate care a condus la pierderea definitivă a armatei ruse, altădată atât de puternică.

Părăsind regimentul, în acea zi de 18 martie, ştiam că am încă

autoritate asupra lui. Eram sigur că ar fi fost de ajuns să spun un singur cuvânt ca să mă urmeze toţi ca unul si să asculte, fără discuţie, orice ordin al meu, în numele dragostei de patrie pe care o cultivasem până în acest moment tragic... Divizia mea deţinea o poziţie de luptă în faţa unui inamic redutabil, care cunoştea evenimentele si se bucura. Datoria noastră era să ne apărăm patria cu piepturile şi cu baionetele noastre.

Dar, reîntors la statul-major al diviziei, m-am simţit neputincios în fata dezastrului care ameninţa Rusia.

Curând s-a întors şi generalul-maior Kanterov, comandant de brigadă, de la cantonamentul unui regiment căruia îi comunicase evenimentele. Servea

în armată de treizeci si cinci de ani, fusese rănit de trei ori în timpul războiului şi citat pe ordin de zi, era un erou adevărat. Si el mi-a confirmat aceleaşi presimţiri funeste.

20. Generalul Aleksandr Nilovici Gavrilov era, în acel moment, comandantul Corpul 30 de Armată rus, aflat pe frontul românesc.

21. Considerată un preludiu al Revoluţiei Ruse din 1917, revolta din 1905 a izbucnit în diferite zone din Rusia, fără cauze precise, sub forma unei mişcări antiguvernamentale, care însă nu contesta autoritatea tarului. Punctul de maxim a fost atins la Sankt-Petersburg, în ziua de 9/22 ianuarie 1905, denumită „duminica însângerată, când gărzile imperiale au tras asupra muncitorilor revoltaţi, conduşi de un preot, Gheorghi Gapon. Oficial, au fost declaraţi 96 de morţi si 333 de răniţi, dar forţele antiguvernamentale au pretins că

numărul morţilor s-a situat, în realitate, între 1000 şi 4000.

22. Referire la Războiul Ruso-Japonez din 1904-1905, care a avut drept cauză concurenţa celor două imperii pentru o mai mare sferă de influentă în China. Războiul s-a încheiat cu victoria Japoniei şi semnarea tratatului de la Portsmouth, la 5 septembrie 1905, prin mijlocirea preşedintelui american Theodor Roosevelt. Prin acest tratat, Rusia se obliga să evacueze Manciuria şi să recunoască interesele japoneze în Peninsula Coreea.

23. Revoluţia din februarie 1917, considerată primul stadiu al Revoluţiei Ruse, a avut ca rezultat imediat abdicarea tarului Nicolae II si formarea Guvernului Provizoriu, condus iniţial de prinţul Gheorghi Evghenievici Lvov, iar ulterior de socialistul Aleksandr Kerenski. Guvernul Provizoriu a fost numit de către Dumă, echivalentul parlamentului rus, condusă la acea

vreme de Mihail Rodzeanko. în prima perioadă a revoluţiei ruse a existat o dualitate a puterii, împărţită între Dumă şi Soviete, care erau, la origine, consilii locale ale muncitorilor. Această dualitate a fost principala sursă a instabilităţii guvernamentale şi a măsurilor contradictorii adoptate cu scopul declarat de a democratiza regimul politic al Rusiei. Partidul bolşevic, condus de Lenin, deţinea un număr mic de reprezentanţi în Dumă, dar, cu ajutorul financiar al Germaniei, milita activ pentru ieşirea Rusiei din război si închiderea frontului rusesc. După ce, ca urmare a instabilităţii si a confuziei de

r f

autoritate, toate celelalte partide democratice s-au discreditat în ochii opiniei publice şi a apărut pericolul real al unei contrarevoluţii, radicalismul bolşevicilor a câştigat tot mai mulţi adepţi, iar în cele din urmă, în octombrie 1917, bolşevicii au preluat puterea prin lovitură de stat.

Puncte de suspensie în original

Capitolul IV Armata începe să se descompună - Cauzele descompunerii şi

---

perioada octombrie 1916-martie 1918, cu scopul de a ajuta la instruirea şi reorganizarea armatei române. Sosirea şi prezenţa sa în România s-a făcut la solicitarea autorităţilor politice şi militare române în contextul evoluţiei

nefavorabile a situaţiei de pe front şi a nevoii evidente de reorganizare şi înzestrare a armatei române. Totalizând 430 de ofiţeri şi peste 1.500 de subofiţeri si soldaţi, misiunea

militară franceză acoperea toate

7 Provincie istorică ce cuprinde, geografic, regiunea istorică a Ucrainei de Vest dintre râurile Pripiat şi Bug-ul apusean, învecinându-se la sud cu Galitia si Podolia. Volînia istorică este

partajată, la momentul de faţă, între Ucraina (regiunile Rivne, Volîn şi

responsabilitatea principalilor instigatori ai revoluţiei - Acţiunea domnilor Gucikov si Kerenski ca miniştri de război

I

în tot acest timp, aşa cum am aflat mai târziu din ziare, în capitală şi mai ales în Duma Imperială, instigatorii revoluţiei, de orice orientare vor fi fost ei, de la preşedintele Dumei până la internaţionalişti, lucrau cu totii pentru distrugerea perfidă a armatei, fără a realiza că aneantizarea acesteia însemna ruina Rusiei. Nu pot găsi alt

---

părţi din Tarnopol, Jitomir şi Hmelniţki), Belarus şi Polonia.

8 înfrângerile suferite în campaniile anului 1916 de către

cuvânt pentru a califica ce s-a întâmplat în primele zile ale revoluţiei la Petrograd: unităţile regimentelor îşi părăseau cazărmile fără autorizaţie, cu sau fără ofiţeri (se spune că aceia au fost obligaţi să se supună trupei), defilau în stradă fără alt scop decât acela de a-şi manifesta tendinţele revoluţionare şi de a le arăta orăşenilor speriaţi latura negativă a libertăţii câştigate. în clădirea Dumei Imperiale, aceste mulţimi înarmate s-au întâlnit cu nişte oameni care, se pare, erau cei mai interesaţi să păstreze armata pentru a-şi apăra patria şi a o feri de anarhie si invazie: si tocmai aceşti oameni au fost cei care, în acele zile memorabile, au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru a o distruge. Ce-o fi fost oare în capul primului ministru de război, ales dintre oamenii de stat,

investit cu încrederea ţării lui? El, pe care adeseori, înainte de revoluţie, l-am auzit susţinând cu o elocventă
strălucită interesele armatei si ale
apărării naţionale, interese ce îi erau, după propria-i mărturie, bine cunoscute. Aceşti oameni pe care, în primele zile ale revoluţiei, i-am considerat salvatorii patriei şi în mâinile cărora ne-am pus, cu deplină încredere, soarta, în exaltarea lor revoluţionară si
uitând cu totul de disciplină - baza indispensabilă a unei armate - au spus trupelor din garnizoana Petrograd asemenea baliverne, încât, în două zile, le-au transformat în bande înarmate, periculoase chiar şi pentru ei. Am citit cu o profundă enervare discursurile domnilor Rodzianko, Miliukov, Gucikov, Ciheidze, Kerenski, Tzereteli, ca şi faimosul ordin de zi nr. l[2]^ despre

drepturile soldaţilor. E o crimă împotriva patriei ce au făcut oamenii ăştia. Dacă ar fi fost prevăzători, ar fi înţeles că, pentru a reconstitui naţiunea rusă, aveau nevoie de o armată străină de politică, o armată de patrioţi, nu o mulţime leneşă, fără regulamente si fără frâne.

Pe front, în armata activă, în primele săptămâni ale revoluţiei, graţie patriotismului veritabil, tactului politic şi conştiinţei comandanţilor, trupele au rămas o forţă organizată, capabilă să apere ţara împotriva invaziei şi anarhiei, dar revoluţionarii voiau să le transforme,cât mai rapid cu putinţă, în bande după chipul şi asemănarea celor din Petrograd. Au reuşit foarte repede, dar nu prevăzuseră consecinţele. Credeau că trupele loialiste de pe front erau periculoase pentru ei, că ar fi putut să îi lipsească de

putere şi de cuceririlerevoluţiei. Or, dimpotrivă, s-a dovedit că de toate acestea i-a deposedat garnizoana din Petrograd, pervertită de ei înşişi.

Efectiv, în timpul primelor cincisprezece zile, revoluţia n-a adus aproape nici o schimbare în viaţa diviziei mele. Disciplina a fost menţinută integral, serviciul militar se îndeplinea la fel ca înainte, exerciţiile se făceau cu regularitate. N-au fost decât câteva cazuri de indisciplină printre soldaţii reveniţi din permisie după revoluţie, deja atinşi de morbul libertăţii sau, mai degrabă, al libertinajului. Aceste cazuri izolate de indisciplină au fost totuşi energic reprimate şi nu au avut urmări.

Dar situaţia s-a schimbat văzând cu ochii imediat ce au început să sosească jurnalele care conţineau

Ordinul de zi nr. 1 al Sovietului deputaţilor muncitorilor şi soldaţilor din Petrograd, primul ordin dat de noul ministru de război, Gucikov, despre abrogarea celei mai importante părţi a regulamentului serviciului interior. Tot atunci ne-au venit, de la Petrograd, primii conferenţiari ai revoluţiei.

Mă voi opri puţin mai mult asupra acestor diverşi factori care, într-o perioadă de timp foarte scurtă, au modificat cu totul fizionomia armatei.

După cum se ştie, Ordinul de zi nr. 1 al Sovietului muncitorilor si soldaţilor din Petrograd a fost publicat în primele zile ale revoluţiei, fără ştirea Guvernului Provizoriu. Fără îndoială că acesta a fost motivul pentru care el nu a fost adus la cunoştinţa nici unei unităţi şi nici unui stat-major. Totuşi, imediat ce a apărut, a fost

aplicat în garnizoana Petrograd, de unde s-a răspândit cu iuţeala fulgerului în întreaga Rusie şi în armata de campanie. Deja în 1905, când mă întorceam, pe la jumătatea lui decembrie, de pe frontul din Manciuria la Petrograd—, am primit, la gara din Krasnoiarsk, un ordin de zi similar semnat de Sovietul deputaţilor Batalionului 3 rezervă al Căilor Ferate. Comparând cele două documente, am constatat că Ordinul de zi nr. 1 al Sovietului din Petrograd era copia exactă a celui de la Krasnoiarsk din 1905. Aşadar, în cei doisprezece ani scursi de la revoluţia din 1905, agitatorii socialişti n-au reuşit să elaboreze ceva mai bun pentru a reorganiza armata potrivit principiilor lor, iar când au considerat că a venit momentul reformei, au scos în grabă din propria arhivă revoluţionară manifestul din 1905 si l-au

publicat.

Ce era deci acest Ordin de zi nr. 1? Asupra tuturor militarilor seriosi, acest decret n-a făcut decât impresia unor vorbe zornăitoare, scrise pe genunchi de nişte oameni care nu ajunseseră la maturitate politică şi nu aveau nici o noţiune despre ce înseamnă o armată. în această elucubraţie, care putea foarte bine să ofere inspiraţie pentru nişte scene de operetă, principalul punct revoluţionar era, evident, cel care introducea politica în armată, pe o scară largă, dând tuturor militarilor dreptul de a intra în grupări politice, de a lua parte la adunări etc. Celelalte articole prevedeau anularea a tot ce însemna baza armatei, mai ales a salutului în faţa superiorilor, a puterii disciplinare a comandanţilor si, în consecinţă, a

disciplinei înseşi. Pe de altă parte, le dădea soldaţilor dreptul de a face comerţ, de a lipsi din cazarmă fără aprobare specială, le permitea să poarte ţinuta civilă în afara serviciului etc. La modul general, în acest document era vorba numai despre drepturile soldaţilor, dar nu se spunea nici un cuvânt despre îndatoririle lor. Desigur că oamenii au aderat foarte repede la aceste dispoziţii foarte avantajoase şi au făcut uz imediat de libertinajul ce li se oferea astfel, uitând cu totul de obligaţiile lor.

Pus în practică de garnizoana capitalei încă de la începutul revoluţiei, manifestul a pulverizat rapid armata ca forţă organizată şi a transformat-o în bande dezordonate, care, în virtutea însăşi a ordinului de zi, nu puteau fi trimise pe front.

Mai târziu, după multe lupte, după ce Rusia s-a întărit, am putut vedea cât valorează

instrucţia militară dată soldaţilor după revoluţie. Această instrucţie - o spun ei înşişi - fusese aproape complet suprimată.

Soldaţii îşi petreceau zilele în adunări si făceau mai ales comerţ, adică vindeau tot: cauciucuri, pantofi, făină, ţigări etc.

Autorizaţi de „Consiliul muncitorilor şi soldaţilor să poată lua totul înaintea civililor, erau primii care intrau în magazine, cumpărau mărfurile şi le revindeau direct în stradă, cu un profit frumuşel, locuitorilor care, aşezaţi la coadă, îşi aşteptau rândul.

Aceşti soldaţi nu doar că nu aveau nici o legătură cu viaţa militară, dar abia dacă ştiau să mânuiască o puşcă. [9]

---

9 Ordinul nr. 1 al Guvernului Provizoriu, adoptat la 28

Capitolul V
Reformele revoluţionare în armată - Declaraţia drepturilor soldatului, transformarea tribunalelor, comitetele

Acest ordin de zi, cum am spus, a ajuns rapid pe front şi, cu toate că ministrul de război, Gucikov, a declarat că el nu se aplica armatei de campanie, nu a contribuit mai puţin la completa tulburare a spiritelor soldaţilor şi a vieţii întregii armate, în general. Oamenii nu puteau, fireşte, să înţeleagă de ce astfel

---

februarie/14 martie 1917.

10 Locotenent-colonel, domnul Monkevitz era atunci ataşat pe lângă statul-major al Armatei a 3-a (n. ed. fr.).

de drepturi şi libertăţi le erau acordate
t
camarazilor lor din spatele frontului, dar le erau refuzate lor, care sufereau toate privaţiunile şi îşi riscau viata în fiecare moment.
t r
Perplexitatea lor a devenit şi mai mare când, foarte curând după aceea, ministrul Gucikov a publicat un decret care punea în vigoare pentru armata activă câteva articole ale Ordinului de zi nr. 1 şi cerea, în acelaşi timp, opinia ofiţerilor superiori despre posibilitatea de a aplica şi celelalte principii. Atunci s-a petrecut ceva cu totul de neînţeles. în
r
unanimitate, ofiţerii superiori ai armatei active si-au declarat
r
opoziţia faţă de executarea acestui ordin, obiectând foarte just că aceasta ar echivala cu suprimarea armatei. Gucikov însusi era, cu
r J

siguranţă, de aceeaşi părere, înţelegând în sfârşit, din nefericire prea târziu, încotro ducea armata, a încercat să lupte împotriva elementelor extremiste din Guvernul Provizoriu (Kerenski etc.) şi împotriva celui de-al doilea guvern (Sovietul deputaţilor din Petrograd). I-a întrebat pe ofiţerii superiori, ale căror sentimente le cunoştea, dacă putea conta pe ei. Dar acţiunea îi depăşea forţele si a preferat o ieşire mai facilă: a părăsit Guvernul Provizoriu. Prin caracterul său oscilant, si-a creat o situaţie în care îi era imposibil să lupte. Trebuie spus că, în primele zile ale revoluţiei, un fel de comisie militară formată în cadrul Sovietului deputaţilor din Petrograd era compusă, pe de-o parte, din socialişti şi revoluţionari, care nu ştiau nimic

despre problemele armatei şi, pe de altă parte, din câţiva comandanţi superiori care trecuseră surprinzător de uşor de la vechiul regim la cel al Sovietului deputaţilor. Aceşti ofiţeri au jucat un rol infam în istoria ruinării armatei ruse. Din fideli apărători ai ordinii, au devenit peste noapte revoluţionari înflăcăraţi. Ei îsi dădeau seama că noile principii proclamate prin Ordinul de zi nr. 1, apoi reluate de Kerenski în ordinul său privind declaraţia drepturilor soldatului, echivalau cu distrugerea armatei. Cu toate acestea, preocupaţi să îşi păstreze poziţiile, au declarat în comisia militară că punerea în aplicare a acestor experimente hazardate li se părea posibilă.

Când Gucikov le-a declarat reprezentanţilor Sovietului deputaţilor din Petrograd că el nu putea admite intrarea în vigoare,

la nivelul trupei, a declaraţiei despre drepturile soldatului, elaborată de comisia militară a Sovietului, căci din asta ar rezulta descompunerea totală a armatei, i s-a răspuns că reprezentanţii armatei, înalţi gradaţi cu experienţă, membri ai comisiei militare a Sovietului, au aprobat fără rezerve proiectul şi că nu exista nici un motiv să se îndoiască de sinceritatea lor, cu atât mai mult cu cât printre ei se găsea un ministru de război al vechiului regim.

Gucikov a tolerat prezenţa acestor bizari înalţi reprezentanţi ai armatei în comisia militară, ba chiar i-a permis acesteia să dicteze deciziile ce trebuiau luate.

Aşa se face că generalii Polivanov, Tseil (azi se numeşte Pokatov), Potapov şi alţii şi-au imortalizat numele cu inima uşoară, semnând condamnarea la

moarte a armatei ruse, o armată până atunci redutabilă. Şi totuşi, generalul Polivanov, prieten personal al lui Gucikov, chiar dacă fusese ministru de război pentru o bucată de vreme, nu putea fi considerat o autoritate în materie. E destul să reamintim că în timpul Războiului Ruso-Turc din 18771878, când a fost rănit, obligaţiile
sale îl reţinuseră în mod constant
la Petrograd, în cancelarii şi în birourile administraţiei, foarte departe de front şi de armată.

Descurajat, Gucikov a plecat deci de la putere. Ministerul de Război i-a fost încredinţat lui Kerenski,
care s-a ilustrat imediat semnând ordinul de zi cu privire la declaraţia drepturilor omului, sub intensa presiune a Sovietului deputaţilor din Petrograd.

Aproape simultan, comandantul suprem al armatei a publicat un

decret care autoriza formarea de organe autonome ale administraţiei militare, sub forma comitetelor de tot soiul.

Din acel moment, disolutia armatei a progresat cu o rapiditate incredibilă. Ordinul de zi al lui Kerenski i-a lipsit pe comandanţi de puterile disciplinare, care au fost încredinţate tribunalelor de regiment şi de companie. Aceste tribunale, formate după principiul electiv dintr-un număr egal de soldaţi şi de ofiţeri, nu puteau, fireşte, să contribuie la menţinerea disciplinei. Erau alese, de preferinţă, dintre ofiţerii şi subalternii cei mai înfeudaţi drepturilor soldatului şi care, căutând să-şi păstreze popularitatea în faţa trupei, nu erau deloc tentaţi să pedepsească. Tribunalele de corp

de armată au
fost si ele transformate de
Kerenski în tribunale alese, astfel că în armată domnea totala impunitate. Justiţia astfel creată pronunţa invariabil verdictul de achitare pentru toate delictele, chiar şi în cazurile cele mai grave de violare a disciplinei şi a datoriei faţă de ţară. Curţile nu pedepseau decât dacă acuzatul era un ofiţer.

La corpul de armată la care mă găseam, tribunalul a achitat un soldat din trupele de cavalerie, acuzat că părăsise frontul şi că nu se întorsese decât după două luni. Vinovăţia lui era evidentă si totuşi curtea l-a eliberat, căci părăsise frontul „din motive revoluţionare".

Aflaţi în imposibilitatea de a menţine disciplina, comandanţilor le rămăsese un singur mijloc: reacţia morală, dar care nu dădea

rezultate, căci, în acel moment, autoritatea militară era în totalitate măcinată de agitatorii locali si străini. Ofiţerii care încă
îşi permiteau să le amintească oamenilor lor că exista o disciplină, aceea a datoriei faţă de patrie, erau consideraţi fie susţinători ai vechiului regim, fie contrarevoluţionari. Apelurilor lor, soldaţii le răspundeau cu strigăte: „Acum suntem liberi! Nu mai vrem disciplină cu ciomagul, ca pe vremea ţarului!... Destul ne-aţi supt sângele... Suntem cetăţeni
liberi"! E de la sine înţeles că aceşti
„cetăţeni liberi" nu puteau fi aduşi la ordine prin decretele ipocrite
ale comitetelor de tot felul si încă
şi mai puţin prin discursurile interminabile ale lui Kerenski

.

Capitolul VI Sosirea deputaţilor însărcinaţi să lămurească- armata. Tipologia lor.

Deputaţii trimişi de diferitele comitete cu misiunea de a lămuri trupele cu privire la revoluţie au făcut un imens rău armatei. Prima dată, fiindcă era Pastele, au sosit încărcaţi cu daruri pentru soldaţi, dar apoi au venit cu mâinile goale (revoluţia nu avea vreme să se ocupe de astfel de fleacuri).

Veneau înarmaţi cu recomandări speciale, date de ministrul de război, sau cu scrisori de acreditare emanând de la tot soiul de autorităţi. Aceşti deputaţi, misionari ai revoluţiei, purtau inevitabila brasardă roşie. Erau, în

cea mai mare parte, oameni care, înainte de evenimente, preferaseră să stea în spatele frontului, în poziţii liniştite, mai degrabă decât să meargă pe front. Odată cu revoluţia, au devenit membrii unuia sau altuia dintre nenumăratele comitete executive. Se aflau printre ei mulţi muncitori veniţi din fabrici, care lucrau în industria de apărare naţională, aşadar fuseseră scutiti de serviciul activ. Ambuscaţii - e singurul termen ce li se potriveşte - îşi luau acum un aer mândru şi important, ştiind că preţioasa lor existenţă nu era ameninţată de nici un pericol. Bineînţeles, toţi pretindeau că sunt vechi revoluţionari.

Mi-e greu să reproduc, chiar şi în termeni generali, ce le spuneau trupelor, atât de incoerent şi de confuz vorbeau, o adunătură de

clişee si de banalităţi. Din nefericire, aceste discursuri produceau o profundă impresie asupra soldaţilor, care constatau o dată în plus că se putea vorbi nepedepsit despre necesitatea de a încheia o pace imediată şi de a intra în tratative cu inamicul, despre inutilitatea tuturor războaielor etc. etc. în calitate de comandant de divizie, mă duceam permanent în tranşee, în acelaşi timp cu deputaţii-misionari. Asistam în general la pălăvrăgeala şi la conversaţiile lor, dar, repet, nu găseam în ele nimic care să aibă sens. Era un fel de bolboroseală: „De acum poporul va conduce totul de unul singur; naţiunile trebuie să aibă dreptul să dispună de ele însele; pacea fără anexiuni, fără despăgubiri, republică federativă, ziua de lucru de opt ore, socializarea industriei etc.“ Acestea erau subiectele

discursurilor înflăcărate, recitate şi debitate cu obişnuitele gesturi revoluţionare, care ameninţau întotdeauna cu degetul şi cu pumnul (caracteristic, se spune, pentru lipsa de talent oratoric), întretăiate abundent de apostrofări violente la adresa burgheziei perfide şi a sângerosului Nicolae (sângeroşii Lenin, Troţki şi compania nu se manifestaseră încă la acea dată), discursuri care, totuşi, electrizau mulţimea. Din aceste palavre, soldaţii trăgeau concluzia că venise vremea când fiecare putea să facă ce voia fără să îşi atragă nici o responsabilitate. Aplaudau şi strigau: „Ai dreptate, tovarăşe!"

Uneori luam şi eu parte la discuţii si, dornic să le arăt soldaţilor adevărata fată a celor care se ocupau de instruirea lor, le puneam deputaţilor diferite întrebări încuietoare. îi întrebam,

de pildă, dacă stătuseră multă vreme pe front, dacă participaseră la lupte, cât câştigau în fabrică. îmi exprimam opinia că, din pur spirit de dreptate, trebuiau trimişi imediat pe front toţi militarii care nu trecuseră încă pe acolo, pentru a-i elibera pe muncitorii aflaţi în serviciu activ, că lucrătorii din fabricile de apărare naţională trebuiau puşi pe acelaşi picior cu combatanţii, adică să primească aceeaşi soldă a soldatului de trupă, o uniformă, să fie hrăniţi, ei si familiile lor, pe cheltuiala statului şi să li se suprime câştigul, pe care ei înşişi îl declarau la 10-20 de ruble pe zi. Reaminteam marele avantaj pe care îl reprezenta faptul că nu îşi riscau viaţa în fiecare minut, ca noi ceilalţi.

Cuvintele mele le plăceau în general soldaţilor, care

întâmpinau replicile deputaţilor cu râsete ironice. Mesagerii socialismului se grăbeau să schimbe subiectul cu teme mai puţin scabroase pentru ei şi îşi reluau interminabila litanie despre burghezia care se hrănea cu sângele poporului etc. etc.

Ce mă mira în mod deosebit era faptul că deputaţii, care stăteau în tranşee în cea mai deplină siguranţă şi care, cel mai adesea, nici măcar nu auziseră vâjâitul vreunui glonţ sau obuz, îmi cereau aproape întotdeauna să le semnez un certificat care să ateste că se aflaseră sub focul inamicului.

Când voiam să ştiu la ce le-ar fi putut servi un astfel de certificat, răspundeau: „Cine ştie, mi-ar putea fi util într-o zi!“ înarmaţi cu astfel de certificate, făceau apoi demersuri la Cartierul General sau la minister pentru a fi decoraţi cu medalia Sfântul

Gheorghe, care purta efigia ţarului Nicolae al II- lea, deşi îl vestejeau pe acesta cu toate forţele.

*

îmi amintesc ca si când s-ar fi întâmplat ieri sosirea a trei dintre aceşti delegaţi. Era sfârşitul lui mai 1917, iar eu eram pe atunci şef de stat-major al Armatei a IV-a. Trimişi de comitetul executiv al Sovietului deputaţilor muncitorilor si soldaţilor din Petrograd, erau blindaţi de permise de trecere şi de recomandări de la Ministerul de Război, de la Soviete, de la marile state-majore. Unul dintre ei, un locotenent foarte tânăr si imberb, vorbea fără încetare, iar colegul lui, un muncitor de fabrică, vechi revoluţionar, fost exilat în Siberia (distincţie de înaltă valoare), îl întrerupea mereu zicându-i: „Nu te ambala, tovarăşe! Nu cunoşti

subiectul! Nu spui ceea ce trebuie!" Al treilea deputat, fost învăţător de ţară, vorbea puţin şi făcea cea mai bună impresie. Se vedea că nesfârşitele înţepături între ceilalţi colegi ai lui îl deranjau foarte tare. Aceşti trei indivizi, „membri marcanţi ai comitetului executiv, lucru de care am fost informaţi printr-o telegramă ce ne recomanda să le dăm tot concursul si să le oferim întreaga ospitalitate, s-au comportat la cină ca nişte înalţi demnitari aflaţi în inspecţie într-un mic orăşel de provincie. I-am întrebat cu modestie pe aceşti apostoli ai revoluţiei cum vedeau ei viitoarea organizare guvernamentală a Rusiei. Sigur pe sine, locotenentul imberb mi-a răspuns că Rusia va fi o republică federativă, după modelul elveţian. Fără să-i spun că petrecusem mai bine de un an în acea tară si că îi cunoşteam perfect instituţiile

politice, l-am rugat să-mi dea cât mai multe informaţii.— Sărmanul misionar, muşcând momeala, dădu dovadă de o asemenea ignoranţă în legătură cu Elveţia şi cu guvernarea acesteia, încât bătrânul muncitor revoluţionar, văzându-1 cum se bâlbâie, l-a întrerupt cu aceste cuvinte: „Tovarăşe, nu vorbi despre lucruri pe care nu le cunoşti!“ I-am dat nefericitului lovitura de graţie spunându-i că ştiam foarte bine Elveţia şi i-am explicat organizarea ei internă. Am adăugat că această formă de guvernare era complet inaplicabilă în Rusia, atâta vreme cât politica şi reorganizarea ţării erau încredinţate unor aventurieri inculţi şi lipsiţi de experienţă. Amintesc acest caz pentru a arăta totala nulitate a unor oameni care, de pe o zi pe alta, s-au declarat capabili să lucreze la

edificarea statului.

Aceste personaje aduceau cu ele mari cantităţi de broşuri dăunătoare menţinerii disciplinei şi întăririi spiritului militar.

Aceşti trei factori de la începutul revoluţiei: deciziile miniştrilor de război, Gucikov şi Kerenski, activitatea apostolilor socialismului în armată si influenta literaturii revoluţionare au desăvârşit foarte repede opera de distrugere. în iulie 1917, în momentul începerii ofensivei pe frontul rusesc si românesc, armata rusă încetase să mai existe. Ea semăna cu epava unei nave în derivă, care abia mai putea pluti şi abia îşi mai putea purta echipajul. Noi, cei de pe front, eram perfect conştienţi că era o nebunie să te lansezi într-o operaţie de mare anvergură cu o armată atât de

gangrenată. Dar Kerenski, care nu cobora niciodată din norii utopiei, a hotărât să atacăm: el conta pe victorie.

Comandant de divizie până la începutul lunii mai 1917, numit apoi şef de stat-major al Armatei a IV-a pe frontul din România (din care făcea parte şi divizia mea), am fost martorul ocular al ruinării lente a armatei până în luna mai 1918. Ducându-mă tot timpul în mijlocul trupei, mi-am putut da seama de întorsătura critică a evenimentelor. [11] [12]

Capitolul VII Demagogii regimentului

în divizia mea, ca în tot restul

---

11 în original „eclairer“.

12 Generalul Monkevitz a fost ataşat militar al Rusiei pe lângă Confederaţia Helvetică în 1907 (n. ed. fr.). '

armatei, decăderea, la început puţin vizibilă, devenea tot mai evidentă. Fiecare dintre aceste regimente a văzut ieşind din rândurile trupei, ca şi din grupul ofiţerilor, demagogi care se pretindeau apărătorii libertăţilor proclamate de revoluţie, adepţi înflăcăraţi ai cauzei socialiste. în realitate, singura lor preocupare erau interesele personale, aşa încât, după ce injectau o doză suficientă de otravă în mintea unităţilor, dispăreau fără să se mai întoarcă. în general, demagogii ofiţeri erau nişte fiinţe depravate şi neurastenice, care, văzând iritarea crescândă a soldaţilor

împotriva elementelor aşa-zis burgheze din armată, încercau să câştige simpatia trupei, flatându-i cele mai primitive instincte. Schimbându-şi convingerile ca pe mănuşi, aceste personaje negative au jucat un rol nefast. Ele i-au incitat pe soldaţi

împotriva celorlalţi ofiţeri şi au îngreunat pe toate căile eforturile acelora de a readuce calmul în spiritul trupei şi în viata de zi cu zi. Din nefericire,

în aproape toate unităţile au fost câţiva astfel de ofiţeri, care înainte

avuseseră notări foarte proaste, adesea cunoscuţi că îsi tratau

oamenii cu cruzime şi care, după evenimentele din martie, s-au transformat peste noapte în veterani ai revoluţiei, prevenitori, linguşitori faţă de soldaţi, subliniind, cu toate prilejurile şi chiar fără vreun prilej, egalitatea lor cu subordonaţii si incitându-i

în acelaşi timp pe aceştia împotriva comandanţilor. Fireşte că aceşti oameni au devenit idolii soldaţilor. în divizia mea erau

vreo zece ofiţeri din aceştia, unii

chiar cu grade superioare, între care si un colonel căruia nu i se

putea încredinţa o misiune fără

riscul de a o duce la eşec sau de a si duce oamenii la moarte. Un alt ofiţer superior din aceeaşi categorie avea talentul să se îmbolnăvească înaintea unei bătălii si să se facă bine imediat ce se reinstaura calmul. Unul dintre locotenenţii demagogi se distingea prin brutalitatea cu care îşi conducea oamenii. Un alt coleg al lui fugise de pe câmpul de bătălie în timpul luptelor din decembrie 1916, luând cu el întreaga sa companie, şi n-a putut fi convins să revină decât după ce a fost ameninţat cu curtea marţială acolo, pe loc.

Aceştia erau ofiţerii demagogi ai regimentului. Soldaţii de acelaşi tip se recrutau aproape exclusiv dintre cei pe care obişnuiam să-i numim „eroii din spatele

frontului: funcţionari de birou, ajutoare de chirurgi şi soldaţi sanitari, paznicii căilor ferate, telegrafişti etc. N-am văzut nici unul care să fi petrecut o perioadă mai îndelungată pe front în condiţiile aspre ale războiului. Un om din divizia mea, despre care sa vorbit mai târziu în toate ziarele din Rusia, era reprezentativ pentru această specie. Se numea Averbukh si lucra într-unul din birourile regimentului. înainte de război fusese actor pe o scenă de provincie şi avea un talent indiscutabil. Declama foarte bine si ştia să-si emoţioneze auditoriul. Când am organizat teatrul pentru soldaţi, l-am angajat pe Averbukh în trupă. Le plăcea mult tuturor. Imediat după revoluţie a început să tină discursuri incoerente si să organizeze demonstraţii politice, cu inevitabilul drapel roşu şi celelalte atribute indispensabile.

Dar trebuie să recunosc că aceste manifestaţii aveau un caracter moderat. La sfârşitul unei reprezentaţii a teatrului diviziei, la care asistam, Averbukh a pronunţat la adresa mea un discurs foarte bine adus din condei, dar deplasat, calificându-mă de comandant liberal, mereu preocupat de binele oamenilor, citând şi câteva exemple. Apoi, dintr-odată, a izbucnit în lacrimi (avea capacitatea să plângă la comandă), le-a ordonat soldaţilor să se aşeze în genunchi şi s-a aruncat la picioarele mele strigând: „Uraaa! Această manifestaţie mi-a displăcut profund şi m-am grăbit să-i arăt lui Averbukh lipsa de demnitate a unei asemenea acţiuni, adăugând că un om, cu atât mai mult un soldat-cetăţean liber, nu trebuia să îngenuncheze decât în faţa lui Dumnezeu." Averbukh a fost

transferat într-o divizie în curs de constituire şi l-am pierdut din vedere. Dar a revenit curând în amintirea mea. în noul său regiment, din acelaşi corp de armată, a devenit demagog în sensul complet al termenului, stârnind pasiuni şi incitând soldaţii împotriva comandanţilor prin discursurile sale atât de bine, încât contagiunea s-a întins şi la divizia mea, vecină cu aceea unde perora el. Apoi a plecat la Odessa fără autorizaţie, chipurile ca să cumpere un drapel roşu cu suma pe care o adunase de la regiment în acest scop. în acel oraş, omul nostru s-a întâlnit cu Kerenski, ministrul de război, si fireşte că n-
a lăsat să îi scape ocazia de a-1 saluta „în numele soldaţilor" printr-un discurs patetic, declarând că sosise direct din tranşee. Kerenski, care se pricepea prea puţin la oameni şi

încă şi mai puţin la lucrurile ce ţineau de serviciul militar, în loc să îl trimită pe acest dezertor înapoi pe front şi să-l dea pe mâna unui tribunal, l-a sărutat, după modelul ţarului, l-a făcut ofiţer si i-a dat o lună de concediu. Asa se face că un nesupus a fost făcut ofiţer de către ministrul de război (mulţumită unui discurs lacrimogen) spre edificarea întregii armate, care a înţeles că ministrul dădea infinit mai multă importanţă frazelor sforăitoare decât eroismului si bravurii. E inutil să mai adaug că toate eforturile superiorilor lui Averbukh, inclusiv ale comandantului Armatei, de a-l readuce pe front au eşuat, iar acesta a rămas în spatele frontului până la sfârşitul războiului.

Am zăbovit asupra acestui episod fiindcă îl caracterizează bine pe Kerenski

.

Capitolul VIII
Starea armatei la începutul lui iulie 1917, înainte de începutul ofensivei

Ofensiva de pe frontul românesc fusese stabilită la începutul primăverii lui 1917, dar evenimentele au obligat Cartierul General să o amâne până după mijlocul lui iulie. S-a decis să li se dea trupelor timpul necesar pentru a se calma, a asimila noile libertăţi, asa încât să nu se treacă la o operaţie de mare amploare decât cu o armată reorganizată pe principii democratice.

Nouă, celor care comandam pe front, ni se părea naiv să speri că armata va fi capabilă să înainteze; singurul nostru vis era acela de a ne menţine pe poziţii, cu regimentele noastre în

descompunere. Cu toate astea, autorităţile militare şi cele politice erau într-o stare de spirit mult mai optimistă.

Ce se întâmpla în acel moment pe front, în regimentele care, uitându-si toate îndatoririle, trebuiau în curând să se arunce asupra inamicului? Sunt de ajuns câteva cuvinte pentru a răspunde la această întrebare: într-un singur glas, întreaga armată vorbea, vorbea încontinuu, fără să se sinchisească de altceva.

Comitete deja complet formate ţineau şedinţe aproape fără întrerupere, începând de la comitetele de companie şi terminând cu comitetele de corp de armată. După o evaluare aproximativă, calculată doar la nivelul armatei noastre, cam 40.0 de oameni făceau parte dintr-un comitet sau comisie; 40.0 de oameni care nu mai făceau nimic altceva decât să

pălăvrăgească. în felul acesta, primul efect al democratizării armatei a fost să i se răpească acesteia un întreg corp şi chiar mai mult de atât de la activităţile pur militare. Aceste comitete perorau despre viitoarea organizare guvernamentală a Rusiei, despre condiţiile păcii, despre reformele militare urgente, poziţiile ce trebuiau luate faţă de unul sau altul dintre partidele politice şi faţă de programele lor. Emiteau aforisme pretenţioase şi interminabile despre toate aceste subiecte sau se lăsau antrenate în verificarea actelor organelor administrative anterioare revoluţiei, în speranţa de a descoperi abuzuri.

în toate unităţile, pe lângă comitete, se ţineau adunări autorizate cu lejeritate de ministrul de război, aproape în fiecare zi şi pe aceleaşi teme.

Totuşi, bunul-simt ar fi trebuit să-i spună lui Kerenski că armata ar fi trebuit ferită de această erupţie de vorbe goale.

în timpul acestor şedinţe de pălăvrăgeală nu se mulţumeau doar cu discutarea subiectelor susmenţionate. Se dezbăteau si chestiuni cu implicaţii imediate: durata exercitiilor si a manevrelor, aducerea unităţilor din prima linie si chiar încrederea sau neîncrederea ce i se putea acorda unuia sau altuia dintre comandanţi.

Pe scurt, uitaseră de inamic, care uneori se găsea la o sută de paşi de tranşeele noastre şi a cărui misiune era uşurată de acest exces de talent oratoric, izbucnit deodată în armata rusă. Uitaseră de patria care aştepta din mâinile

armatei victoria si sfârşitul ororilor
războiului.

La acea vreme, statul-major al Armatei a IV-a, care ar fi trebuit să se ocupe aproape numai de pregătirea ofensivei, era copleşit de sarcini, dar munca lui era una politică. în fiecare zi soseau la cartierul general divizionar numeroşi deputaţi trimişi de diferitele unităti cu cereri si plângeri dintre cele mai futile. Comandanţii scriau rapoarte dezolante despre ceea ce se petrecea cu trupele lor. Comitetele luau decizii dintre cele mai stupide. Adesea se adresau comandantuluiArmatei „pretinzând (aceasta era expresia lor curentă) mutarea unui comandant care nu era pe placul soldaţilor si motivau această „necesitate" prin faptul că un ofiţer sau altul era „susţinător al vechiului regim" sau că „nu

recunoştea libertăţile cucerite de popor". Ba chiar, o dată, motivul invocat a fost următorul: „Nu este de acord cu Kerenski". Era imposibil să te aduni în acest haos. Toate acele deputăţii, decizii şi „pretenţii" ne ocupau cea mai mare parte a timpului şi nu ne lăsau vreme să ne ocupăm de treburi mai utile.

Cât despre exerciţii, manevre şi lucrări de ameliorare a poziţiilor noastre, aproape nici nu se mai gândea cineva la ele. în anumite regimente, comitetele stabiliseră durata zilei de lucru la sase, cinci sau chiar patru ore. în tranşee, serviciul se executa de o manieră revoltătoare. Au fost chiar cazuri de unităţi regimentare care au refuzat în întregime să îşi părăsească cantonamentul de rezervă pentru a-şi înlocui camarazii din prima linie; numai după îndelungi negocieri au fost convinşi să se supună ordinelor.

Comandanţii, lipsiţi de orice putere disciplinară, nu aveau cum să lupte împotriva acestei stări de haos.

Aceasta era situaţia armatei în ajunul ofensivei. Chiar şi cei mai incompetenţi oameni în chestiuni militare înţelegeau, presupun, că nu te puteai aştepta la victorie având asemenea trupe

.

Capitolul IX
Pregătirea ofensivei din iulie pe frontul românesc

Pe toată durata războiului nu a existat nimic mai complicat decât aceste ultime pregătiri pentru ofensivă. în ciuda superiorităţii noastre numerice, a unei artilerii puternice, a unui echipament excelent, a abundentei de material tehnic, ne dădeam foarte bine seama că mentalul trupelor nu permitea nici un act de bravură. Ştiam că, dacă era să ieşim victorioşi, aceasta se va întâmpla doar graţie strategiei noastre. De aceea, pregătirea operaţiilor trebuia să se facă cu o grijă specială. Ca principiu fundamental al eforturilor preliminare, s-a hotărât să se

procedeze în aşa fel încât infanteria noastră să poată cuceri poziţiile inamice cu un minim de tensiune morală si minimul de pierderi posibile. Altfel spus, că soarta bătăliei va fi încredinţată aproape exclusiv artileriei. în plus, trupele trebuiau dispuse luându-se strict în considerare starea lor de spirit. Nu trebuiau aduse în grupul de asalt decât acele unităti care fuseseră mai bine conservate fată de starea de declin general. Era nevoie deci de o remaniere foarte complicată, ce ar fi putut fi evitată în timpuri normale. Din fericire, se găseau încă, în Armata a IV-a, câteva unităti din care simţul datoriei si al valorii militare nu dispăruseră cu totul. Aceste unităti au fost desemnate să dea primele lovituri.

Doar această circumstanţă îmi

permite să spun că trupele armatei noastre, încărcate cu o mare responsabilitate în această operaţie, au reuşit să îşi îndeplinească misiunea.

în ciuda extremelor dificultăţi topografice (terenul era muntos, iar accesul se făcea cu dificultate), pregătirea tehnică a fost remarcabil de bine executată. Frontul de atac a fost ales în sectorul care prezenta cele mai puţine obstacole naturale şi unde inamicul se aştepta cel mai puţin să fie atacat. Pentru a aduce pe poziţii artileria numeroasă, au trebuit construite mai bine 30 de kilometri de drumuri şi poteci, dar toate obstacolele au fost depăşite, iar la momentul stabilit, toate tunurile erau la locul lor, dotate cu muniţie din belşug şi cu bateriile legate între ele prin căi de acces corespunzătoare, gata de acţiune.

însă pregătirea morală a

ofensivei a fost cu mult mai dificilă. Cu toate că punctul de atac şi compunerea trupelor de asalt au fost ţinute, se înţelege, în cel mai deplin secret, pregătirile nu puteau scăpa atenţiei soldaţilor. Imediat au început nesfârşite conciliabule: date fiind condiţiile

păcii fără anexiuni şi despăgubiri, trebuia sau nu trebuia să atacăm? Câteva unităti au declarat deschis că erau gata să se apere, dar că nu vor lua parte la ofensivă, căci ar fi fost în contradicţie cu programul socialiştilor. Pe parcursul lunii iulie 1917, comandanţii s-au

dedicat aproape exclusiv convingerii soldaţilor, care îşi pierduseră facultatea de a raţiona, despre necesitatea de a lupta pentru a obţine încheierea rapidă a păcii. Ofiţerii Armatei a IV-a au mărturisit că nu mai trecuseră niciodată prin torturi

morale la fel de crude ca acelea. Cum vizitam adeseori trupele ce trebuiau să participe la ofensivă, am avut constant ocazia să ascult exhortaţiile superiorilor şi să iau şi eu parte la ele, ceea ce era umilitor pentru ei, pentru mine şi pentru soldaţi, dar nu aveam altă alternativă: tribunalele nu mai funcţionau, curţile marţiale fuseseră abrogate, nu mai exista disciplină la trupă şi chiar deplasările ofiţerilor şi soldaţilor de la o unitate la alta nu erau autorizate decât în cazuri excepţionale. în contra ideii de ofensivă, demagogii regimentului depuneau toate eforturile, descriind-o ca favorabilă doar burgheziei şi imperialismului. Zvonurile despre catastrofa de la Tarnopol—, ajunse la noi chiar la începutul ofensivei noastre, au lovit şi mai mult moralul trupelor, în legătură cu acest eveniment, cel mai ruşinos din întreaga

istorie a armatei ruse, erau citate numeroase cazuri în care, din regimentele de pe frontul de sud-vest, numai ofiţerii si câţiva soldaţi izolaţi, trimişi pentru a da un exemplu, au pornit la asalt, îndreptându-se spre o moarte aproape sigură. Am mai aflat că, în momentul atacului, în timp ce ofiţerii se aruncau asupra inamicului, soldaţii rămaşi în adăposturi i-au împuşcat din spate. Ecoul acestor fapte, care miau fost confirmate ulterior de martori oculari, s-a răspândit rapid în tranşee, prin mii de voci. Ne putem da seama în ce situaţie se găseau comandanţii în acele zile; era mai grea decât a criminalilor condamnaţi la moarte.

Am auzit adeseori spunându-se că ofiţerii ruşi n-au luptat cu destulă energie împotriva descompunerii armatei. Pot să

afirm că au făcut tot ce le-a stat în putinţă. Era destul să îi vezi la lucru pentru a te convinge. Voi mai avea, de altfel, ocazia să revin asupra supliciilor de nepovestit pe care le-au îndurat în timpul ultimelor luni de agonie a armatei.

Cu câteva zile înainte de data fixată pentru atac, doi ofiţeri ai unui regiment din fosta mea divizie au venit la statul-major al Armatei a IV-a, pe care o comandam atunci si, în numele camarazilor lor, m-au implorat să mă duc la trupă ca să-i readuc pe soldaţi la sentimente mai bune. Cu o noapte înainte, surprinseseră câţiva oameni vorbind despre faptul că îşi vor împuşca superiorii, cum se întâmplase la Tarnopol. Regimentul trebuia să ia parte la un val de asalt, iar ofiţerii, contând pe popularitatea mea în rândul diviziei, credeau că

as fi
putut avea o influenţă favorabilă. A doua zi, fără să anunţ pe nimeni si fără a fi însotit, m-am dus în tabără. Le-am amintit soldaţilor bătăliile glorioase duse de regimentul lor, de eroismul unora dintre ei, si am încercat să-i conving să vorbească liber. Dar fetele lor au rămas morocănoase si mohorâte. în unii ochi scânteiau lumini rele. Puteai ghici că nutreau în sinea lor planuri secrete. Venea noaptea şi eram grăbit să mă reîntorc la cartierul meu general. Atunci, pentru a răsturna starea de spirit a trupei, am recurs la mijlocul suprem. Adunând în jurul meu un număr cât mai mare de oameni, am pronunţat cu voce puternică următorul discurs: „Am auzit spunându-se că, printre soldaţii acestui brav regiment, există laşi

care vor să tragă în ofiţerii lor în momentul atacului. Aflaţi că eu nu
voi supravieţui unei astfel de infamii. îi voi cere comandantului suprem al armatei să mă aflu printre voi atunci când va începe asaltul si vă ordon tuturor - si veţi executa acest ordin - să trageţi în mine primul glonţ trădător înainte de a atenta la viata ofiţerilor
voştri. Cadavrul meu va fi
mărturia laşităţii voastre!" Auzind aceste cuvinte, conştiinţa
soldaţilor s-a trezit. Voci
îngrijorate s-au ridicat, spunând că nimic de acest fel nu se va întâmpla în interiorul regimentului. După ce am primit promisiunea lor că nu vor trăda, m-am întors la comandament, târziu în noapte. Până la urmă, acest regiment s-a luptat cu vitejie şi nu şi-a umbrit buna

reputaţie.

E limpede că, sub raportul moralului trupelor, pregătirea Armatei a IV-a în vederea ofensivei nu era deloc satisfăcătoare. La fel stăteau lucrurile în toate celelalte armate ruseşti de pe frontul românesc.

în schimb, printre regimentele româneşti care se pregăteau de atac odată cu noi, situaţia era cu totul diferită: un magnific elan de luptă anima armata refăcută şi întărită. Ofiţerii si soldaţii aşteptau cu nerăbdare să lupte, să îşi ia revanşa pentru eşecurile suferite în 1916 si să elibereze teritoriul ocupat. [13]

înfrângere zdrobitoare a armatei

---

13 Oraş din Ucraina, unul dintre punctele în care au avut loc lupte între armata rusă si armata austro-ungară în timpul Ofensivei Kerenski pe frontul de sud-vest, în vara anului 1917, confruntări soldate cu o

ruse, datorită defecţiunii unităţilor angajate în luptele de pe front

.

Capitolul X
Ofensiva ruso-română de la sfârşitul lui iulie 1917 în România

Două armate rusesti si două armate româneşti fuseseră desemnate să ia parte la ofensiva din iulie 1917 pe frontul românesc. Armata a IX-a rusă trebuia, printr- o apărare activă, să ţină ocupate forţele inamice şi să le împiedice să îşi întărească sectoarele pe care noi le atacam. Data de 24 iulie a fost aleasă pentru a începe pregătirea artileriei pentru întreaga armată, iar asaltul infanteriei, de asemenea simultan pentru toate trupele angajate în luptă, trebuia să înceapă în dimineaţa zilei de 26 iulie.

în Armata noastră (a IV-a), toate pregătirile erau terminate pe 23
iulie: trupele ocupaseră poziţiile de pe care trebuiau să pornească la atac, bateriile erau si ele montate.

Pe 24 iulie, dis de dimineaţă, artileria celor patru armate a început să lovească foarte puternicele fortificaţii cu care inamicul îşi înconjurase liniile în timpul celor şase luni de acalmie. Dar o ceaţă deasă şi o ploaie măruntă au jenat tirul şi, în primele zile, pregătirea nu a dat rezultatele pe care le aşteptam. Ceaţa făcea aproape imposibil să observi ce se întâmpla. Astfel, în seara zilei de 24 iulie, am început să examinăm eventualitatea de a amâna cu 24 de ore atacul infanteriei. Părerile erau împărţite: potrivit comandantului suprem al Armatei a IV-a ruse, generalul Ragoza, actualul

ministru de război al Ucrainei, si generalului Averescu, comandantul Armatei a Il-a Române, atacul nu trebuia amânat, dat fiind moralul instabil al trupelor ruse. Generalul Tsuricov, comandantul Armatei a Vl-a ruse, celebru pentru marea panglică roşie pe care o purta mereu la Crucea Sfântului Andrei, şi generalul Christescu, comandantul Armatei I române, ale căror trupe trebuiau să atace împreună pe cursul inferior al Şiretului, insistau pentru amânarea cu 24 de ore a intervenţiei infanteriei, pentru a se putea prelungi acţiunea artileriei. Comandantul frontului a fost de acord ca aceste două armate să mai aştepte o zi şi a lăsat la latitudinea generalilor Ragoza şi Averescu să atace la data fixată dinainte.

Cum vom vedea în continuare, această permisiune acordată

Armatelor a Vl-a si I de a ataca cu o zi mai târziu a avut consecinţe foarte rele. în vreme ce trupele generalilor Ragoza şi Averescu au lovit în ziua stabilită si au obtinut o victorie completă, celelalte două armate nu s-au mişcat nici a doua zi, nici mai târziu. Inamicul a putut astfel să îşi concentreze toate forţele asupra Armatei noastre a IV-a si să ne contraatace.

Voi reveni la acest subiect.

A doua zi, 25 iulie, vremea a permis artileriei să realizeze un tir pregătitor care a dat rezultate excelente. Toată lumea a recunoscut că îşi realizase pe deplin misiunea, neutralizând nodurile de rezistentă ale inamicului pe frontul nostru de atac. Infanteria, foarte sensibilă la acest aspect, a admis şi ea acest lucru. A fost şi impresia

mea personală; eram convins că rezistenta inamicului fusese frântă
şi că infanteria putea să cucerească liniile inamice fără dificultate şi fără multe pierderi. Aceste presupuneri au fost confirmate de un ofiţer de artilerie
austriac, luat prizonier pe 25 iulie, a cărui baterie de munte fusese trimisă în grabă pe frontul de atac, în noaptea de 24 spre 25. Acest ofiţer, pe care cercetaşii noştri l-au surprins la postul lui de observaţie împreună cu câţiva soldaţi, a declarat că germanii nu se aşteptau la un atac în acel punct, considerat inaccesibil şi perfect apărat. Tot de la el am aflat că germanii nu aveau rezerve pregătite în apropiere, că aduseseră în grabă, de la o distantă destul de mare, cele câteva întăriri pe care le mai aveau şi că în rândul trupei

domnea o stare de nelinişte, agitaţie şi perplexitate. Aceste informaţii confirmau observaţiile noastre: germanii îşi pierduseră calmul, acea siguranţă pe care o arătau în timpul atacului artileriei noastre.

Cum am spus, în acele zile acţiunea artileriei a fost foarte eficace. Tunarii arătau un entuziasm amestecat cu o doză de ostilitate fată de infanterie, care nu doar că nu împărtăşea aceeaşi stare de spirit, dar îngreuna treaba artileriei, amenințând că le va juca o festă urâtă observatorilor dacă focul nu înceta. Trebuie spus că infanteria acuză cu uşurinţă artileria de a se înşela asupra direcţiei focului. în timpul luptelor, mesajele telefonice mă informau în fiecare clipă că artileria noastră trăgea în propriile trupe. Aproape

întotdeauna afirmaţiile erau false, dar era destul de greu să faci infanteria să înţeleagă asta. în astfel de cazuri, dădeam ordin artileriei să înceteze focul pentru câteva scurte momente; dacă plângerile infanteriei continuau, îmi era apoi uşor să dovedesc că nu erau întemeiate. După revoluţie, aceste acuzaţii au devenit aproape continue; infanteriştii îi reproşau chiar artileriei că atrăgea spre ei focul inamicului; şi au sfârşit prin a folosi violenţa, expulzându-i pe observatori din tranşee si împiedicând astfel tunurile să tragă.

în general, moralul era mai bun la artilerie decât la infanterie. Pe toată durata războiului, prima nu a suferit decât puţine pierderi, iar efectivele sale aproape că nu a trebuit să fie reînnoite. Cea mai mare parte a artileriştilor rămăseseră în aceeaşi unitate de

la
începutul ostilităţilor. Obişnuiţi cu atmosfera, erau conştienţi de starea lucrurilor. După revoluţie, din aceleaşi motive, unităţile de artilerie nu au primit decât foarte puţine întăriri contaminate; disciplina şi bravura le-au fost astfel conservate într-o anumită măsură.

Pe cât ne entuziasma în acele zile de iulie opera artileriei noastre, care ne dădea dreptul să sperăm, pe atât ne neliniştea felul de a fi al infanteriei si ne temeam chiar că se va reproduce şi pe frontul nostru ruşinoasa catastrofă de la Tarnopol. La drept vorbind, regimentele de artilerie ale Corpului VIII, care trebuiau să dea asaltul si cele ale Diviziei 71, care se găseau în linia a doua, manifestau un moral relativ satisfăcător şi se putea spera că

vor asculta ordinele de atac. Lucrurile stăteau cu totul altfel în unităţile scoase din sectoarele lor relativ liniştite din cauza nevoii de
a dispune de cât mai multe trupe în cazul unui posibil atac. De la începutul acţiunii pregătitoare a artileriei, ne-au parvenit rapoarte ale comandanţilor de infanterie
semnalând starea de agitaţie ce domnea printre oamenii lor. Aceştia declarau deschis că,
deoarece nu erau sprijiniţi decât de o artilerie slabă numeric si
fiindcă aveau de acoperit o mare lărgime a frontului, ei nu se vor apăra în cazul în care inamicul ataca, ci se vor retrage în spatele frontului. Un regiment chiar a refuzat categoric să execute o mişcare. A trebuit să se recurgă la măsuri extreme, cu concursul membrilor din comitetul armatei, care, uitându-si de nesfârşitele

palavre, s-au purtat foarte bine în acele zile ale bătăliei. Acest comitet număra printre membrii lui doi ofiţeri de mare valoare: căpitanul Malievski, care era preşedintele, şi locotenentul Adrianov. De la începutul revoluţiei, s-au declarat partizani convinşi ai acesteia, militanţi si, înclin să cred, sinceri. Văzând spre ce prăpastie se îndrepta armata, au renunţat la timp să mai răspândească utopiile socialiste. Fără a fi complet străini de demagogie, au ştiut, prin discursul lor persuasiv, să îi stimuleze pe membrii comitetului armatei si să insiste asupra aplicării celor mai severe sancţiuni împotriva rebelilor. Elemente pe care se putea conta au fost alese dintre mitraliori, cercetaşi şi echipajele auto blindate. S-a format astfel un corp de represiune care, condus de locotenentul Adrianov,

a pornit să
readucă la ordine unităţile de
infanterie ce uitaseră de
disciplină. Adrianov a reuşit să
restabilească ordinea fără să
recurgă la mijloace extreme; i-au
fost chiar predaţi principalii
vinovaţi, care totuşi au scăpat de
orice pedeapsă, graţie
moravurilor instaurate în armată
de Kerenski.

Nu mai ştiu, din nefericire,
nimic despre soarta ulterioară a
acestor doi ofiţeri care au părăsit
la scurtă vreme armata noastră,
fiind numiţi de Guvernul
Provizoriu în funcţii de comisari
pe frontul de nord. Cred că unul
dintre ei, Malievski, a participat
activ la luptele împotriva
bolşevicilor, la Petrograd, în
octombrie 1917. în orice caz,
amândoi au lăsat o amintire
foarte bună în Armata a IV-a.

Astfel, în vreme ce statul-major
făcea toate aceste eforturi, în

momentul în care se decidea soarta bătăliei, soldaţii lipsiţi de măsură şi de disciplină se pregăteau să ne lovească în spate si să transforme victoria în
t
înfrângere

!

Capitolul XI
Bătăliile de la Momâia si de la Mărăsesti

Pe 26 iulie, înainte de răsăritul soarelui, infanteria Corpului nostru VIII si infanteria română vecină au început împreună atacul culmilor Momâii, ce păreau inaccesibile. Acest nume e purtat de un lanţ de munţi împăduriţi si foarte accidentaţi, cu o înălţime de 800 de metri, care se întind între râurile Putna si Trotus. Fără a ne ciocni de vreo rezistentă serioasă, la orele zece dimineaţa ocupaserăm toate poziţiile inamicului pe frontul de atac. Germanii fugeau în dezordine. Pe o singură înălţime, unde artileria

noastră nu putuse să ajungă cu tirul de mitralii, inamicul a mai rezistat o vreme apărându-se cu îndârjire, dar în curând toţi cei care apărau acel loc au fost făcuţi prizonieri.

Acest succes relativ uşor, datorat acţiunii abile a artileriei, a umplut de entuziasm infanteria pregătită de atac. împreună cu infanteriştii români, vecinii lor, s-au aruncat înainte ca un uragan, demonstrându-si bravura de altădată, de care se dez obişnuiseră în vremea revoluţiei si a interminabilelor pălăvrăgeli. Atunci au putut şi comandanţii să uite în sfârsit dureroasele încercări din ultimul timp. Soldaţii, se părea, aveau din nou încredere în superiori, îi urmau şi îi ascultau de bunăvoie. în prima zi a ofensivei, infanteria noastră a avansat 10 kilometri sau chiar mai mult, ocupând toate liniile de

tranşee ale inamicului si luându-i o mare cantitate de guri de foc, de mitraliere şi alte feluri de pradă. Rareori i-am văzut pe germani abandonând un câmp de luptă cu atâta grabă; în general, rezistau cu încăpăţânare. Tunuri, afeturi de tun, cutii cu muniţie, mari rezerve de provizii şi proiectile, toate acele materiale abandonate stăteau mărturie a fugii lor disperate. Distrugerea completă a tranşeelor si a solidelor construcţii de beton a arătat, între altele, eficacitatea tirului nostru de artilerie. N-am făcut decât relativ puţini prizonieri, nu mai mult de o mie cinci sute, fapt explicabil prin viteza cu care s-au retras germanii.

Spre seara aceleiaşi zile, o parte a artileriei noastre a avansat, oamenii transportând piesele pe potecile dure de munte. A doua zi, de comun acord

cu generalul Averescu, trebuia să continuăm urmărirea energică a inamicului aflat în derută.

Se părea că succesul deplin al atacului nostru din 26 iulie ar fi putut avea o influenţă favorabilă chiar şi asupra regimentelor care nu participaseră la acţiune, dar s-a întâmplat exact invers. O agitaţie surdă continua să domnească în rândul trupelor, care nu manifestau nici o dorinţă de a lua parte la victoria noastră.

Pe 27 iulie, încă din zori, regimentele noastre şi cele ale armatei generalului Averescu au reluat ofensiva, fără a întâlni vreo rezistentă violentă. Se simţea că inamicul era prea zguduit pentru a ne opri înaintarea. Trupele româneşti ale generalului Averescu mărşăluiau cu un elan, cu o energie irezistibile şi în acea zi ajunseră la frontiera cu Ungaria. Peste tot erau primite cu

bucurie de populaţia satelor eliberate de sub ocupaţia germanilor. Pentru regimentele româneşti, a fost cu adevărat un mars triumfal.

Trupele ruse, foarte încurcate de pasivitatea şi moralul îndoielnic al unităţilor care formau flancul lor stâng, înaintau cu mai puţină viteză şi totuşi ţineau pasul fără să se oprească.

Dar în acea zi, succesele noastre aveau să ia sfârsit. în seara de 27 am primit de la comandantul suprem ordinul să oprim marşul, datorită turnurii fatale pe care o luase frontul de sud-vest. Armatele de pe acel front erau în prada unei atare panici, după ruşinoasa catastrofă de la Tarnopol, încât la Marele Cartier General se temeau pentru spatele frontului românesc, adică pentru Basarabia. într- adevăr, dacă inamicul, urmărind armata de pe

frontul de sud-vest în retragerea ei, ne-ar fi surprins spatele în Basarabia, soarta trupelor din sectorul românesc ar fi fost deosebit de critică. Cartierul General al frontului românesc a înţeles pericolul şi, luând măsuri pentru a evacua spatele cel mai apropiat al frontului, a recunoscut imposibilitatea de a mai continua în aceste condiţii o ofensivă al cărei început ne fusese atât de favorabil.

Am primit acest ordin cu durere. Ne-am resemnat, ştiind cât era de justificat. Dar românii nu l-au acceptat cu aceeaşi uşurinţă. La capătul unei munci de şase luni, îşi refăcuseră armata; nu aşteptau decât această ofensivă, ca pe o mare sărbătoare. După primele succese, exaltarea si entuziasmul lor nu mai cunoşteau limite. Aveau în faţă perspective surâzătoare.

Şi deodată, ca urmare a eşecului armatei ruse, dezorganizată de revoluţie, trupele româneşti erau imobilizate; erau împiedicate să se bucure de fructul victoriei lor, să îşi regleze conturile cu inamicul, împărtăşeamindignarea generalului Averescu la vederea respectivului ordin. A declarat că nu-şi putea opri trupele fără riscul de a le demoraliza, de a fi acuzat el însusi de înaltă trădare si a adăugat că nu i se va supune. într- adevăr, timp de câteva zile, a continuat să avanseze singur cu trupele sale, neîntrerupându-şi mişcarea decât după o nouă intervenţie a Cartierului General românesc.

în vreme ce Armata a IV-a rusă şi Armata a Il-a română repurtau aceste victorii şi erau apoi oprite brusc din înaintarea lor victorioasă, Armata a Vl-a rusă si

Armata I română continuau să se pregătească de atac. Şi totuşi nu au trecut la ofensivă. De ce? N-am putut să aflu. Ştiu doar că motivele acestei inerţii trebuie căutate la

Armata a Vl-a rusă, nu la Armata I română. După anumite zvonuri, infanteria Armatei a Vl-a ruse a refuzat să atace. Cum ordinul care ne cerea să oprim ofensiva coincidea cu data la care Armata a Vl-a rusă si Armata I română trebuiau să atace, putem admite că au fost la curent cu el, ceea ce i-a determinat să nu se mişte.

Inacţiunea celor două armate a avut consecinţe grave pentru Armata noastră a IV-a. Ar fi putut să ne conducă spre o catastrofă îngrozitoare. E adevărat că, chiar dacă regimentele noastre îşi pierduseră bravura, încă mai erau în stare să reziste. Dar numai frumosul patriotism al trupelor române a salvat situaţia.

r

Liniştit de oprirea noastră şi de pasivitatea totală a trupelor de pe Şiret şi Dunăre (Armata a Vl-a rusă şi Armata I română), inamicul şi-a adunat în grabă forţele importante în sectorul în care Putna se varsă în Şiret, la sud de Mărăsesti.

7 r r

Câteva zile mai târziu, el a lansat un atac asupra flancului nostru stâng, încercând să pătrundă în unghi de-a lungul Şiretului, între cele două grupuri de armate de pe frontul românesc. O bătălie lungă şi înverşunată a avut loc lângă
Mărăsesti.

/ /

Cum am spus mai sus, trupele din flancul stâng al Armatei a IV-a ruse, asupra cărora Mackensen şi- a îndreptat presiunea, nu se distingeau nici prin energie, nici printr-un moral ridicat.
Neopunând aproape nici o rezistenţă în primele zile ale luptei, şi-au abandonat în mod

ruşinos o parte din poziţii, comiţând primul act de laşitate al trupelor ruseşti de pe frontul românesc. Cu mare greutate s-a reuşit redresarea cât de cât a situaţiei, înlocuind unităţile rusesti cu altele româneşti si trimitându-mi acolo vechea divizie rusească, Divizia 71 care, la acea vreme, era considerată intactă. Aceste trupe au reuşit să respingă imediat atacurile inamicului.

în acele zile de maximă tensiune, armata română, reconstituită graţie efortului remarcabil al instructorilor francezi conduşi de generalul Berthelot, a dat dovadă de un curaj, de o rezistenţă şi de un geniu extraordinare. împreună cu câteva unităti ale Armatei a IV-a ruse, ea a ţinut piept timp de zece zile asalturilor furioase si nesfârşite ale armatelor lui Mackensen, salvând încă o dată

Moldova de invazia germană.

în timpul bătăliei de la Mărăşeşti, mă găseam alături de trupele române şi participam la efortul comun al soldaţilor lor si alor noştri. îmi este deci îngăduit să spun că, în acele zile tragice, bravura românilor a fost admirabilă. Exaltarea oamenilor era amplificată de prezenţa cotidiană a regelui şi a principelui moştenitor Carol care, ca nişte adevăraţi eroi, s-au aflat tot timpul în mijlocul trupelor lor pe câmpul de luptă. Regina însăşi, care lucra fără odihnă la posturile sanitare şi în spitalele de campanie, se arăta adeseori în prima linie, şocând pe toată lumea prin sângele ei rece şi prin cât de bine înţelegea situaţia. Am avut ocazia să o aud declarând, într-un sector măturat de artileria inamicului, că aceste mitralii nu o impresionau prea mult.

Trupele române, sub

conducerea noului comandant al Armatei I, generalul Grigorescu, înlocuitorul lui Christescu, cu ajutorul numeroşilor ofiţeri ai Misiunii Militare Franceze, nu au cedat germanilor nici o palmă de pământ. Mai mult, l-au obligat curând pe Mackensen să îşi suspende atacurile, care, în pofida eforturilor lui, eşuară. Singurul rezultat la care a ajuns a fost numărul mare de vieţi pierdute, în vreme ce românii si rusii s-au acoperit de glorie respingând cel mai redutabil dintre inamici.

în cursul acestor bătălii, aproape toate unităţile Armatei a IV-a ruse, sprijinite pe flancul drept de trupele Armatei I române a generalului Averescu—, au intrat pe rând în acţiune. Acest general, cu trupele sale insignifiante din punct de vedere numeric, dar puternice prin valoarea lor morală, a reuşit nu

doar să
menţină un front foarte larg, dar a luat şi parte activă la bătălia de la Mărăsesti.

La mijlocul lunii august, această serie de lupte s-a calmat, cele mai grele lupte din anul 1917 pe frontul românesc, care le-au dat românilor dreptul să se simtă învingători. Pentru trupele ruseşti, în schimb, acesta a fost cântecul de lebădă. Chiar în timpul bătăliei, atitudinea unora dintre unităti a
fost de-a dreptul criminală. O divizie aproape completă a fugit la primul contact cu inamicul. Stătuse aproape şase luni în spatele frontului, ocupându-se exclusiv de politică şi semănând spaima în rândul populaţiei prin faptele ei reprobabile şi prin actele ei de insubordonare. Generalul Ragoza, comandantul Armatei a IV-a, care a avut această divizie în subordine în

timpul luptei, a făcut o anchetă ulterioară şi a publicat în ordinul de zi pe armată faptele ruşinoase ale acestei divizii. Dar comitetul divizionar s-a ofensat si a declarat că generalul Ragoza trebuia adus în faţa justiţiei pentru ultragierea diviziei. Iar comisarul deputat al Guvernului Provizoriu pe frontul românesc, care printre trupele ruse era numit „tovarăşul Tiesenhausen“, dar care se semna „Freiherr von Tiesenhausen“ (o fotografie pe care am văzut-o cu ochii mei îl arăta cu un grup de germani la momentul negocierilor pentru armistiţiu), n-a găsit nimic mai bun de făcut decât să îi ceară generalului Ragoza să modifice ordinul de zi incriminat. Generalul a refuzat, fireşte, cu indignare.

Trupele ruse care au luptat la Mărăşeşti au suferit grele pierderi. Au fost regimente din

care nu au mai rămas decât între 400 si 600
de oameni. Ofiţerii si soldaţii de elită, adevăraţii reprezentanţi ai valorii militare ruseşti, au pierit aproape toţi. După această acţiune, trebuia să primim întăriri importante din Rusia şi le-am aşteptat multă vreme cu nerăbdare, întrebându-ne cum vor fi aceste trupe complementare care, de la revoluţie, uitaseră ce însemnau manevrele si nu se mai ocupau decât de mitinguri. Au sosit într-un sfârsit si au desăvârşit ruina armatei.

14

Capitolul XII Ultima operaţie rusă pe frontul românesc la începutul lui septembrie 1917 si eşecul ei

Evenimentele care au avut loc pe frontul italian în toamna lui 1917 — i-au obligat pe înalţii comandanţi ruşi să declanşeze o nouă ofensivă,
în scopul de a-i împiedica pe austro-germani să îşi retragă trupele de pe frontul rusesc pentru a le trimite împotriva Italiei.

Cum, după masacrele din iulie, nu se mai putea face nimic pe frontul de sud-vest, s-a decis ca

---

14 Aşa în original. Probabil o eroare a autorului; aşa cum menţionează mai sus, generalul Averescu conducea Armata a Il-a română.

operaţia să aibă loc pe frontul românesc, în Bucovina meridională, la începutul lui septembrie. Mai mult, pentru a distrage atenţia inamicului, acesta a fost atacat si într-un alt sector
muntos, cel de lângă Târgu Ocna, oraş situat în câmpia Trotuşului. Această ultimă operaţie a fost încredinţată trupelor Armatei a IV-
a ruse si celor ale Armatei a Il-a române. Pentru a se concentra forţele necesare ataculuiprincipal, s-a procedat la o vastă regrupare, în urma căreia Armata noastră a IV-a, cedând unele dintre unităţile
sale Armatei a Vl-a ruse (de pe Şiret) şi primind în schimb câteva corpuri de la Armata a IX-a rusă, a fost mutată pe un cu totul alt sector al frontului, în munţii ce formau frontiera cu Ungaria, de la limita de sud a Bucovinei până

la Târgu Ocna. Avea, la dreapta sa, Armata a IX-a rusă, iar la stânga, Armata a Il-a română a generalului Averescu.

Am reînceput deci, de comun acord cu trupele româneşti, pregătirile pentru ofensivă. Printre trupele desemnate să ia parte la asalt se găseau şi regimente alipite de curând armatei noastre si al căror moral nu ne inspira nici o încredere. Artileria, care jucase un rol atât de strălucit în ofensiva din iulie si căreia i se datora în mare parte victoria noastră, era, de această dată, cuprinsă şi ea de răul general. Nu mai manifesta deloc frumosul elan pe care îl avusese cu două luni înainte. Era imposibil să contezi pe ea pentru victorie. Din punct de vedere tehnic, pregătirea de atac s-a făcut cu tot atâta grijă ca şi în iulie. Dar starea de spirit a

trupelor se înrăutăţise mult în cele două luni, o sete morbidă de pace cu orice preţ pusese stăpânire pe oameni, şi atât de profundă, încât comandanţii îşi pierduseră aproape orice speranţă de reuşită.

Trecând în revistă, împreună cu comandantul-şef, trupele desemnate să ia parte la asalt, am putut să ne dăm seama de progresele înspăimântătoare ale răului ce măcina armata. Bolşevismul prindea rădăcini în rândurile ei cu fiecare zi tot mai mult. Neavând alt vis decât pacea si întoarcerea acasă, soldaţii renunţaseră la orice grijă pentru ţinută. Vedeam feţe pline de ură, cinice, acoperite de bărbi lungi şi zburlite. Aceşti oameni, cu o veşnică ţigară în colţul gurii, cu mâinile înfundate în buzunare, aveau mai degrabă aerul unei bande de briganzi, decât al unor cetăţeni care îşi apărau patria.

Prezenta comandantului-sef al armatei nu i-a tulburat deloc. în conversaţiile cu el afectau cele mai degajate posturi, ronţăind seminţe de floarea soarelui cu o insolentă incredibilă.

Ascultând raportul despre finalul fericit al unei ciocniri în tranşeele inamice, comandantul-sef, voind să cunoască starea de spirit a oamenilor, i-a întrebat care erau motivele ce îi determinaseră la acest act curajos. I s-a răspuns în unanimitate cu cuvintele împrumutate, fără îndoială, din repertoriul vreunul demagog al regimentului: „în numele gliei şi al libertăţii!“ Comandantul a declarat atunci că el conta pe aceeaşi bravură şi în luptele ce se prefigurau. Totuşi, după aceea, în

plină luptă, acest regiment a refuzat să atace, tot în numele gliei si al libertăţii.

Din nefericire, temerile noastre s-au adeverit întru totul: ofensiva nu a fost încununată de succes. Barajul de artilerie nu a dat rezultate la fel de bune ca prima dată, poate şi fiindcă, în acele păduri dese, ţintele erau puţin vizibile, dar mai ales pentru că artileriştilor noştri le lipsea acel elan, acel entuziasm, acea dorinţă de a învinge cu orice preţ, care îi însufleţise cu două luni mai înainte. Cât despre infanterie, aceasta ori nu s-a mişcat, ori s-a prefăcut doar că atacă, fără să iasă din tranşee. Doar câteva grupuri izolate, formate mai ales din ofiţeri si dintr-un mic număr de soldaţi, s-au aruncat înainte. Prost sprijiniţi, au devenit victimele

inutile ale poltroneriei şi instinctului de conservare ale soldaţilor ruşi.

în prima zi, armata română vecină a obţinut câteva câştiguri, dar nu a putut să le fructifice, fiindcă nu a fost sprijinită de noi.

După două zile de eforturi sterile, în care am încercat în van să ne lansăm trupele în atac, a trebuit să renunţăm definitiv si să revenim în defensivă.

Acesta a fost lamentabilul rezultat al ultimei noastre încercări de atac. în străfundul inimilor noastre, eram mulţumiţi că nu s-a terminat cu o înfrângere sau cu o catastrofă totală, că soldaţii au rămas pe poziţii în loc să bată în retragere, ceea ce ar fi fost foarte posibil, căci în tranşee se făcea o propagandă nebună pentru încetarea imediată a ostilităţilor şi încheierea păcii.

Nici ofensiva de mare anvergură proiectată pe frontul

românesc din Bucovina meridională nu a mers mai bine. Forţele foarte importante adunate în acest scop s-au dovedit atât de gangrenate, încât comandantul-sef a considerat imposibil să încerce această operaţie. Ar fi putut foarte uşor să atragă prăbuşirea totală a frontului. între altele, evenimentele care se petreceau la Marele Cartier General si la Petrograd, şi divergenţele dintre Kornilov şi Kerenski au provocat asemenea tulburări în armată, au aprins pasiunile politice şi au intensificat ura soldaţilor fată de ofiţeri în asemenea măsură, încât nu mai puteai să te gândeşti la vreo operaţie militară.

Aceste evenimente au marcat începutul ultimei perioade a şederii noastre complet pasive în tranşee. Puţin după aceea a

izbucnit revoluţia bolşevică la Petrograd, urmată de armistiţiu şi de dezertarea în masă a soldaţilor, care plecau de pe front fără autorizaţie, spre a se întoarce la căminele pe care le apăraseră atât de prost. Armata nu mai exista.

Capitolul XIII Sosirea în armată a Comisarilor Guvernului Provizoriu - Caracteristicile şi opera lor - Sfârşitul lor trist

Deşi funcţiile de comisari ai Guvernului Provizoriu Guvernului Provizoriu pe lângă comandanţii-şefi ai frontului şi pe lângă comandanţii de armate fuseseră create prin decret de la începutul verii lui 1917, abia în septembrie acelaşi an şi-au făcut apariţia

---

15 în luna septembrie 1917, armata italiană condusă de generalul Cadorno a pierdut o poziţie-cheie pe frontul de pe Isonzo în faţa armatei austro-ungare, înregistrând în acelaşi timp importante pierderi de vieţi omeneşti.

aceste noi organe guvernamentale în orizontul armatei noastre. La puţin timp după ultima şi nefericita noastră ofensivă, ne-au sosit, într-adevăr, un comisar şi cei doi adjuncţi ai săi, toţi trei proaspăt numiţi.

Nici până acum n-am reuşit să-mi dau seama care erau drepturile, îndatoririle şi sfera de activitate a acestor comisari înfiinţaţi de revoluţie după modelul marii revoluţii franceze.

Şi totuşi, ca şef de stat-major al armatei, am avut de-a face cu ei în fiecare zi. De altfel, în momentele lor de efuziune, si ei recunoşteau

că nu înţelegeau foarte bine în ce consta misiunea lor.

în virtutea unui decret al lui Kerenski, comisarii Guvernului Provizoriu trebuiau să servească drept intermediari între înaltul comandament şi trupe, să aplaneze conflictele susceptibile

să le divizeze, să conducă viata politică a armatei, să vegheze la ameliorarea vieţii materiale a soldaţilor, precum şi la dezvoltarea lor intelectuală si morală. Decretul lui Kerenski le cerea comisarilor să-si trimită rapoartele la cancelaria politică a ministrului de război si, dacă nu mă înşel, la Sovietul deputaţilor muncitorilor si soldaţilor din Petrograd, care avea drept de decizie asupra numirii comisarilor. Fără îndoială că la iniţiativa acestui faimos Soviet, dornic să aibă ochi si urechi în domeniul militar, au fost create aceste sarcini ale comisarilor pe lângă armată. în practică, au fost aleşi mai ales membri ai comitetului executiv al Sovietului din Petrograd.

în orice caz, aceşti comisari, cum am putut să constat foarte bine, depindeau infinit mai mult

de Sovietul din Petrograd decât de ministrul de război. Alături de sarcinile pe care li le trasa decretul lui Kerenski, aveau şi altele, despre care nu se vorbea deschis nicăieri, dar pe care le îndeplineau cu o ardoare deosebită. Aceste misiuni secrete constau în supravegherea statelor-majore din punctul de vedere al opiniilor lor politice, astfel încât să se poată lua la timp măsurile necesare pentru îndepărtarea din armată a elementelor pe care nu se putea conta. Mai târziu, după revoluţia bolşevică, când toti comisarii Guvernului Provizoriu au plecat în grabă de pe front, abandonându-şi birourile şi bagajele, am avut ocazia să văd, într-un dosar de anchetă pe care l-au lăsat, o corespondenţă în care se vorbea despre opiniile mele, considerate contrarevoluţionare. Se spunea

că era urgent să fiu îndepărtat din postul de comandant al statului- major al armatei. Comisarul de front, „tovarăşul baron Tiesenhausen“, pe care l-am amintit mai sus, insista să fiu mutat, în vreme ce comisarul pe armată nu era de aceeaşi părere. Această controversă a fost întreruptă brusc de bolşevici, iar cei doi comisari au plecat în grabă.

Oamenii care erau cât de cât la curent cu sarcinile ce reveneau organelor de „jandarmerie"^ din vechiul regim puteau remarca o asemănare frapantă a rolului lor cu acela al comisarilor instituiţi de

/

Guvernul Provizoriu sau mai bine zis de Sovietul din Petrograd. Obligaţia, şi a unora, şi a celorlalţi, era să lupte împotriva rebelilor, cu singura diferenţă că jandarmii îi urmăreau pe revoluţionari, iar comisarii îi pândeau pe

contrarevoluţionari. Chiar si mijloacele pe care le foloseau prezintă multe similitudini: aceleaşi denunţuri, supraveghere secretă, colaboratori aleşi dintre soldaţi etc.

Această extraordinară analogie m-a îndreptăţit să îi calific pe comisarii din armată drept „jandarmi ai Guvernului Provizoriu", iar asta încă de la sosirea lor pe front.

Faptul că aceşti comisari trebuiau să servească drept intermediari între comandant si trupe a suscitat o mare perplexitate printre soldaţi. Vreme de secole, armata rusă existase fără aceşti intermediari, comandantul găsindu-se în raporturi directe cu trupele. Dar revoluţia a simtit imediat nevoia să se formeze nişte intermediari speciali. Soldaţii, desigur, au

înţeles acest lucru în maniera lor. Pentru ei, comisarii erau autoritatea la care se adresau când voiau să se plângă de comandanţii lor. într-adevăr, abia sosiţi în armată, comisarii au fost asaltaţi de oameni care, pe drept sau pe nedrept, aveau ceva contra superiorilor lor.

Nu rămăsese în armată decât un singur domeniu în care comisarii nu aveau dreptul să intervină, cel al dispoziţiilor tactice ale comandamentului. La început, au evitat cu grijă să se amestece în aceste chestiuni, dar curând, şi împotriva voinţei lor, au fost antrenaţi si în această direcţie. La tot pasul, comitetele regimentare şi nenumăratele deputăţii de soldaţi li se adresau pe tema mutării în prima linie a trupelor, a întăririi artileriei, a trimiterii de trupe în spatele frontului, lipsei

muniţiei, suprimării manevrelor etc. Se întâmpla adeseori în armata noastră ca, primind solicitări de acest gen, comisarul să se adreseze comandantului armatei pentru a-i cere să le execute. Aproape în fiecare zi trebuia să discut despre asemenea lucruri cu comisarul şi cu adjuncţii săi. Cu primul, un ofiţer de artilerie care fusese tot timpul pe front, ele se rezolvau conform intereselor tactice ale armatei. Dar era cel puţin ridicol să examinez probleme militare cu unul dintre adjuncţii lui, un avocat care nu fusese niciodată pe front şi nu se pricepea deloc la arta războiului.

Cea mai bizară chestie dintre toate e că, în pofida obligaţiilor lor, multe si delicate, nu li se dăduse

r y

comisarilor nici o autoritate, asa cum nu aveau nici vreo răspundere. Dacă îţi explicai

absenţa autorităţii prin faptul că, în general, în armată nu se considera oportun să oferi autoritate oricui, era dimpotrivă greu de înţeles de ce fuseseră scutiţi de orice răspundere. Această anomalie ducea adeseori la situaţii stranii. Astfel, comisarul aprecia că unul sau altul dintre comandanţi trebuia destituit din funcţiile sale din cauza opiniilor politice subversive. Neavând dreptul de a dispune personal în problemele legate de comandanţi şi ofiţeri superiori, el se adresa comandantului armatei, pentru ca acesta să facă uz de dreptul ce îi fusese lăsat. în majoritatea cazurilor, comandantul, considerând motivele ca insuficiente pentru a aplica o măsură atât de radicală, nu era de acord cu comisarul. Afacerea trecea la comandantul-sef al frontului si la comisarul de front;

şi acolo, rareori se ajungea la un consens, aşa ca începea corespondenţa cu cancelaria politică a ministrului de război.

Iresponsabilitatea totală a comisarilor în ce privea activitatea lor era infinit mai nefastă. Ca întotdeauna, răspunderile în domeniul militar depindeau de autorităţile militare. Deşi puterile lor erau nule, adevăraţii stăpâni erau comitetele si diverşii comisari care, răspunzând şi fiind ataşaţi doar Sovietului muncitorilor si soldaţilor din Petrograd, se achitau de îndatoririle lor de o manieră foarte superficială şi nesocotită, în ultimă instanţă, imixtiunea lor a creat o confuzie totală în armată, transformând puterea în neputinţă. Comandamentul militar, lipsit de prerogativele sale, continua să poarte răspunderea, în vreme ce comisarii, liberi de orice

obligaţie, aveau în realitate prerogative largi, atribuite odinioară organelor de jandarmerie, impunând punctul de vedere politic în toate şi peste tot. După revoluţia bolşevică, s-au considerat pe deplin îndreptăţiţi să îşi abandoneze posturile din armată, salvându-şi pielea şi lăsându-le nefericitelor autorităţi militare grija de a lichida fanteziile hazardate ale Guvernului Provizoriu si de a plăti, adeseori cu preţul vieţii, greşelile acelui guvern şi ale comisarilor lui iresponsabili.

Comisarul trimis de Guvernul Provizoriu la armata noastră fusese ales dintre membrii comitetului executiv al Sovietului deputaţilor muncitorilor şi soldaţilor din Petrograd. Era un căpitan secund, Alekseievski, care, înainte de revoluţie, fusese pe front în artileria grea. După evenimentele din martie,

participase activ la lucrările Sovietului. Om cultivat, făcuse excelente studii de drept, era avocat în baroul din Moscova si locuise în străinătate. Era un partizan convins al revoluţiei şi al noului regim, în serviciul căruia se angajase cu zelul şi cu ardoarea tinereţii. Se străduia să nu vadă decât părţile bune ale revoluţiei. Venit la armata noastră cu cele mai bune intenţii, nu a întârziat să sufere cea mai mare deziluzie. îsi dădea seama că principiile socialiste erau inaplicabile aici. Dar, având o voinţă slabă si o personalitate prea puţin dezvoltată, n-a avut curajul să o recunoască deschis si să renunţe la postul său. A continuat să îşi îndeplinească sarcina de comisar în pofida propriei convingeri, străduindu-se să se facă util, dar

contribuind în realitate la dezagregarea armatei. în convorbirile noastre, îmi împărtăşea părerea despre reformele sociale din cadrul trupei, dar în actele sale se lăsa condus de motivaţii contrarii. La începutul revoluţiei a avut o slabă tentativă de rezistentă în fata bolşevicilor militari. Apoi, când aceştia s-au înfuriat pe el, a cedat şi a fugit cu automobilul la Odessa. Nu ştiu ce s-a întâmplat cu el după aceea si, neavând în continuare fată de el decât sentimente bune, sper să nu-1 mai revăd niciodată pe scena apărării patriei.

Unul dintre adjuncţii lui Alekseievski, numit Meyerovici, şi el membru al comitetului executiv al Sovietului Deputaţilor Muncitorilor si Soldaţilor din Petrograd şi avocat la Moscova, făcuse serviciul militar ca angajat voluntar într-unul din oraşele din

centrul Rusiei. Avea o fizionomie prea insignifiantă ca să mă apuc să o descriu. Cu excepţia câtorva fraze sforăitoare, conversaţia lui era nulă, iar prin felul în care lucra dădea impresia unei nave în derivă, pe care vântul şi valurile o trăgeau în toate direcţiile. Şi el nea părăsit în grabă când a izbucnit revoluţia bolşevică. Nu pot, într- adevăr, decât să îi adresez mulţumiri, căci, prin mediocritatea sa, n-a reuşit să facă un mare rău armatei.

Celălalt adjunct al comisarului, Chiraiev, era personalitatea cea mai marcantă a trioului şi, prin convingerile, onestitatea şi voinţa sa puternică, aparţinea unei alte categorii. Prieten al celebrului revoluţionar Savinkov, Chiraiev petrecuse doisprezece ani în Franţa, ca emigrant politic. La începutul războiului, s-a angajat

în Legiunea Străină şi a revenit în Rusia după revoluţie. Atunci când, la propunerea lui Kerenski, Savinkov a preluat portofoliul Ministerului de Război, l-a numit pe Chiraiev adjunct al comisarului armatei noastre. Trebuie să recunosc că, la început, l-am tratat pe Chiraiev cu mai multă neîncredere şi ostilitate decât pe ceilalţi doi colegi ai lui. Credeam că, în calitate de vechi revoluţionar, se va încăpăţâna şi mai mult să aplice principiile socialiste în armată si că va complica şi mai mult sarcina comandamentului. Dar m-am convins repede de contrariu, iar precauţia mea a fost repede înlocuită de un respect sincer. Acest revoluţionar din vechea şcoală, de o mare loialitate, de o inteligenţă penetrantă, plin de suflet si de intuiţie, s-a arătat un patriot cinstit. îşi exprima opiniile

cu o francheţe totală si îsi recunoştea deschis greşelile. Când a înţeles situaţia, a priceput cât de periculoase erau toate măsurile luate de revoluţie în favoarea soldaţilor. A suferit profund şi, văzând că nu avea nici un mijloc de a salva armata, a plecat cu intenţia de a se întoarce în Franţa sau în Anglia şi de a-şi relua locul în trupele aliate. Nu ştiu dacă a reuşit, dar îmi doresc din toată inima ca viata sa să fi fost salvată pentru Rusia.

Chiraiev mi-a spus o dată că el şi prietenii lui emigraţi n-au învăţat cu adevărat să-si iubească tara decât în rândurile armatei franceze. într-adevăr, mentalitatea lui era total diferită de aceea pe care oratorii Guvernului Provizoriu si ai Sovietului de le

Petrograd o manifestau prin strigăte şi gemete în fiecare dintre discursurile lor. Aceştia din urmă confundau dragostea de ţară cu dragostea pentru revoluţie; ar fi fost mai sinceri dacă n-ar fi vorbit decât de dragostea pe care şi-o purtau lor înşişi.

Se spune că şobolanii abandonează corabia pe cale de a se scufunda; aşa ne-au părăsit şi comisarii noştri, la momentul potrivit, presimţind ruina definitivă a armatei si triumful anarhiei. [16]

Capitolul XIV

Ostilitatea soldaţilor faţă de ofiţeri - Lovitura de stat a lui Kornilov[23] şi consecinţele ei pe front - Comitetele m i

---

16 Jandarmii din perioada ţaristă aveau ca misiune principală să lupte împotriva revoluţionarilor (n. ed. fr.).

I ita r-revo l uţi on a re

Revoluţia a adus o schimbare radicală în raporturile dintre ofiţeri si soldaţi. Aceştia îsi considerau superiorii, deşi proveniţi cel mai adesea din aceleaşi medii ca şi ei, drept reprezentanţi ai aristocraţiei şi ai burgheziei şi revărsau asupra lor toată ura pe care o simţeau pentru clasele mijlocii şi superioare. Ostilitatea aceasta a continuat să crească si a devenit în curând o duşmănie declarată. La început, ofiţerii au dat dovadă de o mare moderaţie, dar, fiind provocaţi tot timpul, au sfârşit prin a nutri şi ei sentimente de ură. Abisul a devenit definitiv atunci când Kornilov s-a ridicat împotriva lui Kerenski si a dat lovitura de stat. De atunci, soldaţii nu-i mai

numeau pe ofiţeri decât „kornilovieni, folosind acest cuvânt ca pe un sinonim pentru contrarevoluţionar şi partizan al vechiului regim.

Ştirea loviturii de stat a lui Kornilov a ajuns la noi într-o dimineaţă de la jumătatea lui septembrie, printr-o telegramă de la Marele Cartier General, semnată de Kornilov, în care acesta, relatând ce se petrecuse între el şi Kerenski, ne anunţa că, în numele salvării Rusiei, preluase puterea şi adresa armatei un apel stăruitor, cerându-i să-l sprijine. Nici o altă informaţie si nici un ordin al comandantului-sef al frontului nu ne-a parvenit, cu excepţia celui de a suspenda funcţionarea tuturor staţiilor de radio-telegrafie.

După ce am discutat despre situaţie, comandantul-sef al Armatei a IV-a si cu mine am

decis să comunicăm această telegramă comisarului pe armată şi să luăm toate măsurile pentru ca evenimentele să nu inflameze pasiunile politice în rândul trupei. Nu aveam decât o cale de a ne atinge acest scop, anume să le cerem tuturor să păstreze rezerva faţă de ce se întâmpla la Petrograd si la Marele Cartier General si să continue să se ocupe de treburile cotidiene ale frontului. Ni se părea că, dacă vom obţine acest rezultat, vom ţine armata la adăpost de luptele intestine aproape inevitabile între partizanii lui Kerenski si cei ai lui Kornilov, ce ar fi putut antrena căderea întregului front. Cu multe argumente şi explicaţii am convins si comisarul, si comitetul armatei, cu multă dificultate, de altfel, în

privinţa acestuia din urmă, căci o anumită agitaţie se manifesta deja printre membrii săi, provocată de tăcerea staţiei de radio-telegrafie şi de absenţa oricărei ştiri din partea lui Kerenski, Totuşi, ca urmare a atitudinii hotărâte a căpitanului Malievski, pe care l-am mai amintit si care conducea comitetul, calmul a revenit curând în rândurile lor.

Printr-o telegramă, li s-a anunţat trupelor ce se întâmplase şi li s-a cerut să continue să-si îndeplinească datoria lor imediată fată de tară, fără a se lăsa deturnate de alte consideraţii. în primele zile, nimic nu a tulburat liniştea şi am fi putut, cu certitudine, să trecem peste această nouă criză fără frământări, dacă evenimentele produse pe frontul de sud-vest, vecinul nostru, si intervenţia

inoportună a comisarului şi a comitetului armatei n-ar fi intervenit să ne anihileze planurile.

în pofida anunţatei închideri a staţiilor, o radiogramă a lui Kerenski a ajuns la armată. în stilul lui isteric, acesta îl numea pe Kornilov trădător şi sperjur şi, pe un ton total nepotrivit pentru un şef de guvern, anunţa că îl destituise din sarcinile de comandant-sef al armatei, că interzicea armatei să îi dea ascultare si cerea să fie luate măsurile cele mai severe împotriva partizanilor lui. Curând după această radiogramă, care a ajuns foarte rapid la trupe, ne-au sosit depeşe de pe frontul de sud-vest, anunţând că se constituiau peste tot comitete militar-revoluţionare speciale. Generalul Denikin, comandantul acestui front, şi alţi câţiva generali care îi luaseră partea lui Kornilov au fost

arestaţi. în fine, de la Cartierul General al Frontului ni s-a telegrafiat pentru a ni se anunţa formarea unui comitet militar-revolutionar ce îsi atribuise autoritatea supremă pe front, în toate chestiunile, mai puţin aceea a operaţiilor efective, şi se preconiza formarea în întreaga armată a unor comitete similare, cu aceleaşi drepturi.

Aceste ştiri si aceste inovaţii demagogice au inflamat din nou pasiunile şi au anulat eforturile noastre de a evita tulburările în rândul soldaţilor. Pasiunile politice, ura, neîncrederea reciprocă au crescut şi mai mult în toate unităţile si a fost nevoie de multă abnegaţie şi de multă muncă pentru a îndigui cât de cât acest torent clocotitor.

Reuşiserăm să îi facem pe comisar si comitetul armatei să

înţeleagă inutilitatea absolută a comitetelor militar-politice şi insistaserăm ca un astfel de comitet să nu fie constituit în armata noastră. Dar, mulţumită agitaţiei demagogilor din regimente, câteva astfel de grupări s-au organizat, fără autorizaţie, la anumite divizii, atribuindu-si si mai multă autoritate, deşi în realitate nu aveau nici una. Aceste comitete fără mandat sau, mai bine zis, aceste mase informe s-au apucat să interogheze comandanţii şi ofiţerii pentru a afla dacă aceştia erau partizanii lui Kerenski sau ai lui Kornilov. Si, în ciuda tactului si moderaţiei de care au dat dovadă comandanţii, aceste anchete au dus la ciocniri permanente, la cereri de destituire a unuia sau altuia dintre comandanţi, sau la îndepărtarea ofiţerilor suspecţi de

apartenenţă la partidul lui Kornilov. Au trebuit să treacă mai multe săptămâni pentru ca pasiunile să se liniştească.

în majoritate, ofiţerii aprobau, fireşte, lovitura de stat a lui Kornilov, căci credeau în curăţenia intenţiilor acestuia si în patriotismul lui. Erau convinşi că Kornilov va readuce ordinea în armată dacă ar fi reuşit să îl învingă pe Kerenski. La acea vreme, ofiţerii îşi pierduseră orice încredere în acesta din urmă, care nu mai avea decât foarte puţini partizani în rândurile lor. însă soldaţii, presimţind că victoria lui Kornilov i-ar lipsi de libertăţile acordate de Kerenski si ar restaura disciplina în armată, erau aproape toţi de partea lui Kerenski. Fără a fi la curent cu detaliile si încă si mai puţin cu dedesubturile dintre Kornilov si ministrul de război,

dar simpatizând din toată inima cu cel dintâi, consideram totuşi că
lovitura sa de stat era prematură, lipsită de şanse şi, prin însuşi acest fapt, nefastă pentru armată. Ar fi putut duce la război civil şi la masacre pe front, de aceea am apreciat că armata trebuia să stea departe de conflictul Kerenski- Kornilov. Am reuşit parţial, în ciuda intruziunilor comitetului militar-revolutionar al frontului.

Dar acum sunt la curent cu o mulţime de lucruri pe care atunci le ignoram. Cunosc urâţenia rolului lui Kerenski si trădarea lui faţă de Kornilov şi înţeleg că acesta din urmă n-ar fi putut să acţioneze altfel decât a făcut-o.

Chiar dacă succesul a fost îndoielnic, fiindcă masa soldaţilor înclina de partea lui Kerenski, Kornilov trebuia să facă pasul

decisiv, fie şi insuficient pregătit. Istoria va judeca.

Cât despre Kerenski, şi-a arătat, o dată în plus, în cursul evenimentelor, lipsa de perspicacitate, indecizia, slăbiciunea caracterului. E greu de înţeles cum de nu a priceput importanţa pericolului maximalist iminent, când chiar şi noi, care eram pe front, îl percepeam foarte clar. Oare Kerenski chiar n-a înţeles că, dacă nu anihila la timp nucleul bolşevic, valul negru îi va mătura, atât pe el, cât şi Guvernul Provizoriu? A preferat să continue pe calea echivocului, improvizând între guvernul recunoscut în Rusia si Sovietul bolşevic de la Petrograd. Dar nu putea rămâne prea mult în această situaţie instabilă.

Capitolul XV
Starea de spirit a armatei în septembrie şi octombrie 1917, înaintea revoluţiei bolşevice; Congresul Frontului şi influenţa lui asupra moralului trupelor - începe agonia armatei

în a doua jumătate a lui septembrie şi la începutul lui octombrie, calmul a revenit cât de cât în armată. Nu s-a ajuns la el decât cu multă greutate, iar liniştea era tot timpul tulburată de episoade dintre cele mai diverse. Pe atunci, poziţiile noastre de luptă ofereau cel mai original spectacol: liniştea era totală, nu se auzea nici un foc, nici de partea noastră, nici de

17 Vezi *supra,* nota 43.

partea inamicului;
nu se lua nici o măsură de precauţie sau de apărare. În schimb, soldaţii noştri întreţineau relaţii dintre cele mai animate cu inamicul, atât în domeniul sentimentelor, cât si în acela al comerţului. În timpul vizitelor pe care le făceam în tranşee, uitam complet că mă găseam la câteva sute de paşi de germani. Nici vorbă de patrule sau de recunoaştere. Nu exista nici un mijloc pentru a-i determina pe soldaţii noştri să acţioneze. Erau în
termeni mult prea amicali cu duşmanul si ar fi considerat atacul
ca pe o trădare.

Germanii şi austriecii exploatau, fireşte, în beneficiul lor dispoziţia amicală a soldaţilor noştri si
adoptaseră un sistem raţional de

comunicare, menit să le aducă rezultate mai bune decât operaţiile militare, fiindcă nu presupunea riscuri sau pierderi. Inamicii formaseră în fiecare dintre companiile lor o grupă specială, însărcinată să ia legătura cu oamenii noştri şi care era singura autorizată să le vorbească. Membrii acestor grupe primeau dinainte instrucţiuni detaliate cu privire la subiectele de conversaţie, la ideile de răspândit, la informaţiile de cules etc. între altele, aceste grupuri deţineau din belşug literatură rusească *„made in Germany“*, pe care o distribuiau în tranşeele noastre. în fata propriilor tranşee, germanii şi austriecii instalaseră numeroase cutii poştale şi le-au propus soldaţilor noştri să-şi pună în ele corespondenţa destinată

familiilor din provinciile ruseşti ocupate sau camarazilor lor luaţi prizonieri. Le-au promis că le vor transmite şi răspunsurile la aceste scrisori. E lesne de închipuit câte informaţii utile au putut extrage germanii din aceste scrisori. în sfârsit, au organizat pe tot cuprinsul frontului magazine speciale, unde le vindeau soldaţilor noştri, la preţuri foarte bune sau la schimb cu zahăr ori pâine, diverse nimicuri.

Astfel, inamicul a câştigat inimile naive ale oamenilor noştri şi i-a obişnuit, puţin câte puţin, să vadă în el nu un adversar, ci un prieten, lipsindu-i de ultima urmă de dorinţă de a mai continua lupta. Pe de altă parte, graţie acestor relaţii, germanii erau la curent cu tot ce se întâmpla pe frontul nostru si în interiorul tării.

Comandanţii şi ofiţerii luptau în van împotriva acestei stări de

lucruri. Din vina lui Kerenski, fuseseră lipsiţi de autoritate, iar soldaţii, împinşi pe o cale criminală nu numai de seducţia exercitată de germani, ci şi prin agitaţiile violente din spatele frontului. Oamenii duceau în magazinele de pe frontul inamic pâinea şi zahărul ce erau trimise pe front, din belşug, dar cu multă greutate, şi care deveneau tot mai scumpe şi rare pentru locuitorii din interiorul Rusiei. Revoltător era că înşişi soldaţii se plângeau că sunt prost hrăniţi şi că nu primeau suficient zahăr şi suficientă pâine, după ce îşi cedaseră raţiile inamicului.

Am semnalat degeaba aceste fapte reprobabile la cancelaria politică a Ministerului de Război, rapoartele noastre nu erau citite, aveau altceva de făcut decât să se intereseze de ele. întreaga atenţie a ministrului de război si a şefilor Guvernului Provizoriu era

acaparată de extinderea revoluţiei şi de lupta pentru putere împotriva lui Kornilov.

În această perioadă, nici n-a mai fost vorba de manevre si exerciţii pe front; era imposibil să îi obligi pe soldaţi să accepte chiar şi cea mai mică corvoadă. În adunări si în discuţiile cu superiorii, arătau o îndrăzneală extraordinară. În realitate, se temeau nu numai de focul inamicului, ci până şi de foşnetul pădurii. Numai superiorii lor nu le inspirau nici o teamă. Unul dintre regimentele diviziei pe care o comandasem înainte ocupa în munţi un sector de pădure deasă. Cum, în acel loc, duşmanul se găsea la o distanţă destul de mare, se trimiteau patrule în împrejurimi. La sfârşitul lui septembrie, cineva s-a amuzat răspândind zvonul că un crocodil ascuns în pădure devora soldaţii. Aceia au refuzat

categoric să mai patruleze în afara tranşeelor, iar comandantul diviziei mi-a povestit că soldaţi recent sosiţi, oratori înflăcăraţi la adunări, plângeau ca nişte copii când erau trimişi în recunoaştere.

în general, în acea perioadă, soldaţii de pe front au avut o existenţă foarte agreabilă. Dacă înainte singura lor dorinţă era să fie trimişi în spatele frontului sau la convoaie, acum se străduiau să nu li se întâmple asta, căci în tranşee stăteau cu braţele încrucişate si nu făceau nimic, în vreme ce în spatele frontului erau ameninţaţi cu munca, cum era potcovitul cailor şi alte corvezi. Sau dezobişnuit astfel nu doar să lupte, ci şi să muncească.

Totuşi, uneori, în toată siguranţa, soldaţii dădeau dovadă de veleităţi combative cu totul speciale. Era cât pe-aci să plătesc

cu viata unul dintre aceste accese belicoase. Pe când străbăteam cu automobilul unul dintre sectoarele corpului de armată, un aeroplan austriac doborât de aviatorii noştri a căzut în apropiere. M-am dus la fata locului, dar austriecii reuşiseră să dea foc aparatului lor înainte de sosirea mea si au fost trimişi intr-un spital de bolnavi de tifos, nu departe de locul unde ne aflam. Aviatorul era grav rănit, observatorul nu avea nici o rană. în vreme ce răniţii erau pansaţi, soldaţii unui regiment staţionat acolo s-au adunat în jurul nostru. După ce au fost pansaţi, i-am urcat pe cei doi austrieci în automobilul meu pentru a-i transporta într-o altă ambulanţă, căci nu puteam lăsa un rănit într-un spital de bolnavi de tifos. Pe observator voiam să îl conduc personal la statul-major cel mai

apropiat. Dar mulţimea de soldaţi rebeli
indisciplinaţi care ne înconjura şi care, nu se ştie de ce, le era ostilă prizonierilor austrieci, nu a vrut să-i lase să plece. Au izbucnit exclamaţii din toate părţile: nu puteam să le dăm drumul austriecilor, îsi incendiaseră
aparatul, trebuiau executaţi pe loc, fiindcă şi ei îi omorau pe aviatorii
noştri. N-am avut nici un succes
când le-am explicat că un inamic prins şi dezarmat nu mai este un inamic şi că îi voi preda pe cei doi prizonieri autorităţilor competente. Mulţimea devenea tot mai agitată şi asalta automobilul, strigând: „Generalul vrea să îi ia pe austrieci ca să-i elibereze după aia! Ce ziceţi, dacă îi omoram şi pe austrieci, şi pe general împreună?"
Afacerea devenea gravă şi trebuia să iau imediat o decizie ca să îi

salvez pe austriecii nevinovaţi şi să mă scap şi pe mine de mulţimea înfierbântată. Din fericire, bravii noştri soldaţi nu-şi pun atât de repede în aplicare ameninţările când vine vorba de o asemenea acţiune urâtă. în timp ce ei discutau între ei dacă trebuia „să le-o facă generalului şi austriecilor", i-am ordonat cu voce scăzută credinciosului meu şofer

Molodkin (aflat în slujba mea de trei ani) să plece cu toată viteza. Apoi le-am strigat soldaţilor că nu aveam timp să pălăvrăgesc cu ei, că trebuia să plec. Le-am ordonat să se îndepărteze şi să ne lase să trecem. Mulţimea, la început docilă, şi-a dat seama şi a fugit în urmărirea automobilului, dar bineînţeles că nu au reuşit să ne prindă. Mi-a fost ruşine în faţa acelor austrieci, care ghiciseră ce se întâmpla (unul dintre ei era polonez şi înţelegea ruseşte) şi

care mi-au mulţumit că le-am salvat viata.

Am povestit în detaliu acest episod, fiindcă el arată bine în ce stare de insubordonare si de exasperare se găseau soldaţii armatei noastre în octombrie 1917. Un mare număr de ofiţeri superiori au fost, în circumstanţe asemănătoare, victimele acestei soldătimi brutale si dezlănţuite.

în acel moment, comitetul militar-revoluţionar de pe lângă statul-major al frontului românesc, care se declarase autoritatea supremă, a avut ideea genială de a linişti trupele prin convocarea unui congres general al reprezentanţilor tuturor unităţilor de pe front, în scopul de a studia situaţia şi de a adopta o atitudine comună fată de evenimentele politice survenite în Rusia.

Nu putea fi vorba ca acest

congres să se reunească la Iaşi, reşedinţa regelui României şi cartierului general al statului-major al frontului. La propunerea autorităţilor militare române, a fost ales oraşul Roman, unde era cantonat atunci statul-major al armatei noastre. Mă bucuram dinainte la ideea de a-i avea în mijlocul nostru pe delegaţii tuturor unităţilor rusesti si de a le asculta tâmpeniile revoluţionare. Realitatea avea însă să-mi depăşească aşteptările.

Congresul a început la câteva zile după revoluţia bolşevică de la Petrograd, care a fost principalul subiect al tuturor discursurilor.[34]

După ce comandantul armatei le-a urat bun venit congresiştilor într-o cuvântare scurtă si ponderată, s-a dezlănţuit un adevărat torent de afirmaţii nesăbuite, de vociferări continue, de doleanţe formulate de diferitele partide politice, de

ameninţări proferate de unii şi de alţii că vor „arunca în aer congresul, adică îi vor părăsi lucrările. în această cacofonie, predominau refrenele bolşevice. Nu s-a auzit aproape nici un discurs moderat, capabil să reinstaureze calmul, iar nota patriotică nu s-a făcut deloc auzită.

în sfârşit, după trei zile de şedinţe, adunarea a fost dizolvată,

nu înainte de a fi aprobat o formulă prin care recunoştea lovitura de stat bolşevică drept un act revoluţionar, adică legal, dar inoportun. Congresiştii s-au întors deci la unităţile lor, ducând cu ei

convingerea că bolşevicii aveau dreptate.

în ce mă priveşte, acel congres mi-a arătat o dată în plus că, în armată şi în general în întreaga Rusie, oamenii îşi pierduseră

aproape toţi capul şi că sarcina urgentă a guvernului, oricare ar fi fost el, era construirea în număr cât mai mare a unor azile de alienaţi.

În armata noastră, reîntoarcerea congresiştilor a fost marcată de o extraordinară dezvoltare a tendinţelor maximaliste. Se poate spune că, din acel moment, întreaga armată a devenit bolşevică.

Soldaţii au cerut încheierea imediată a păcii, ameninţând cu părăsirea frontului în masă dacă nu li se dădea ascultare. Au pretins aplicarea în armată a principiului electiv în toată amploarea lui şi să fie puşi pe picior complet de egalitate cu ofiţerii.

În sensul deplin al termenului, acesta a fost începutul agoniei armatei ruse şi a descompunerii frontului de luptă.

34. Revoluţia bolşevică de la Petrograd a început la 25 octombrie/7 noiembrie 1917.

Capitolul XVI
Evenimentele din armată în noiembrie şi decembrie 1917 ’

începând cu luna noiembrie, evenimentele care au însotit agonia armatei s-au precipitat cu o asemenea rapiditate, încât sunt aproape imposibil de relatat în ordine.

Armata noastră, care, graţie eforturilor noastre de convingere, renunţase pentru o vreme la formarea de comitete militar-revoluţionare, nu a mai rezistat, după congresul frontului, tentaţiei de a prelua puterea în propriile mâini. La începutul lui noiembrie, comitetul armatei

noastre a constituit, din rândurile lui, un comitetmilitar-revolutionar special, ai cărui membri, foarte corecţi si moderaţi de altfel, n-au făcut nici o treabă eficientă, dar au complicat şi mai mult sarcina comandamentului. Comisarul armatei şi-a dat seama că nu putea face absolut nimic, asa că a renunţat la orice activitate si se pregătea să plece.

Statul-major al comandamentului suprem de la Moghilev era în întregime în mâna bolşevicilor. Fostul subofiţer Krîlenko, omul pus în fruntea tuturor armatelor, după ce l-a pedepsit atât de atroce pe generalul Duhonin (pentru că preluase comandamentul după dispariţia lui Kerenski şi refuzase să încheie armistiţiul cu Germania), Krîlenko, cum spuneam, a iniţiat tratative cu inamicul pentru încheierea

armistiţiului care a fost semnat la scurtă vreme la Brest-Litovsk[25]. Pe front, se afirma cu convingere că germanii le declaraseră şefilor maximalisti Lenin si Trotki că nu vor accepta să discute despre armistiţiu decât atunci când bolşevicii vor controla Cartierul General, adică mecanismul tehnic al tuturor armatelor. Asa se explicau graba şi brutalitatea cu care bolşevicii s-au grăbit să pună mâna pe Marele Cartier General. Dacă e adevărat, aceasta face o mare „onoare geniului militar al germanilor în ce priveşte procedeele lor de luptă“. Dar evenimentele de la Moghilev acoperă de o ruşine încă şi mai mare pe generalii ruşi care au consimţit să devină complicii bandei lui Lenin si Trotki. Printre complicii săi, trebuie citat în primul rând generalul Bonci-Bruievici, fost ofiţer al gărzii,

care, mai târziu, în calitate de ofiţer al Marelui Stat-Major, s-a bucurat de deplina încredere a lui Dragomirov şi fusese prietenul lui Suhomlinov si, vreme de multi ani, a făcut parte din colegiul didactic al Academiei Militare Nikolai[22].

Prin rolul pe care l-a jucat ca şef de stat-major sub Krîlenko, şi-a pus numele sub pecetea infamiei.

Nici generalul Şcerbacev, comandantul-sef al tuturor trupelor ruse de pe frontul românesc, nici un alt ofiţer superior al armatei aflat pe front nu a recunoscut guvernul bolşevic şi nici comandamentul suprem numit de acesta, de la care veneau ordine lipsite de raţiune, însoţite de ameninţări. Acestor injoncţiuni, desigur că nu li se dădea ascultare. Dar, din nefericire, trupele au fost foarte curând puse la curent cu noile

dispoziţii, căci secretul comunicaţiilor telegrafice nu mai exista. Apoi, guvernul maximalist i-a destituit pe generalul Şcerbacev şi pe toţi ofiţerii superiori de pe frontul românesc, declarându-i în acelaşi timp în afara legii.

Aceste dispoziţii nu au avut totuşi decât un caracter teoretic, căci actorii lor erau încă incapabili să le pună în executare. La începutul lui decembrie, generalul Şcerbacev şi ofiţerii superiori numiţi de Guvernul Provizoriu erau în continuare la post şi continuau să considere trupele aflate sub ordinele lor ca fiind în stare de război, căci nu recunoşteau armistiţiul încheiat de Krîlenko.

Cartierul General român, care până atunci se străduise să intervină cât mai puţin în treburile armatei ruse, a înţeles

că evenimentele luau o turnură ameninţătoare, atât pentru interesele românilor, cât şi pentru populaţia locală. Aşa că a hotărât să retragă o parte din trupe de pe front, pentru a întări garnizoana din Iaşi, şi să plaseze unităţile româneşti în punctele cele mai importante ale teritoriului românesc apărate de ruşi. Aceste unităţi trebuiau să coopereze cu autorităţile locale în cazul în care trupele ruse s-ar fi dedat la acte de violentă. Ele trebuiau, de asemenea, să îi păzească pe ofiţerii superiori ruşi de posibilele atentate din partea propriilor oameni.

După cum vedem, aliaţii noştri români încetaseră să-i mai considere pe ruşi armată aliată. în ochii lor, nu mai erau decât nişte bande înarmate împotriva cărora era nevoie să iei măsuri de

apărare.

La sfârşitul lui noiembrie au avut loc primele arestări ale unor comandanţi militari, făcute de soldaţi si de ofiţeri trădători ai propriei datorii. Alţi comandanţi, desemnaţi prin alegeri, le-au luat locul. La corpul XXIV, o trupă de soldaţi conduşi de sublocotenentul Konduruşchin, recent sosit pe front, l-a arestat pe generalul Novakov, comandantul Diviziei 48 infanterie, si a numit în locul lui un ofiţer de stat-major din aceeaşi divizie, căpitanul secund Kuznetov, care a avut cinismul de a prelua efectiv conducerea diviziei. Apoi, în aceeaşi divizie, sa trecut la arestarea comandanţilor de regimente, înlocuiţi cu comandanţi aleşi. De fapt, termenul „ales“ este incorect în cazurile respective, căci aceşti superiori nu au fost votaţi, ci pur şi simplu numiţi de

bandele de soldaţi rebeli. Şi nu s-a găsit nici măcar o mână de oameni fideli datoriei şi superiorilor lor, capabili să reacţioneze în fata acestor nereguli. Trupa condusă de Konduruşchin s-a prezentat, escortată de mitraliere, la statul-major al Corpului XXIV, unde nu a întâmpinat nici o rezistenţă, l-a arestat pe generalul Troianov—, comandantul Corpului, şi a pus în locul lui un sublocotenent.

Când vestea despre cele întâmplate la Corpul XXIV a ajuns la statul nostru major pe căi ocolite (căci telegraful şi postul radio-telegrafic erau în mâinile bolşevicilor care nu permiteau nici o comunicare), comandantul-şef a aflat cu amărăciune că, în întreaga armată, nu exista nici măcar o singură unitate pe care să o poată trimite la Corpul XXIV pentru a restabili ordinea. Potrivit declaraţiilor ofiţerilor superiori,

regimentele erau de partea maximaliştilor, până într-atât încât ar fi refuzat să execute dacă li se ordona.

Această situaţie dura deja de mai multe zile când, într-o bună dimineaţă, câteva automobile l-au adus la Roman, unde se găsea Cartierul General, pe locotenentul Konduruschin, cu mitralierele si cu banda sa. Ei l-au arestat pe comandantul-sef al armatei si l-au lăsat în paza puşcaşilor şi a mitraliorilor. Apoi, Konduruschin şi oamenii lui au plecat în oraş ca să mă găsească şi să mă aresteze. Dar, în nechibzuinţa lor, nu s-au interesat de adresa mea şi, după ce au bătut străzile în lung şi-n lat ore în sir, au renunţat să mă mai găsească. S-au întors la Cartierul General, au pus santinele la telegraf şi au încredinţat comandamentul general unui sublocotenent al cărui nume nici

măcar nu mi-1 mai amintesc. Nu se putea trimite nici o telegramă fără ca acela să fie informat. în acest timp, alţi membri ai bandei lui Konduruşchin au plecat în căutarea comisarului armatei, a adjuncţilor săi şi a membrilor comitetului militar-revolutionar.

Cea mai mare parte a acestora, în special comisarul, au avut timp să se ascundă, ceilalţi au fost arestaţi.

Pus la curent cu ceea ce se întâmpla, am înţeles că nu puteam face nimic ca să-l eliberez pe comandant şi să pun mâna pe banda lui Konduruşchin.

Generalul Ragoza, comandantul Armatei a IV-a, prevăzând posibilitatea arestării lui de către bolşevici şi ştiind că nu putea conta pe nici o unitate de-a sa, îmi dăduse dinainte ordinul de a nu recurge la forţă pentru a-1

elibera, în caz că ar fi fost arestat, gândindu-se că aceasta ar fi dat
naştere la o nouă serie de
tulburări, ale căror prime victime ar fi fost ofiţerii.

Nu mă simţeam obligat să respect acest ordin al generalului Ragoza după arestarea lui de către bolşevici, dar, cântărind argumentele pro şi contra, a trebuit să admit că în armata rusă nu mai exista nici un element pe care să fi putut conta cu certitudine. Batalionul de asalt al Diviziei 71 Infanterie (fosta mea divizie) era încă pe poziţie. Format din voluntari si detaşat la Cartierul
General al armatei de către comitetul militar-revolutionar,
avea nişte ofiţeri de campanie foarte buni, pe care îi cunoşteam personal şi în care puteam avea încredere. Dar trupa era formată aproape exclusiv din tineri fără

nici o pregătire militară, care nu luaseră parte la lupte şi care n-ar fi
reuşit, fără îndoială, să facă fată
unor încercări morale extreme. Ultima dintre aceste presupuneri a fost, de altfel, confirmată ulterior, în sfârşit, în sectorul ocupat de statul-major al armatei mai exista şi o companie românească, pe care locotenent-colonelul român Dunca, ataşat pe lângă armata noastră, mi-a propus să o folosim pentru a-1 elibera pe Ragoza. Dar intervenţia unei unităti româneşti ar fi antrenat inevitabil o ciocnire pe front între trupele ruse şi cele române, ceea ce trebuia evitat cu orice preţ, după părerea mea. Aşa că am renunţat să-l mai eliberez
pe comandantul armatei.

M-am dus apoi la Cartierul General ca să văd ce se întâmpla, în biroul telegrafului militar, ocupat de o gardă bolşevică, l-am

găsit pe Konduruşchin în persoană si am intrat în conversaţie cu el pentru a-mi da seama ce planuri avea. M-am putut convinge că nu prea avea o viziune clară a ceea ce ar fi trebuit să decidă si că, dacă eu şi ofiţerii superiori ne abandonam posturile şi îndatoririle, s-ar fi instaurat anarhia completă şi, în scurt timp, şi foametea. De aceea i- am declarat lui Konduruschin că eu şi statul-major vom continua să îndeplinim sarcinile tehnice necesare în viata de zi cu zi a armatei, fără a-i recunoaşte drept comandanţi pe noii aleşi, şi că nu voi da si nu voi transmite nici un ordin contrar conştiinţei sau datoriei mele. în cazul în care voi considera că mi-e imposibil să conduc activitatea statului-major, i-am spus lui Konduruschin, voi înceta imediat orice activitate si

voi preda sarcina de şef de stat-major al armatei.

Apoi m-am dus la generalul Ragoza. Oamenii care îl păzeau mau lăsat să intru în apartament şi am luat masa cu el, sub supravegherea santinelelor.

Abia reîntors la mine, a sosit un ofiţer de la batalionul de asalt din Divizia 71 infanterie, care m-a informat că comisarul armatei, aşteptându-se să fie arestat şi petrecându-şi noaptea la el, l-a sunat pe comandantul batalionului, în afara oraşului, într-o zonă de periferie, şi i-a ordonat să îi aresteze pe Konduruşchin şi pe complicii săi şi să-l elibereze pe generalul Ragoza. Mă mai anunţa că bolşevicii care se găseau în clădirea statului-major al armatei fuseseră deja arestaţi si îmi cerea un automobil ca să meargă la locuinţa comandantului armatei si să îl

pună în libertate cu ajutorul companiei sale. I-am făcut imediat rost de un automobil. Bolşevicii lui Konduruşchin n-au opus nici o rezistentă. Comandantul armatei a fost eliberat. Konduruşchin si aceia dintre acoliţii lui care nu au apucat să fugă au fost arestaţi.

După ce a fost chemat comisarul armatei, care a venit la generalul Ragoza, am insistat asupra necesităţii de a lua imediat măsuri marţiale pentru a izola statul-major şi a-1 proteja împotriva Corpului XXIV, căci, după informaţiile pe care tocmai le primiserăm, se pregăteau să trimită în ajutorul lui Konduruşchin, în furgoane automobile, câteva companii înarmate cu mitraliere. Dar comisarul armatei si comitetul militar-revolutionar, temându-se

de mânia si răzbunarea soldaţilor de rând, se răzgândiseră şi purtau deja tratative cu Konduruşchin şi banda lui. într-un final, aceştia au fost eliberaţi si aceleaşi automobile cu care veniseră i-au condus la Corpul XXIV. [18]

36. Academia Militară „Nicolae 1“ era academia imperială unde erau pregătiţi ofiţerii de stat-major. Era considerată o şcoală militară de elită, dintre ai cărei absolvenţi se recrutau teoreticienii si comandanţii militari ai Rusiei ţariste.

Acest tânăr general, energic şi curajos, a comandat în timpul bătăliilor din iunie, de la Tarnopol, o

---

18 Armistiţiul de la Brest-Litovsk s-a semnat la 15 decembrie 1917. O săptămână mai târziu, la 22 decembrie, Rusia a început negocierile de pace cu Puterile Centrale, dar tratatul de pace avea să se încheie abia la 10 februarie 1918.

brigadă ceho-slovacă, care s-a luptat
eroi

cMai târziu, după arestarea sa, generalul Troianov a fost atacat de sase soldaţi care l-au rănit cu baionetele. A avut opt răni şi un plămân împuns de două ori. S-a apărat cu un taburet şi a reuşit să-i scoată din cameră pe laşii atacatori, salvându-si astfel viata. A rămas în România şi în Rusia până în iulie 1918. Nu ştiu ce s-a mai întâmplat cu el după aceea (n. a.)

Capitolul XVII

Părăsesc Armata a IV-a, complet gangrenată de bolşevism

Turnura pe care o luau evenimentele nu prevestea nimic bun. Aventurile lui Konduruschin se puteau repeta oricând, la o

scară si mai mare. De altfel, reîntors la corpul lui de armată - întoarcere triumfală -
Konduruschin si-a intensificat eforturile pentru a răspândi

bolşevismul în acea unitate. / Vedeţi, le spunea soldaţilor, n-au îndrăznit să-mi atingă nici măcar un fir de păr din cap, le e frică de noi! Nu aveai cum să te aperi decât recurgând la măsuri pur militare, numai că ne aflam în imposibilitatea de a lua astfel de măsuri. în aceeaşi zi,
presupunerile mele privind instabilitatea soldaţilor din batalionul de asalt au fost confirmate: temându-se de represaliile bolşevicilor, m-au implorat să îi trimit cât mai repede în spatele frontului. Asta am şi făcut, căci aceşti oameni nu mai

puteau proteja nici statul-major, nici pe comandantul armatei.

în aceeaşi zi, comisarul armatei s-a hotărât să plece. Exemplul lui a fost urmat de membrii comitetului armatei si ai comitetului militar-revoluţionar, care, pentru a-şi masca fuga, mi-au cerut concediu. Nu exista nici un motiv ca să-i reţin.

Comitetul militar-revolutionar a avut o atitudine mult mai neplăcută: cum ştia că nu mai reprezintă sentimentele majorităţii soldaţilor, a anunţat că renunţa la puterile sale depline şi a propus armatei să aleagă noi membri.

Astfel, toate organele Guvernului Provizoriu, create

de revoluţie cu aprobarea ministrului şi delegate pe lângă marele stat- major al armatei, au dat bir cu fugiţii de la primul asalt al bolşevicilor. Si, din nou, n-au mai rămas la statul-major decât ofiţerii superiori, fără autoritate, fără putere, fără apărare, care trebuiau să plătească pentru greşelile altora.

Aceste evenimente au produs o asemenea impresie asupra generalului Ragoza, încât s-a declarat incapabil să mai rămână la post. Obţinând un concediu de la comandantul-şef, a plecat la scurtă vreme pentru a nu se mai întoarce. Ne-am despărţit cu tristeţe. Omul acesta, graţie uşurinţei lui de a relationa, a

simţului justiţiei şi a bunătăţii sale, se bucura de toată

simpatia printre ofiţeri, ca şi printre soldaţi. Dedicat în întregime armatei, căreia îi oferise o jumătate de secol din viaţă şi pe care o cunoştea în profunzime, se ţinuse tot timpul la o parte de politică. Acum, devenit victima unor intriganţi dezgustători, pleca înapoi în Rusia, unde îşi dorea să îşi sfârşească zilele ca simplu particular. Dar soarta a decis altfel. La începutul anului 1918 au apărut zvonuri, la trupă şi în jurnale, că bolşevicii puseseră mâna pe generalul Ragoza şi că îl spânzuraseră. Acest zvon nu era adevărat. Când Skoropadski a preluat puterea în Ucraina, i-a propus generalului portofoliul de ministru de război, propulsându-1 astfel în viaţa politică.

în calitate de şef de stat-

major al armatei, eu trebuia să preiau postul lui Ragoza. în pofida circumstanţelor deplorabile, nu mam gândit din prima să refuz această misiune. Si totuşi, chiar în timpul plecării lui Ragoza, au avut loc nişte evenimente care au făcut imposibilă rămânerea mea în poziţia de comandant al armatei, afară de situaţia în care as fi renunţat total la principiile datoriei si onoarei militare ce m-au inspirat întotdeauna, pe tot parcursul celor treizeci de ani de serviciu. Nu am avut forţa de a consimţi la aşa ceva şi am părăsit armata, aşa cum făcuse şi Ragoza. Iată ce s-a întâmplat:

Anarhia din rândul trupelor

ruse de pe frontul românesc ne împiedica să rămânem prea multă vreme pe poziţii. La cea mai mică presiune a inamicului, contingentele ruseşti ar fi luat-o la fugă şi ar fi pus unităţile româneşti într-o situaţie disperată, ceea ce ar fi condus, fără îndoială, la ocuparea întregii Moldove şi a unei părţi din Basarabia. Această situaţie ameninţătoare l-a determinat pe generalul Scerbacev, comandantul-sef al trupelor ruseşti de pe frontul românesc, la eroica decizie de a încheia un armistiţiu, menit să salveze armata română de la un dezastru si să cruţe Moldova si Basarabia de invazia trupelor inamice. Generalul nutrea, altfel, slaba speranţă de a

vedea ordinea restabilindu-se în rândul trupelor, la sfârşitul armistiţiului, graţie naţionalizării— unităţilor regimentare, care tocmai începuse în acea perioadă. Credea că va putea, când armistiţiul se va fi terminat, să restabilească frontul cu ajutorul trupelor naţionale curăţate de elementele care determinaseră descompunerea armatei. După ce această măsură a fost examinată împreună cu reprezentanţii militari şi diplomatici ai statelor aliate, generalul Şcerbacev a obţinut de la regele României permisiunea de a intra în tratative cu inamicul pentru încheierea armistiţiului. Imediat ce regele Ferdinand a renunţat la comandamentul suprem al frontului, au început conferinţele între

delegaţii cartierelor generale român şi rus, şi reprezentanţii inamicului. La jumătatea lui decembrie, armistiţiul era semnat.—

Potrivit condiţiilor acordului, toate trupele de pe frontul românesc rămâneau pe poziţiile pe care le ocupau. în acest fel, Moldova si Basarabia erau asigurate împotriva ocupaţiei austro-germane.

Imediat după încheierea armistiţiului, generalul Şcerbacev a decis liberarea soldaţilor din contingentele vechi, presupunând că, prin această măsură, care coincidea cu o perioadă de acalmie, va mai aduce oarecare linişte. Dar starea de spirit nu s-a schimbat. în regimente, şefii bolşevici au decis să pună

mâna pe întreaga putere, iar soldaţii, profitând de anarhia care se năştea, au părăsit frontul în masă pentru a se întoarce la casele lor.

în armata noastră, în locul comitetului militar-revolutionar care renunţase la puterile depline, s-a format un comitet nou, compus exclusiv din bolşevici si condus de un soldat aproape analfabet. Konduruschin si tovarăşii lui erau şi ei printre membri. Cu două zile înainte de plecarea generalului Ragoza, acest nou cenaclu mi-a propus să preiau comanda armatei până când congresul, convocat pentru 14 decembrie, va alege un nou sef. Si, cu intenţia evidentă de a-mi face plăcere, Konduruschin a adăugat că, după toate probabilităţile, eu voi fi cel ales de congres.

Această declaraţie a făcut să mi
se reverse paharul răbdării. Nu voiam să fiu instrumentul docil al comitetului militar-revolutionar.
în plus, fiindcă ostilităţile încetaseră după încheierea armistiţiului, eram liber si aveam
dreptul moral de a părăsi armata. Am declarat deci comitetului că renunţam la marea onoare ce mi
se făcea şi că urmam exemplul generalului Ragoza. După refuzul meu, comitetul militar-revoluţionar l-a chemat printr-o telegramă pe colonelul Bayov, şef de stat-major al Diviziei 48 (în care începuseră arestările şi schimbările de comandanţi), iar acesta s-a supus imediat chemării

comitetului. El i-a succedat generalului Ragoza şi s-a alăturat camaradului său de arme Konduruşchin, care aparţinea aceleiaşi divizii. Câteva zile mai
târziu, îi preda de bunăvoie comanda lui Konduruşchin, ales
de congresul armatei în postul de comandant, şi rămânea pe lângă
acela în calitate de sef de stat-major.

Pe 15 decembrie am plecat din armată fără să întâlnesc vreun obstacol şi m-am dus la un prieten, proprietar funciar român. Acolo, la domnul Chrissoveloni si la
fermecătoarea lui soţie
englezoaică^, prietenă bună a reginei României, care venea adeseori să se odihnească la ei si

unde m-am întâlnit des cu ofiţeri

din misiunea franceză, domnea o admiraţie sinceră pentru tot ce avea legătură cu Franţa. Am petrecut cincisprezece zile în acea reşedinţă primitoare, frumosul castel de la Ghidigeni, odihnindu- mă după coşmarul ultimelor săptămâni, înconjurat de o caldă prietenie.

Astfel s-a încheiat activitatea mea la Armata a IV-a. [19] [20] [21]

19 Termenul se referă la regruparea soldaţilor în cadrul unităţilor de armată, având drept criteriu apartenenţa lor etnică.

20 Armistiţiul de la Focşani a fost

semnat la 26 noiembrie/9 decembrie 1917.

21 Proprietarii castelului de la Ghidigeni erau Jean şi Sybile Chrissoveloni. Jean Chrissoveloni

militare sub patronajul reginei Maria. Soţul ei, bybuc de origine britanică a fost doamna de onoare şi prietena apropiată a reginei Maria.

Capitolul XVIII

Naţionalizarea unităţilor de luptă - Ucrainizarea frontului - Consecinţele şi rezultatele acestor măsuri

în capitolul precedent am spus că generalul Şcerbacev, comandantul general al trupelor ruse de pe frontul românesc, avea intenţia de

J r

a profita de curentul naţional manifestat în armată pentru a restabili dispunerea unităţilor. în acest scop, a cooperat la formarea comitetelor naţionale care s-au

F

---

a fost unul dintre cei mai importanţi bancheri români. în timpul Primului Război Mondial, a finanţat constituirea serviciului de ambulante

creat pe front şi, devansându-le dorinţele, a luat măsuri pentru ca ofiţerii si soldaţii să fie afectaţi unor formaţiuni naţionale speciale, ale căror cadre trebuiau stabilite potrivit predominanţei uneia sau alteia dintre naţionalităţi.

S-au format atunci pe front trupe ucrainene, poloneze, siberiene, musulmane, lituaniene si din Rusia Albă. Oricât de ciudat ar părea, Rusia Mare a fost singurul teritoriu nereprezentat prin aceste contingente naţionale. Ea a rămas complet uitată sau a fost identificată cu bolşevicii. Abia mult mai târziu au fost constituite unităţi voluntare pan-ruse, în care ofiţerii erau majoritari şi despre care va veni vorba mai încolo.

Organizarea unităţilor naţionale a întâmpinat numeroase obstacole. Fără a mai vorbi de anarhie, generală în acel moment,

nici de dificultatea de a regrupa trupele pe naţionalităţi şi de a le repartiza pe tot frontul, au existat şi obstrucţii din partea bolşevicilor. Aceştia se simţeau ameninţaţi si au refuzat în majoritatea cazurilor să le cedeze unităţilor naţionale materialul, muniţia, echipamentul etc., de care acelea aveau mare nevoie. Adeseori chiar i-au împiedicat pe ofiţeri şi pe soldaţi să ajungă la contingentele lor. între altele, unele comitete naţionale si-au reorganizat trupele după principiile socialiste, ale căror rezultate fuseseră până atunci atât de dezastruoase.

Cel mai bine a funcţionat constituirea unităţilor poloneze. Comitetul naţional polonez de pe lângă statul-major al frontului, care si-a asumat această misiune, a eliminat, încă de la început, la

indicaţiile comitetului polonez din Kiev, orice politică din rândul soldaţilor şi a restabilit o disciplină strictă. Polonezii au reuşit să regrupeze pe frontul românesc un corp de armată ale cărui efective nu erau poate foarte numeroase, dar erau puternice din punct de vedere moral.

Pentru unităţile lituaniene, armene si ale ruşilor albi s-au creat doar câteva companii distincte. Putinele elemente armene şi lituaniene aflate pe front erau foarte dispersate, iar pe rusii albi nu îi caracteriza nici o trăsătură distinctivă. în fine, comitetele diverselor naţionalităţi erau total lipsite de simţ organizatoric.

Comitetul national siberian, prevăzând ce dificultăţi avea să întâmpine, s-a mulţumit cu

constituirea câtorva companii pentru a apăra bunurile unităţilor siberiene.

Cât despre formarea unităţilor ucrainene, ce se sconta că va fi obţinută prin botezarea ca ucrainene a contingentelor în care predominau cei cu domicilii în Ucraina, aceasta a suferit un eşec total. O simplă schimbare de nume nu avea cum să dea rezultate bune dacă răul nu era extirpat din rădăcină. în trupele denumite ucrainene, nu s-a luat nici o măsură pentru restabilirea disciplinei, întărirea autorităţii şi puterii comandanţilor; comitetele subzistau, iar politica era în continuare stăpână, atât de mult încât, mai pervertite decât celelalte, unităţile ucrainene au dispărut curând de pe front, odată cu restul armatei.

Speranţa de a restabili linia de luptă nu s-a realizat, aşadar. Nu

sau obtinut decât câteva contingente, mai mult sau mai puţin disciplinate şi care, ulterior, au fost de o oarecare utilitate pentru salvarea materialului abandonat pe front. Dar ele nu au avut nici un rol combatant.

O altă măsură luată de generalul Şcerbacev pentru a salva frontul, anume ucrainizarea frontului românesc, a eşuat şi ea complet.

Nerecunoscând nici guvernul bolşevic, nici pe comandantul suprem al armatei, Krîlenko, nici comisarii poporului, generalul Şcerbacev, comandantul general al armatei ruse pe frontul românesc şi întregul său stat-major au constituit un caz excepţional în armata rusă, în care bolşevicii reuşiseră aproape peste tot să răstoarne şefii numiţi de Guvernul Provizoriu si să îi înlocuiască cu

oameni din partidul lor. Trupele ruseşti de pe frontul românesc nu ţineau de nici un organism oficial din Rusia si erau cu totul independente. Desigur că o situaţie atât de anormală nu putea dura prea mult. Chiar dacă comandamentul general al frontului avea la dispoziţia sa sume de bani suficiente pentru câteva luni şi rezerve importante de provizii, nu era mai puţin evident că, odată aceste stocuri epuizate, situaţia putea deveni critică. De altfel, în decembrie, Ucraina şi Republica Naţională Moldovenească care se instaurase pe teritoriul Basarabiei, şi-au proclamat independenţa[41], astfel încât puteau refuza să le furnizeze trupelor ruse de pe frontul românesc cele necesare. Iar aceste trupe datorau toată aprovizionarea lor Basarabiei şi

guvernului de la Herson—, bogatele provincii din sud. în Ucraina, ca şi în Republica Moldovenească, puterea centrală era foarte instabilă şi lipsită de autoritate. Totuşi, aceste organisme centrale n-aveau nimic de-a face cu bolşevicii de la Petrograd şi nu manifestau încă nici o tendinţă germanofilă.

între timp, presiunea exercitată de bolşevici asupra generalului Scerbacev era continuă. Către jumătatea lui decembrie, comitetul militar-revoluţionar de pe lângă statul-major al frontului a căpătat şi el o culoare complet bolşevică şi, printre membrii lui, a apărut deodată un oarecare Rochal, care devenise celebru prin ferocitatea lui la Kronstadt, la începutul revoluţiei. Cum am aflat mai apoi, guvernul comisarilor poporului îl delegase pe frontul românesc pentru a aduce la ascultare nesupusul stat-

major de pe front.

Rochal şi acoliţii lui au început o luptă acerbă împotriva generalului Şcerbacev, în scopul de a-1 răsturna cu orice preţ şi de a prelua ei înşişi conducerea trupelor ruse de pe frontul românesc. Bolşevicii nu au putut recurge la arestare, procedeul lor de luptă favorit, căci o întreagă divizie românească se afla la Iaşi, cartierul general al frontului. La ordinul personal al regelui României, o puternică gardă românească păzea locuinţa generalului Şcerbacev.

Propaganda încercată de bolşevici în rândul trupelor româneşti nu a avut nici un succes. Atunci Rochal si banda lui au decis să se debaraseze de general prin asasinat. Dar atentatul, la care a participat şi un ofiţer de pe front numit Aksenov, a eşuat, iar întregul comitet militar-

revolutionar, Rochal si bolşevicii din garnizoana Iaşi, au fost arestaţi şi încarceraţi de trupele române.

în acest fel, graţie intervenţiei active a autorităţilor si a militarilor români, pericolul bolşevic a fost îndepărtat din Iaşi, dar el continua să existe pe front şi devenea tot mai ameninţător în spatele acestuia. Odessa a căzut curând în mâinile bolşevicilor, care, pornind de acolo, au început să pătrundă şi în Basarabia.

La jumătatea lui decembrie, în vreme ce guvernul bolşevic continua negocierile de armistiţiu şi de pace cu Centralii, la Brest-Litovsk, nici Ucraina, nici Republica Moldovenească nu participaseră încă la negocieri. Noi, care reprezentam comandamentul de pe frontul românesc, aveam încă speranţa că aceste state recent create nu-i vor trăda pe aliaţii Rusiei.

După ce a discutat situaţia cu reprezentanţii Aliaţilor, generalul Şcerbacev a obţinut de la guvernul ucrainean permisiunea de a pune sub ordinele sale şi trupele ruseşti de pe frontul vecin, cel de sud-vest. Generalul Şcerbacev a devenit deci comandantul general al celor două fronturi, dar, în acelaşi timp, din fidelitate fată de doctrina revoluţionară, s-a considerat indispensabil să fie numit pe lângă general un reprezentant, în persoana unui comisar.

în practică, supunerea trupelor de pe frontul de sud-vest faţă de generalul Şcerbacev a rămas tot timpul fictivă. Unităţile din acel sector erau toate ale partidului bolşevic. Ele nu l-au recunoscut pe general drept comandant al lor şi nu au executat nici un ordin de-al lui. Unul după altul, ofiţerii care formau statul-major, numiţi

de Guvernul Provizoriu, au fost obligaţi să-şi abandoneze posturile în favoarea unor persoane alese dintre corifeii maximalisti. Către sfârşitul lui decembrie, întregul front de sud-vest si Armata a VIII-a de pe frontul românesc, care se afla în proximitatea lui, nu mai recunoşteau decât puterea comisarilor poporului.

Pe parcursul celei de-a doua jumătăţi a lunii decembrie, evenimentele au luat o întorsătură ceva mai bună în celelalte armate de pe frontul românesc. Graţie sprijinului guvernului ucrainean si al comitetelor naţionale, si cu cooperarea energică a trupelor române, generalul Şcerbacev a reuşit puţin câte puţin să scape de marii şefi bolşevici. La Armata a IV-a, Konduruşchin şi complicii lui

au fost arestaţi si închişi; în fruntea armatei a fost pus un general numit de Şcerbacev. La fel s-a procedat şi la Armata a VI-a rusă, unde bolşevicii îi arestaseră şi îi trimiseseră la Odessa pe comandant şi pe şeful său de stat-major.

Cam pe atunci, am fost chemat la Iaşi de către generalul Şcerbacev şi ataşat la statul-major al frontului. M-am stabilit acolo si am îndeplinit diverse misiuni care vizau reorganizarea statului-major.

O dată îndepărtate din armata de pe frontul românesc principalele căpetenii ale bolşevicilor, am început să lucrăm la formarea unităţilor naţionale, dar, cum spuneam mai sus, n-am ajuns la nici un rezultat pozitiv. Guvernul ucrainean, după ce acceptase propunerile

generalului Şcerbacev, n-a ştiut să profite de îmbunătăţirea situaţiei de pe front prin îndepărtarea bolşevicilor. Nu numai că a continuat rătăcirile Guvernului Provizoriu în domeniul militar, dar l-a şi imitat, trădându-i deopotrivă pe Aliaţi şi interesele întregii Rusii.

Guvernul ucrainean nu a luat nici o măsură pentru a restabili disciplina în armată şi pentru a reface autoritatea comandanţilor. Comitetele au supravieţuit toate; tribunalele şi puterile disciplinare ale ofiţerilor superiori nu au fost restabilite. Prestigiul comandantului general a fost anulat prin numirea unui om foarte tânăr în postul de comisar şi prin imixtiunea comitetului ucrainean. Guvernul ucrainean a mers chiar mai departe decât Guvernul Provizoriu în socializarea armatei, suprimând gradele şi procedând la numirea

pe cale electorală a ofiţerilor subalterni.

Fără a-i preveni pe aliaţii Rusiei sau guvernul român, nici chiar pe propriul comandant suprem, guvernul ucrainean a început negocieri de pace cu austro-germanii. Le-a dus cu o asemenea rapiditate, încât i-a devansat chiar şi pe bolşevici. Toată lumea cunoaşte condiţiile acestei păci: guvernul ucrainean a sacrificat interesele vitale ale întregii Rusii şi ale Poloniei, a creat o situaţie imposibilă României, s-a acoperit de ruşine trădându-si aliaţii în momentul în care aceştia erau pe punctul de a-i da un imens ajutor material.

Două personaje trimise de guvernul ucrainean pentru a negocia cu România şi cu reprezentanţii guvernelor aliate se găseau atunci la Iaşi. Unul dintre ei, numit Galib, se ocupa mai ales de chestiunile

diplomatice. Celălalt, Galiţinschi, de domeniul financiar. Dar amândoi erau foarte ataşaţi de Austria prin trecutul lor. I-am văzut de aproape şi i-am putut studia în detaliu; n-am constatat nimic la ei, în afară de o ură oarbă pentru tot ce era rusesc. Nu ştiu în ce măsură erau informaţi de guvernul lor despre mersul tratativelor de pace. Dădeau asigurări că nu ştiau nimic si aveau întrevederi zilnice cu reprezentanţii guvernului român si cu cei ai misiunilor aliate, chiar şi în momentul în care negocierile de pace ale Ucrainei se apropiau de sfârsit. E uşor să-ti dai seama cât de iritati au fost românii, Aliaţii si rusii fată de aceste personaje, când am aflat că pacea între Ucraina, Germania si Austria era un fapt împlinit. Fiindu-le

imposibil să se întoarcă la Kiev, căci bolşevicii întrerupseseră comunicaţiile pe calea ferată, Galib si Galitinschi au rămas la Iaşi
ca simpli particulari, după încheierea păcii ucrainene. Primul a participat chiar la o intrigă împotriva generalului Şcerbacev, în scopul de a-1 îndepărta din post.

Imediat după semnarea păcii cu Puterile Centrale, generalul Şcerbacev a declarat guvernului ucrainean că, dată fiind situaţia, nu se mai consideră subordonat acestuia din urmă, că va rămâne în fruntea trupelor ruse de pe frontul românesc până la retragerea acestora, dar că renunţa la titlul de comandant al frontului românesc. Guvernul ucrainean a răspuns destituindu-1 pe general şi deferindu-1 curţii marţiale. Printr-un ciudat concurs de împrejurări, generalul nu a

avut cunoştinţă de acest act decât luni bune mai târziu, guvernul fiind nevoit să fugă din Kiev în mare grabă, fiindcă oraşul fusese ocupat de bolşevici. Nu avusese timp să îl informeze pe general despre măsurile luate împotriva lui şi a trebuit să aştepte pentru asta momentul când s-a reîntors la Kiev, graţie sprijinului germanilor.

E greu să îţi închipui o încurcătură mai stranie decât aceea în care se găseau atunci generalul Şcerbacev şi colaboratorii lui de pe frontul românesc. Continuând să apere cu fermitate interesele generale ale Rusiei, să dovedească o fidelitate totală faţă de Aliaţi, acest grup de comandanţi şi de ofiţeri superiori, înconjuraţi de câteva unităţi naţionale cu un efectiv slab, reprezentau o mică oază între Rusia ucraineană si Rusia

bolşevică, cele două Rusii care, uitându-si trecutul si toate sentimentele de onoare, trădându- si aliaţii, se întorceau către inamic în speranţa de a obţine de la acesta binefacerile păcii. Această mână de fideli căuta în van sprijin şi protecţie.

Azi, când Rusia guvernată de bolşevici şi Ucraina germanizată au avut tot timpul să guste din dulceaţa păcii germane, patriotismul adevărat, clarviziunea si voinţa fermă a generalului Şcerbacev pot fi apreciate la justa lor valoare.

Când ştirea încarcerării şefilor bolşevici la Iaşi a ajuns la urechile guvernului comisarilor poporului, acesta s-a dezlănţuit cu ameninţări de represalii la adresa lui Şcerbacev si a colaboratorilor lui. Incapabili să le pună în aplicare,

ne-au declarat pe toţi în afara legii, ceea ce, în limbajul lor, însemna că oricine avea dreptul să ne omoare fără a fi pedepsit. în astfel de condiţii, întoarcerea noastră în Rusia maximalistă era imposibilă. Ucraina nu ne atrăgea mai mult, după ruperea relaţiilor dintre generalul Şcerbacev şi guvern. Şi eu am fost chemat în fata tribunalelor, fiindcă am refuzat să recunosc ca fiind ucrainean materialul de pe frontul românesc. Dar, deloc descurajaţi de dizgraţia noastră, continuam să lucrăm pe front, încercând să salvăm corabia de la pierire. în acel moment, cel mai mare pericol venea din spatele frontului.

Bolşevicii râvneau la Basarabia, care se intitula pe atunci „Republica naţională moldovenească" şi al cărei guvern complet infantil nu era în stare să

opună nici o rezistenţă agresorului.

în primele zile din ianuarie, am fost trimis de generalul Şcerbacev la Chişinău, pentru a evalua situaţia la fata locului. Situaţia mi s-a părut deosebit de bizară: Chişinăul era reşedinţa puterii executive a Republicii, reprezentată de un comitet director, şi al puterii legislative, adică a parlamentului (Sfatul Ţării). Şi unul, şi celălalt, îmbătaţi de importanţa rolului lor, legiferau prin discursuri şi decrete; la aceasta se limita rolul lor. Nu aveau nici o autoritate si nu dispuneau de nici o bază materială. Chiar la Chişinău, în capitala Republicii, pe lângă comitetul director, se găseau nouă comitete diferite, care nu îl recunoşteau pe primul, dar care, în schimb, simpatizau cu

bolşevicii. Iar restul teritoriului basarabean era guvernat de o mulţime de comitete de toate nuanţele, care ignorau complet guvernul Republicii. între altele, acesta din urmă suferea de o lipsă totală de bani. Drept singur sprijin, avea câteva trupe moldoveneşti recent formate si de o coeziune precară, cuprinzând un batalion de infanterie si câteva escadroane de cavalerie. Aceşti războinici se plimbau tantosi în oraş în uniforme fanteziste si se dedau celui mai dezlănţuit desfrâu. Nu e deci de mirare că nici un locuitor al Chisinăului nu ieşea din casă după ora unsprezece seara. în fiecare noapte aveau loc furturi, infracţiuni şi agresiuni armate. Am putut să mă conving personal de asta când am ajuns în gară la miezul nopţii, plecând înapoi la

Iaşi: din toate colturile se auzea un
zgomot de arme cum nu se poate auzi prea des nici măcar pe linia frontului.

Impresia generală cu care m-am întors din călătorie şi pe care i-am împărtăşit-o generalului Şcerbacev a fost aceea că un haos total
domnea în toată Basarabia si că guvernul Republicii Moldoveneşti nu era în stare să reziste câtuşi de
puţin în faţa bolşevicilor.

La o săptămână după întoarcerea mea la Iaşi, aceştia au şi pornit din Odessa spre Basarabia şi au pus mâna pe putere fără nici o dificultate. Ei au instalat la Chişinău un nou stat-
major al frontului românesc şi un comitet, cele două neîntârziind să se proclame drept autoritatea

supremă de care depindeau toate trupele ruseşti de pe frontul românesc. N-au reuşit totuşi să îsi extindă autoritatea la vest de Prut (graniţa cu România). Cu toate că, şi de această dată, generalul Şcerbacev a reuşit să păstreze puterea asupra trupelor ruse de pe teritoriul românesc, adică de pe frontul propriu-zis, situaţia redevenea critică, căci bolşevicii deţineau căile de acces către front si toate comunicaţiile frontului cu zona din spatele lui. Aprovizionarea trupelor a încetat, rezervele alimentare de pe front sau epuizat rapid, iar regimentele ruse şi române, ca şi populaţia civilă a României s-au văzut ameninţate de foamete, căci bolşevicii se opuneau ca Basarabia să livreze României produse de consum, de orice fel ar fi fost acelea.

Singurul mijloc de a ameliora situaţia era pătrunderea trupelor române în Basarabia, pentru a-i goni pe bolşevici şi a reinstaura ordinea care asigura aprovizionarea regulată a armatei. Generalul Şcerbacev nu avea trupe ruseşti la dispoziţia sa. Fără tragere de inimă şi perfect conştient de toate neplăcerile politice pe care le crea această măsură, generalul s-a văzut constrâns să roage guvernul român să trimită trupe în Basarabia. Guvernul Republicii Moldoveneşti a formulat si el aceeaşi cerere.

De comun acord cu Cartierul General român, s-a convenit ca trupele române să nu intre în Basarabia decât temporar şi că vor părăsi ţara imediat ce-şi vor fi îndeplinit misiunea. Când regimentele româneşti au intrat în Basarabia—, aceste condiţii au fost

confirmate printr-un apel adresat populaţiei de şeful detaşamentului român de ocupaţie. Cum se poate vedea, în acel moment nu a fost vorba de ocuparea Basarabiei cu scopul de a o uni cu România.

După o serie de lupte împotriva unităţilor bolşevice, care s-au retras treptat dincolo de Nistru, întreaga Basarabie a fost ocupată de trupele româneşti. Guvernul Republicii Moldoveneşti a fost restabilit, cea mai mare parte a comitetelor si Sovietelor a fost au fost abolite, iar tara s-a reîntors la calm.

Populaţia urbană şi marii proprietari funciari s-au bucurat de intervenţia trupelor române, care au restaurat cursul normal al vieţii şi au pus capăt jafurilor şi distrugerilor. în schimb, ţăranii nu au văzut-o cu ochi buni, căci, după ce puseseră mana pe cea

mai mare parte a marilor proprietăţi, aceştia le jefuiseră şi le pustiiseră în totalitate. Pentru a pune capăt acestor răscoale, contingentele româneşti au luat măsuri severe, inclusiv pedepse corporale şi execuţii prin împuşcare. De aici vine ura pe care ţăranii basarabeni le-o poartă unităţilor româneşti.

Întregul teritoriu de la est de Nistru a rămas sub controlul bolşevicilor, care, la acea vreme, controlau si Kievul si calea ferată Kiev-Odessa. Astfel că trupele de pe frontul românesc, deşi se puteau aproviziona din nou din Basarabia, de unde îi alungaseră pe bolşevici, erau tot complet lipsite de căi de comunicare cu restul Rusiei. Comunicaţiile prin poştă, calea ferată şi telegraf erau complet întrerupte şi nu primeam ştiri din Rusia decât atunci când

cineva reuşea să rupă cordonul bolşevic de pe Nistru, ceea ce nu se întâmpla prea des.

La sfârşitul anului 1917, din ordinul generalului Şcerbacev, au fost lăsate la vatră contingentele cele mai vechi. Aprovizionarea trupelor s-a ameliorat simţitor după ocuparea Basarabiei de trupele române. Totuşi, torentul soldaţilor care abandonau frontul fără permisiune a continuat să ia amploare. În ianuarie 1918, fenomenul atinsese proporţii extraordinare.

41. Independenţa Republicii Democratice Moldoveneşti a fost proclamată în 24 ianuarie 1918. Aparent, autorul se referă aici la momentul proclamării autonomiei fată de Rusia federativă, care a avut loc la 2 decembrie 1917. Autonomia Ucrainei fusese proclamată de Rada Centrală pe 23 iunie 1917.

42. Regiunea Herson (Kherson), în

sudul Ucrainei.

43, Intrarea trupelor române în Basarabia a avut loc ca urmare a ordinului de operaţii din 7/20 ianuarie 1918, semnat de generalul Constantin Prezan, şeful Statului-Major General însărcinat cu conducerea armatei române. Această intervenţie fusese solicitată guvernului de la Iaşi printr-o telegramă din 6/19 ianuarie 1918, semnată de membrii Sfatului Tării, Ion Inculet si Pantelimon Erhan, ca urmare a tulburărilor bolşevice care ameninţau să preia controlul la Chişinău.

r

Capitolul XIX Disoluţia definitivă a armatei. Soldaţii părăsesc frontul în masă - Martiriul ofiţerilor - Ciocniri între trupele române şi cele ruse - Câteva unităţi trec la inamic

Numărul de dezertori din regimentele ruseşti aflate pe frontul românesc a început să crească din noiembrie 1917. A crescut şi mai mult în prima jumătate a lui decembrie, când bolşevicii au câştigat în faţa elementelor mai moderate. Dar a devenit cu mult mai rău când, la începutul lui ianuarie, şefii bolşevici au fost arestaţi la Iaşi si la statele-majore ale armatelor. Din acel moment, soldaţii au

încetat să se mai intereseze de politică. Nu au mai răspuns la apelurile bolşevicilor rămaşi la trupă şi s-au abţinut să mai meargă la adunări. O singură problemă îi preocupa: cum să plece acasă fără nici o întârziere? Oamenii s-au gândit că, imediat ce armistiţiul va fi încheiat, vor fi lăsaţi la vatră. Cum nu mai erau în stare să raţioneze, atribuiau amânarea acestei măsuri unor noi intrigi ale burgheziei şi capitalismului. De aceea s-au alăturat atât de uşor bolşevicilor, care le anunţau reîntoarcerea imediată la căminele lor. Aceştia, după ce au fost arestaţi, nu au putut să îşi ţină promisiunea, de altfel nerealizabilă. Atunci, dezamăgiţi încă o dată, soldaţii au început să părăsească frontul în masă.

Putem deci să situăm în a doua

jumătate a lui decembrie 1917 începutul dezagregării finale a armatei ruse de pe frontul românesc şi de pe celelalte fronturi. Trupele nu mai erau decât nişte resturi jalnice ale fostelor regimente, baterii etc.; erau mulţimi fără conducători sau cu conducători improvizaţi, aleşi dintre oamenii care ştiau să profite de dezordine şi să flateze instinctele primitive ale maselor.

Situaţia ofiţerilor de pe front devenise realmente înfricoşătoare. Nu pot fi relatate toate actele de cruzime pe care soldaţii le-au comis împotriva lor. Cei care îi acuză pe ofiţerii ruşi că nu şi-au menţinut autoritatea asupra oamenilor lor n-au nici o idee despre suferinţele fizice şi morale la care au fost supuşi aceşti adevăraţi martiri. Aproape în fiecare zi întâlneam comandanţi care nu putuseră scăpa de

agresiunile barbare ale soldaţilor decât sacrificând tot ce aveau. Scenele tragice pe care le-au trăit şi pe care mi le-au povestit nu îmi vor ieşi niciodată din minte. După ce şi-au destituit superiorii, cu excepţia celor care le conveneau, şi după ce i-au înlocuit cu camarazi de-ai lor, inculţi si analfabeţi, soldaţii nu i-au lăsat în libertate. Supravegheaţi zi şi noapte, foştii ofiţeri au fost obligaţi să execute munci dintre cele mai penibile. Li s-au luat bunurile personale, pe care soldaţii şi le-au împărţit între ei. Au fost ţinta batjocurii foştilor lor subordonaţi, care îi obligau, sub ameninţarea loviturilor sau a morţii, să pregătească supa, să cureţe adăposturile, să ţesale caii şi multe alte munci cu care ei nu erau obişnuiţi. Ofiţerii, chiar si cei mai căliţi în lupte şi în campaniile

celor patru ani de război, nu au putut suporta toţi aceste încercări. Unii au încercat să fugă; nu au reuşit decât foarte puţini. Din disperare, mulţi s-au sinucis. Adeseori, pe timpul nopţii, soldaţii aruncau grenade de mână în adăposturile ofiţerilor. Comandanţii unităţilor staţionate la distanţă mare de trupele româneşti au suferit abuzurile cele mai dureroase.

într-o zi, la Iaşi, am întâlnit un tânăr comandant de la artileria de munte pe care îl cunoscusem la începutul războiului, în Carpaţi, un excelent ofiţer, curajos şi inteligent. însoţit de „comitetul soldaţilor, venise în oraş să facă unele cumpărături pentru bateria sa. Mi-a povestit că era supravegheat îndeaproape de oamenii săi - ca toti ceilalţi ofiţeri

- şi că nu i se permitea să lipsească, nici măcar o oră sau două.

Această viaţă îl apăsa foarte tare şi dorea să se angajeze în „brigada voluntarilor", o brigadă recrutată exclusiv dintre ofiţeri, care trebuia să plece în Rusia şi să se alăture armatei lui Denikin. M-a implorat să-l ajut. Am decis să salvez această tânără viaţă pentru patrie. Am convenit că îi voi trimite un ordin pentru a veni la Iaşi într-o chestiune de aprovizionare a companiei sale. Fericit să obţină o suplimentare a proviziilor, comitetul i-a dat un concediu de câteva zile. Abia sosit, s-a angajat în brigadă şi a plecat imediat. Deşi toată linia Kiev-Odessa a fost ocupată de germani, iar mai departe, la est, ţara fusese invadată de bolşevici, brigada şi-a croit drumul din România la Don. în timpul acestui

marş foarte greu, într-o luptă cu bolşevicii, tânărul comandant a fost ucis.

Soldaţii noştri aveau o frică incredibilă de regimentele româneşti, pe care înainte le priveau cu o condescendenţă plină de dispreţ, căci trupele române, iritate de conduita incalificabilă a camarazilor lor ruşi, îi pedepseau adeseori fără nici un menajament, în repetate ocazii, românii, puşi la curent cu relele tratamente aplicate de soldaţi ofiţerilor, organizau expediţii armate pentru a elibera victimele, cărora le ofereau adăpost la regimentele lor. Nu e deci de mirare că ofiţerii resimteau fată de soldaţi numai dezgust şi indignare şi va mai trece multă vreme până când aceste orori vor fi uitate.

Soldaţii au plecat, aşadar, de pe front în masă, luând cu ei armele si banii statului, caii si vehiculele.

Au luat cu asalt trenurile, asupra cărora se năpusteau ca furnicile, sau au plecat pe jos. Cei care reuşiseră să pună mâna pe un cal sau pe un vehicul le încărcau cu rezultatele jafurilor lor, pe care uneori le vindeau la preţuri de nimic. Ştiu, de pildă, că la Iaşi, nişte soldaţi i-au vândut unui vizitiu nişte cai furaţi, cu zece franci pentru fiecare animal, întreaga Moldovă şi Basarabia erau pline de cai ruseşti. Ţăranii cumpărau câte cinci-şase, aşa că, mai târziu, nu au mai vrut să cumpere la licitaţii, atunci când bunurile armatei au fost lichidate definitiv. Soldaţii au fost văzuţi ducând într-un sat o piesă de artilerie completă, cu tot atelajul ei, pe care au vândut-o pentru 50 sau 60 de franci. Am fost martorul acestei tranzacţii, într-un târguşor la 20 de kilometri de Iaşi. Dar am reuşit să recuperăm materialul şi

atelajul.

La început, Cartierul General român a rămas mai degrabă indiferent la acest exod al soldaţilor ruşi, care traversau în avalanşă Basarabia. îl considera drept o afacere exclusiv rusească. Dar, când fugarii s-au dedat la violenţe împotriva populaţiei româneşti, a fost obligat să adopte o altă manieră de a privi lucrurile. Cu atât mai mult cu cât aceşti

dezertori, dotaţi cu arme, îngroşau rândurile hoardelor bolşevice care

devastau Basarabia şi împotriva cărora românii se pregăteau să pornească în campanie.

Cartierul General român si-a luat atunci propriile măsuri pentru a-şi apăra teritoriul şi spatele frontului de acest nou flagel al revoluţiei ruse. în toate punctele principale de pe front, în direcţia Basarabiei, la staţiile de

cale ferată, la toate trecerile peste Prut (frontiera dintre Moldova şi Basarabia), a amplasat posturi militare care îi arestau pe soldaţii ruşi, le luau armele si bunurile furate şi îi trimiteau apoi în grupuri dincolo de Basarabia. Dezertorii noştri au încercat mai întâi să opună rezistenţă la ceea ce ei considerau o agresiune din partea românilor. Dar au putut să se convingă în curând că aceia nu erau dispuşi să cedeze şi că îi împuşcau pe rebeli fără nici o ezitare. O ură profundă, amestecată cu teamă, s-a răspândit atunci printre trupele ruse, care, prima dată după revoluţie, întâlneau un obstacol în calea exceselor lor. Pentru o vreme, dezertările în masă au încetat, dar soldaţii au cerut ca toate regimentele ruseşti, în formaţie completă, să părăsească teritoriul

României, trădătoare în ochii lor, si să fie conduse în Basarabia sau în guvernământul Khersonului, unde să fie demobilizate.

Era imposibil de consimţit la o asemenea cerere, aşa că generalul Şcerbacev, comandantul armatei, a refuzat-o. Fără a aminti de dificultăţile de aprovizionare şi transport, plecarea simultană a acestor hoarde ar fi antrenat noi complicaţii în spatele frontului şi ar fi transformat în desert locurile aflate în vecinătate. Puteam fi siguri, de altfel, că trupele ruseşti scoase din România ar fi trecut imediat de partea bolşevicilor. în fine, cum nu recunoştea pacea încheiată la Brest-Litovsk de Lenin[44], generalul Şcerbacev, în deplin acord cu guvernul român şi cu Aliaţii, estima că armistiţiul încheiat de el era încă în vigoare şi că nu era posibil să iei de pe front nici cea mai mică unitate

rusă.

De aceea a respins toate solicitările, acceptând numai liberarea progresivă a vechilor contingente, care începuse deja. în fata acestei rezistente, soldaţii, conduşi de demagogi, au decis să se grupeze şi să treacă cu forţa în spatele frontului.

Această decizie a dus la o serie de ciocniri între trupele ruse şi aliaţii lor români, în cursul lunilor ianuarie si februarie 1918. Aceste lupte au luat adeseori un aspect tragi-comic. în unităţile hotărâte să plece de pe front cu orice preţ, ofiţerii au plecat pentru a se ţine deoparte de astfel de lupte infame. Dar plecarea lor nu a stins elanul belicos al soldaţilor. Un oarecare locotenent bolşevic, fără experienţă pe câmpul de luptă, dar mare orator la mitinguri, i-a cerut unui corp de armată să atace trupele române şi să le

distrugă.
Aceste dispoziţii, date cu lejeritate,
erau executate de comandanţi si de soldaţi de acelaşi calibru, aleşi comandanţi de divizie, de regiment, de baterie etc. Regimentele mărşăluiau contra unităţilor româneşti relativ slabe care le barau drumul, iar artileria bolşevică deschidea un foc inofensiv. Cunoscând calităţile militarilor bolşevici, românii îi lăsau să avanseze liniştiţi, apoi puneau în funcţiune câteva dintre bateriile lor, în vreme ce câteva companii plecau la asalt. Era întotdeauna suficient pentru a pune pe fugă şi a reduce la ascultare legiunile cuprinse de panică. Grijulii să îşi păstreze vieţile, atât de preţioase pentru revoluţie, soldaţii ruşi se predau necondiţionat, depunându-şi pe loc armele şi dând înapoi tot ce furaseră. Uneori se întâmpla ca

un întreg corp de armată să capituleze în faţa a unul-două batalioane româneşti. Rusii astfel dezarmaţi erau trimişi, prin nordul Moldovei, în guvernământul Podoliei, pentru ai împiedica să îngroaşe rândurile elementelor bolşevice din Basarabia. Adeseori, aceste bande, în loc să ajungă în Podolia, cădeau în mâinile germanilor sau ale austriecilor şi, în pofida păcii deja semnate cu tovarăşul Lenin, erau făcuţi prizonieri şi trimişi la muncă în spatele frontului. N-am reuşit să aflăm dacă se predau inamicului din întâmplare sau din proprie voinţă. Dar un caz care s-a întâmplat la Corpul 18 şi pe care vi-l voi relata, lasă să se creadă că anumiţi şefi bolşevici îşi conduceau deliberat unităţile în lagărele austro-germane.

Generalul Siutin, bolşevic ales

de soldaţi, comandant al Corpului 18, a decis să facă joncţiunea între trupele sale, aflate în nordul Moldovei si în Bucovina, si armata bolşevică de pe frontul de sud-vest. După ce a dat ordinele necesare, însotit de automobilele din dotarea corpului de armată, sa dus direct la austrieci, unde a fost primit cu braţele deschise. Regimentele aflate sub ordinele lui s-au dispersat şi au fost în mare parte capturate. Cât despre laşul care le-a condus, în luna mai putea fi văzut deja la Kiev, făcând parte, alături de un alt general bolşevic, Odinţov—, în delegaţia trimisă de guvernul comisarilor poporului să încheie pacea cu Ucraina.— într-o zi, între români si o divizie a Corpului 4 siberian, a avut loc o luptă al cărei rezultat a fost complet neaşteptat. Corpul 4 siberian se distinsese în timpul

războiului japonez— şi îşi menţinuse strălucit reputaţia în timpul războiului actual. Divizia cu pricina, voind să îşi croiască o trecere spre spatele frontului prin Basarabia, a fost oprită de români. Atunci, două dintre regimente şi trei dintre baterii au făcut cale întoarsă şi s-au predat germanilor.

Nu ştiu care a fost soarta ulterioară a acestor brave trupe revoluţionare.

Eşecul suferit de soldaţii noştri care încercau să ajungă în spatele frontului i-a descurajat. Au revenit la primul lor comportament, dezertarea, care a căpătat acum caracterul unui paşnic pelerinaj national. Ştiind că tot ce obţinuseră pe căi necinstite le va fi luat de români, nu mai cărau nimic în afara proviziilor pentru călătorie.

Către luna mai, din armata rusă

de pe frontul românesc, care se ridicase la un milion de oameni, nu mai rămăsese decât o masă de material de război abandonat pe front sau în spatele frontului, păzit de ofiţeri si de câţiva soldaţi rămaşi fideli datoriei lor.

44. Tratatul de pace de la Brest-Litovsk, dintre Rusia şi Puterile Centrale, a fost semnat la 3 martie 1918. Prin acest tratat, Rusia se angaja, printre altele, să îşi retragă trupele de pe teritoriul ucrainean şi să încheie pacea cu Ucraina. Anterior, la 9 februarie 1918, Ucraina încheiase şi ea un tratat de pace cu Puterile Centrale, tot la Brest Litovsk.

45. Obişnuiţii spectacolelor date de Baletul Imperial la Petrograd, înainte de război, şi-l amintesc foarte bine pe acest bolşevic: era un spectator fidel. Coincidentă stranie: un mare număr dintre admiratorii cei mai fervenţi ai balerinelor de la Petrograd figurează

printre bolşevicii de marcă (n. a.).

46. Războiul dintre Rusia şi Ucraina a durat până în 1921, în ciuda promisiunii asumate de guvernul bolşevic, prin tratatul de pace de la Brest-Litovsk, de a recunoaşte independenţa Ucrainei şi de a încheia pace cu această ţară.

47. Războiul Ruso-Japonez a avut loc în 1904-1905 si s-a încheiat cu victoria Japoniei. Miza lui a fost controlul asupra Manciuriei şi Coreei.

Capitolul XX Măsurile luate pentru a salva materialul abandonat pe front

Se pare că la Petrograd începuseră să se gândească serios la pace, la foarte puţin timp după revoluţie. La Ministerul de Război se instituise o comisie însărcinată să

elaboreze un plan de demobilizare. Ea nu şi-a isprăvit treaba, constrânsă fiind la dizolvare de revoluţia bolşevică.

Planurile ei erau probabil superflue, căci demobilizarea trupelor a luat în curând aspectul unui haos. A fost un dezastru pentru materialul de război, foarte scump şi numeros, ca şi pentru întoarcerea armatei. Nu e posibil să evaluezi cu exactitate pierderile suferite de Rusia în acest fel. Fără îndoială, acestea se cifrează la câteva miliarde de franci.

La demobilizarea normală, fiecare unitate e adusă cu efectivul complet la locul său de adunare şi abia acolo e lăsată la vatră. Dar, din cauza dezertărilor, rândurile armatei s-au rărit cu repeziciune. La fel s-a întâmplat, păstrând proporţiile, şi cu materialul şi animalele de tracţiune, astfel încât

grajdurile şi bateriile de infanterie nu aveau oameni pentru îngrijirea cailor.

Situaţia s-a agravat după ce unităţi întregi care voiau să părăsească frontul au fost arestate si dezarmate de români. Acestea

r

au abandonat arme, muniţii, echipamente, atelaje şi multe alte materiale aparţinând statului.

La începutul lui februarie 1918, în Basarabia şi Moldova, pe front şi în spatele lui, în fiecare sat, peste tot, se găseau proiectile, guri de foc, puşti, chesoane de artilerie etc., lăsate pe loc de soldaţii ruşi. întreaga populaţie masculină de la ţară purta uniformele pe care oamenii noştri le vânduseră la

r

preţ mic sau chiar le dăduseră gratis. Cai rătăcitori şi înfometaţi îşi căutau în zadar stăpânii. Chiar şi depozitele mai importante din spatele frontului au rămas

nesupravegheate, deoarece gărzile fugiseră. Ele au fost jefuite şi de bolşevici, si de ţărani.

În acel moment, după evaluarea cea mai modestă, pe frontul românesc se afla material rusesc în valoare de trei sau patru miliarde de franci. Generalul Scerbacev si colaboratorii lui au căutat, fireşte, mijloacele de a-1 salva.

Problema era complicată, căci mâna de lucru lipsea aproape cu desăvârşire de pe front şi, pe de altă parte, în spatele frontului domnea anarhia. Pe linia frontului nu era nimeni care să reunească, să trieze şi să încarce aceste utilaje care costaseră tara atâtia bani.

Cum trenurile nu mai circulau, muniţiile şi echipamentul nu puteau fi transportate la depozitele centrale. Apoi, de la începutul lui februarie, Cartierul General român luase măsuri

pentru a aduna acest material de război, ceea ce ne-a obligat să îl inventariem rapid.

Generalul Şcerbacev a organizat deci o serie de comisii însărcinate să adune, să trieze materialul si să vândă ceea ce era inutil si fără însemnătate, precum şi caii, pe care era imposibil să-i transportăm în spatele frontului, în lipsa nutreţului şi a îngrijitorilor. Au fost angajaţi ca muncitori atât soldaţi, cât si ţărani.

Totodată, s-a încercat si formarea unor detaşamente militare speciale, dar această încercare nu s-a bucurat de succes. în ciuda soldei ridicate, oamenilor le displăcea să se înregimenteze din nou si nu am reuşit să adunăm decât câteva companii. în schimb, aproape toţi ofiţerii încă prezenţi pe front au contribuit la salvarea

materialului.

La Iasi a fost creat un comitet de demobilizare, cu centrul la statul-major al frontului. Din el au făcut parte atât reprezentanţi ai armatelor aliate, cât si comitetele naţionale ale statului-major al frontului. I s-a încredinţat sarcina de ultimă instanţă în rezolvarea problemei materialului de război rusesc. Eu am fost numit să îl conduc.

Iată planul de lucru care a fost adoptat: utilajele abandonate pe front trebuiau reunite în depozite provizorii, verificate, separate în material utilizabil si neutilizabil. Se propunea expedierea a ceea ce încă putea fi folosit la depozitele principale din Basarabia, această provincie fiind deja ocupată de armata română. Se intenţiona ca acolo să fie păstrat ceea ce era proprietate rusească până când avea să fie posibilă restituirea

către posesorul legitim. Şi, cum se ridicau deja voci contestatare, s-a decis că, în principiu, tot materialul era proprietatea Rusiei, asa cum fusese în 1914, iar nu a unuia sau altuia dintre statele constituite ulterior.

Aşa simplu cum era, acest plan nu a putut fi pus în aplicare. Un mare număr de proteste au întâmpinat decizia noastră de a atribui Rusiei întreaga posesiune a tuturor materialelor de război de pe frontul românesc. Protestele au venit de la Republica Moldovenească, de la Ucraina, de la guvernul comisarilor poporului si de la cel al României. Invocând aşa-zise drepturi, aceste guverne au pus atâtea obstacole în calea activităţii comisiilor de demobilizare, încât acestea au trebuit să se limiteze doar la adunarea materialelor în

depozitele provizorii, la înregistrarea lor şi la vânzarea parţială a celor inutile. România sa opus creării de mari depozite pe front. Iar în cele din urmă am fost obligaţi, aşa cum am spus, să plasăm tot materialul rusesc inventariat în depozitele româneşti.

Republica Naţională Moldovenească, care se formase pe teritoriul Basarabiei, a fost prima care a emis pretenţii. Guvernul ei a declarat că tot materialul de război, toti caii si toate sumele de bani ale armatei ruse care se găseau pe teritoriul moldovenesc (basarabean) erau proprietatea Republicii.

Pretenţie pe cât de naivă, pe atât de cinică: o parte insignifiantă a Rusiei, profitând de anarhie, se separase de patria-mamă şi îşi proclamase independenţa (de care nu s-a putut bucura, de altfel, decât

câteva luni). Ea încerca să pună mâna pe o cincime din materialul de război al Rusiei, care nu putea fi expediat decât traversând Republica Moldovenească.

Nu pot să compar guvernul acesteia decât cu un bandit care ia hainele de pe călători la drumul mare. Am luat imediat măsuri pentru a împiedica acest procedeu sumar. Am încetat să mai trimitem orice fel de convoaie ruseşti pe teritoriul moldovenesc. Guvernul republican a reuşit totuşi să acapareze importante sume de bani care se găseau în casele de bani ale statului rus din Basarabia si un material de război considerabil, mai ales depozite de intendentă si automobile. Nu a fost posibil să obţinem restituirea lor si, când Basarabia s-a unit cu

România, aceasta din urmă a moştenit banii si materialul.

Trezoreria de campanie rusească reţinută de Republica Moldovenească conţinea economiile a numeroşi soldaţi si ofiţeri. în ciuda reclamatiilor celor interesaţi, depozitele lor nu au fost returnate, nici de Republica Moldovenească, nici de România. Prin aceste acte criminale a debutat Republica Naţională Moldovenească.[42]

O altă republică naţională independentă, condusă şi ea tot de novici în politică, Ucraina, a declarat la rândul ei că banii si materialul armatei ruse de pe frontul românesc erau proprietatea sa şi trebuiau încredinţaţi comisiilor ei speciale. Dar, în februarie 1918, guvernul ucrainean a fost obligat nu numai să se bată cu bolşevicii, ci si să părăsească Kievul şi să recurgă la ajutorul germanilor. N-a avut,

aşadar, nici timpul, nici mijloacele de a-si obţine revendicările. Când, graţie austriecilor şi germanilor, a putut să se reîntoarcă în capitală, a încercat să revină prin somaţii ameninţătoare, ordonând totodată comisarilor săi de pe front (pe care noi îi ignoram complet) să folosească toate mijloacele pentru a obţine câştig de cauză.

Luând de la început decizia de a nu recunoaşte drept proprietar al materialului disputat pe nici una dintre fostele părţi integrante ale Rusiei, generalul Şcerbacev a considerat necesar să se opună energic pretenţiilor Ucrainei, mai ales fiindcă aceasta a devenit vasala Germaniei. Disputa s-a terminat în avantajul generalului şi, la plecarea mea din România, la sfârşitul lui iunie 1918, în mâinile guvernului ucrainean nu

rămăsese decât ceea ce se găsea la est de Nistru.

Eşuând la prima încercare, respectivul guvern a adoptat alte căi pentru a-şi atinge scopul. Prima a fost de un ridicol desăvârşit: m-a amenințat că voi fi chemat în fata tribunalului. Mai înainte îl citase deja pe generalul Şcerbacev în fata unei curți marțiale pentru că a refuzat să-i recunoască autoritatea. Acum mă trimitea pe mine la aceeaşi curte, în calitate de preşedinte al comisiei de demobilizare, pentru „irosirea[4]— bunurilor aparținând Republicii. La această citare nu am răspuns decât prin dispreț. Nu pot să înțeleg cum a putut guvernul ucrainean să ajungă la ideea de a trimite în fata unei curți marțiale, pe motiv că nu şi-a făcut datoria față de el, un om care nu se angajase niciodată să îl servească. Mă acuza că am irosit

bunuri ce nu-i aparţinuseră niciodată şi pe care nu mă angajasem niciodată să le conserv pentru el. Câtă inabilitate juridică şi politică! Dar nu sunt mai puţin mirat de faptul că, ulterior, guvernul hatmanului nu a considerat necesar să anuleze această decizie a puterii pe care a răsturnat-o.

Al doilea procedeu la care au recurs autorităţile ucrainene, cel al furtului, nu a reuşit decât parţial. Demni slujbaşi ai guvernului lor, comisarii ucraineni au mers pe front şi, folosind ba ameninţări, ba şiretlicuri, au pus mâna pe automobile şi pe banii din trezoreriile de campanie pe care le-au întâlnit în cale. Nimic altceva nu îi interesa: le trebuiau pur şi simplu vehicule pentru a dispărea cât mai repede cu sumele furate. Nu ştiu dacă banii si automobilele au ajuns la guvernul lor. În schimb, ştiu foarte bine că unul

dintre comisarii ucraineni a fost acuzat că a vândut automobile aparţinând statului, ceea ce o anchetă ulterioară a confirmat. Din nefericire, au existat pe front un număr considerabil de ofiţeri si
de funcţionari care, neavând nici un ataşament fată de Ucraina, nu au vruttotuşi să si-o facă inamică, în speranţa că vor putea intra în serviciul acestei ţări. Asa că i-au cedat banii si materialul ce le fusese încredinţat de guvernul rus.

în fine, Ucraina nu a ezitat să recurgă la intrigi politice. Graţie unei comedii extrem de complicate, în care s-a încercat şi implicarea guvernului român, autorităţile ucrainene au încercat să se debaraseze de toti ofiţerii ruşi care le încurcau foarte tare, adică de generalul Şcerbacev şi de colaboratorii lui, care

persistau în a avea sentimente panruse şi o fidelitate neclintită fată de Aliaţi.

Unul dintre principalii actori ai acestei intrigi a fost generalul Thalgren, colaborator apropiat al generalului Şcerbacev în toate problemele referitoare la aprovizionarea armatei. Care era scopul? Nu ştiu, dar în orice caz nu avea nici o legătură cu politica, fiindcă, având origini finlandeze, el nu avea nici o legătură cu Ucraina. Când generalul Şcerbacev şi adjuncţii săi au fost daţi deoparte, guvernul ucrainean i-a încredinţat lui Thalgren, fără îndoială că la cererea sa, sarcina de a trimite la vatră armata rusă de pe frontul românesc şi de a abandona materialul acesteia în mâinile Ucrainei.

Perfect conştient că nici generalul Şcerbacev, nici vreunul dintre ofiţerii săi nu-şi vor preda

puterile în mâna unui reprezentant al Ucrainei, generalul Thalgren a încercat să se facă recunoscut de guvernul român. în acelaşi timp, a început tratative misterioase cu comandamentul german de la Galaţi şi cu autorităţile Republicii Moldoveneşti. Românii au refuzat să îi dea concursul lui Thalgren, care se pare că n-a avut mai mult succes nici pe lângă germani. Pus la curent cu maşinaţiile lui Thalgren, Şcerbacev l-a destituit imediat din toate funcţiile si a ordonat o anchetă. Din nefericire, nu a fost posibil să îşi dea ex-colaboratorul pe mâna justiţiei, căci pe front nu mai existau tribunale. Mai târziu, Thalgren a fost expulzat de pe teritoriul românesc si basarabean de guvernul de la Iaşi pentru că făcuse propagandă împotriva unirii Basarabiei cu România.

Astfel au eşuat eforturile Ucrainei de a pune mâna pe materialul armatei ruse de pe frontul românesc.

Revendicările bolşevicilor n-au prezentat aspecte grave. Ei s-au limitat la a trimite un delegat, care a venit să vadă cum stăteau lucrurile cu materialul de luptă de pe front. I s-a explicat, într-o întrevedere privată, că totul va fi conservat pentru a fi trimis mai apoi guvernului Rusiei, dar în nici un caz unui guvern bolşevic. Acest emisar a plecat repede înapoi şi nu a mai dat nici un semn de viată. [22] acela că armata română contribuise la efortul de război împotriva regimului bolşevic, că i se cuvenea o despăgubire în acest sens şi, de asemenea, că o

---

22 Opinia lui Monkevitz reflectă punctul de vedere al ruşilor albi, susţinut de aceştia în timpul conferinţei de pace de la Paris. Punctul de vedere al României era

parte din acest material de război reprezenta ajutorul militar oferit României de către Aliaţii occidentali, care ar fi trebuit să ajungă la destinaţie prin Rusia, dar nu a mai ajuns niciodată.

49. în original: „gaspillage“ (n. tr.)

Capitolul XXI
Ministerul de război român devine stăpânul materialului de război rusesc

Potrivit unui acord verbal cu statul-major rus, Cartierul General român considera tot ceea ce fusese adunat în antrepozitele sale ca proprietate rusească, pusă temporar sub paza sa, dată fiind anarhia ce domnea în spatele frontului. S-a făcut o singură excepţie, cu câteva piese de artilerie, care, de comun acord cu misiunea militară franceză, au fost remise României si a căror valoare era dedusă din datoria rusă către Franţa. La Cartierul General

român se tinea contabilitatea exactă a ceea ce se afla în depozitele româneşti, iar inventarele erau comunicate statului-major rus. în acelaşi timp, Cartierul General român a consimţit fără dificultate ca noi să organizăm depozitele ce ne aparţineau propriu-zis. Ne-a promis şi concursul său, atât pentru a aduna materialul, cât şi pentru a-1 transporta. în ce ne privea, eram foarte recunoscători fată de marea bunăvoinţă ce ni se arăta.

Totuşi, armonia aceasta nu a durat mult. Imediat după încheierea păcii preliminare între România, Austria şi Germania, generalul Prezan—, care îl înlocuise pe rege în funcţia de comandant al armatei române si se arătase întotdeauna un apărător leal al intereselor Rusiei, a demisionat din funcţie. Noul

guvern germanofil[51] a schimbat radical atitudinea fată de materialul rusesc rămas pe teritoriul său. Totodată, statul-major rus a fost lipsit de puternicul sprijin al misiunilor militare Aliate, obligate să părăsească România imediat după semnarea păcii preliminare.

Ministerul de Război român al cabinetului Marghiloman a dat de îndată instrucţiuni pentru adunarea si conservarea materialului de război rusesc. Fără a nega dreptul de posesiune al Rusiei, ministerul a declarat că lua acest material în administrarea sa ca gaj pentru a garanta plata pagubelor suferite de România, căci bolşevicii puseseră mâna, la Moscova, pe tezaurul de aur românesc—, iar în sudul Rusiei, pe depozitele româneşti. în acelaşi timp, Ministerul român de Război a îndepărtat administraţia rusă a

antrepozitelor ruseşti, a lipsit autorităţile ruseşti de dreptul de aşi gestiona propriile bunuri şi nu a
mai autorizat decât câţiva
reprezentanţi ruşi să pătrundă în antrepozite pentru a face inventarele. în Basarabia, după ce s-a unit cu România, s-au aplicat aceleaşi regulamente. Ministerul de Război român l-a informat pe generalul Şcerbacev despre noile măsuri, adăugând că nu permitea nici constituirea de noi antrepozite ruseşti, nici pe teritoriu românesc, nici pe teritoriul basarabean, nici exportul de materiale ruseşti în Rusia.

Astfel, tot ce aparţinuse vechii armate ruse a ajuns dintr-odată în mâna Ministerului român de Război, iar agenţii ruşi s-au găsit în imposibilitatea de a-şi continua munca administrativă. Toate protestele adresate pe acest

subiect Ministerului român de Război si intervenţiile reprezentanţilor diplomatici ai puterilor Aliate au rămas fără efect. Ministerul român de Război a devenit în realitate stăpânul materialului de război rusesc.

Din acel moment, sarcina agenţilor ruşi pe frontul românesc a constat pur şi simplu în a inventaria în maniera cea mai exactă echipamentele ruseşti luate de România. în pofida numeroaselor complicaţii, inventarele au fost finalizate la începutul lunii iulie 1918.

Nouă, cei care eram în România, complet izolaţi de Rusia, ne era greu să apreciem cât de justă era această confiscare a proprietăţilor noastre. Nu cunoşteam deloc situaţia financiară mutuală a guvernelor rus şi român şi, la fel ca guvernul României, nu aveam nici o veste despre soarta aurului

şi a depozitelor româneşti din sudul Rusiei. Totuşi, înclin să cred că, chiar dacă Rusia era debitoarea României, si aceasta era datoare pentru ceea ce îi furnizase pe toată perioada războiului. Mai cred si că această măsură, care amintea instrucţiuni analoage date de Germania, n-a fost luată de guvernul român din proprie iniţiativă, ci i-a fost probabil dictată de statul-major german de la Bucureşti. Această supoziţie e confirmată de faptul că, după Tratatul de la Bucureşti^, Ministerul de Război a început nu doar să adune cu o nouă energie toate materialele rusesti, dar si să preia toate sărmanele resturi rămase în mâinile agenţilor ruşi. în sfârsit, nu s-a mulţumit doar să conserve materialele, ci le-a si folosit. Cu ce drept? Nu ştiu, căci

nici un cod nu autorizează creditorul să dispună de un gaj.

Din toate acestea rezultă că nu poate fi considerată definitiv rezolvată problema materialului de război rusesc rămas la Ministerul român de Război. România va trebui să țină cont de acest lucru. Rusia nu este singura interesată: o foarte importantă parte a echipamentelor aflate în litigiu i-a fost furnizată de aliaţii săi şi nu a fost încă plătită.

50. Generalul Constantin Prezan (1861-1943) a fost numit de regele Ferdinand la comanda armatei române prin înaltul Ordin de Zi nr. 44 din 21 noiembrie 1917.

51. Se referă la guvernul Alexandru Marghiloman, 5 martie - 23 octombrie 1918.

52. Tezaurul României fusese trimis la Moscova ca urmare a unei decizii a Consiliului de Miniştri al României

din decembrie 1916. Cele două transporturi, cel din decembrie 1916 şi cel din iulie 1917, cuprindeau bijuteriile reginei Maria, aurul Băncii Naţionale, obiecte de cult din bisericile româneşti, tezaurul de la Pietroasele şi alte artefacte preţioase aflate în muzeele din România. Tezaurul a fost sechestrat în Rusia de către guvernul bolşevic ca urmare a ruperii relaţiilor diplomatice dintre Rusia si România. Obiectele si valorile confiscate atunci au fost restituite parţial în 1935 şi 1956. La nivelul relaţiilor diplomatice dintre România şi Rusia, problema restituirii tezaurului românesc este încă una deschisă.

53, Tratatul de pace dintre România si Puterile Centrale, semnat la Buftea- Bucureşti, la 7 mai 1918.

*

Capitolul XXII

Desfiinţarea statelor-majore ale armatelor si al frontului.

I

Sfârşitul armatei ruse de pe frontul românesc

Către a doua jumătate a lui martie 1918 nu mai era aproape nici un soldat rus pe frontul românesc. Cu câteva rare excepţii, părăsiseră toţi linia frontului şi, fie ajunseseră în spatele lui, fie, dezarmaţi de români, fuseseră direcţionaţi prin Moldova de nord în guvernământul Podoliei. Pe front rămăseseră doar statele-majore care lichidau situaţia.

/

în acel moment, Ministerul român de Război a cerut organelor militare ruse să rezolve cât mai rapid toate problemele în

curs şi să părăsească teritoriul românesc şi pe acela al Basarabiei.

Aceste solicitări l-au obligat pe generalul Şcerbacev să desfiinţeze, la 1 aprilie 1918, toate statele- majore ale armatelor, după ce fuseseră numite în cadrul lor nişte comisii de lichidare. Apoi, desfiinţându-şi şi propriul stat-major, Şcerbacev a părăsit funcţia de comandant al armatelor ruse şi a rămas în România ca particular. S-a creat un mic birou care a înlocuit statul-major al frontului.

Desfiinţarea statelor-majore ale armatelor şi a statelor-majore subalterne nu a avut loc fără obstacole. Pe de-o parte, le era greu să lichideze rapid situaţii şi o contabilitate puternic neglijate. Pe de altă parte, personalul însuşi, dornic de a-şi prelungi sursa de existentă, făcea adeseori

ca
lucrurile să treneze mult timp. în anumite cazuri a trebuit chiar să se recurgă la măsuri energice pentru a-i obliga să respecte termenele fixate.

Cum am mai spus-o în capitolul precedent, sarcina privind lichidarea definitivă a materialului consta în a întocmi inventare ale conţinutului aflat în antrepozitele româneşti.

Această muncă era continuu îngreunată de guvernul Marghiloman, care amâna expedierile regulate de material rusesc, în vreme ce el însusi transporta astfel de materiale fără a respecta nici cele mai mici formalităţi şi fără a accepta să întocmească cu cei în drept procese-verbale de recepţie. Mai mult, Ministerul român de Război făcea presiuni asupra ruşilor pentru a obţine lichidarea rapidă a tuturor chestiunilor curente.

Acestea au fost condiţiile în care
au lucrat birourile Tpână la începutul lui iulie 1918.

După plecarea lor, n-a mai rămas în România decât o singură instituţie militară rusească:
arhivele, cuprinzând documentele referitoare la armatele ruse de pe frontul românesc, imposibil de deplasat. Aceste documente preţioase nu puteau intra în proprietatea nici uneia dintre ţările desprinse din patria-mamă şi cu atât mai puţin în proprietatea celei care îşi trădase aliaţii pentru a trece în tabăra Centralilor şi care s-ar fi grăbit, fără îndoială, să distrugă tot ce ar fi fost compromiţător pentru ea şi pentru noii săi prieteni. De aceea, aceste arhive au fost lăsate la Iaşi sub
protecţia consulatului rus.T

De îndată ce s-a încheiat pacea preliminară şi mai ales după

semnarea tratatului de pace de la Bucureşti, guvernul Marghiloman, ales din clanul conservator germanofil, s-a apucat să cureţe temeinic ultimele urme ale şederii ruşilor în Basarabia si România. Astfel, situaţia ruşilor obligaţi de forţa împrejurărilor să rămână în acele locuri a devenit foarte neplăcută.

Li s-a interzis ofiţerilor ruşi să poarte arme, ceea ce le era permis ofiţerilor din misiunea militară germană sosită la Iaşi. Mai mult, numai ofiţerii membri ai unei comisii de lichidare aveau dreptul să poarte uniformă. Această măsură, poate că justificată din punctul de vedere al relaţiilor internaţionale după încheierea păcii de către România, a fost foarte dură pentru ofiţerii ruşi, din cauza imposibilităţii în care se găseau de a-şi procura haine

civile. Si ofiţerii demobilizaţi din armata
românăr continuaur să-şi poarte uniformele, căci restul hainelor atinseseră preţuri fabuloase, inaccesibile ofiţerilor ruşi, privaţi de orice mijloc de subzistenţă.[54] Adeseori, ofiţerii ruşi erau daţi afarăJ din caselerîn carer locuiau cu chirie atunci când acesteaT le erau necesare altor persoane, care aveau legături cu noul guvern. Poliţia română proceda cu o brutalitate inutilă la aceste expulzări. Unui rus îi era imposibil să facă rost de un adăpost, altfel decât la un preţ uriaş. Se refuza să li se vândă produse din depozitele intendenţei ruse, luată de români, dar aceleaşi produse ajungeau în magazinele din oraş la preţuri incredibile.

Astfel, ofiţerii ruşi care traversaserăz durerosa perioadă a agoniei armatei ruse şi care

sperau să găsească ospitalitate la aliaţii lor români, oricât de rudimentară ar fi fost aceea, în loc să îşi poată reveni puţin, s-au văzut din nou persecutaţi, de această dată de foştii lor camarazi.

Fiindcă nu intenţionez să arunc măcar umbra unui blam asupra societăţii româneşti în general, mă grăbesc să spun că lucrurile pe care tocmai le-am povestit n-au legătură decât cu mediile prietene ale Puterilor Centrale sau cu cele care se grăbeau să le devină prietene după semnarea tratatului de pace de la Bucureşti, ştiind că majoritatea ofiţerilor ruşi rămăseseră ostili austro-germanilor.

Clasa cea mai cultivată, fidelă idealurilor sale politice şi Aliaţilor, continua să îi trateze pe ruşi cu aceeaşi sinceră prietenie

ca la începutul războiului, înţelegând perfect că aceşti ofiţeri - care îşi făcuseră datoria fără greş - erau complet nevinovaţi de nenorocirile care se abătuseră asupra României.

Până în ultimul moment al şederii lor în România, rusii s-au bucurat de protecţia generoasă şi binevoitoare a regelui şi a reginei, care erau sincer preocupaţi de soarta lor şi se străduiau să îi ajute în măsura posibilităţilor.

La începutul lui iulie 1918, ultimele birouri de lichidare a armatei ruse au părăsit teritoriul României. Dintr-o puternică armată de un milion de oameni nu mai rămăseseră decât mormintele nenumărate.

Vreme de secole, aceste morminte în care odihneşte elita vechii armate ruse vor aminti de fraternitatea de arme a românilor

şi a ruşilor şi de tragicul dezastru în care au pierit atâtea speranţe.

54. în martie 1918, la Iaşi, am plătit pentru un costum mai mult decât modest 1600 de franci. O pereche de ghete costa 350 de franci, o pălărie, 100 de franci, un fular, între 25 şi 40 de franci (n. a.)

Capitolul XXIII Ce se poate face pentru reînvierea Rusiei? - Rolul aliaţilor şi al Franţei

în capitolele precedente m-am străduit să descriu, asa cum s-au petrecut sub ochii mei, etapele descompunerii armatei ruse, a cărei ruină a fost paralelă cu prăbuşirea imperiului. în clipa în care îi dispărea armata, din puternica Rusie nu mai rămăseseră decât ruinele, din care o parte se sfărâma în anarhie, iar o altă parte era strivită de pumnul german.

Iată spectacolul pe care îl înfăţişa teritoriul rusesc în primăvara lui 1918: o masă informă, Rusia Mare, condusă de o bandă de terorişti aflaţi sub directa coordonare a Germaniei;

Ucraina, Crimeea, Finlanda şi provinciile baltice îşi proclamaseră independenţa, pentru a deveni mai apoi docile provincii germane; Polonia şi Lituania, aservite de baionetele inamicului, continuau totuşi să lupte eroic; Basarabia, care, pentru a se apăra de atacurile bolşevicilor, a renunţat la independenţa sa recent câştigată şi s-a alăturat României; o serie de state în Caucaz şi de republici siberiene; în sfârşit, străvechiul Don, în pofida dragostei lui tradiţionale pentru libertate şi independenţă, trimitea emisari la Berlin pentru a-i căuta protecţia, uitând că, din partea Germaniei, venea şi jugul, alături de libertate. Doar în nordul extrem si în Siberia se mai găseau vestigii a ceea ce fusese statul rus, care îsi reluau cursul normal al vieţii.

Astfel, toate aceste state independente, născute pe pământul vechii Rusii unitare, nu aveau viabilitate, iar conducătorii lor nu aveau forţă materială si morală. Una câte una, aceste republici şi puteri au căzut sub dominaţia Prusiei sau au rămas pradă războiului civil şi anarhiei.

O dată în plus, marea revoluţie rusă a arătat că o armată în care se amestecă politicul încetează să mai fie un sprijin pentru guvernul pe care trebuie să îl apere şi devine chiar o primejdie. Revoluţia noastră a mai arătat si că ruina armatei o atrage negreşit după sine pe aceea a statului. Chiar şi acele părţi ale ţării unde, ca în Siberia si în nordul Rusiei europene, s-au constituit autorităţi bazate pe încrederea majorităţii populaţiei, dar care nu dispuneau de nici o forţă armată, au fost

incapabile să se afirme şi să reacţioneze împotriva asalturilor partidelor politice. Guvernele lor au fost obligate să cheme în ajutor trupele aliaţilor noştri.

Se vede aşadar că prima etapă pe calea renaşterii Rusiei trebuie să fie reorganizarea armatei sale.

Mă grăbesc să spun că prin renaşterea Rusiei înţeleg regenerarea Rusiei *unice* şi *indivizibile—,* cu o largă autonomie pentru fiecare dintre părţile sale integrante, căci îmi este imposibil să îmi imaginez o Ucrainăindependentă, bogată în cereale, dar fără ieşire la mare, fără

bogăţiile minerale din Urali sau petrolul din Caucaz, aşa cum numi pot închipui o Rusie Mare comercială, lipsită de aceleaşi bogăţii minerale din Urali, de grâul din Ucraina sau de puţurile de petrol din Caucaz. Rusia nu poate fi un stat puternic şi

prosper decât dacă este unită si dacă
păstrează toate resursele cu care natura generoasă a dăruit-o. Despărţite, provinciile sale, oricât de bine dotate ar fi fiecare pe domeniul ei, sunt condamnate să vegeteze în dependenţa economică cea mai completă. Este ceea ce vedem acum: Rusia Mare suferă de lipsa cerealelor, Ucraina, de lipsa petrolului şi a produselor manufacturate.

Rusia, unită şi indivizibilă, trebuie desigur să aibă o armată puternică.

Si totuşi, în momentul de fată, îi
va fi oare posibil să renască cu propriile-i forţe? Din păcate, nu! O parte din elita intelectuală şi patriotică a fost masacrată sau încarcerată de bolşevici, o alta a
luat drumul exilului. în aceste condiţii, nici o iniţiativă de

restauraţie nu va putea veni din interiorul ţării. Doar printr-un ajutor din exterior, ceea ce a rămas din Rusia sănătoasă se va putea regrupa pentru a înlătura opresiunea, şi a bolşevismului, şi a Germaniei. Fără acest sprijin, guvernele patriotice care s-au format în diferite locuri de-a lungul timpului vor fi condamnate la neputinţă, ca şi diversele ligi şi societăţi constituite în străinătate pentru a lucra la regenerarea Rusiei.

în pofida atâtor nenorociri şi catastrofe, toţi adevăraţii patrioţi ruşi au încredere în Aliaţi si le sunt devotaţi. Ei contează în mod special pe Franţa. Această încredere se regăseşte chiar şi în straturile profunde ale clasei ţărăneşti, care ştie bine să facă diferenţa între simpatia dezinteresată, prietenia luminată a Franţei, a Angliei, a Statelor Unite, şi Germania exploatatoare.

Influenţa germanică, atât de prelungită, atât de nefastă din punct de vedere economic, comercial si chiar si intelectual, a lăsat în sufletul poporului rus urme prea dăunătoare pentru ca el să vrea să îi fie din nou aservit. Şi apoi, nimeni în Rusia nu poate uita că numai din cauza germanilor Lenin, Troţki şi banda lor au putut conduce ţara spre o ruşine fără de seamăn în istorie.

Speranţele patrioţilor ruşi în Aliaţi au devenit cu atât mai mari cu cât hegemonia Germaniei a luat sfârsit. Cel mai vechi duşman al Rusiei fiind învins, mai trebuie anihilaţi bolşevicii, cei care l-au ajutat pe inamic.

Pentru aceasta, este urgent să renască, odată cu Rusia, acea armată ce i-a dat forţa. 0 sarcină extraordinar de urgentă în circumstanţele actuale. Anarhia a

măturat chiar si cele mai mici vestigii ale armatei ruse: elita a pierit împuşcată de maximalişti, iar masa soldaţilor s-a răspândit pe tot cuprinsul ţării, în căutarea pâinii de toate zilele.

Reformarea armatei e azi irealizabilă fără concursul energic al Aliaţilor. Asistând personal la admirabila operă realizată de misiunea franceză care a reconstituit armata română în iarna 1916-1917, sunt convins că va fi nevoie de foarte puţin timp pentru a repune şi armata noastră pe picioare şi a-i insufla cele mai înalte calităţi morale ale soldaţilor acestei ţări.

Renaşterea armatei trebuie să înceapă prin formarea de cadre cărora să le fie încredinţat materialul salvat de la dezastru. Vor intra în armată toate acele elemente din vechile trupe ruseşti care s-au salvat, au rămas

credincioase tării si loiale fată de Aliaţi, soldaţi împrăştiaţi aproape peste tot şi care nu aşteaptă decât un apel pentru a realiza noi fapte de vitejie.

Aceste cadre odată formate si materialul necesar creat, se va putea începe edificarea forţelor armate ale noii Rusii.

Nu trebuie să ne îndoim, aceste forte vor lua, mai devreme sau mai târziu, aspectul unei miliţii cu cadre permanente relativ numeroase, sistem a cărui superioritate a fost dovedită de acest război în fata militarismului pe model prusac.

Totodată, atât cât vor dura luptele între partide şi asalturile bolşevismului, noua Rusie nu se va putea lipsi de o armată permanentă şi numai gradul de viabilitate a organizării guvernamentale va determina

trecerea progresivă la sistemul miliţiilor.

Dacă se evită greşelile dinainte de revoluţie, dacă ne vom inspira din nobilele exemple ale Aliaţilor noştri, armata rusă va intra cu siguranţă pe o cale salutară.

Toate spiritele sănătoase din Rusia speră că Franţa - vechea noastră prietenă - şi aliaţii ei ne vor ajuta să ne îndreptăm spre un regim guvernamental regenerat şi stabil, necesar pentru liniştea şi prosperitatea naţiunii.

Scriu aceste ultime pagini ale amintirilor mele în ziua istorică în care Wilhelm al II-lea[23] si acoliţii săi văd cum li se prăbuşesc visurile nesăbuite de dominaţie mondială[52]; când, prin triumful unei cauze drepte, naţiunile de avangardă vor putea stabili, având la bază fraternitatea, relaţii politice între popoarele întregii lumi.

---

23 Sublinierile aparţin autorului.

Ultima venită în această umanitate universală, Rusia restaurată si transformată va sti să
se arate demnă, asa cum se va arăta demnă si de aceia ce o vor ajuta să facă primii săi paşi pe calea regenerării. [55] [24] [25]

Capitolul XXIV Un cuvânt de încheiere

Mi s-a întâmplat adeseori în timpul din urmă să îmi pun această întrebare: “Cum va putea

---

24 Wilhelm al II-lea (1859-1941) a fost ultimul împărat al Germaniei. A abdicat la 9 noiembrie 1918.

25 Armistiţiul de la Compiegne, din 11 noiembrie 1918, semnat de reprezentanţii Imperiului german şi de cei ai Antantei, a reprezentat actul de capitulare a Germaniei şi de încheiere a Primului Război Mondial pe Frontul de Vest.

Rusia să se debaraseze de bolşevici
şi să restabilească ordinea pe teritoriul său?“

E de la sine înţeles că, pentru a elibera Rusia de acest flagel, trebuie ca, înainte de toate, bolşevicii să fie lipsiţi de mijloacele care le permit să se menţină la putere. Principalul lor mijloc e armata roşie, apoi rezervele de grâu şi de bani de care se slujesc pentru a recruta atât trupe, cât şi funcţionari şi membri de partid.

La început, armata lor se limita la garda roşie, foarte puţin numeroasă, grupând câteva elemente din fosta armată si marină ruse, care li s-au alăturat reformatorilor, se pare că din convingere, şi i-au ajutat să răstoarne, fără prea mult efort, guvernul Kerenski, vorbăreţ şi lipsit de forţă, adept al căii compromisului, iar nu al luptei

decisive.

Totuşi, rândurile gărzii roşii nu au întârziat să se subţieze după schimbarea regimului, căci elementele de bună-credinţă ale acestei gărzi care realizase revoluţia nu au întârziat să vadă bolşevismul sub adevărata sa înfăţişare şi s-au grăbit să îl abandoneze. Au rămas numai, pe de-o parte, mateloţii, care, încă din primele zile ale revoluţiei, au profitat de avantajele regimului bolşevic şi, pe de altă parte, trupele letone, care au găsit în sfârsit o cale de a-si satisface ura seculară faţă de reprezentanţii burgheziei şi capitalismului şi de a se răzbuna pe opresorii de origine germană din provincia baltică. Aceste grupuri de mateloţi şi de letoni au fost curând întărite cu cele mai rele elemente din clasa muncitoare, care preferau, firesţte, să ia un salariu substanţial (pe lângă casă

şi masă) fără să facă nimic, decât să îşi câştige existenţa lucrând în uzine si fabrici.

Dar comandanţii bolşevici si-au dat seama că o gardă roşie astfel constituită nu le putea servi drept sprijin solid şi că ea nu va reuşi să reziste atacurilor ce începuseră deja să îi ameninţe, din interior şi din exterior. în primăvara anului 1918, în nordul, sudul şi estul Rusiei au început să se formeze şi să se grupeze legiuni patriotice ruseşti destul de importante, decise să lupte fără milă împotriva bolşevicilor. în acelaşi timp, rebeliunile împotriva noului regim au devenit tot mai frecvente si mai grave.

Toate aceste motive i-au determinat pe Lenin şi pe Troţki să se dedice organizării unei mari armate roşii, atât pentru a face faţă ameninţărilor din afară si

dinăuntru, cât şi pentru a realiza, prin foc şi sabie, revoluţia socială mondială.

Pentru a crea o armată capabilă să îndeplinească nişte misiuni atât de vaste, bolşevicilor le trebuiau în primul rând organizatori, pe care nu-i puteau găsi decât în rândurile înaltului comandament al vechii armate: căci revoluţia nu evidenţiase nici un organizator, ci doar distrugători. Din primele zile ale revoluţiei bolşevice, am văzut printre conducători câţiva generali ai vechiului regim care s-au alăturat bolşevicilor mai puţin din convingere, cât pentru satisfacerea intereselor lor personale, fie şi cu preţul unei trădări. Aceşti trădători, generalii Bonci- Bruievici, Svietcin (Aleksandr), Odinţev, Vladimir Yegor o v, Samoilo, Siutin, Parsski etc., ca şi

căpitanul de marină Dolivo-Dobrovolski, si-au oferit serviciile bolşevicilor în momentul în care mii de camarazi ai lor, printre care şi sute de generali, au preferat să moară decât să-şi trădeze patria. Să-l amintim, printre altele, pe eroicul general Skalon, care, constrâns de Bonci-Bruievici să meargă cu delegaţii bolşevici la Brest-Litovsk pentru a semna ruşinosul tratat de pace, a preferat să se sinucidă ca să nu ia parte la acest act infam.

Cu concursul acestor laşi, atent supravegheaţi de comisarii care, în pofida a tot, se temeau de ei, a fost creată armata roşie. Din ce ştim, ea ar ajunge acum la 500.000 de oameni.

înţelegând că le lipsea factorul moral în stare să ridice masele, bolşevicii i-au atras de partea lor momindu-i cu o soldă de până la

600 de ruble pe lună, la care se adăugau hrană abundentă şi haine bune, altfel spus, dându-le soldaţilor ceea ce lipsea populaţiei.
Se înţelege că aceste avantaje i-au atras pe nevoiaşi, mai ales acele elemente prea puţin recomandabile.

Dându-şi seama, pe de altă parte, că fără disciplină (pe care o desfiinţaseră în vechea armată cu concursul binevoitor al miniştrilor de război din guvernul provizoriu) noua armată nu putea exista şi că ar fi devenit periculoasă pentru ei, bolşevicii au repus în vigoare regulamentele severe din secolul trecut. în armata lor roşie, singura pedeapsă e pedeapsa cu moartea, care e aplicată pentru cel mai mic delict, la fel ca şi pentru trădarea intereselor bolşevice.

Cum comandamentul desemnat prin alegeri s-a dovedit incapabil să execute chiar şi operaţiile cele mai simple, bolşevicii au făcut apel la ofiţeri din vechea armată, pe care i-au obligat, sub ameninţarea cu moartea pe loc sau cu moartea lentă de foame, să intre în rândurile trupelor roşii. în ultima vreme, numeroşi ofiţeri deţinuţi în închisori au fost eliberaţi cu ordinul de a se prezenta în patruzeci şi opt de ore la regimentele unde au fost repartizaţi de bolşevici. Cei care nu au făcut-o au fost împuşcaţi, fără a li se mai face un proces. Fireşte că aceşti nefericiţi ofiţeri nu au nici o putere în armata roşie, la fel nici foştii lor camarazi din vechea armată, intrati de voie sau de nevoie în cea nouă. Ca instructoritehnici, ei sunt permanent supravegheaţi de agenţii siguranţeisovietice şi

subordonaţi comisarilor politici. Aceştia din urmă deţin întreaga putere în armata roşie. Ei veghează ca ofiţerii să le dea instrucţia dorită soldaţilor. în octombrie 1918, toti comandanţii au fost interogaţi cu privire la modul în care îşi închipuiau intervenţia aliaţilor, şi despre intenţiile lor în cazul în care trupele lor ar intra în contact cu aceştia. Inutil de spus că toate răspunsurile au fost formulate într-un sens favorabil bolşevicilor, măcar în aparenţă, în acest mod, bolşevicii au reuşit să găsească ofiţeri pentru armata lor şi chiar un comandant suprem, la înălţimea sarcinii sale. în acest moment, cadrele armatei roşii au un număr considerabil de generali şi de alţi ofiţeri superiori din vechea armată, cum este generalul Scheideman, care comanda o armată la începutul

războiului. Este greu de ştiut care sunt cei care s-au înrolat voluntar si care
au fost siliţi. Oricum ar fi, pentru aceşti slujitori ai bolşevicilor nu va fi loc în viitoarea armată rusă.

%

Astfel, forţa armatei roşii nu se sprijină pe nici o bază solidă: îi lipsesc patriotismul şi toate idealurile sociale si naţionale; nu are decât bani, grâu şi frica de moarte. Cei care o conduc sunt, pe de o parte, comisari bolşevici şi ofiţeri care au trădat vechea armată, şi de cealaltă parte, oameni obligaţi, sub ameninţarea cu moartea, să servească în rândurile bolşevicilor.

O armată naţională cu adevărat patriotică ar putea să scape uşor de adunătura bolşevică. Dar, pentru a învinge, are nevoie de o serie de factori morali si de

mijloace materiale fără de care nu poate face nimic.

Dintre factorii morali, trebuie amintiţi în primul rând unitatea în urmărirea scopului, unitatea operaţiilor, un patriotism elevat şi hotărârea neclintită de a readuce ordinea şi legalitatea în ţară. în al doilea rând, această armată naţională trebuie să fie perfect organizată şi disciplinată. Am putea formula aceste exigenţe după cum urmează:

1. Scopul politic imediat al trupelor naţionale este de a elibera
tara de bolşevism si de a restabili ordinea şi legalitatea, fără a se preocupa de viitoarea organizare guvernamentală a Rusiei.

2. Toate armatele naţionale care au acelaşi scop sus-citat trebuie să se supună unui unic comandant suprem, emanând de la un organism politic central, cum ar fi Consiliul national rus;

acesta reprezintă diversele guverne patriotice locale din Rusia.

3. Toate armatele naţionale si unităţile care le compun trebuie să aibă o organizare bine coordonată; trebuie să domnească o disciplină strictă în rândurile lor.

4. Nu trebuie admişi în armatele naţionale oameni care s-au compromis, nici aventurieri politici şi militari de orice fel.

Toate acestea pot fi făcute fără sprijin din exterior. Nu la fel stau lucrurile cu mijloacele materiale; aici, ajutorul Aliaţilor este indispensabil.

Toate informaţiile care ne parvin de la armatele generalilor Denikin şi Krasnov, care luptă în sudul Rusiei împotriva bolşevicilor, arată limpede că aceste armate suferă de o lipsă absolută de bani, muniţie, tunuri,

echipamente şi chiar alimente. Oamenii primesc doar o soldă derizorie, iar familiile lor trăiesc în mizerie. Insuficienta resurselor pecuniare nu permite ca regimentele să îşi mărească efectivele. Puşti, tunuri, proiectile, cartuşe şi alte mijloace tehnice sunt foarte puţine, iar pansamentele şi medicamentele lipsesc cu desăvârşire. Toate arsenalele si toate uzinele de război sunt în mâinile bolşevicilor. Din enormele rezerve de material ale vechii armate active, armatele lui Denikin si Krasnov nu au la dispoziţie decât o parte infimă, folosită deja de mult timp. Iar aceste armate ale lui Denikin si Krasnov sunt obligate să se bată literalmente cu mâinile goale împotriva bolşevicilor. Nu trebuie căutate în altă parte cauzele eşecului acestor trupe eroice; sunt probabil aceleaşi motive care limitează activitatea

armatelor din Siberia de Nord (Murmansk- Arhanghelsk).

La începutul anului 1918, sub ochii mei si cu concursul meu, s-a format pe frontul românesc o brigadă de voluntari ruşi compusă aproape exclusiv din ofiţeri activi de pe linia frontului. Mulţumită marii cantităti de arme si muniţii aflate în apropiere, a fost posibilă echiparea ei completă, iar în luna martie a plecat deja din România către Don, pentru a se alătura armatei lui Denikin. Deşi, pe atunci, calea ferată şi teritoriile pe care aceasta le traversa erau ocupate de trupele austro-ungare şi de bolşevici, viteaza brigadă de ofiţeri comandată de colonelul Drosdovski a reuşit, după câteva lupte grele, să ajungă la Don şi să se alăture armatei lui Denikin.— Dacă împrejurările îi împiedică pe Aliaţi să ajute prin forţa armelor la răsturnarea

bolşevicilor din Rusia, le este în schimb foarte uşor să furnizeze mijloacele materiale fără de care nu se poate concepe înfrângerea hoardelor lui Lenin. Acest ajutor, noi, rusii rămaşi fideli Aliaţilor, noi, care am luptat timp de trei ani pe câmpurile de luptă împotriva inamicului comun şi pentru cauza comună, îl cerem în favoarea celor care, în 1914, 1915 şi 1916 au trecut la atac în cele mai defavorabile condiţii, fără să murmure, ba chiar cu entuziasm, atunci când situaţia critică de pe frontul Aliaţilor impunea operaţii active pe frontul rusesc.

Acest ajutor material ar trebui să cuprindă resurse financiare, arme şi muniţie, echipamente şi alimente.

Ajutorul financiar al Aliaţilor poate că ar putea fi acordat sub garanţia rezervelor ruseşti de aur pe care Germania trebuie să i le

predea Franţei, în virtutea condiţiilor armistiţiului.

Cât despre problema furniturilor de armament, muniţie, echipament etc., aceasta se poate rezolva încă şi mai simplu. Fără a aduce vorba despre imensele rezerve neutilizate aflate la Aliaţi după încetarea războiului, aceştia pot dispune de tot materialul rusesc care, în primăvara lui 1918, a trebuit să fie remis antrepozitelor româneşti la ordinul Ministerului român de Război de către administraţia militară rusă de pe frontul din România...— Pentru armatele lui Denikin, Krasnov şi Kolceak, acesta ar fi un ajutor imediat şi foarte important. în capitolul XXI al prezentei lucrări, am arătat cum acest material complet a luat calea depozitelor româneşti. Această proprietate militară rusă se compunea din mii de tunuri,

grele si uşoare, din sute de mii de proiectile, multe carabine şi cartuşe, mitraliere, lansatoare de bombe, grenade de mână, furgoane şi ambulanţe automobile, material medical, rezerve de echipament, aeroplane, automobile blindate, trenuri sanitare etc.

Armatele lui Denikin, Krasnov si Kolceak au mare nevoie de toate acestea. Restituindu-le, s-ar face un act de justiţie şi de caritate la adresa patrioţilor care fac parte din rândurile lor si care, de un an de zile, fără sprijin, chiar izolaţi de restul lumii pentru o vreme, duc o luptă eroică şi disperată împotriva celor ce le-au înrobit si ruinat patria.

58. Vezi p. 170 (n.a. pentru ediţia franceză; p. 114 pentru ediţia românească).

59.Puncte de suspensie în original.

ALEKSANDR N. VINOGRADSKI RĂZBOIUL DE PE FRONTUL ORIENTAL. ÎN ROMÂNI

A [...] Capitolul XI Misiunea mea în România - Călătoria la Moghilev[M] - Inspectoratul general de artilerie - Prezentarea la majestatea sa: cuvintele împăratului - Bucureşti şi Peris - Prezentarea la Majestăţile lor Regele şi Regina - Situaţia strategică în noiembrie 1916 - Armata română: impresii; misiunea franceză a generalului Berthelot - Bacău - Vizită pe Valea Oituzului

Pe 8/21 octombrie [1916] am ajuns la Moghilev şi m-am prezentat imediat la „Upart[<<fil],

unde mi s-a
spus că Marele Duce Serghei Mihailovici dorea să mă vadă. Acesta m-a primit cu bunăvoinţa sa obişnuită şi mi-a explicat, în câteva cuvinte, de ce fusesem chemat. Marele Cartier General trimitea în România o misiune de ofiţeri de artilerie, cu titlul de „consilieri tehnici", pe care fusesem desemnat să o conduc, cu scopul de a stabili, în vederea unei acţiuni comune, un contact strâns
cu artileria românească si de a o ajuta să beneficieze de experienţa noastră din cei doi ani de război. *înfrângerile suferite de armata română în septembrie arătau că pregătirea ei nu era la nivelul pregătirii inamicului şi că, în general, armata nu reuşise să profite de experienţa acestor ultimi ani. în practică, artileria cunoştea bine tehnicile elementare de tir, dar îi lipseau*

mijloacele de legătură şi nu era îndeajuns de pregătită pentru utilizarea tacticii de bombardament; si direcţionarea focului lăsa de dorit Acestea erau informaţiile pe care le aveau la STAVKA despre artileria românească, a cărei instrucţie necesita o rapidă îmbunătăţire.

Sarcina noastră era să le transmitem fără întârziere românilor tot ceea ce învăţaserăm cu preţul sângelui vărsat în timpul campaniei din Manciuria şi în primii doi ani ai războiului mondial.

Plecarea către România a fost stabilită pentru 13/26 octombrie, astfel că am reuşit să petrec o zi şi la Petrograd, pentru a-mi rezolva problemele.

La STAVKA am întâlnit multe cunoştinţe şi am putut să îmi împrospătez ideile, după o şedere de zece luni fără întrerupere în

tranşee. Upart mi-a făcut cea mai bună impresie. Se muncea repede si bine, fără nici o încetineală birocratică, ceea ce a permis personalului să facă enorm de multă treabă în răstimpul a mai puţin de un an. Se rezolvaseră toate problemele privind avansarea ofiţerilor de artilerie, se redactaseră si aduseseră la zi numeroase instrucţiuni pentru toate ramurile serviciului de artilerie aflat în campanie, şi fuseseră luate măsuri eficiente pentru răspândirea experienţelor câştigate în rândurile trupei. Artileriştii care veneau de pe front erau primiţi cu cordialitate şi îşi puteau expune deschis observaţiile si concluziile. Astfel, se adunau informaţii preţioase care completau rapoartele oficiale şi care nu erau neglijate atunci când se redactau instrucţiunile.

în timpul şederii mele la STAVKA, adică spre sfârşitul primei jumătăţi a lui octombrie 1916 (stil vechi), înaltul Comandament era foarte îngrijorat de situaţia din România, care începea să ia o întorsătură urâtă. înfrângerile din Dobrogea se succedau, trupele ruso-române, respinse de la frontieră, se retrăgeau fără oprire şi trecuseră chiar dincolo de linia Constanta- Cernavodă. Aceste două puncte aveau fiecare o importanţă specială: primul era singurul port românesc la Marea Neagră unde se găseau mari provizii de petrol; cel de-a doilea era capătul unui pod de cale ferată peste Dunăre, unicul pasaj de trecere peste fluviu. Pierderea lui ar fi blocat întreaga ofensivă din Dobrogea, iar prin luarea acesteia din urmă s-ar fi pierdut un amplasament strategic acoperit pe trei laturi, care permitea înaintarea de-a lungul

litoralului.

Importanţa pe care o avea pentru noi controlul asupra Dobrogei era şi mai mare, datorită rolului pe care îl avea Dunărea ca linie de comunicaţii fluviale

pentru transportul proviziilor şi materialelor ce veneau din Rusia, pe apă, până la Galaţi.

în aceeaşi perioadă, armata română suferea înfrângeri şi în Transilvania şi în Carpaţi, se obligată să cedeze teritoriul pas cu pas în faţa inamicului. Astfel că începuse să se formeze, la stânga frontului nostru strategic, o crevasă ce ameninţa să se lărgească. Această situaţie îl îngrijora foarte mult pe aghiotantul general Alekseiev—; auzisem chiar că sănătatea lui avusese de suferit din această cauză.

Rusia trimisese deja întăriri în România, către Dobrogea, în plus

fată de cei 40.000 de ruşi care se găseau acolo din luna august, majoritatea din Corpul IV siberian - foştii mei vecini de la Koritnita —

- dar acesta din urmă ajunsese prea târziu pentru a avea o influenţă favorabilă asupra rezultatului luptelor din regiunea Constanta-Cernavodă. Venise momentul ca României să i se dea un ajutor serios, luându-se unităţi de pe întreg frontul nostru, ceea ce făcea necesare regrupările şi ne obliga să legăm strâns frontul nostru de cel românesc, care devenea natural aripa noastră stângă.

Evenimentele luau o turnură neplăcută şi situaţia strategică se înrăutăţea. Până în august 1916, la stânga noastră se afla un stat neutru, de care inamicul trebuia să ţină seama, dar acum pierdeam acest avantaj, iar un succes serios al germanilor în

România i-ar fi adus la Prut şi ar fi putut anula roadele strălucitei campanii din Bucovina.^ Se înţelege că anvergura ajutorului pe care urma să-l dăm României era tinută

secretă. Una dintre primele măsuri a fost constituirea în Dobrogea, cu trupe ruseşti, a Armatei Dunării, condusă de generalul Saharov, care depindea direct de STAVKA, iar nu de grupul ruso-român al lui Zaioncicovski.

Această armată a primit ca misiune apărarea acelei părţi din Dobrogea care era încă sub controlul nostru şi ar fi putut avea, pe viitor, rolul de zonă de concentrare şi de pornire, cu flancul stâng apărat de mare - unde flota noastră era stăpână - şi acoperit la dreapta de cotul Dunării, şi de unde s-ar fi putut porni ofensiva într-o direcţie importantă.

STAVKA mai era preocupată şi de starea căilor ferate române, al căror randament se dovedea insuficient. Problema transportului trupelor noastre în România devenea foarte spinoasă, din cauza lipsei de legături solide între reţelele de cale ferată rusesti si româneşti.

în ultimii ani dinainte de război, existase o convenţie militară între Puterile Centrale si România, ceea ce ne făcuse să ne temem că aceasta din urmă se va alătura inamicilor noştri. Luând în calcul această posibilitate, am evitat să construim noi drumuri si căi ferate în Basarabia, astfel încât enorma noastră reţea din sud-vest, bine dezvoltată şi echipată, nu era legată de liniile româneşti decât prin ramura Rasdielnaia-Ungheni, cu o singură rută şi cu

un randament limitat. Linia Bender- Bolgrad-Reni avea ca terminus oraşul Reni si abia în toamna lui
1916 s-au început lucrările pentru a o extinde până la Galaţi.

Rezumând situaţia de la mijlocul lui octombrie 1916, putem conchide că Rusia se găsea în faţa noii şi grelei sarcini de a ajuta serios *România, luând-o în considerare ca pe un sector al propriului său front.*

E destul să te uiţi pe hartă pentru a înţelege toate dezavantajele pe care le prezenta linia frontierei româneşti în cazul unui război cu Puterile Centrale si
cu aliaţii acestora. împinsă în teritoriul inamic, lipsită de profunzime, România avea o frontieră foarte lungă, de peste 1000 de kilometri, şi putea fi foarte uşor prinsă în cleşte. Pentru a evidenţia aceste

dezavantaje, să-i amintim cititorului că întregul front rusesc, de la Riga în Bucovina, avea aproximativ 1.600 de kilometri, si că întinderea liniilor frontului anglo-francez era de două ori mai scurtă decât frontiera românească. Altfel spus, România - care nu era mare -tinea un sector strategic de două ori mai mare decât acela pe care Franţa şi Anglia îl ţineau împreună şi cu puţin mai mic decât cel al Rusiei. Putem crede că România, împinsă de un motiv sau de altul să intre în război în 1916, *nu apreciase situaţia cu justeţea necesară si îsi supraestimase forţele, ceea ce a împins-o să comită o eroare ale cărei urmări încă nu puteau fi prevăzute în acea toamnă.*

în ajunul plecării noastre, stabilită pentru 13/26 octombrie, am fost invitat, împreună cu generalii Krutikov şi Paşcenko,

membri ai misiunii noastre, la masă la împărat.— Printre oaspeţii Majestăţii Sale se găseau, alături de Marii Duci Gheorghi şi Serghei Mihailovici, aghiotantul general Ivanov, învingătorul din Galiţia, profesorul Reyne, recent numit ministru al sănătăţii, şefii misiunilor militare străine atasati la STAVKA şi câteva persoane din suita împăratului. La cină am fost vecin de masă cu şeful misiunii române, distinsul aghiotant general Coandă, un vechi artilerist, cu care am avut o conversaţie foarte interesantă.

După cină, împăratul a stat îndelung de vorbă cu oaspeţii săi, printre care şi cu mine. M-a recunoscut si s-a interesat de bătăliile la care luasem parte, punându-mi totodată diferite întrebări despre artilerie.

Conversaţia a ajuns din întâmplare la relele tratamente aplicate de germani populaţiei din teritoriile invadate. Atunci s-a produs o schimbare radicală în atitudinea împăratului. Expresia atât de blândă din ochii şi de pe faţa sa a dispărut şi a devenit dură, iar vocea lui de obicei dulce a căpătat un timbru metalic, în timp ce rostea cu fermitate: *„Până ce nu vom învinge Germania, nu voi încheia pacea, aşa să ştiţi; nu va fi nici o pace“.* Conversaţia s-a încheiat în acest punct şi Majestatea Sa s-a despărţit de mine. Cuvintele lui mi-au rămas în memorie şi, dacă le compari cu ordinele de zi pe armată în care îşi exprima voinţa şi nevoia de a purta războiul până la victoria finală, ai certitudinea că împăratul era departe de a încerca să încheie o pace separată cu Germania, lucru de care a fost acuzat pe nedrept de multe persoane care doreau să

provoace tulburări interne în Rusia. în aceeaşi seară, Marele Duce Serghei ne-a dat ultimele instrucţiuni. A doua zi de dimineaţă, toti membrii misiunii noastre s-au prezentat din nou la Majestatea Sa, care dorise să ne vadă înainte de plecare şi, dorindu-ne călătorie plăcută, ne-a ordonat să încercăm să ne facem utili în cel mai scurt timp aliaţilor noştri.

La ora 18, pe 13/26 octombrie, am plecat din Moghilev cu un tren special. Eram cu totul trei generali şi doisprezece ofiţeri superiori, fiecare având la dispoziţia sa un ofiţer subaltern, trei agenţi de legătură şi câţiva cai, în total cam 80 de persoane şi 100 de cai. Am urmat ruta Jlobin, Kaliniţki, Ovrutch, Kasatin, Ungheni, avansând foarte încet, în primul rând din cauza importantelor mişcări de trupe trimise spre România şi, în al

doilea rând, a defecţiunilor serviciului de transport, care începuseră să se facă simtite. Cărbunele era de proastă calitate, procentul de locomotive deteriorate, cam prea mare; opririle lungi s-au ţinut lanţ şi abia în seara de 21 octombrie/3 noiembrie, după opt zile de drum, am ajuns în sfârşit la Iaşi.

în timpul lungii călătorii, am avut timp să ne stabilim liniile mari ale misiunii noastre viitoare, ale cărei metode de aplicare şi detalii nu puteau să fie fixate decât la fata locului. Dat fiind că din misiunea noastră făceau parte, cu excepţia generalilor, comandanţi de grupă şi de baterie, aveam posibilitatea să le arătăm aliaţilor noştri, pe teren, în ce consta munca practică a tuturor şefilor ierarhici din artilerie. Ca principiu general, am stabilit că vom încerca să ne transmitem cunoştinţele si

experienţa către camarazii români prin mijloace practice, nu doar în teorie, si că vom evita mai ales manierele bruşte, care nu ar avea alt rezultat decât să creeze fricţiuni în raporturile dintre noi, fără nici un profit pentru cauza comună.

De aceea, am hotărât un program elementar ce trebuia urmărit. La Upart ne dotaserăm cu instrucţiunile, manualele si lucrările necesare, aşa că, odată ajunşi, nu ne mai rămânea decât să începem lucrul.

Primirea ce ni s-a făcut la Iaşi, primul oraş românesc pe care l-am traversat, a fost foarte amabilă: o gardă de onoare ne-a primit pe peron, autorităţile gării ne-au rezervat vagoane în trenul spre Bucureşti, care era plin. Am împărţit misiunea în două grupuri: primul, în care intrau toţi ofiţerii, a plecat imediat spre

Bucureşti; cel de-al doilea, cu soldaţii şi caii, puşi sub ordinele a câţiva ofiţeri, i-a urmat într-un tren militar.

Drumul până la Bucureşti a durat destul de mult; am rămas în vagoane treizeci şi două de ore în loc de zece, cât dura în mod normal. România mi-a plăcut de la prima vedere. Ne-am trezit a doua zi de dimineaţă în valea largă şi frumoasă a Şiretului, care traversa o zonă bogată, cu pământuri bine lucrate. Pe o parte, valea era mărginită de faleza înaltă şi abruptă a fluviului; de cealaltă parte se ridicau fortăreţele împădurite ale Carpaţilor, ale căror promontorii ajungeau până la calea ferată. Dimineaţa era senină, călduţă şi însorită, gările erau animate, am întâlnit deja primele elemente ale trupelor noastre. Am trecut prin Roman şi Bacău şi, spre seară, am ajuns la

Mărăsesti, care urma să fie teatrul
unor bătălii sângeroase în vara lui 1917.

Elementul rus începea deja să se facă simtit în România. Am văzut inscripţii în limba noastră la Roman, unde se afla comandamentul Armatei a IX-a, un comandant rus lucra la gară cu colegul său român; publicul se interesa de Rusia si de felul în care aceasta se gândea să-şi ajute aliaţii.

Pe 23 octombrie/5 noiembrie, misiunea noastră a ajuns la Bucureşti, unde am făcut cunoştinţă la gară cu simpaticul colonel B.[M], comandantul locului. El ne-a primit, însoţit de prefectul oraşului, M.C.[52], pentru a ne însoţi acolo unde urma să fim cazaţi.

împreună cu o parte a misiunii,

am fost instalat la Athenee Palace, un excelent hotel din centrul oraşului, unde ne-am bucurat să profităm de un confort european, după cele zece zile de drum.

Bucureştiul e un oraş drăguţ, curat, bine pavat, cu numeroase case elegante. Mi-a făcut impresia unui oraş nou; arhitectura marilor edificii publice indică faptul că acestea sunt construcţii recente.

Strada principală, Calea Victoriei, era foarte animată, magazinele pline de lume elegantă, ofiţerii şi soldaţii pe care i-am întâlnit în stradă erau bine îmbrăcaţi si salutau foarte corect. Cea mai frumoasă parte a oraşului, unde se găsesc mai ales reşedinţe private foarte elegante, cu curte şi grădină, poartă numele de Aleea Kiseleff, în amintirea generalului nostru Kiseleff care a contribuit mult, în secolul trecut,

pe la 1830, la buna administrare a Principatelor: prin introducerea regulamentelor organice în Valahia si Moldova, a edificat prima lor bază de organizare socială, lăsând, în general, o frumoasă amintire.

L-am găsit la Bucureşti pe generalul Beliaev—, reprezentantul Rusiei pe lângă comandamentul suveranului român si căruia îi revenea misiunea de a coordona şi conduce lucrările misiunii noastre şi a personalului de diverse categorii trimis în România. Generalul ne-a pus la curent cu situaţia pe care o găsise aici şi ne-a stabilit principalele linii de lucru.

Dar, spre mirarea mea, nu m-a susţinut în dorinţa de a mă conforma instrucţiunilor primite de la Marele Duce si de a rămâne permanent la Periş, în apropiere

de Bucureşti, unde se aflau birourile de operaţii ale Marelui Cartier General si de unde mi-ar fi fost mai uşor să coordonez lucrările misiunii si să fiu în permanenţă la curent cu situaţia. Altfel, această neplăcere a fost trecătoare şi a dispărut de la sine atunci când Majestatea Sa regele şi Marele Cartier General s-au instalat la Bârlad.

Perişul, o moşie regală la 35 de kilometri de Bucureşti, fusese foarte bine ales ca reşedinţă a sectorului operativ al Marelui Cartier General. Bine situat, fiind plasat în spatele şi în mijlocul frontului, legat de capitală prin calea ferată şi printr-o şosea foarte bună, aflată destul de aproape de calea ferată, acest mic orăşel era, în acelaşi timp, suficient de îndepărtat de influenţa şi tentaţiile capitalei. Am avut ocazia să mă duc acolo si

să fac cunoştinţă cu comandamentul Marelui Cartier General. Acolo am avut onoarea să îi fiu prezentat Majestăţii Sale, care m-a primit cu bunăvoinţă. Regele nu se schimbase prea mult de la ultima sa călătorie la Petrograd, în primăvara lui 1914, dar prinţul moştenitor devenise mult mai matur.

Postul de sub-sef al Marelui Cartier General era ocupat de generalul Iliescu, care, din câte se spunea, era un artilerist instruit, dar totuşi fără pregătirea necesară pentru a exercita funcţia ce îi fusese încredinţată. Necomandând nici un corp de armată, nici măcar o divizie, nelucrând în nici un stat- major în cariera sa precedentă, nu era prea pregătit pentru această însărcinare specială. Şeful secţiei de operaţii era colonelul Anghelescu^, ofiţer cu o instrucţie solidă si foarte

merituos. Trebuie
să mai spun că acest post implica mai multe responsabilităţi decât la noi, dat fiind că în armata română nu exista pe atunci un şef de cartier general.

Serviciul de legătură al armatei noastre era îndeplinit de locotenent-colonelul de stat-major Verkovski, cel ce a devenit, câteva luni mai târziu, ministru de război în timpul nefastei perioade a lui Kerenski. Era un bărbat inteligent, bun observator, cu o gândire solidă, care mi-a dat informaţii
preţioase despre starea armatei române. în ceea ce priveşte chestiunile de interes general, viata, obiceiurile tării, am fost
foarte bine orientat de către ministrul nostru, domnul Poklevski-Koziell, la care am găsit întotdeauna - ca şi la întregul personal al legaţiei noastre - cea mai cordială primire. Acest

diplomat, om de spirit şi plin de talent, ştia să reprezinte Rusia aşa cum se cuvine. Foarte agreabil în relaţiile cu oamenii, câştigase simpatia societăţii bucureştene şi se bucura de o mare popularitate în România.

Putin înaintea noastră sosise o mare misiune militară franceză comandată de generalul Berthelot. De la începutul războiului, *românii constatând lacunele considerabile din pregătirea lor militară,* rugaseră imediat Franţa să le trimită, pentru a le remedia, specialişti din toate domeniile artei militare. Activitatea acestora din urmă era facilitată de simpatia pe care această ţară i-o purta Franţei, de comunitatea de rasă si de marea răspândire a folosirii limbii franceze în România.

Franţa a trimis ofiţeri excelenţi, muncitori. între ei si misiunea noastră - şi mine personal, în

particular - s-au stabilit foarte bune raporturi de camaraderie. Aceşti francezi nu aveau nici o implicare politică în România şi urmăreau doar scopul de a reorganiza armata. Franţa voia ca România să devină, în conformitate cu interesele Aliaţilor, flancul stâng al frontului rusesc, cu care trebuie să fie solid conectată.

Generalul Berthelot, pe care îl cunoscusem dinainte, din 1913, la Krasnoie-Selo—, cu ocazia sosirii misiunii Joffre, era un om de o mare inteligenţă şi de o vastă instrucţie, cunoscând la perfecţie arta războiului. Remarcat de superiorii săi dinaintea războiului actual, a ocupat încă de la începutul acestuia posturi importante în cadrul Marelui Cartier General, apoi s-a distins în fruntea corpului de armate în bătăliile de la Verdun, în urma cărora împăratul i-a conferit

ordinul Sfântul-Gheorghe. Noi, ruşii şi eu, în mod special, am colaborat îndeaproape cu generalul Berthelot, care, secondat de şeful său de stat-major, distinsul colonel Petin, s-a comportat mereu faţă de noi ca un prieten şi un aliat plin de curtoazie.

Pentru a completa lista, îi mai menţionez şi pe colonelul italian Ferrigo şi pe sârbul Antonovici, ulterior înlocuiţi de generalul Peano şi de colonelul Hadjici, reprezentanţii armatelor regale pe lângă comandamentul român, cu totii bravi camarazi, foarte agreabili, militari serioşi şi mereu binevoitori fată de noi, rusii.

Din primele zile ale şederii noastre în România, am constatat lipsa de mijloace de legătură pentru artilerie, ceea ce m-a făcut să cer telegrafic augustului inspector al artileriei noastre să trimită urgent cel puţin 1.750 de

kilometri de cablu, pentru început. Cererea mea a fost primită favorabil, iar cablul a fost expediat imediat.

Timpul trecea repede la Bucureşti. Eram foarte prins cu obligaţiile, cu treburile de la misiune si cu munca. Ofiţerii noştri, când nu lucrau la sarcinile lor de artilerie, erau chemaţi să îsi dea cu părerea despre nevoile armatei române. Fiind atasati unităţilor române, intim legaţi de ele, împărţindu-le bucuriile şi necazurile, erau capabili să formuleze judecăţi competente şi să ofere comandamentului nostru informaţii preţioase. Dat fiind că aceşti ofiţeri superiori făcuseră mai bine de doi ani de război si acumulaseră o mare experienţă, nu doar în specialitatea lor, ci şi în treburile militare, în general, puteam avea toată încrederea în concluziile lor. Chiar înainte de a

primi rapoartele lor, căpătasem deja certitudinea că armatei române îi lipsea o instrucţie de artilerie adaptată la exigenţele de luptă actuale şi m-am pus imediat pe treabă pentru a acoperi această lacună prin traducerea instrucţiunilor noastre din rusă în franceză, pentru ca apoi să poată fi retraduse în română.

La 1/14 noiembrie, ofiţerii noştri s-au dus la unităţile lor: grupul generalului Krutikov, compus din 8 ofiţeri, a fost ataşat Armatei de Nord; generalul Paşcenko a plecat, cu 14 ofiţeri, la Armata a Il-a, si colonelul Lazarkevici a fost trimis, împreună cu ofiţerul său de ordonanţă, la Armata I. Eu am rămas la Bucureşti, de unde aveam intenţia să vizitez, rând pe rând, poziţiile pentru a rezolva pe teren problemele existente şi a controla

activitatea.

Viata la Bucureşti, unde eram absorbit de sarcinile mele, era destul de monotonă. La începutul lunii noiembrie, ministrul nostru m-a prezentat Majestăţii Sale regina, care mi-a acordat o audientă foarte binevoitoare în palatul său, transformat într-un spital unde Majestatea Sa lucra personal. Regina, o persoană de o mare frumuseţe şi de o prestanţă cu adevărat regală, cu un fel foarte natural de a vorbi, avea darul de a încânta pe toată lumea care intra în contact cu ea. Era foarte iubită. Muncind personal pentru răniţi şi pentru victimele războiului, şi-a câştigat profunda şi emoţionanta recunoştinţă a supuşilor săi. în general, cuplul suveran al României trăia în contact cu poporul, se interesa de nevoile acestuia si astfel stabilise cu el puternice legături morale.

Majestatea Sa era foarte energică şi de o inteligenţă vie, ducându-se peste tot unde prezenţa ei putea fi utilă şi mai găsind încă posibilitatea de a se consacra plăcerilor sale literare şi picturii. Scria în mod obişnuit în engleză, limba ei maternă şi era tradusă în română de cunoscutul istoric, domnul Nicolae Iorga şi de o poetă, domnişoara S... Acel noiembrie era în mod particular senin, fapt de care profitau aviatorii germani pentru a ataca capitala şi împrejurimile acesteia. Ca obiectiv favorit îsi aleseseră o localitate numită Buftea, unde locuia regina, care se afla adeseori în pericol. Primele atacuri aeriene asupra Bucureştiului au făcut multe victime în rândul populaţiei civile[21], care nu se obişnuise încă să se ascundă în case de la prima alertă. Moralul civililor era afectat, fără îndoială, dar întregul

popor era, în acele zile, foarte favorabil războiului si nu se îndoia de victorie. Numeroşii partizani ai Antantei formau un partid numeros, care conducea ţara prin ministrul Brătianu. Germanofilii, o slabă minoritate, erau divizaţi, neorganizaţi şi lipsiţi de influenţă, în fine, neutraliştii, destul de numeroşi, se retrăseseră în umbră după declaraţia de război şi susţineau loial guvernul. Concluziile ofiţerilor noştri, completate cu observaţiile mele şi prin schimb de opinii cu misiunea franceză, care lucra în armata română de trei săptămâni, mi-au permis să îmi dau seama de starea acesteia la scurtă vreme după sosirea în România. Evenimentele au demonstrat justeţea acestor concluzii, aşa că îmi voi permite să le reiau aici, ceea ce va scoate în evidenţă

enormul progres făcut de armata română în preajma primăverii lui 1917.

Soldatul român este excelent: curajos, disciplinat, descurcăreţ, capabil să suporte privaţiunile şi, dacă este bine condus, să atace cu hotărâre. Dar antrenamentul si instrucţia sa pe teren lăsau de dorit. Anumiţi ofiţeri erau prea uşor de impresionat şi se gândeau doar la ei, defect care le-a dispărut după primele înfrângeri. Nu puţini ofiţeri primiseră o solidă instrucţie în Franţa si în Germania si făcuseră stagii în armatele inamice. Dar cea mai mare parte nu se îngrijise prea mult de pregătirea sa militară şi a început războiul cu cunoştinţe incomplete. Am ajuns să cunosc mai ales, se înţelege, artileria. Avea mulţi ofiţeri de elită, bine instruiţi, cu o

bună pregătire tehnică, care cunoşteau bine tirul. în general, românii sunt foarte capabili, pricep repede şi judecă corect, ceea ce ne-a facilitat raporturile cu ei. La aceasta se adaugă marea lor politeţe şi spiritul de ospitalitate, aşadar nu am avut prea multe dificultăţi în a ne înţelege unii cu alţii. Din nefericire, aceste calităţi erau atenuate printr-o lipsă de tenacitate, de perseverenţă şi de prevedere.

în unităţile în care perfecţionarea pregătirii de luptă a fost imediat dată în seama unor comandanţi energici, progresele au fost foarte rapide.

Mai ales la artilerie, aveam impresia că pregătirea se oprise la şcolile de baterii şi că grupele nu fuseseră antrenate. Tirul bateriilor izolate, care, în cea mai mare parte dintre cazuri, era bun în sine, era insuficient susţinut

tactic si nu
forma ansamblul necesar, de unde şi randamentul incomplet al artileriei în timpul primelor luni de campanie. Lipsa pregătirii de tir a grupelor se explica prin puţinătatea mijloacelor şi legăturilor de care dispunea artileria: bateriile începuseră cu numai 2 kilometri de cablu, deci nu puteau acţiona eficient şi erau lipsite de legături cu infanteria.

Neutilizând, în consecinţă, nici terenul, nici adăposturile favorabile, bateriile erau obligate să aleagă amplasamente descoperite sau să înlocuiască telefonul cu observatori care transmiteau prin strigăte. Mai lipseau şi binoclurile de calitate, busolele, iar raportoarele erau din cel mai primitiv sistem. îţi părea
rău să vezi cum unităti bune
riscau să se piardă fără nici un beneficiu, din lipsa mijloacelor

tehnice elementare. întreaga experienţă a războiului din Manciuria le rămăsese, se pare, complet necunoscută românilor, care erau câteodată uimiţi să afle că metodele practice pe care le propuneam fuseseră acceptate la noi cu multă vreme înaintea acestui război, puţin după campania din 1904-1905.

Din nefericire, nu am avut ocazia, în toamna lui 1916, să văd şi cavaleria, dar, din cele ce vorbea toată lumea, aceasta lucra bine si se pricepea să şarjeze energic. Unităţile pe care le-am putut vedea mai târziu, în primăvară, în timpul perioadei de reorganizare, erau disciplinate şi aveau flexibilitate.

Infanteria era prea nervoasă şi inferioară celei a inamicului ca pregătire. Ducea lipsă de mitraliere, grenade, foarfeci pentru a tăia firele de fier, şi de

bucătării ambulante. Urmărită de artileria grea inamică şi prea puţin susţinută de a sa, s-a epuizat într- un serviciu fără rezultat si nu a putut fi ţinută la adăpost de o anume scădere a moralului încă de la începutul campaniei.

înaltul personal al comandamentului era, la începutul ostilităţilor, destul de amestecat: printre comandanţii responsabili se găseau câţiva distinşi generali, cu o instrucţie solidă, care îsi cunoşteau meseria şi erau plini de ardoare, dar care erau obligaţi să lucreze în condiţii neprielnice. Politica externă a regatului ceruse armatei, inferioară celei a inamicului ca număr, pregătire şi dotări, să execute o misiune care îi depăşea forţele. Citez aici numele generalilor Prezan, Averescu, Christescu, Văitoianu, Grigorescu etc. Foarte bine erau văzuţi

generalul Dragalina, care a murit, în octombrie, de pe urma rănilor, şi talentele organizatorice ale generalului Averescu.

O anumită parte a tinerilor ofiţeri de stat-major, după ce îşi terminaseră studiile la Şcoala de Război din Bucureşti, făcuseră stagii în armatele germană şi austriacă. Generaţia mai în vârstă studiase la Şcoala de Război de la Paris sau la Academia Militară de la Berlin. Ofiţerii atasati la statele-majore erau, în cea mai mare parte, buni muncitori, dar, la început, le lipseau în general cunoştinţele practice, mai ales în comandamentul superior. Erau adeseori împiedicaţi de un obstacol nefericit, insuficienta mijloacelor de legătură. În România nu aveau motociclete. Numărul de telefoane militare era foarte redus, ceea ce te obliga să utilizezi, pentru nevoile

operaţionale, reţeaua de telefoane publice, destul de dezvoltată în ţară, dar un expedient periculos, care putea permite divulgarea cu uşurinţă a secretelor militare. Ştiu un caz în care un comandant de corp de armată a fost obligat să facă un drum de 20 de kilometri cu automobilul pentru a putea lua legătura telefonic cu divizionarii săi.

în general, dotările armatei erau incomplete: avea automobile, dar relativ puţine; camioanele lipseau; aviaţia era în stadiu incipient. Numărul de bucătării mobile, de aparate de radio-telegrafie, de proiectoare, ca şi mijloacele de transport pentru evacuarea bolnavilor si răniţilor era infim.

Lipseau şi mitralierele şi artileria grea, căci piesele de 105 mm, lungi şi scurte, erau de un calibru prea mic pentru a putea fi clasate

în această categorie.

Abia către primăvara lui 1917 sa ajuns, cu preţul unor mari eforturi, să se constituie o artilerie grea cu materialul luat din fortificaţii si trimis de Franţa.

Stocurile de muniţii erau si ele insuficiente, astfel încât la jumătatea lui octombrie, chiar înaintea marii ofensive a inamicului, a fost nevoie ca artileria să fie redusă la un număr foarte mic de lovituri pe zi. Toate aceste lacune despre care am pomenit îi creau României o situaţie foarte dificilă, dat fiind că ţara, axată pe agricultură, nu avea aproape deloc industrie şi trebuia să primească materialul de la Aliaţi.

Cel mai apropiat, Rusia, nu putea să-i dea, din păcate, decât prea puţin concursul din acest punct de vedere. Desigur, Franţa şi Anglia deveneau baza principală, de acolo se trimitea

materialul, pe mare, către porturile noastre din nord. în general, transportul se făcea cu dificultate: după ce fusese expus riscului de a fi torpilat de inamic, materialul mai avea de traversat întreaga Rusie, unde se produceau întârzieri datorate defecţiunilor de la calea ferată, care începeau să se facă simţite.

Toate aceste consideraţii ar fi trebuit avute în vedere de România când a ales momentul oportun de intrare în război. Dar, se pare, o altă ordine de idei a influenţat această decizie.

Impresia era că ţara trăsese sabia din teacă puţin cam lejer, crezându-se mai puternică decât era şi sperând că îşi va purta „războiul ei local împotriva Austro-Ungariei, urmărind doar obiective limitate".

Fără îndoială, va trebui să mai aşteptăm înainte de a ne pronunţa asupra acestui subiect.

înainte de a face orice fel de apreciere, e necesar să studiem jocul de influenţe al puterilor Antantei, care presau România să declare război. Mi s-a spus de către persoane bine informate că Rusia a jucat în această poveste un rol secundar. Mediile militare ruse estimau, se pare, că o strictă neutralitate a României era un factor suficient pentru a asigura securitatea flancului nostru stâng, aşa că nu vedeau vreun avantaj serios de pe urma intrării ei în război.

în orice caz, România se găsea, în octombrie-noiembrie 1916, într- o situaţie dificilă. Cele de divizii, obligate să formeze un cordon care să acopere un front de 1.000 de kilometri, nu puteau opune o rezistenţă îndelungată trupelor de şoc pe care inamicul le concentra deja în Ungaria şi Bulgaria.

Frontul rusesc era calm, după torentele de sânge vărsate acolo

în a doua jumătate a verii, iar adversarul putea transporta în Transilvania şi în Bulgaria câteva divizii pentru a forma o masă de manevră înaintea sosirii întăririlor ruse. în Franţa si în Belgia, Aliaţii adoptaseră această metodă a micilor ofensive cu obiective limitate, care nu puteau ameninţa Germania cu o rupere a frontului, ceea ce le permitea să ia si de acolo câteva divizii. Succesul italienilor în regiunea Goriţa[22] avea, pe moment, o importanţă strict locală: armata de la Salonic, cu efective reduse şi slabe legături cu baza, nu putea întreprinde operaţii de amploare, linia ei de comunicaţii fiind limitată la calea ferată a Salonicului, cu un randament de rulare foarte limitat. în cazul unei ofensive, această armată trebuia să lupte într-o regiune atât de muntoasă şi de dificilă, încât nu avea cum să

înainteze repede şi să ameninţe Bulgaria. Mai mult, situaţia din Grecia nu era deloc liniştitoare în acel moment si le dădea de furcă Aliaţilor.

Pe scurt, inamicul nu era stabilizat nicăieri; profitând la un moment dat de vremea frumoasă, care tine foarte mult în România, el putea să iniţieze o acţiune serioasă. S-ar fi întors astfel spre flancul stâng al frontului rusesc şi ar fi intrat în stăpânirea unei regiuni a cărei bogăţie în grâu şi petrol trebuie că îl atrăgea deja dinainte.

într-adevăr, de îndată ce s-a terminat ofensiva sângeroasă din luna septembrie, realizată în direcţia Kowel— de către „armata noastră specială", pentru a-i stabiliza pe austro-germani, forţele lor din Transilvania au început să crească şi presiunea asupra armatei române a crescut.

Aceasta din urmă, împărţită în

22 de divizii în loc de 15, cum era prevăzut în planul de mobilizare - ceea ce avea un efect negativ asupra soliditătii cadrelor şi a dotării unităţilor -, s-a văzut obligată să cedeze pas cu pas în fata inamicului, în ciuda unei rezistenţe îndârjite.

în executarea Convenţiei din 4/17 august 1916[24] dintre România şi cele patru Puteri principale ale Antantei, Rusia a trimis aproximativ 50.000 de oameni pentru apărarea Dobrogei, dar acest număr era în realitate total insuficient. Convenţia din 4/17 august nu pomenea de o contribuţie mai mare în România - din ce motiv, nu ştiu. Potrivit uneia dintre versiuni, România ceruse vecinei sale 200.000 de oameni pentru a îşi apăra flancul dinspre Bulgaria, dar această combinaţie

ar fi eşuat.

După o altă versiune, România dorea să evite prezenţa unui mare număr de trupe ruseşti pe teritoriul ei şi a preferat să urmărească obiective locale, respectiv cucerirea Transilvaniei, mulţumindu-se cu un ajutor modest din partea vecinei sale. Această concepţie, dacă a existat într-adevăr, era defectuoasă din start, dat fiind că teatrul de operaţii românesc era destinat, în mod inevitabil, să capete o mare importanţă.^ Pe acolo ajungeam noi în Peninsula Balcanică si invers, pentru inamic, era un itinerar foarte potrivit pentru a ajunge în teritoriile din sudul Rusiei, bogate în grâne. Se înţelege că România nu putea, spre deosebire de Italia la începutul ostilităţilor, să îşi poarte propriul ei război. Un astfel de procedeu nu ar fi putut fi adoptat decât pentru ultima

fază a războiului, când ar fi trebuit să i se administreze inamicului lovitura de graţie, ceea ce se anticipa în toamna lui 1916. în orice caz, politica îi impusese armatei române să mărsăluiască spre Budapesta fără a avea flancul stâng acoperit dinspre partea Bulgariei şi a Turciei, impunându-i o misiune care îi depăşea cu mult forţele.

România era prea slabă pentru a întreprinde o ofensivă în Ungaria şi, în acelaşi timp, a se apăra solid pe Dunăre. Convenţia din 4/17 august 1916, care prevedea intrarea ei în război nu mai târziu de 15/28 august, menţiona într- adevăr o acţiune ofensivă a armatei de la Salonic. Teoretic, această mişcare ar fi trebuit să asigure securitatea necesară dinspre partea Bulgariei şi a Turciei, dar, aşa cum am văzut, o

manevră eficientă a generalului Sarrail era destul de problematică. Practic, abia în octombrie a început ofensiva, care a dus la luarea Monastir-ului, victorie de o importanţă pur locală. Ajungem astfel la concluzia că prudenţa îi cerea guvernului de la Bucureşti să fi aşteptat rezultatul de pe frontul din Macedonia înainte de a intra în război.

La începutul lunii octombrie, presiunea inamicului a crescut, iar românii s-au văzut obligaţi să se replieze la frontieră. Obiectivul lor se redusese de-acum la a se agăţa de teren şi a încerca să apere cu înverşunare defileurile Carpaţilor. Le voi pomeni pe cele mai importante: pentru Valahia, era vorba de păsurile Jiu şi Predeal, care permiteau accesul în bogata câmpie valahă, spre Craiova şi
Bucureşti, creierul regatului, iar pentru Moldova, cele de la Oituz,

Trotuş şi Bicaz (valea Bistriţei). Aceste defileuri ofereau anumite avantaje pentru defensivă, dar prezentau un grav inconvenient: lipsa de drumuri transversale, paralele cu lanţul Carpaţilor, slăbea linia tactică între sectoare, ceea ce ar fi putut antrena, în cazul în care inamicul forţa unul dintre aceste defileuri, căderea păsurilor învecinate şi, ca urmare, o largă ruptură a frontului.

Către jumătatea lui noiembrie, forţele române erau împărţite în trei armate - cele din nord, I si a II-a, şi grupul defensiv de pe Dunăre (fără a număra şi elementele de mică importanţă din Dobrogea, unde opera armata noastră a Dunării).

Armata din dreapta, cea de nord, formată din două divizii si jumătate şi comandată de generalul Prezan, făcea legătura

cu Armata a IX-a rusă şi ocupa sectorul Ghimes-Zăbala— inclusiv;

la centru se găsea Armata a Il-a (generalul Averescu), cea mai numeroasă, compusă din şase divizii şi un sfert şi două brigăzi de cavalerie. Aceasta se întindea de la Zăbala până la Argeş, controlând astfel si defileul de la Predeal si acoperind Bucureştiul.

Şi mai la stânga, Armata I a generalului Dragalina— avea şase divizii de infanterie si una de cavalerie, repartizate de-a lungul frontierei pe Dunăre, pe o suprafaţă foarte întinsă, între Armata a Il-a şi Turnu-Măgurele.

în sfârşit, grupul de apărare de la Dunăre, comandat mai întâi de generalul Christescu, iar apoi de generalul Iancovescu—, compus dintr-o divizie de infanterie si una de cavalerie, forma o simplă perdea pe o lungime de 120 de

kilometri, între Turnu-Măgurele şi Oltenița. în plus, două divizii[22] formau rezerva generală; dar, dat fiind slabul randament al reţelei de căi ferate, aceste trupe aveau puţine şanse să ajungă la momentul oportun în direcţia în care ar fi fost nevoie de ele.

Luptele de la sfârşitul lui octombrie (începutul lui noiembrie) nu aveau decât o importanţă locală; în particular, Armata I i-a administrat unei divizii bavareze o înfrângere destul de gravă, luându-i tunurile şi un număr mare de prizonieri. Inamicul, care nu îsi terminase concentrarea, se mulţumea să sondeze situaţia si să tatoneze forţele pe care le avea în faţa sa prin atacuri cu obiectiv limitat, foarte obositoare pentru români. Repartizaţi pe un front prea întins şi lipsiţi de rezerve, aceştia se vedeau constrânşi să deplaseze în fiecare clipă întăriri din

sectoarele vecine pentru a acoperi găurile, ceea ce făcea ca trupele să execute fără încetare mişcări obositoare care le epuizau înainte de începerea luptelor principale. Acestea aveau să urmeze în curând, căci forţele inamice creşteau fără încetare. în scopul de a prelua iniţiativa, comandamentul rus şi-a propus să înceapă ofensiva imediat ce se va fi terminat concentrarea trupelor sale. Atât cât am putut avea cunoştinţă, moralul trupelor române scăzuse oarecum în acea perioadă, sub influenţa oboselii şi a dotării superioare a inamicului, mai ales a efectului artileriei grele a acestuia; dar, în general, luptau încă bine.

La 1/14 noiembrie, m-am dus la Armata a Il-a a generalului Averescu pentru a stabili personal cum vor lucra pe viitor ofiţerii din misiune. Comandamentul armatei

se afla pe atunci în apropiere de Ploieşti, la Băicoi, unde am ajuns în trei ore. Părăsisem Bucurestiul într-o dimineaţă călduţă, dar foarte ceţoasă; maşina rula pe o şosea excelentă, prin sate bogate şi printre câmpuri bine lucrate. în general, Valahia e unul dintre cele mai fertile colţuri ale Europei; e destul să amintim că stratul de pământ negru, gras, humusul atinge aici până la 3 metri grosime. Către ora 10, ceaţa s-a risipit şi, nu departe de drum, au apărut contraforţii Carpaţilor, cu multele lor puţuri de petrol; ne apropiam de foarte bogata zonă a Ploieştilor.

L-am găsit pe generalul Averescu în vagonul său, în apropiere de casa unde era cazat comandamentul armatei. Am fost primit de el şi de şeful său de stat- major, generalul Mărdărescu, cu cea mai mare amabilitate. Generalul Averescu

fusese mai demult în Rusia si cunoştea armata noastră. Om de spirit şi foarte instruit, vorbind mai multe limbi printre care şi rusa, poseda mari capacităţi organizatorice. Era foarte popular în ţara lui, jucând aici un rol important. Generalul mi-a mărturisit confidenţial lipsa de mijloace de legătură pentru artilerie, mai ales lipsa de telefoane. După ce a terminat treburile de serviciu şi primirea misiunii noastre, m-a condus, împreună cu generalul Paşcenko şi câţiva dintre ofiţerii noştri superiori, să luăm masa la Ploieşti, la B...,— oameni fermecători si foarte ospitalieri, care locuiau într- o casă istorică din punctul nostru de vedere: aceea în care stătuse, la 1877, generalul comandant al trupelor ruse, Marele Duce Nikolai

Nikolaievici.[21]

Si la Ploieşti am făcut cunoştinţă cu prefectul, domnul Coandă, fratele aghiotantului general ataşat la STAVKA şi, una peste alta, am auzit în acea zi multe lucruri foarte interesante, care au contribuit la a-mi completa cunoştinţele despre ţară.

Câteva zile mai târziu, a ajuns de la Bacău (de la armata de nord), pentru a-mi prezenta raportul, generalul Krutikov, care fusese primit acolo foarte cordial. Spre marele meu regret, evenimentele care au urmat m-au împiedicat să ajung la Bacău la începutul lui noiembrie pentru a discuta personal cu generalul Prezan problemele referitoare la misiune. Dar, o lună mai târziu, soarta m-a apropiat de general, când a fost numit în funcţia de sef de stat-major la Marele Cartier General.

La 7/20 noiembrie, situaţia de pe flancul stâng al armatei române sa agravat. Germanii, după ce au concentrat câteva divizii în direcţia jiu, au rupt slaba acoperire românească, au luat oraşul Târgu-Jiu, au coborât în câmpie şi au izolat detaşamentul Cerna, format din 7 batalioane, care a rămas astfel singur în regiunea Turnu-Severin-Orşova.

De la primele ştiri despre înaintarea inamicului, i-am telegrafiat colonelului Lazarkevici, ataşat la Armata I, să îsi ofere

serviciile comandantului pentru a face, din perspectiva artileriei, o recunoaştere pe malul stâng al Oltului, pe care îl apreciam drept prima linie naturală de unde s-ar fi putut opune o rezistenţă serioasă la presiunea inamicului. Dat fiind că la începutul campaniei nu existau comandanţi sau inspectori de artilerie la corpurile de armată române, o

astfel de propunere nu era deplasată. Colonelul a trecut imediat la acţiune, dar retragerea s-a efectuat atât de repede, încât Oltul nu a putut fi utilizat ca linie defensivă.

De fapt, eşecul Armatei I începea să ia o întorsătură ameninţătoare: trupele se repliau fără încetare sub presiunea inamicului - care avea o mare superioritate numerică - si nu mai reuşeau să-l opreasca. Astfel că, la 9/22 noiembrie, armata se retrăsese deja dincolo de Olt. Flancul ei drept continua să fie în legătură cu stânga Armatei a Il-a, în apropiere de Curtea de Argeş (la Muşeteşti), stânga se întindea până la Icotesti—, lăsând între acest din urmă punct şi Dunăre un interval slab acoperit. Dacă nu mă înşel, aici şi-a croit un pasaj de trecere corpul de cavalerie al contelui Schmettau, care le-a produs neplăceri serioase românilor,

atacându-i din spate.

De îndată ce s-a precizat ofensiva inamică, Marele Cartier General s-a gândit să o pareze printr-o contra-manevră. în acest scop, s-a luat decizia de a transporta două divizii din rezerva generală în regiunea Piteşti pentru a forma acolo un grup de manevră şi pentru a trece, la rândul nostru, la ofensivă, forţând Carpaţii şi căzându-i adversarului în spate. în acest scop, detaşamentul de pe Cerna a fost lăsat acolo unde se găsea, aproape izolat, în apropiere de Orşova, cu misiunea de a ameninţa linia de retragere austro-germană.

Acest plan nu s-a putut realiza, căci randamentul limitat al căii ferate Bucuresti-Pitesti, cu doar o singură linie, nu permitea concentrarea grupului de manevră suficient de repede.

Această imposibilitate, combinată cu mişcările inamicului, a dus la renunţarea la o contra-ofensivă în această direcţie si la concentrarea întregii atenţii pe flancul stâng al frontului.

Pe 15/28 noiembrie trebuia să înceapă ofensiva Armatelor a VIII-a şi a IX-a ruse, care, la prima vedere, promitea descongestionarea Valahiei. Dar, în realitate, zona de operaţii a acestor armate, în Bucovina si în nordul Moldovei, era prea îndepărtată de vestul Valahiei pentru ca, fie şi un succes rapid şi important să poată influenţa imediat situaţia Armatei I române.

Cu atât mai mult cu cât generalii Kaledin si Letcizki s-au văzut forţaţi să atace un adversar aflat pe poziţii mult retrase în munţi, unde operaţiile trebuiau desfăşurate pe un interval

îndelungat de timp, ceea ce diminua si mai mult sansele de a paraliza marşul german către Bucureşti.

Linia de operaţii aleasă de inamic - Armata a IX-a a generalului von Falkenhayn - ducea spre un obiectiv important: în caz de succes, el desprindea tot vestul Valahiei şi făcea joncţiunea cu armatele mareşalului Mackensen, concentrate în Bulgaria şi în Dobrogea. Astfel, germanii îşi scurtau frontul, evitau necesitatea de a forţa Carpaţii pe o porţiune întinsă şi aduceau centrul de greutate al operaţiilor într-o zonă bogată, cu relief plat. Timpul frumos şi drumurile bune ale Valahiei le permiteau să desfăşoare forte numeroase, care ar fi profitat astfel de întreaga capacitate de manevră şi de superioritatea lor în artileria

grea.
O înaintare a lor, urmată si susţinută de armatele lui Mackensen, putea conduce la luarea Bucurestiului si la ameninţarea de pe flancul stâng a întregii armate ruse. Această a doua eventualitate, din punctul de vedere al intereselor Antantei, avea mai multă importanţă decât prima; dar nu putem nega că pierderea Bucurestiului, capitala României, rezervorul celor mai multe mijloace militare, centru administrativ si economic, ar fi avut repercusiuni morale şi materiale grave.

Marele Cartier General avea de ales între două decizii: fie să apere Bucureştiul, riscând pierderi grele, fie să se replieze către forţele ruseşti. Se pare că înclina către prima, ţinând cont de valoarea politică a Bucurestiului şi de mândria naţională. Se părea că o parte

dintre puterile Antantei împărtăşeau acest punct de vedere şi chiar au rugat STAVKA să accelereze trimiterea de întăriri în România, pentru a o ajuta eficient să păstreze Bucureştiul. Mă grăbesc să adaug că, aşa cum vom vedea în continuare, la 10/23 noiembrie, motive de natură pur militară au fortat Marele Cartier
General să accepte o bătălie pentru apărarea capitalei. Am aflat de la o sursă serioasă că, la început, STAVKA a refuzat să ofere concursul imediat al trupelor ruse pentru operaţiile din Valahia. Din punctul său de vedere, avea dreptate. Păstrarea Bucureştiului cu orice preţ, chiar cu riscul pierderii unei armate, nu prezenta importanţă ca obiectiv comun, în fata intereselor vitale ale Antantei.

Randamentul limitat al căilor ferate ruso-române nu permitea

transportarea atât de rapidă pe Argeş a unui număr de trupe ruseşti suficient pentru a asigura succesul. Sosirea si intrarea lor în linie pe mici eşaloane nu ar fi dus decât la eşecuri parţiale. Grupul rus cel mai apropiat (armata Dunării) avea o misiune serioasă pe care se pregătea să o îndeplinească. Era deci logic ca generalul Saharov să nu vrea să facă nimic până ce nu se termina concentrarea tuturor oamenilor si mijloacelor sale de luptă.

Linia naturală către care se putea retrage armata română era Ialomiţa, apoi Şiretul, destul de în spate pentru ca trupele noastre care veneau din Rusia să aibă timp să se aşeze pe poziţii şi să faciliteze retragerea trupelor române. Nu mă îndoiesc că STAVKA dădea Şiretului aceeaşi importanţă, ceea ce a făcut-o să se intereseze, din luna octombrie, de lucrările de apărare care se

executau aici şi să trimită în zonă ofiţeri superiori de la geniu. Rezultă din această expunere că obiectivul politic românesc era diferit de obiectivele militare.

De asemenea, cauza românească era strâns legată de cauza întregii
Antante, iar la victoria acesteia din urmă, toate teritoriile cedate temporar inamicului aveau să fie restituite, cu profit.

Dar primul refuz al STAVKA de a trimite trupe ruseşti în Valahia a dat naştere presupunerii că Rusia voia să încheie pace separată cu Germania, şi legendei unui acord secret între Berlin şi Petrograd pentru strivirea României, care urma să fie împărţită amiabil: Moldova ar fi devenit rusească, iar Valahia austriacă.

Fără a-si da osteneala să studieze în profunzime situaţia, unii răspândeau acest zvon, care

putea produce tulburări între Aliaţi.

Cererile României, susţinute de Aliaţi, în concordanţă cu noile condiţii strategice, au determinat STAVKA, la 15/28 noiembrie, să renunţe la prima sa decizie. Generalul Saharov a primit ordin să trimită toate întăririle disponibile pentru a susţine Armata I română. De asemenea, Corpul 8 armată trebuia transportat cât mai repede de pe Trotuş la Buftea, dar căile ferate, aglomerate din cauza materialului rulant ce se evacua, nu au putut executa acest transport, iar acest corp nu a putut lua parte la bătălia de la Bucureşti. La fel, Corpul 4, trimis de generalul Saharov, nu a putut ajunge la timp. Acesta s-a obosit fără folos si, abia concentrat în zona de operaţii, a fost obligat să bată în retragere către Şiret, sub presiunea unui inamic

superior numeric si în condiţii dificile. [26] [27] [28]

63, Koritniţa (Korytnitza), localitate din Volînia, unde, în toamna anului 1916, au avut loc lupte între armata rusă şi armata germană.

64. Aflată la acea dată între graniţele Imperiului Austro-Ungar, la graniţa cu Imperiul Ţarist, Bucovina a fost încă de la începutul Primului Război Mondial teatrul mai multor confruntări între armatele Puterilor Centrale şi armata rusă. După ce, în toamna anului 1914, rusii au cucerit

65. Cernăutiul si au instaurat acolo o nouă administraţie civilă, în februarie 1915 oraşul a fost recâştigat de

---

26 Moghilev, oraş situat în Ucraina, la frontiera actuală cu Republica Moldova, sediul Marelui Cartier General al armatei ruse.

27 Abrevierea pentru Inspectoratul General de Artilerie al STAVKA (Marele Cartier General) (n. ed. fr.).

28 Şeful Statului-Major al generalissimului (n. ed. fr.).

armata austro-ungară. în luna ianuarie a aceluiaşi an au avut loc lupte la Storojineţ şi Rădăuţi, în urma cărora armata rusă a ocupat cele două localităţi. La 2 ianuarie 1915, rusii au intrat si în oraşul Suceava. Pe parcursul anului 1915 şi în prima parte a anului 1916, ofensiva rusă a continuat în Bucovina, rusii reuşind să reocupe Cernăuţiul, la 17 iunie 1916. O bună parte a populaţiei din Bucovina se refugiase în România pentru a se pune la adăpost de efectele transformării acestei provincii în teatru de război între cele două armate imperiale.

66. Ţarul Nicolae II (1868-1918), ultimul ţar al Rusiei, asasinat de bolşevici la Ekaterinburg.

67. Aici şi mai departe, iniţialele numelor respectă varianta originală.

68. Referire incertă; în 1916, în momentul intrării trupelor germane în Bucureşti, prefectul Poliţiei oraşului era generalul Alexandru Mustată.

69. Numit ministru de război în

decembrie 1916, a fost întemniţat de revoluţionari în primele zile ale revoluţiei, în martie 1917 (n. ed. fr.).

70. Corect: colonelul Paul Angelescu (1872-1949), devenit ulterior general
si ministru de război.

/ 29 30

72. Referire la bătălia de la Gorizia (azi Gorica, în Slovenia), cunoscută şi ca a şasea bătălie de pe Isonzo, care a avut loc între 6-17 august 1916 şi care s-a încheiat cu victoria armatei italiene asupra celei germane.

73. Exprimare neclară; în original: *„sous la direction de Kowel“*. Se referă, probabil, la oraşul Kowel (Kovel- Stanislav), din oblastul Volîniei (nord- vestul Ucrainei), unde, între 24 iulie-8 august 1916, avusese loc o luptă sângeroasă între armata

---

29 Tabăra si terenul de manevre ale Gărzii Imperiale şi ale trupelor din circumscripţia Petrograd (n. ed. fr.).

30 Primul atac aerian asupra Bucurestiului a avut loc chiar a doua zi după intrarea României în război, la 15/28 august 1916.

rusă şi cea a Puterilor Centrale. Bătălia de la Kowel face parte din ansamblul celor purtate în cadrul ofensivei Brusilov.

74. Prin Convenţia din 4/17 august 1916, încheiată între România şi Antantă, se stabileau condiţiile intrării României în război şi ajutorul militar pe care urma să îl primească din partea Antantei, în principal declanşarea unei ofensive de mari proporţii în sudul Europei, prin Armata de la Salonic, condusă de generalul francez Maurice Sarrail, care ar fi urmat să uşureze presiunea militară pe frontul românesc, la graniţa cu Austro-Ungaria. La rândul său, Rusia se angaja să mobilizeze 200.000 de soldaţi în Basarabia si în Dobrogea, pentru a lupta alături de armata română, sub comandament românesc, împotriva Puterilor Centrale, atât pe frontul austriac, cât şi pe frontul din Dobrogea. De asemenea, flota rusă garanta siguranţa portului Constanţa, iar guvernul ţarist se angaja să faciliteze tranzitarea prin Rusia a materialului

de război trimis României de către Franţa si Marea Britanie. Se mai prevedea că, pentru coordonarea operaţiilor militare dintre România şi Rusia, un reprezentant al armatei române trebuia să fie numit pe lângă Marele Stat-Major rus, iar un reprezentant al armatei ruse, pe lângă Marele Stat-Major român. Din partea României, această misiune i-a revenit, până în 1917, generalului Constantin Coandă, iar din partea rusă, generalului Mihail Aleksandr o viei Beliaev. Rusia nu a acceptat decât la presiunile celorlalţi Aliaţi poziţia României, anume că Bucovina trebuia să revină în totalitate ţării noastre după încheierea războiului, în cazul unei victorii a Antantei împotriva Puterilor Centrale.

75. în realitate, preocupată de propriile probleme de ordin militar, Rusia a ezitat să angajeze forţe în România, iar după primele înfrângeri pe frontul din Transilvania a susţinut strategia de apărare a României pe Şiret, ceea ce ar fi condus la

abandonarea unei mari părţi a teritoriului românesc sub ocupaţia armatelor Puterilor Centrale. Asa cum se arăta într-un raport al ministrului rus de război, Aleksei Polivanov, ruşii se mai temeau si că, dacă ofensiva românească în Transilvania ar fi fost încununată de succes, România ar fi devenit un stat prea puternic, care ar fi putut ameninţa interesele Rusiei în regiune.

76. Râu de munte în apropiere de Bacău (n. ed. fr.).

77. înlocuit, după moartea sa, de generalul Culcer (n. ed. fr.).

78. O nouă eroare: e vorba de Corpul III Armată, comandat mai întâi de generalul Constantin Tănăsescu (15 august-20 decembrie 1916), iar ulterior de generalul Constantin Iancovescu (23 decembrie 1916-24 iulie 1917). Corpul III Armată a făcut parte din Armata a Il-a română în 1916, şi din Armata I în campania din 1917. Generalul Constantin Christescu era, în 1916,

şef de stat-major în Armata a Il-a condusă de Alexandru Averescu, iar între 10 noiembrie-5 decembrie 1916, comandant al Armatei a Il-a. Generalul Christescu a condus Armata I română între 11 iunie-30 iulie 1917, precedându-i în această funcţie generalului Eremia Grigorescu.

79. în noiembrie, numărul total al diviziilor era mai mic de 22, căci a apărut necesitatea de a recompune unităţile ce avuseseră cel mai mult de

suferit. Către 1/14 noiembrie, trei divizii şi jumătate şi o brigadă de cavalerie erau pe cale de a fi reconstituite (n. ed. fr.).

80. Aşa în original.

81, Feldmareşal, tatăl actualului mare duce Nikolai Nikolaievici, generalissim al armatei ruse în perioada august 1914-septembrie 1915 (n. ed. fr.).

Aşa în original; corect: Stoenesti

Capitolul XII Privire generală asupra bătăliei Bucurestiului - Retragerea românilor către Şiret; consideraţii generale - Sosirea trupelor ruse - Constituirea comandamentului frontului românesc al generalului Saharov - Bârlad si statele-majore de acolo - Reorganizarea armatei române, progresele sale, inspecţii

în 9/22 noiembrie, inamicul, folosindu-se de succesul său în vestul Valahiei, a trecut Dunărea pe la Zimnicea, cu două divizii

bulgare din grupul de armate Mackensen, ceea ce reprezenta un pericol serios pentru Bucureşti. Mai întâi am sperat că ne vom putea acoperi în această direcţie, dar, din nefericire, trupele române s-au văzut repede obligate să se replieze, ceea ce a creat o nouă situaţie strategică. Forţele mareşaluluiMackensen ameninţau în prezent să cadă în spatele Armatelor I şi a Il-a, care luptau cu faţa către nord. Devenea indispensabil ca inamicul să fie oprit cu orice preţ pentru a se evita catastrofa si, din acest motiv

pur militar, comandamentul român trebuia să ducă o bătălie la vest si la sud-vest de Bucureşti.

Astfel, obiectivele politice şi cele militare, atât de diferite iniţial, sau reconciliat. Trebuia încetinit marşul inamicului pentru a-i da mai ales Armatei a Il-a posibilitatea de a se retrage în

ordine şi, totodată, pentru a permite evacuarea numeroaselor resurse concentrate în Bucureşti.

în consecinţă, înaltul comandament român a decis să îşi întărească latura stângă cu toate elementele disponibile şi să atace trupele din grupul lui Mackensen care se găseau pe malul stâng al Dunării şi în parte îl şi traversaseră. Acest grup inamic era atunci cel mai periculos. Urma deci să se dea o bătălie la vest si la sud-vest de Bucureşti, ceea ce acoperea şi capitala. Nu voi discuta aici motivele pentru care armata se găsea într-o situaţie atât de jenantă încât să fie nevoie de a risca pierderea unei părţi a ei pentru a o salva pe cealaltă; va trebui întreprins un studiu detaliat şi documentat al perioadei anterioare, care nu-si are locul

acum.

Către 9/22 noiembrie, s-au făcut schimbări în personalul cu grade înalte şi în repartizarea trupelor.

Generalul Culcer, care recomandase încă înainte de bătălia de pe Jiu să se scurteze frontul prin repliere pe Olt - şi avusese perfectă dreptate - a fost înlocuit cu generalul Prezan, înlocuit la rândul lui, la Armata de Nord, de generalul Christescu. Armata I a fost împărţită în două grupuri, conduse de generalii Străţilescu si Iancovescu. Ea a primit misiunea de a ataca trupele inamice la vest de Argeş. La 11/24 noiembrie a început evacuarea capitalei— de către guvern şi corpurile diplomatice, care au avut tot timpul să ajungă la Iaşi. Dar, din nefericire, o parte din resursele arsenalului au rămas, pierdere inestimabilă, dat fiind că România nu poseda nici o

industrie naţională care le-ar fi putut suplini.

Personal, eram destul de încurcat cu postul în care ar fi trebuit să îmi instalez din nou biroul. Cel mai normal ar fi fost să rămân la Marele Cartier General, cu atât mai mult cu cât Majestatea Sa regele mă numise inspector de artilerie si eram ataşat la Marele Cartier General. Generalul Beliaev a adus însă diverse obiecţii la această soluţie, aşa că am preferat să mă instalez provizoriu la Bacău, aproape de comandamentul Armatei de Nord şi să aştept rezultatele bătăliei pentru Bucureşti si ale ofensivei armatelor a VIII-a si a IX-a ale noastre.

Aceasta din urmă, dispunând de aproximativ 150 de batalioane şi 70 de escadroane, ocupa un sector de 150 de verste si avea

ca
misiune să înainteze în direcţia Saint Micloch— si a munţilor Călimani, regiune importantă dincolo de Carpaţi, din perspectiva unei ofensive în Ungaria. Cum nu am putut urmări în detaliu aceste operaţii, nu voi vorbi despre ele decât succint.

Am fost primit cu bunăvoinţă la comandamentul Armatei de Nord, la Bacău, unde am ajuns la 16/29 noiembrie. Generalul Christescu, care îl înlocuise pe generalul Prezan, era un vechi ofiţer de stat-
major, cu o instrucţie solidă despre care stau mărturie studiile sale strălucite la Şcoala de Război din Paris. Era la curent cu progresele artei militare şi muncea foarte mult. Armata lui, care făcea legătura între Armata a IX-a rusă si Armata a Il-a română, avea în

acel moment o misiune secundară si nu număra decât două divizii si jumătate: a 15-a şi a 7-a şi o brigadă mixtă. Mă grăbesc să adaug că, în armata română, diviziile au toate serviciile, formând astfel organisme întregi, în vreme ce corpurile de armată nu sunt decât unităti tactice.

Misiunea Armatei de Nord se reducea pentru moment la participarea la ofensiva Armatei a IX-a, susţinând cu atacurile ei flancul stâng al ruşilor (Corpul de armată 40).

Am fost instalat foarte confortabil la Bacău, în primitoarea casă a senatorului Cantilli[22], un bărbat foarte simpatic. Familia lui era fermecătoare si îmi amintesc cu mare plăcere şederea la aceşti oameni atât de ospitalieri.

Adjunctul meu, generalul Krutikov, plecase de câteva zile la poziţiile Diviziei 15, la Grozeşti.[22]

Am decis să mă duc si eu acolo imediat ce mă voi fi lămurit asupra situaţiei generale. Ofiţerii noştri lucrau mult si obţineau rezultate bune, dar lipsa telefoanelor la artilerie reprezenta un obstacol care îngreuna mersul instrucţiei. La comandamentul armatei se găseau câţiva ofiţeri francezi, sub conducerea colonelului L...,[22] care le erau de mare ajutor aliaţilor noştri comuni. Din nefericire, ofensiva Armatei a XI-a[M], începută la 15/28 noiembrie, nu a condus la rezultatele dorite. După câteva succese locale, a întâmpinat obstacole serioase si a fost nevoită să se oprească. Regiunea în care operam era una muntoasă, ceaţa de toamnă împiedica o bună pregătire de artilerie, inamicul era bine apărat, astfel că succesul iniţial nu a putut fi dezvoltat într-

o acţiune decisivă, cu eventuale repercusiuni asupra situaţiei generale din România. Flancul stâng al Armatei a IX-a ruse şi dreapta Armatei de Nord au progresat la început, dar au fost oprite în faţa masivului Şandor.— Acesta se afla la încălecarea liniilor de demarcaţie dintre trupele ruse şi cele româneşti, ceea ce a provocat anumite rupturi. Ca un făcut, nu s-a putut obţine simultaneitatea atacurilor ruso-române si cele din urmă au fost puţin cam dezordonate. Pe acest fond, consideraţii de ordin general au dus la oprirea ofensivei în această regiune. Episodul subliniază o dată în plus importanţa ce trebuie acordată bunei conexiuni între două armate, mai ales între armate aliate.

Către 20 noiembrie/3 decembrie am primit veşti satisfăcătoare despre începutul

bătăliei pentru Bucureşti. Planul generalilor Prezan si Berthelot, care avea o mare influenţă asupra conducerii operaţiilor, se baza pe contraofensivă, care - asa cum am arătat - intenţiona să bată separat armata lui Falkenhayn şi pe aceea a lui Mackensen, începând cu aceasta din urmă. Compusă din sase divizii de infanterie si una de cavalerie, ea făcuse fără probleme joncţiunea cu armata vecină şi avansau împreună. în rezumat, acest grup inamic înaintând pe frontul Zimnicea-Rosiorii de Vede devenise, prin forţa împrejurărilor, principalul obiectiv al românilor.

Armata a Il-a a primit ca misiune să rămână pe poziţii şi să trimită întăriri Armatei I. încă se mai spera că Corpul 4 rus va ajunge la timp şi va ataca flancul stâng al inamicului, ameninţând

să îi blocheze drumul spre Dunăre. Contraofensiva presupunea din partea trupelor căreia îi fusese încredinţată să execute operaţiile la cele mai înalte standarde, cu scopul de a-i aplica inamicului lovituri sigure utilizând liniile interioare. Germanii, fideli metodei lor şi profitând de experienţele adunate în doi ani de manevre de război, urmau să încerce, cu siguranţă, să pareze lovitura printr-o serioasă acţiune ofensivă, care, în caz de reuşită, ar fi putut avea consecinţe dintre cele mai grave.

în orice caz, situaţia nu permitea o retragere metodică, după un plan dinainte conceput, către Ialomiţa si Şiret. Era indispensabil ca linia Argeşului să mai fie păstrată pentru un timp, pierderea ei prematură putând duce la o catastrofă pentru armată - pentru forţele ei vii, adică pentru cel mai important factor al său. Inamicul avea

superioritate numerică: Armata I română,
întărită cu toate elementele disponibile, număra, către sfârşitul bătăliei, în cele două grupe ale sale, Strătilescu şi Istrati—, şapte divizii şi jumătate de infanterie cu 12 batalioane, două divizii de cavalerie - 48 de escadroane - si resturile a trei alte
divizii de infanterie. Generalii Falkenhayn şi Mackensen, care făcuseră deja joncţiunea, aveau sub comanda lor: primul, zece divizii germane şi un sfert, cu nouă batalioane, patru brigăzi austriece de munte, două divizii de cavalerie germană şi patru regimente bulgare; cel de-al doilea, o divizie de infanterie germană, una de cavalerie, o divizie turcă si
două bulgare cu efective duble. Cu totul, circa douăzeci de divizii de infanterie (170-180 de

batalioane) şi trei de cavalerie (48 de escadroane), împreună cu o artilerie numeroasă şi puternică.— Primele zile ale bătăliei au adus un succes local pentru români, care i-au luat inamicului 17 tunuri şi 3000 de prizonieri. Din nefericire, potrivit unei versiuni foarte răspândite, lipsa de tenacitate a diviziei Socec—, care opera la sud-vest de Bucureşti, în apropiere de Epureşti, înconjurată acolo de două divizii şi jumătate de infanterie si una de cavalerie, a dus la ruperea frontului şi, ca urmare, la o retragere precipitată. Bătălia era pierdută, iar trupele sau repliat rapid, urmărite de inamic, care începea să se infiltreze între Armatele I si a Il-a.

Corpul 4 al nostru a ajuns prea târziu pe câmpul de luptă pentru a putea remedia situaţia şi s-a văzut

constrâns să întreprindă o retragere lungă, de 200 de kilometri, până la Şiret.

în vreme ce se desfăşura această luptă, eu îmi continuam activitatea la Armata de Nord. La 24 noiembrie/7 decembrie am plecat la Grozeşti şi, după ce am rămas puţin cu foştii mei camarazi de la Divizia a 14-a la Târgu-Ocna, am ajuns seara la comandamentul Diviziei a 15-a române. M-au instalat la castel, unde locuia deja generalul Krutikov şi comandantul Diviziei a 15-a, generalul Grigorescu[24]. Vechi artilerist, generalul era un om de spirit şi cu o voinţă fermă; ştiind să ia decizii si cunoscându-si meseria, s-a distins cu uşurinţă. Calităţile lui personale, completate şi de noroc - absolut necesar oricărui comandant în război - i-au adus succese în timpul luptelor din

decembrie din regiunea Oneşti, când a reuşit să respingă un inamic superior numeric.

Castelanii de la Grozesti ne-au oferit o ospitalitate deplină, la care se adăuga şarmul unei conversaţii interesante, pe care ştiau să o provoace şi să o întreţină în fiecare seară, la întoarcerea noastră de pe poziţii.

A doua zi de la sosirea mea, am plecat dis-de-dimineaţă, însoţit de generalul Krutikov, să inspectez poziţiile. Am urmat un drum foarte pitoresc. Grozeştiul e situat la intrarea în lungile chei prin care curge impetuos Oituzul, închis între munţi abrupţi, acoperiţi cu magnifice păduri de brad şi de fag. Am urcat călare pe poteci înguste, urmărind drumul mai mult pe hartă. Caii româneşti de talie mică, obişnuiţi cu acest teren, urcau cu mult mai bine decât caii noştri militari, dar si aceştia din urmă s-

au descurcat şi am ajuns în cele din urmă la locul unde erau amplasate bateriile şi posturile lor de observaţie.

Importanţa regiunii aflate la sud-vest de Oneşti atrăsese atentia comandamentului, care concentrase acolo suficiente mijloace pentru a o apăra. Sectorul dintre Slănic si valea Casinului era ocupat de Divizia 15 română, care se unea în dreapta sa cu Corpul 40 rus.^

Inspecţia unităţilor de artilerie mi-a lăsat o impresie generală bună. Am constatat câteva lacune, privind mai ales amenajarea şi fortificarea amplasamentelor bateriilor. Dar, în acelaşi timp, germenii unei munci sistematice începuseră să se vadă. Planul barajelor şi al funcţionării lor reale era deja schiţat; personalul studia poziţiile

inamice, se stabilea legătura cu infanteria. Insuficienţa telefoanelor îngreuna sincronizarea bateriilor, dispersate în munţi, dar artileria română era perfect conştientă de importanţa acestei chestiuni şi făcea tot posibilul pentru a ajunge la o soluţie satisfăcătoare.

Terenul punea destule probleme pentru instalarea în bune condiţii a tunurilor de calibrul 75, dată fiind traiectoria lor curbă.

Văile strâmte nu pot fi atinse decât printr-un tir curb, ceea ce te obligă să îndepărtezi de obiectiv amplasamentele tunurilor lungi.

Vârfurile şi masivele restrâng nu doar vizibilitatea, ci si tirul, si forţează la dispersarea artileriei în unităţi mici, pentru a nu lăsa zone neacoperite. Aceste cerinţe complicau serviciul de legătură şi creşteau consumul de cablu

telefonic, care deja era în deficit, în fine, puţinătatea drumurilor, la care se adăuga imposibilitatea, pentru piesele pe roţi, de a ajunge în anumite regiuni, necesitau o mare prudenţă în alegerea amplasamentelor. Altfel, exista riscul de a pierde inutil armamentul din cauza lipsei unui studiu minuţios al timpului de care era nevoie pentru a executa un mars.

Artileria românească începuse să se descurce în această situaţie complicată şi lucra deja cu metodă. Am remarcat că nu le plăcea să sape fortificaţii, ceea ce era, fără îndoială, moştenirea războiului de mişcare de la începutul campaniei; pe de altă parte, conta şi sentimentul perfect omenesc al neplăcerii de a executa o muncă de care nu ştiai dacă vei

beneficia personal. Se întâmplă adesea, cum constatasem si în

armata noastră, ca unităţile, crezând că vor fi înlocuite de altele, să nu se grăbească să îşi facă treaba la amploarea şi seriozitatea necesare. Acest mod de acţiune e foarte dăunător si trebuie combătut de comandanţi cu vigoare. Am constatat cu mare plăcere raporturile excelente care se stabiliseră între ofiţerii misiunii noastre si camarazii lor români. Aceasta se întâmpla în toate unităţile pe lângă care fuseseră acreditaţi ofiţerii noştri si, cu vremea şi pe măsură ce luptau împreună, raporturile au devenit tot mai strânse, iar încrederea si respectul reciproc au crescut.

După terminarea inspecţiei care a durat câteva zile, am revenit la Bacău, unde domnea, fireşte, o stare de nelinişte cauzată de eşecul

bătăliei pentru Bucureşti. Era o înfrângere de care trupa nu putea fi făcută responsabilă. Mai târziu am avut ocazia să citesc în jurnale că un ofiţer de stat-major, care transmisese ordinul de atac al armatei române în bătălia pentru Bucureşti, se rătăcise si fusese
făcut prizonier fără a fi avut timp să distrugă acele documente atât de importante. Germanii ar fi avut astfel cunoştinţă de dispoziţiile comandamentului român si si-au
luat măsuri în consecinţă. Ei ar fi încurajat chiar, în mod intenţionat, în anumite puncte, avansul românilor, pentru a atrage mai uşor trupele atacatoare în capcane şi a le izola mai uşor.[22] Fără a nega această eventualitate, sunt de părere că nici aceasta, nici retragerea prematură a diviziei Socec n-au fost adevăratele cauze ale

înfrângerii de la Bucureşti. Forţele şi mijloacele celor doi adversari erau mult prea disproporţionate. Germanii aveau superioritatea numerică şi de manevră, de artilerie si material militar, în vreme ce românii, care nu avuseseră, de la începutul războiului, nici un moment de linişte, din cauza întinderii frontului, erau foarte obosiţi. Dacă luăm în calcul cifra totală a tuturor armatelor române, aceasta era superioarăcelei a adversarului. Dar, nedetinândei iniţiativa şi având de acoperit o frontieră atât de lungă, erau mai slabi decât inamicul pe direcţia principală. Pentru a paraacest inconvenient ar fi trebuit abandonată voluntar o mare parte a Valahiei, înainte de ofensiva germană de pe Jiu şi, astfel, să fie scurtat frontul, având desigur grijă să fie evacuate sistematic

bogăţiile din acele locuri. Dar e discutabil că un stat care declarase război cu speranţa unor victorii rapide se putea resemna de bunăvoie la o asemenea eventualitate. în orice caz, după înfrângerea de la Bucureşti, nu mai era altă soluţie decât replierea prin folosirea terenului. Până ce inamicul se va fi oprit, o linie naturală ar fi fost atinsă şi solid ocupată, cu întăriri rusesti.

La câteva zile după bătălia de la Bucureşti, am primit de la generalul Paşcenko un raport îngrijorător despre situaţia Armatei a Il-a, aflată în retragere, şi am aflat despre dispariţia unuia dintre ofiţerii noştri, locotenent-colonelul A...[22], despre care puteam presupune că fusese luat prizonier împreună cu comandamentul diviziei la care fusese ataşat. Din fericire, faptul a fost repede

dezminţit. Acest ofiţer superior, aproape izolat de germani, care ajunseseră la câţiva paşi de el, a avut şansa de a găsi o ieşire din încercuire şi, după ce a mers o zi şi o noapte pe o potecă de munte, a ajuns la o unitate aliată, într-adevăr, situaţia Armatei a
j t
Il-a se înrăutăţise, mai ales după căderea, la 24 noiembrie/7 decembrie, a liniei Bucureşti-
J r
Ploieşti. Aflându-se anterior cu
r
faţa spre nord, se vedea obligată acum să se întoarcă spre est, pivotând în jurul aripii sale drepte, în vreme ce ea opera într-o zonă muntoasă, grosul inamicului, care avea de-acum drum liber, avansa în paralel pe un teren unitar, de-a lungul lizierei sudice a Carpaţilor. Astfel, în fiecare moment, amenința să o devanseze si să îi
/ f
taie retragerea. Pe măsură ce înainta, îi închidea ieşirile spre zona de câmpie. Armata, forţată

să îşi grăbească marşul spre est, traversa crestele fără nici un drum, căci drumurile se aflau de-a lungul văilor şi mergeau de la nord la sud. Frigul, care se făcea deja simţit în munţi, şi lipsa alimentelor creau condiţii dificile, dar, cu toate acestea, operaţia a reuşit parţial.

Pe scurt, pierderile în artilerie, în armatele I si a Il-a, au fost mai mici decât te-ai fi putut aştepta şi nu depăşeau o sută de piese, ceea ce trebuie pus pe seama prudenţei artileristilor. în condiţiile date, dacă infanteria se replia în viteză, oricât de mare ar fi fost dăruirea artileriei, n-ar fi reuşit să salveze situaţia si nu ar fi făcut decât să crească pierderile de material. Dată fiind imposibilitatea României de a le înlocui imediat, situaţia ar fi fost foarte nefericită. Bateriile nu aveau, aşadar, nici un

interes să rămână pe poziţii până la încercuirea completă.

Către 1/14 decembrie m-am dus la Bârlad, unde tocmai se instalase Marele Cartier General, sosit de la Peris. Moralul în acel moment nu era prea ridicat, şi pe bună dreptate. Armata I avusese atât de mult de suferit încât nu îsi mai putea menţine sectorul şi nu se mai prezenta decât sub formă de grupuri izolate şi prea puţin solide, care încercau să îsi îndeplinească misiunea defensivă. Dar, atacate şi depăşite de inamic, care se infiltra între ele, aceste grupuri erau nevoite să dea înapoi. Amărăciunea înfrângerii era încă si mai mare din cauza pierderii bogatei regiuni petrolifere a Ploieştiului. E adevărat că puţurile au fost complet distruse de ataşatul miliar englez, colonelul

Thompson, pentru a-i împiedica pe germani să le folosească cel puţin vreme de sase luni. Dar România nu era mai
r
puţin lipsită de ţiţei şi de produsele atât de necesare pentru
căile ferate, indispensabile pentru automobile si avioane. Puţurile de
r t
la Moineşti şi Târgu-Ocna erau, prin comparaţie, sărace şi, mai ales, prea puţin utilate, ceea ce făcea obligatoriu ca, până la dezvoltarea lor, baza să fie Rusia, cu toate inconvenientele serviciului de transport deficitar. Ca să rezum, situaţia devenea
J r
supărătoare nu numai din punct de vedere pur militar, ci şi sub aspectul aprovizionării întregii ţări. Către 1/14 decembrie, inamicul invadase partea cea mai bogată a regatului, aproape două treimi. Estimând că germanii vor fi opriţi pe Şiret, rămânea numai Moldova. Celor 3 milioane si
/

jumătate de locuitori ai acestei provincii li se adăugau numeroşi refugiaţi şi armatele ruseşti. Numărul mare al gurilor de hrănit avea să consume rapid resursele naturale ale ţării, după care, pentru a obţine provizii, era nevoie să se recurgă la Rusia, ceea ce ar fi aglomerat peste măsură linia Bender-Iasi. E adevărat că, pentru a o descongestiona, s-ar fi putut utiliza calea fluvială a Dunării de Jos, ceea ce se şi făcea în parte. Dar, din nefericire, pierderea, la 10/24 decembrie, a întregii Dobroge a făcut ca situaţia să devină si mai critică.

La jumătatea lui decembrie, eşaloanele rusesti au traversat Bârladul, s-au dus pe front şi s-au comportat foarte bine. Erau elementele mai multor armate care, de la sfârşitul lunii noiembrie, intraseră deja în România. Diviziile de cavalerie,

luate de pe frontul de sud-vest, adică din Volînia, Galitia si Bucovina, soseau în mars fortat. Pentru a descongestiona calea ferată, regimentele de infanterie şi de artilerie erau debarcate parţial la Bălţi şi Ungheni, apoi urmau drumurile obişnuite. în fine, anumite unităţi erau îndreptate către Reni-Galati. Starea bună a soldaţilor, hainele călduroase si echipamentul complet, caii excelenţi, mai ales cei de la convoaie si mai ales abundenta materialului nostru, rod al experienţei din ultimii doi ani, au provocat admiraţia imparţială a tuturor misiunilor străine.

Pe măsură ce soseau, unităţile ruse le înlocuiau, în cea mai mare parte a frontului, pe cele româneşti, a căror stare necesita odihnă îndelungată şi reorganizare. Pierduseră multe

convoaie şi cai, le lipseau armele şi muniţiile, efectivele erau foarte slabe. Toate aceste lipsuri trebuiau remediate până la primăvară, astfel încât armata română să poată participa efectiv la operaţiile decisive din 1917.

în acest scop, Marele Cartier General a luat decizia de a restructura complet cele 22 de divizii cu care începuse, reducându-le la 15, dintre care 6, cele care avuseseră cel mai puţin de suferit, trebuiau să compună Armata a Il-a a generalului Averescu si să rămână în sectoarele lor de acţiune. Celelalte nouă au fost retrase, împreună cu cavaleria, în spatele frontului pentru a se odihni, reorganiza şi instrui. Atunci a început pentru misiunea noastră de artilerie o perioadă de muncă intensă, despre care voi vorbi. Pentru regularizare, Rusia şi România

sau înţeles să creeze un nou front,
numit „românesc", care trebuia să înglobeze trupele ruso-române combatante pe teritoriul românesc. Acest front era lipit de cel de sud-vest, iar numărul de elemente ruseşti era predominant. Pentru a pune în executare acest proiect, era nevoie de reglarea problemelor militare, care deţineau rolul primordial, în acord cu situaţia politică foarte delicată, căci un stat independent încredinţa apărarea teritoriului său naţional unei puteri vecine şi aliate. După unele negocieri, s-a căzut de acord că Majestatea Sa regele Ferdinand va prelua el însuşi comanda armatelor de pe noul front, care se întindea de la Vatra Dornei până la Marea Neagră, compuse - în afară de trupele româneşti - din armatele ruse a IX-a, a IV-a şi a Vl-a (fosta armată

a Dunării). Generalul Saharov a fost numit adjunct al Majestăţii Sale, cu putere de comandant suprem al trupelor ruse şi dreptul de a da ordine tuturor armatelor de pe front în numele regelui. Autorităţile ruse nu trebuiau să se amestece în treburile interne ale tării, iar

raporturile lor cu colegii români se reglementau pe baza Convenţiei din 4/17 august 1916, convenţie incompletă, care avea nevoie de adăugiri.[22]

S-a luat în calcul la un moment dat constituirea unui comandament mixt, cu personal rus şi român, dar, cum riscau să apară anumite obstacole, s-a renunţat la această combinaţie si cele două comandamente au continuat să funcţioneze juxtapus, dar în strânsă legătură. în fruntea comandamentului român, al Marelui Cartier General, cum era denumit, a fost numit generalul

Prezan, cu care am lucrat mai mult de un an şi jumătate şi căruia îi păstrez - ca, de altfel, toţi cei care l-au cunoscut - o amintire minunată. Era un om foarte simpatic, foarte drept şi delicat, intuitiv, reuşind să descâlcească cele mai complicate probleme, cărora le găsea soluţii rapide, clare şi juste. Se lucra mult în anturajul său, cu bune rezultate. Gratie tactului şi bunăvoinţei generalului în slujba intereselor comune, cele mai multe dintre problemele delicate şi spinoase dintre Aliaţi se aranjau mereu cum era mai bine. Si erau multe! E sufícient să amintesc regularizarea serviciului de transport şi de exploatare militară a căilor ferate române, care, aparţinând unui stat independent, trebuiau să deservească o armată rusă cu

mult mai numeroasă decât aceea a aliatului ei.

La 4/17 decembrie, generalul Saharov a ajuns la Bârlad, împreună cu şeful său de stat-major, generalul Şişkevici. S-a constituit imediat aici un comandament rus. Generalul Şişkevici, care mai ocupase funcţii analoage la Armata Dunării şi în Armata a IX-a, era un lucrător excelent, dar, din nefericire, sănătatea sa se resimţea de pe urma surmenajului îndelungat. în postul de inspector de artilerie a fost numit generalul Hangin, ceea ce m-a bucurat foarte mult.—

Câteva zile mai târziu a sosit si numirea mea ca adjunct al inspectorului de artilerie de pe front, cu misiunea specială de a mă ocupa de problemele artileriei române si de a conduce lucrările misiunii noastre. Astfel, nu pierdeam legătura cu Marele

Cartier General român si făceam parte, la fel de direct, şi din comandamentul rus. Uneori îi ţineam şi locul generalului Hangin, ceea ce a făcut să îmi crească semnificativ volumul de muncă, dar m-am descurcat.

Generalul Saharov s-a instalat în funcţie într-o perioadă foarte neplăcută, care a durat cam o lună, până la stabilizarea frontului pe Şiret.

Pe acest fundal, cum s-a văzut, am pierdut Dobrogea într-un mod neaşteptat: situaţia nu impunea nici o repliere a Armatei a Vl-a. Inamicul, inferior, nu presa decât slab poziţiile noastre ce acopereau trecerea peste Dunăre la Brăila. Aceste poziţii, pe flancul liniei de operaţii a adversarului, aveau o mare importanţă naturală şi facilitau o viitoare ofensivă pentru recucerirea Dobrogei. Nimic excepţional nu ameninţa trupele

de pe malul drept al Dunării, dat fiind că flota inamicului nu controla fluviul, deci nu era nici un pericol să fie izolate de bază. Această manevră nefericită— ne-a lipsit de calea fluvială a Dunării de Jos şi a provocat, ca efect, congestionarea liniei ferate Bender-Ungheni, căci noile linii Dorohoi-Lipcani şi Zorleni-Basarabeasca erau încă în construcţie, noua legătură dintre reţeaua rusă si cea română fiind departe de a fi terminată.

Generalul Saharov l-a trimis pe generalul Hangin la Armata a Vl-a să facă o anchetă asupra evenimentelor din Dobrogea, iar eu a trebuit să îl înlocuiesc pentru o vreme. M-am ciocnit imediat de câteva probleme importante privind aprovizionarea cu muniţie, deşi, de fapt, ele nu erau în atribuţiile inspecţiei de artilerie. Aceasta se ocupă numai de folosirea armelor,

de pregătire şi perfecţionare. în situaţia în care ne găseam, biroul de aprovizionare nu apucase să se constituie, asa că tot mie mi-au revenit şi atribuţiile respective. Această sarcină, care necesita un contact permanent cu frontul de sud-vest, încă însărcinat cu aprovizionarea noastră, devenea dificilă din cauza lipsei de personal pentru a mă seconda.

în aceste condiţii au început luptele încrâncenate şi sângeroase de la Râmnicu Sărat, unde germanii concentraseră mari forţe şi ne atacau cu vigoare, în speranţa de a rupe frontul şi de a străpunge spre Focşani. Superioritatea lor numerică în acest sector nu era încă foarte mare, cam două la trei divizii şi, dacă am fi putut aduna aici un număr egal de divizii ruseşti, le-ar fi devenit imposibil să obţină un succes important, date fiind oboseala si efectivele

reduse ale
t
acelor unităţi germane. Din nefericire, concentrarea noastră nu era încă terminată, trupele ajungeau în formaţiuni mici şi a trebuit să ne mulţumim cu o
r
defensivă complet pasivă, fără a putea realiza contramanevre.

Germanii aveau în favoarea lor un factor material de mare importanţă: superioritatea numerică a artileriei grele, care îşi putea utiliza cu uşurinţă puterea şi portanţa în câmpia valahă, lipsită de adăposturi şi de înălţimi. Dinspre partea noastră, căile ferate române erau atât de congestionate de materialul rulant care sosea din zonele evacuate, încât reaprovizionarea cu muniţie dura foarte mult şi, de la primele lupte, au existat dificultăţi. Am primit, pentru moment, muniţie de pe frontul de sud-vest, care îşi instalase depozite de tranzit la Bender. Ni

se expediau proiectile la Iaşi, iar de acolo la Mărăsesti, prin Paşcani sau Bârlad. Diferenţa de ecartament între căile ferate ruse si române necesita o transbordare la Iasi, de unde pierderea de timp, astfel că un proiectil avea nevoie, în medie, de o săptămână pentru a ajunge de la Bender pe front.— La aceasta se adăuga faptul că vagoanele cu muniţii erau adeseori împinse, din greşeală, pe linii de garare sau ataşate unor trenuri care aveau altă destinaţie, asa încât şeful de serviciu de la Armata a IV-a era nevoit să folosească personal special pentru a căuta şi a recupera muniţia pierdută, aşteptată totuşi cu cea mai mare nerăbdare.— Din fericire existau sosele bune în Moldova, astfel că autocamioanele ne-au putut

aduce imense servicii.

Pentru un moment s-a crezut că nu vom ceda Râmnicul, de care se lega amintirea glorioasei victorii a generalului Suvorov, atât de scumpă nouă, ruşilor.[124] Numeroase atacuri încrâncenate ale inamicului fuseseră deja respinse, dar superioritatea lui numerică s-a impus până la urmă şi am fost obligaţi să ne repliem, rezistând pas cu pas.

Cititorul îmi va permite să îl scutesc de descrierea acestei delicate operaţii, care a durat încă vreo zece zile, până la Şiret. Am reuşit să păstrăm, în curba de la Nămoloasa, pe malul drept, o porţiune de teren de o mare importanţă, ca zonă de plecare a ofensivei, ceea ce s-a şi întâmplat în anul următor.

Către 1/14 ianuarie, frontul s-a stabilizat. Liniile noastre începeau în regiunea Vatra Dornei, se îndreptau spre sud, ocoleau Târgu- Ocna, apoi, luând-

o spre est, lăsau cota 1001 inamicului si se
prelungeau până la Dunăre şi Marea Neagră, urmând malul stâng al Şiretului, cu excepţia terenului aflat în curba de la Nămoloasa, rămas sub controlul nostru, şi câtorva kilometri pătraţi aflaţi pe malul drept al râului, în apropiere de Galaţi. Această linie n-a suferit aproape nici o
modificare până în primăvară, căci pe timpul iernii nu au avut loc
decât operaţii locale, cu scopul de a îmbunătăţi situaţia tactică respectivă. Mă voi mulţumi să amintesc operaţia energică a Corpului 4 rus, vizând lărgirea zonei ocupate pe malul drept al Şiretului, şi luptele din februarie, din apropiere de Iacobeni, aproape de extremitatea dreaptă a frontului.

Această stabilizare a permis

începerea la o scară mult mai vastă a reorganizării armatei române, ceea ce, după aprecierea mea, ar fi trebuit să dureze până în jur de 1 mai. Şi într-adevăr, armata a fost gata în primăvară.

Armata I, cea mai dezorganizată, necesita cea mai multă grijă, de aceea Corpurile 1, 3 şi 5, care o compuneau, au fost transportate în spatele frontului, în zonele Iaşi, Botoşani si Vaslui, unde s-a început prin construirea de baracamente şi grajduri, necesare instalării oamenilor si cailor. Aceste lucrări se desfăşurau în condiţii defavorabile: timpul frumos, cald şi însorit din prima parte a iernii lăsase loc gerului şi vijeliilor, care au acoperit Moldova de un strat gros de zăpadă. Iarna a devenit grea; în general, germanii au fost mereu favorizaţi de starea vremii. Spre exemplu, zăpezile

obişnuite de la mijlocul lui noiembrie, care fac ca accesul în munţi să devină foarte dificil, au lipsit în acel an, ceea ce i-a uşurat inamicului trecerea Carpaţilor. Zăpada, aşteptată zadarnic în toamnă, a început să cadă abia când operaţiile principale fuseseră oprite:abundenţa ei a creat dificultăţi în Moldova, suprapopulată cu trupe şi refugiaţi. Lipsa de alimente şi de furaje s-a accentuat, căci toate stocurile din ţară, în ciuda bogăţiei ei, au fost repede consumate de armatele noastre, ajunse, spre primăvară, la un efectiv de aproape un milion de guri de hrănit, depăşind astfel un sfert din totalul populaţiei.

Trupele române au fost crunt încercate de epidemii, mai ales de tifosul exantematic, care s-a răspândit din cauza lipsei de hrană si a stării mizere a

îmbrăcămintei; a făcut numeroase victime. în pofida acestor circumstanţe dificile, soldatul
român, pe jumătate înfometat şi tremurând de frig, care nu mânca decât *mămăligă*[m] şi fasole, arareori carne, muncea fără zăbavă, în zăpada până la genunchi, pe un frig de -20°, pentru a construi adăposturi. Cei pe care boala i-a ocolit găseau încă destule forţe pentru a se instrui şi relaxa, astfel că, în primăvară, formau o armată bine pregătită şi disciplinată, care a luptat foarte bine în vara lui 1917.

Eu si ofiţerii mei am avut si noi mult de muncă, în contact strâns cu Misiunea Militară Franceză, care, am mai spus-o, era însărcinată cu reorganizarea completă a forţelor armate române. încă de la sosirea sa, generalul Berthelot rugase guvernul francez să îi trimită mai mulţi ofiţeri, astfel că, în ianuarie,

erau mai mult de 200 în România, însoţiţi de subofiţeri si de specialişti-tehnicieni pentru toate domeniile.

Aprovizionarea cu muniţie şi perfecţionarea materialului militar românesc au căzut în sarcina Franţei, care a furnizat puşti, tunuri, mitraliere, autocamioane, avioane etc., precum şi anumite elemente de echipament. Mai mult de 200.000 de uniforme complete, telefoane şi măşti de gaz au fost trimise din Rusia; în primăvară, puteai vedea unităţi româneşti echipate cu tunicile şi chipiele noastre gri-kaki.

Pentru artilerie, am stabilit împreună cu generalul Vouillemin—, care ocupa acelaşi post ca mine pe lângă artileria română, un program de instruire care, după ce a fost aprobat de generalul Prezan, a fost executat fără întârziere, graţie energiei

înaltului comandament român. Generalul Vouillemin era un excelent artilerist, foarte bun camarad, plin de tact, şi am lucrat împreună fără nici o dificultate. Amândoi aveam raporturi strânse cu inspectorul de artilerie, adjutantul Toroceanu, bun tehnician, şi cu adjunctul său, colonelul Popanu —, om foarte energic şi instruit. Toţi patru am făcut o treabă foarte bună.

Una dintre primele noastre griji, a mea şi a generalului Vouillemin, a fost redactarea unei serii de note referitoare la modul de folosire a artileriei în războiul actual. Dădeam astfel artileriei române o oarecare bază de instrucţie, pe care ofiţerii noştri aveau misiunea de a o completa, dezvoltând-o cu trupa şi arătând modul de aplicare pe teren. Acest manual, cuprinzând toate ramurile tactice în liniile lor generale, explica într-

0 ordine metodică acţiunile artileriei în ofensivă si în defensivă, stabilirea planului de acţiune, şi insista pe necesitatea unei legături strânse între artilerie si celelalte arme. Mai rămâneau de rezolvat problemele legate de organizarea artileriei, de care se ocupa în special misiunea franceză, lucru perfect de înţeles, de altfel: ea era însărcinată, în primul rând, cu reorganizarea întregii armate şi, în al doilea rând, Franţa dădea materialul necesar.

S-a acceptat ca bază de principiu că, dată fiind independenţa diviziilor, acestea trebuiau dotate cu o artilerie suplă şi puternică, capabilă să îndeplinească două tipuri de misiuni: neutralizarea forţei umane a inamicului si a fortificaţiilor acestuia. în consecinţă, se dorea dotarea

fiecărei divizii de infanterie cu o brigadă de artilerie, a câte două regimente. Primul ar fi avut 36 de tunuri uşoare de calibrul 75, organizate în trei grupe, a câte trei baterii fiecare; al doilea, 16 obuziere, formând un grup de două baterii de calibrul 105 si unul de două baterii de calibrul 150 cu tir rapid. Aveam deja tunurile de calibrul 75 si obuzierele de 105, care necesitau doar o cantitate suficientă de proiectile. Mai greu era de rezolvat problema celor de calibrul 150, în număr de numai opt în acel moment; pe celelalte, speram să le primim din Franţa în primăvară. Pe timpul iernii ne-am mulţumit să facem instrucţia personalului necesar cu cele opt obuziere existente. Artileria desemnată să răspundă ataculuibateriilor[122] trebuia organizată într-un grup depinzând de comandamentul armatei si făcută

să funcţioneze pe sectoare largi. Toate piesele potrivite pentru această misiune au fost concentrate, împreună cu mortierele si obuzele, modele vechi, la Vaslui, unde s-a făcut organizarea şi instrucţia acestei artilerii pe armată, denumită artilerie grea. Au fost adunate aici mai mult de o sută de tunuri, stoc la care s-au adăugat cele sosite din Franţa, de calibrul 120, un model mai vechi, e drept, dar care băteau la mai mult de 10 kilometri, distanţă obţinută prin folosirea unor proiectile de fabricaţie recentă.

Artileria pe armată cuprindea multe modele: erau tunuri scurte de calibrul 210, care altădată păziseră forturile Bucureştiului, calibrul 152,4 pe sistem Armstrong, calibrul 150 model vechi şi 105 Krupp, cu o bătaie de nouă kilometri, capabilă să răspundă foarte bine tirului de

baterie. O parte a acestei artilerii, despre care voi vorbi în detaliu, începuse, din octombrie, să se instruiască la Galaţi, sub ordinele colonelului francez St...— Pe măsură ce se realizau progrese, au fost selectate câteva elemente care au fost trimise la Armata a Il-a, unde si-au terminat instrucţia în faţa inamicului şi au putut participa la lupte. La Bârlad ne-am pus pe lucru fără întârziere şi am terminat o serie de instrucţie în luna ianuarie. Personal, am tradus câteva ordine de zi ruseşti, spre exemplu cele care se refereau la atacul cu gaze şi la modalităţile de a se apăra de acesta, astfel că artileria română a avut curând la dispoziţie toate cunoştinţele actuale necesare unui artilerist.

Misiunea rusă a mai avut în sarcină să contribuie, prin

intervenţiile ei, la urgentarea transportului materialului românesc prin Rusia şi să se asigure că metodele de a stabili legăturile în interiorul artileriei române corespundeau alor noastre. Acest aspect particular avea o mare importanţă, dat fiind că trupele române trebuiau, în viitorul apropiat, să colaboreze îndeaproape cu cele ruse. Activitatea de organizare şi de instruire a avut o mare anvergură. Marele Cartier General, ajutat de Misiunea Franceză, a dotat armata română cu o foarte bună teorie, care cuprindea toate ramurile războiului actual si a cărei aplicare a dat rezultate excelente. Francezii au organizat aviaţia, furnizând avioane perfecţionate şi baloane dirijabile capabile să urce la mari înălţimi chiar şi pe vânt puternic. Aviatorii francezi erau foarte binevoitori, curajoşi şi

buni cunoscători ai meseriei. I-au instruit repede pe camarazii lor români si s-au înţeles cu artileristii noştri, ceea ce a făcut să se obţină tiruri bune, mai ales la Armata a IV-a a noastră.

în ce priveşte misiunea noastră de artilerie, în acord cu Marele Cartier General, am repartizat-o astfel: cei mai mulţi ofiţeri au rămas la Armata a Il-a, care s-a reorganizat pe poziţii şi unde, sub ordinele generalului Paşcenko, îi ajutau pe camarazii români chiar pe locul viitoarelor lupte. La fiecare corp de armată erau ataşaţi trei ofiţeri superiori, dintre care unul se găsea la comandamentul corpului şi alţi doi la divizii. La Armata I n-am putut trimite cu totul decât trei ofiţeri superiori, conduşi de generalul Krutikov. Nam constatat nici o divergenţă de opinii cu ofiţerii francezi asupra

modulului de folosire a artileriei. Principiile aplicate în cele două armate erau aceleaşi, ca si metodele de lucru si de stabilire a legăturilor. Francezii erau doar mai obişnuiţi cu o mai mare varietate şi cantitate de mijloace tehnice decât eram noi si, având pe frontul lor o densitate mai mare de artilerie superioară alei noastre, repartizau unităţilor sectoare mai restrânse. Războiul tranşeelor le impusese o scară diferită: de exemplu, un sector de un kilometru şi jumătate pentru o baterie era considerat în Franţa ca fiind foarte mare si situaţia se întâlnea doar în sectoarele pasive, în vreme ce pe frontul oriental o asemenea lărgime era frecventă.

Mai trebuie adăugat că o baterie franceză de patru piese era considerată un element

minuscul, în vreme ce bateriile noastre de şase piese aveau mult mai multă independenţă şi le erau alocate mai multe telefoane.

în sfârşit, francezii, având la dispoziţie multe avioane şi mijloace aeronautice, planuri foarte detaliate la scară mare, chiar la 1/5000 şi vaste mijloace de legătură - printre altele, avioane dotate cu aparate T.S.F. -, atribuiau mai puţină importanţă decât noi observatoarelor terestre si nu considerau necesară prezenţa comandanţilor începând de la comandanţii de grupă. Obişnuiţi cu războiul de tranşee, nu foloseau busolele, nici raportoarele de celuloid, aşa cum făceam noi, preferând calculele exacte, dar complicate, cu ajutorul instrumentelor topografice, faţă de cele rapide, făcute cu busola, pe care noi le foloseam de

preferinţă, în general, metodele lor erau mai adaptate acţiunilor cu obiectiv limitat ale războiului de tranşee,

impus de frontul anglo-francez, acţiuni care uzau inamicul, dar nu puteau să conducă prompt la un rezultat decisiv. Personal, consideram condiţiile de pe frontul românesc ca fiind mai asemănătoare cu acelea de pe frontul nostru decât cu cele din Europa Occidentală, ceea ce impunea o dublă pregătire, pentru a putea transforma, la un moment dat, o acţiune cu obiectiv limitat

într-o vastă operaţie de mare anvergură, care să urmărească obiective de importanţă capitală şi să conducă, în caz de succes, la o etapă de război de manevre: germanii nu aveau timp să construiască în România, ca în Franţa, serii de tranşee solid fortificate.

Viata la Bârlad, consacrată exclusiv muncii, era calmă si monotonă, ceea ce făcea ca timpul să treacă foarte repede. Acest orăşel, cu case în stil românesc, era plin de personalul celor două comandamente: puteai să vezi aici reprezentanţi ai tuturor Aliaţilor, cu singura excepţie a celor din Muntenegru şi Portugalia. La popota Marelui Cartier General român, conversaţiile purtate la masă, între ofiţerii aliaţi - care făcuseră războiul în aproape toate părţile teatrului mondial de operaţii - erau foarte interesante si instructive. Sala de mese a comandamentului nostru, unde toată lumea, inclusiv ofiţerii aliaţi ataşaţi, lua masa împreună, prezidată de generalul Saharov, avea cu totul alt aspect, dar era la fel de confortabilă. Generalul Saharov, graţie memoriei sale bune, cunoştea pe toată lumea şi

întreţinea atmosfera „din capul mesei“ cu o conversaţie plină de vervă.

Curând am plecat în inspecţii, începând cu artileria grea de la Vaslui, unde, împreună cu colonelul St..., lucrau subordonaţii mei, coloneii Lazarkevici si Iacovlev. Totul mergea perfect, ofiţerii români deprinseseră deja firul conducător al cunoştinţelor pe care voiam să li le transmitem şi, după ce am inspectat personalul pe teren, am fost sigur că instrucţia avea să se termine la termenul prevăzut. Iarna excesiv de grea, care impunea adeseori îndepărtarea zăpezii, îngreuna mult activitatea pe teren: stratul gros de zăpadă făcea imposibilă circulaţia cu automobilul, chiar si pe şosele, şi împiedica manevrele. Doar pietonii izolaţi reuşeau, cu greu, să îşi croiască drum peste câmpuri. O astfel de vreme îl

ajuta mult pe inamic, împiedicând ofensiva armatei ruse chiar în momentul în care aceasta obţinuse superioritatea numerică şi dându-i suficient timp pentru a-şi construi fortificaţii. Am vorbit deja despre norocul germanilor sub acest aspect: acea iarnă severă, devansată, era rău suportată de caii românilor si de boii[111] care muream din cauza lipsei furajelor si a oboselii. Cu toate acestea, situaţia generală se ameliorase puţin, căile ferate, după ce au lichidat aglomerările, începuseră să funcţioneze din ce în ce mai bine, fricţiunile se diminuaseră peste tot şi următoarea primăvară părea să promită condiţii favorabile pentru începerea unei ofensive reuşite, cu o mare

eram preocupaţi de veştile proaste ce ne soseau din Rusia. Stângăciile administraţiei, încurcăturile fără ieşire în care se băga guvernul, cu lipsa lui de încredere în opinia publică şi de dorinţă de a introduce reformele urgente şi indispensabile, ameninţau să provoace complicaţii interne serioase.

Nu ne ocupam de politică la Bârlad, dar aceste fapte nu ne puteau lăsa indiferenţi. Forma acută pe care o luase conflictul dintre guvern şi Dumă şi nemulţumirea generală, legată de anumite fapte şi evenimente, ca de exemplu asasinarea lui Rasputin[m], creşterea constantă a preţurilor, starea tot mai rea a căilor ferate, cauzată de lipsa cărbunelui şi de lipsa de interes a lucrătorilor ceferişti - un fenomen de dată recentă -, răcirea interesului public pentru război

şi, invers, nerăbdarea societăţii de a
discuta problemele politice interne, moralul prost al întăririlor care ne soseau de acasă, mai ales insuficienţa spiritului
militar la tinerii ofiţeri din
promoţiile recente, primele indicii ale propagandei revoluţionare în armată etc. etc. căpătau un caracter ameninţător. Ne spuneam totuşi că bunul-simţ şi patriotismul naţiunii vor prevala şi că ţara va rămâne liniştită până la sfârşitul ostilităţilor pentru a nu compromite sfârşitul apropiat al războiului mondial. Acel moment, calculat nu potrivit visurilor, ci după datele reale privind superioritatea numerică a Aliaţilor
în oameni si materiale, se anunţa, pentru toamna lui 1917, în avantajul Antantei.

Revenind la problemele

artileriei, trebuie reţinut că, în luna februarie, se obţinuseră deja rezultate bune la Armata a Il-a, care, din punctul de vedere al instrucţiei, se găsea în condiţii mai bune. înaltul comandament proiectase pentru 15/28 februarie o ofensivă a Armatei a IX-a, sprijinită de Corpul 4 român învecinat, dar proiectul a trebuit abandonat până la concentrarea completă a mijloacelor. Stratul gros de zăpadă îngreuna şi el mişcările prin munţi. La câmpie, nu permitea folosirea automobilelor şi ne obliga să circulăm - pierzând timp - doar cu săniile şi pe calea ferată. Acest din urmă mod de transport era cel mai incomod. Autorităţile române îmi rezervau cu amabilitate compartimente, dar chiar şi aşa, o călătorie de câteva ore pe un frig de -20° era foarte neplăcută, căci geamurile erau sparte. Culoarele

erau atât de burduşite cu soldaţi, mai ales de-ai noştri, încât nu puteai deschide uşa compartimentului, acesta devenind astfel o celulă de detenţie; în sfârsit, trenurile mergeau foarte încet. Drumul de la Bârlad la Iasi - cam 130 de kilometri - dura cel puţin zece ore, iar în gări nu erau bufete. Din fericire, la Vaslui si la Iaşi se deschiseseră, prin grija Crucii Roşii ruse, condusă de domnul Purişkevici, bufete pentru militarii tuturor armatelor aliate, unde se putea obţine ceai şi mâncare caldă, ceea ce era o binecuvântare pentru toată lumea.

în februarie, am decis să mă duc la Armata a Il-a pentru a controla la fata locului instrucţia de artilerie. Am ajuns mai întâi la Iaşi, un oraş foarte frumos aşezat,

unde îsi stabiliseră birourile generalii Vouillemin şi Krutikov, apoi m-am îndreptat spre Bacău. Eram însotit de ofiţerul meu de ordonanţă român, locotenentul de artilerie Zamfirescu, care îndeplinea această funcţie din luna ianuarie şi căruia îi păstrez cea mai frumoasă amintire sub toate aspectele. După o z petrecută la Bacău, l comandamentul armatei, l munca de birou, am plecat în ziua următoare, împreună cu generalul Ro vinar—, inspector de artilerie pe armată—, si coloneii Pascenko — si M...m la Coţofăneşti, la Corpul 2 al generalului Văitoianu. Am trecut repede de Adjud şi am intrat pe valea Trotusului, care fusese bine aleasă ca a doua linie de apărare. Lucrările de fortificaţii erau în parte deja terminate, punctele secundare de apărare instalate,

amplasamentele bateriilor pe înălţimile de pe malul drept şi reţeaua rutieră erau studiate de cei ce urmau să le execute.

Spre prânz am ajuns la Coţofeneşti—, la generalul Văitoianu, despre care auzisem multe, mai ales de la ofiţerii mei. Avea reputaţia binemeritată a unui comandant foarte viteaz si cu un orizont larg, instruit, energic şi independent. Mai târziu, am avut ocazia să lucrez cu el în timpul pregătirii unei ofensive şi în timpul luptelor; îi admiram sincer profunda cunoaştere a situaţiei, justeţea aprecierilor şi deciziile pe care le lua. îsi vizita foarte des sectorul ajungând până la tranşeele cele mai avansate si astfel era mereu foarte bine orientat, fără a cădea pradă influentelor.

După o primire la comandament, foarte ospitalieră, am plecat cu sania către poziţii, aflate la o distantă de cam douăzeci de kilometri. Drumul traversa o zonă de munte sălbatică, unde nu existau locuinţe, dar bogată în magnifice păduri de fag. Mulţumită energiei generalului Văitoianu, unităţile de geniu săpaseră un drum larg, liniar, fără de care acest teren ar fi fost impracticabil, mai ales iarna, când era acoperit de zăpadă. La fiecare 6-7 kilometri se construiseră popasuri, formate din barăci şi grajduri unde oamenii şi caii puteau să se încălzească şi să se adăpostească de furtunile de zăpadă, ceea ce a salvat multe vieţi în timpul acelei ierni neobişnuit de friguroase. în general, trupele care acţionau în zona muntoasă se

găseau în condiţii deosebit de grele, cauzate de lipsa alimentelor, a furajelor, şi de dificultăţile de transport. Sănătatea oamenilor era mai bună la munte, comparativ cu zona de câmpie. în februarie, bogatele resurse ale Moldovei fuseseră deja în cea mai mare parte consumate de trupe, iar aprovizionarea se baza aproape exclusiv pe transporturile din Rusia.

Am ajuns la poziţiile artileriei înainte de căderea întunericului, ceea ce mi-a permis să inspectez câteva baterii ale regimentului 22, care mi-au făcut cea mai bună impresie. Se vedeau roadele unei munci serioase, regulate şi sistematice. Toate indicaţiile ofiţerilor noştri fuseseră puse în practică, bateriile erau bine fortificate, serviciile de legătură, de observaţie si de studiu al poziţiilor inamice erau organizate

pe baze solide. A doua zi dimineaţă mi-am continuat inspecţia în regiunea Verdea, de unde se vedea satul Mărăşti, punct de o mare importanţă tactică şi unde generalul Văitoianu a obţinut, cinci luni mai târziu, o strălucităvictorie.Aici am constatat câteva lacune în raport cu apărarea punctelor de observaţie si insuficienta firelor de comunicaţie cu spatele frontului, ceea ce m-a obligat să risc puţin, reţinând alături de mine, în scop pedagogic, într-un observator prost fortificat, în raza vederii inamicului, pe comandanţii de artilerie interesaţi spre a verifica reglajele, repartizarea obiectivelor şi barajele. Mă grăbesc să adaug că, peste tot, artileria făcuse mari progrese şi că defectele constatate tindeau să dispară. După inspecţia pe teren, toţi comandanţii de infanterie si

de artilerie au fost convocaţi la divizie, unde li s-a tinut o mică conferinţă, urmată de un schimb de opinii. Am subliniat, ca de obicei, necesitatea unei legături strânse între artilerie şi infanterie si am încercat totodată să stabilesc datoriile unei arme fată de cealaltă. Am subliniat că, în pofida faptului că rolul artileriei nu e independent şi că acţiunea ei nu vizează decât să susţină infanteria, aceasta din urmă nu trebuie, în primul rând, să îi ceară imposibilul şi, în al doilea rând, să se aştepte că inamicului i se poate veni de hac numai prin lovituri de tun.

Am dezvoltat această temă prin cazuri concrete, indicând la fata locului felurile de a executa diferite misiuni care ar fi putut să apară. Am avut sentimentul -

confirmat ulterior de informaţiile care mi-au parvenit - că discursul meu a fost de oarecare folos si i-a mulţumit pe camarazii români. Altfel, dat fiind regimul introdus în corpul de armată al generalului Văitoianu, nu exista dubiu că toate indicaţiile noastre urmau să fie respectate.

Revenit la Coţofeneşti pe o furtună de zăpadă, mi-am continuat drumul si m-am dus la comandamentul Corpului 4, la Oneşti. Acest orăşel era foarte important, fiind o răscruce de drumuri. Astfel, Armata a IX-a fortificase deja căile de acces, iar românii continuau lucrările. în februarie, Oneştiul se găsea în apropiere de punctul de sudură cu Armata a IX-a rusă şi servea drept cartier comandamentelor celor două corpuri de armate: 4 român si 40 rus.

Printr-o ciudată coincidentă, trupele noastre au luptat din nou, în apropiere de Oneşti, împotriva austriecilor: să nu uităm că, în 1854, când ne retrăgeam din Principate[m], lăncierii şi vânătorii generalului Miller au respins aici bandele ungureşti care veneau din Transilvania.

N-am avut posibilitatea de a face la Corpul 4 o inspecţie la fel de detaliată ca la Corpul 2. Dar, după cele văzute în birouri, am putut conchide că si aici instrucţia se făcea cu seriozitate. în general, din această inspecţie din luna februarie m-am întors cu convingerea că artileria română avea să fie gata în primăvară, ceea ce evenimentele au si confirmat.

83. O lună mai târziu, la 6/19 decembrie 1916, Bucureştiul a fost ocupat de trupele Puterilor Centrale, conduse de Mackensen, care

învinseseră forţele armate române, conduse de generalul Constantin Prezan în Bătălia Bucurestiului.

84-1 verstă = 1,0668 km.

85. Gyergyoszentmiklos, azi Gheorgheni, judeţul Harghita.

86. P.G. Cantilli, senator de Bacău.

87. Grozesti - sat în comuna Oituz.

88. Aşa în original.

89. Aşa în original, unde pare a fi vorba de o greşeală de tipar. De fapt, e vorba de Armata a IX-a rusă.

90. Aşa în original. Vârful Şandru Mare (în maghiară, Nagy Sândor Hegy), judeţul Covasna.

91. Generalul loan Istrati (18601942) a fost, în timpul Primului Război Mondial, comandant al Diviziei 7 Infanterie şi al Corpului V armată.

92. Armata din Dobrogea, formată în majoritate din bulgari şi constând în câteva divizii, nu a fost luată în calcul în acest expozeu (n. ed. fr.).

93. Ulterior, acest general a fost citat în fata consiliului de război si

condamnat (n. ed. fr.). Generalul Alexandru Socec (1859-1928) era, în acea perioadă, comandant al Diviziei a 2-a Infanterie.

94. La sfârşitul războiului, era comandant al Armatei I române (n. ed. fr). Generalul Eremia Grigorescu a condus Armata I română în perioada 30 iulie 1917-1 iulie 1918.

95. Divizia a 14-a din Turkestan si Divizia 4 Trăgători (n. ed. fr.).

96. Versiuni similare au circulat si la noi după operaţia eşuată de la Sha- Ho (războiul din Manciuria) şi căderea precipitată a fortificaţiei de la Novo-Gheorghievsk, în august 1915 (n. a.).

97. Aşa în original.

98. Această organizare a comandamentului amintea, în linii generale, de aceea din toamna lui 1877, când principele Carol al României s-a aflat în fruntea unui corp ruso-român care bloca Plevna, cu prinţul Imeretinski ca şef de stat-major (n. a.).

99. La pagina 161 din ediţia originală, în cap. VIII, generalul Hangin este descris astfel: „artilerist

savant şi foarte experimentat, om cu vederi largi; primise recent Crucea Sfântul Gheorghe clasa a 3 a, pe când era în fruntea Diviziei a 12-a Infanterie.

100. Se referă la replierea Armatei a Vl-a, menţionată la începutul paragrafului.

101. Ecartamentul şinelor în Rusia e superior cu circa 10 centimetri ecartamentului normal al căilor ferate din Europa Occidentală (n. ed. fr.).

102. Aproximativ 450 de kilometri (n. ed. fr.).

103. Aceste incidente aveau loc, în cea mai mare parte, în zona din apropierea frontului, blocată de materialul rulant al căilor ferate din Valahia (n. a.).

104. Referire la victoria generalului Aleksandr Suvorov (1729-1800) în bătălia de la Râmnic (11/22 septembrie 1789), împotriva armatei otomane, în timpul Războiului Ruso- Austro-Turc din 1787-1792.

105. în română în original.

106. Generalul Charles-Ernest

Vouillemin (1865-1954) era, la acea dată, doar colonel, membru al Misiunii Berthelot si avea sarcina de a
f
se ocupa de reorganizarea artileriei române.

107. Aşa în original.

108. în original: „l'aneantissement de la force vive".

109. în original: „Fartillerie designee pour faire la contre-batterie".

110. Aşa în original.

111. Cea mai mare parte a artileriei grele, zisă „de poziţie", era trasă de boi (n. a.).

112. Grigori Rasputin, favoritul ţarinei Alexandra si eminenta cenuşie
¥ ¥ 9 ¥
de la Curtea Imperială, a fost asasinat la 16/30 decembrie 1916, în urma unui complot pus la cale de un grup de nobili ruşi. Dovezi recente conduc
9
către o implicare a ambasadei britanice de la Petrograd în reuşita asasinatului.

113. Deputat naţionalist în Dumă

(n. ed. fr.).

114. Generalul Nicolae Rovinaru (1864-?) condusese, la începutul războiului, Brigada 10 artilerie, care luase parte la bătălia pentru Bucureşti. A fost inspector al artileriei la Armata a Il-a română între 19171918.

115. începând din februarie fuseseră înfiinţate posturi de inspectori de artilerie la corpuri şi armate, cu funcţii similare celor alor noastre (n. a.).

116. Acesta îl înlocuia pe fratele său, generalul, absent în acel moment (n. a.).

117. Şeful artileristilor francezi care instruiau Armata a Il-a (n. a.).

118. Sat în valea Trotusului unde sau amenajat, în primăvară, sub conducerea reginei României, numeroase spitale (n. a.).

119. România actuală era atunci împărţită în două principate independente unul de altul: Moldova şi Valahia (n. a.). Se referă la luptele dintre armata rusă si cea otomană din

timpul Războiului Crimeii (1853—1856)

Capitolul XIII Plecarea la Petrograd – Primele zile ale revoluţiei - întoarcerea în România – Descompunerea armatei ruse - 0 inspecţie a generalului Berthelot la Botoşani - Vizita domnului Gucikov, ministru de război

Reîntors la Bârlad, am avut posibilitatea să beneficiez de o lună de permisie, pe care o aşteptam de mai bine de un an. După ce mi-am rezolvat toate problemele de serviciu cu locţiitorul meu, am plecat la 16 februarie/29 martie— către Petrograd, însoţit de locotenentul Zamfirescu, care mergea la Odessa. Trenul înainta foarte

încet şi abia foarte târziu noaptea am
debarcat la Iaşi. A doua zi am luat masa la legaţia noastră. Conversaţia generală s-a referit şi la situaţia internă a Rusiei. Toată lumea îsi dădea seama că tara noastră, mai ales la Petrograd, era atinsă de o maladie internă care o rodea si o demola. Se mulţumeau
totuşi doar să constate faptele, cu teama instinctivă de concluzii, care erau mult prea înspăimântătoare. în orice caz, nu se aşteptau la evenimente, nu credeau că era atât de aproape ziua istorică de 27 februarie/12 martie.

Prin zăpada până la genunchi, am ajuns în vagonul care mergea direct la STAVKA, tras pe o linie de garaj. Dimineaţă am ajuns la Ungheni, aflat la numai 18 kilometri distanţă şi, după o

oprire de cinci ore, am plecat în sfârşit cu
un tren de linie. în fata străinilor, eram conştient de încetineala acestui convoi, în comparaţie cu care trenurile româneşti, atât de criticate, păreau foarte rapide. Această viteză te ducea cu gândul la poveştile martorilor campaniei din 1877-1878, care se plângeau încă de pe atunci, acum patruzeci de ani, de o viteză medie de 8 kilometri pe oră între Iaşi şi Chişinău.

După aproape trei zile de călătorie, am ajuns la Kiev cu o oarecare întârziere, petrecând şaizeci şi opt de ore pe un drum care ar fi durat, înainte de război, mai puţin de douăzeci şi patru. Rapidul de Petrograd plecase deja si am fost nevoit să rămân încă o
zi acolo. Persoanele cu care am avut ocazia să stau de vorbă se interesau mai ales de situaţia

internă din Rusia. în general, în acest oraş domnea o altă atmosferă decât la Bârlad, unde toată lumea îsi făcea liniştită datoria şi nu se gândea decât la victoria finală. Conversaţiile cu camarazii întâlniţi pe drum mi-au confirmat că Rusia era în prada unui rău serios.

La STAVKA, adică la „Upart“, am obtinut soluţii favorabile la problemele pe care le-am prezentat. I-am dat raportul adjutantului Alexiev, care mi s-a părut mulţumit. Dar, când i-am spus că armata română suferea de pe urma lipsei de alimente şi de furaje, ceea ce a produs mari pagube prin pierderea cailor, a părut impresionat.

în sfârşit, la 24 februarie/9 martie, am ajuns la Petrograd, care mi-a făcut de la bun început o impresie proastă. Nu mai erau trăsuri la gară, hamalii se

plângeau de lipsa pâinii, în faţa brutăriilor erau cozi lungi de oameni care îşi aşteptau rândul, încă fără ranchiună. Se aşteptau dezordini provocate de falsa penurie de făină, care, în oraş, exista totuşi în cantităti suficiente.

Dar nu se credea că aceste tulburări, provocate artificial, ar fi putut lua proporţii serioase. Cu toate acestea, elementele criminale lucrau fără odihnă pentru a declanşa revoluţia, într-un moment în care era pusă în joc existenţa Rusiei. Presupuneam că tulburările ar fi putut să conducă doar la schimbări în maniera de guvernare, la o „revoluţie parlamentară", ceea ce promitea un guvern responsabil, îmbunătăţiri viitoare, iar câteva dintre persoanele pe care le-am văzut după sosirea mea credeau acelaşi lucru.

Pe 25 februarie/10 martie au început manifestaţiile muncitorilor, provocate de lipsa

pâinii. Pe 26 februarie/11 martie, acestea s-au accentuat si si-au pierdut caracterul „economic", transformându-se deschis în tulburări politice. Societatea, fără să prevadă până unde vor ajunge lucrurile, aclama aceste manifestaţii, care, acoperite cu formule patriotice, cum ar fi „Jos germanii!" „Jos miniştrii trădători!", păreau să nu aibă nimic neliniştitor. Mediile financiare priveau situaţia cu calm, erau sigure că totul se va aranja fără vărsare de sânge şi se aşteptau la reforme în viitorul foarte apropiat.

Pe 26 februarie/11 martie, guvernul a trebuit să recurgă la arme pentru a ţine sub control mulţimea. Seara, trupele erau încă, asa cum am avut ocazia să constat, sub controlul comandanţilor, astfel că se putea spera la o restabilire a ordinii şi că sângele

vărsat în acea zi ar fi putut fi de folos patriei. Dar în noaptea de 27 februarie/9 martie[m], situaţia s-a schimbat deodată.

Trezirea în acea dimineaţă a fost

cât se poate de neplăcută: oamenii mei m-au anunţat că regimentul de gardă din Volînia sau, mai degrabă, batalionul lui de rezervă - căci regimentul însuşi se afla pe front - s-a răsculat, i-a ucis pe unii dintre ofiţerii săi şi a părăsit cazărmile pentru a se duce în masă la Dumă. Mă preveneau să nu ies din casă, căci avuseseră loc ucideri de ofiţeri în apropiere. Locuiam încă în vechea mea reşedinţă din cazărmile artileriei călăreţe de gardă, unde fusese instalat, de la începutul mobilizării, acest batalion de rezervă, primul care s-a răsculat. Oamenii din fostul meu regiment, care fuseseră lăsaţi în cazarmă, s

au purtat emoţionant şi m-au rugat să nu mă expun dacă nu va fi nevoie, căci răsculaţii se legau de ofiţerii pe care îi întâlneau şi le luau armele. Desigur că nu le-aş fi dat de bunăvoie sabia mea împodobită cu crucea Sfântului Gheorghe.

Din stradă se auzeau deja urale si focuri de armă răzleţe, dar nu îti puteai da seama exact ce se întâmpla. Am sperat la început că revolta va fi localizată si că „volinţii“ vor fi repede reprimaţi, dar mă înşelam, iar ştirile au devenit tot mai îngrijorătoare.

Duma, dizolvată prin ucaz imperial, nu numai că a refuzat să se supună, ci, dimpotrivă, s-a aşezat în fruntea mişcării revoluţionare. Mulţimea, împreună cu soldaţii răsculaţi, jefuia clădirile statului. După-amiază, doar câteva companii din regimentele Preobrajenski şi Semenovski— mai rămăseseră

credincioase jurământului depus. Evenimentele care au urmat sunt suficient de cunoscute pentru a nu mai vorbi despre ele. Trupele aduse din apropiere de Petrograd treceau de partea revoluţionarilor într-o asemenea dezordine, încât un singur regiment bine disciplinat ar fi putut restabili ordinea fără dificultate. Această situaţie a durat multă vreme. Pe 28
r
februarie/13 martie, au început, sub pretextul unor „anchete politice", vizitele jefuitorilor care devastau locuinţele particulare. Rebelii continuau să lupte cu sergenţii orăşeneşti refugiaţi prin poduri sau, mai bine zis, continuau să îi vâneze si să îi ucidă. Casa în care locuiam a devenit teatrul unei astfel de lupte
si s-a aflat toată ziua sub tirul
¥
armelor de foc. Soldaţi din
f
regimentul Volînia au venit de

mai multe ori să îmi ceară armele. Am hotărât să nu le dau şi, din fericire, am putut scăpa din această afacere fără vărsare inutilă de sânge.

Eu si soţia mea făceam tot felul de presupuneri despre situaţia generală. Circulau zvonuri care spuneau că împăratul era aşteptat dintr-o clipă în alta să lanseze un manifest prin care dădea o nouă constituţie. Potrivit altor versiuni, fuseseră trimise de pe front efective importante care să reprime insurecţia şi să restabilească ordinea în oraşul aflat în întregime în mâinile revoluţionarilor. Această incertitudine apăsa greu, n-am mai trăit niciodată un astfel de coşmar si recunosc cinstit că bătăliile cele mai crâncene si mai sângeroase sunt mai uşor de suportat; linia lor de conduită e foarte simplă: să lupţi până la capăt.

în acest context s-a format, la 1/14 martie, o nouă putere, la care au aderat toate trupele din Petrograd şi din împrejurimi.[122] Ofiţerii care nu şi-au urmat de la început trupele în răsturnarea politică au revenit la unităţile lor pentru a-şi restabili autoritatea asupra oamenilor şi a împiedica revoluţia să degenereze în anarhie. Comitetul executiv al Dumei a dat dispoziţii în acelaşi sens, dar era deja depăşit de partidele socialiste şi de organele lor principale, geniul rău al Rusiei care se năştea cu repeziciune, „consiliul deputaţilor muncitorilor". Acesta, graţie forţei organizatorice a partidelor socialiste, s-a transformat deja, la 2/15 martie, în „consiliu al deputaţilor soldaţilor şi muncitorilor" şi şi-a început de îndată opera de demolare a armatei, acţionând prin stimularea instinctelor omeneşti,

lucru ce a condus la ruina totală a Rusiei.

La 1/14 martie, Petrogradul părea liniştit, iar moralul populaţiei era satisfăcător. Mari mulţimi de oameni se plimbau liniştiţi, cu feţele radioase, pe străzile de pe care nimeni nu dăduse zăpada. Soldaţii încă nu împingeau lumea de pe trotuar în mormanele de zăpadă pentru a-şi face loc şi încă îşi lăsau în pace ofiţerii. Ai fi putut crede că ordinea fusese restabilită. Din nefericire, nu era decât un armistiţiu - animalul obosit îsi luase un răgaz de câteva ore. în pofida acestui calm, toată lumea era de acord că, dacă nu apărea imediat un manifest imperial care să anunţe reformele de multă vreme aşteptate, mâine va fi prea târziu. Actul care cu o zi înainte ar fi fost aclamat unanim nu ar mai fi fost acceptat de partidele extremiste, conştiente de forţa

lor.

Noua putere tocmai fusese recunoscută de Franţa şi de Anglia şi se şoptea că trenul imperial fusese retinut de revoluţionari.

După ce am cântărit situaţia, am decis să îmi scurtez permisia şi să revin la post, unde puteam fi mai util decât la Petrograd. Despre odihnă nu mai putea fi vorba. în plus, nu eram de nici un folos familiei mele, dimpotrivă, riscam să le creez neplăceri prin prezenţa mea într-o clădire ocupată de regimentul din Volînia, complet dezorganizat.

Rezumând aspiraţiile care au aprins revoluţia, concluziile erau foarte triste. Jurnalele socialiste vorbeau despre o „revoluţie fără vărsare de sânge“; în realitate, rebelii omorâseră multi ofiţeri, iar la Kronstadt avuseseră loc scene care îţi făceau părul măciucă. Ofiţeri de marină fuseseră fierţi în

cazane, femei şi copii fuseseră violaţi de mateloti, sub ochii soţilor si tatilor încătuşaţi, care apoi erau ucişi. Singura vină a acestor ofiţeri fusese aceea de a le fi cerut oamenilor lor o disciplină severă si sentimentul datoriei. în orice caz, subordonaţii lor avuseseră parte de mai mult bine decât rău şi primiseră sprijin moral si material.

Pe 2/15 martie, starea de spirit sa înrăutăţit şi, pe drumul către gară, unde am plecat clandestin, fără a avea garanţia că nu voi fi oprit pe drum, am putut constata cum mulţimea era cuprinsă de un nou sentiment ostil ordinii. Soldaţii, amestecaţi cu muncitori, se plimbau nervoşi în grupuri mici, cu figuri ameninţătoare, căutând pricină ofiţerilor sau intrând cu forţa în locuinţele particulare şi jefuindu-le, sub

pretextul de a căuta contrarevoluţionari ascunsi. Se răspândeau peste tot jurnale arhisocialiste— - care apăreau ca ciupercile după ploaie - pline de ameninţări la adresa „burgheziei", adică a oamenilor cultivaţi care doreau menţinerea ordinii si nu aderau la doctrinele extremiste. Erau ameninţaţi că vor fi ucişi, că li se vor confisca averile etc. Celebrul „ordin de zi numărul 1“, care a marcat începutul demolării armatei, era împrăştiat în mulţimea de soldaţi de studenţi si studente care circulau în automobile furate de la particulari şi de la stat. Ordinea din ajun dispăruse şi te puteai aştepta la orice.

Priveam cu un dezgust insurmontabil amestecul armatei în manifestările politice. Fusese uitată axioma că elementul militar trebuie să rămână în afara

politicii şi era împins în aceasta în mod intenţionat, prin convocarea deputaţilor soldaţilor la reuniuni împreună cu deputaţii muncitorilor.

Un organism atât de complex cum este o armată din secolul XX e supus unor legi sociale specifice, ce nu pot fi încălcate fără primejdie. Axul central al armatei se bazează pe datorie, abnegaţie şi supunerea totală faţă de comandant, fie că e vorba de un cap încoronat sau un ministru de război republican. în martie 1917, acest principiu fundamental a fost rupt: trupele din Petrograd şi-au încălcat jurământul faţă de împărat şi s-au aruncat în politică, ceea ce nu promitea nimic bun.

în sfârşit, am ajuns la gară şi am adormit în compartimentul meu. Am plecat cu o întârziere de patru ore si m-am trezit dincolo de

Pavlovsk, deranjat de conversaţiile zgomotoase dintre călători şi soldaţii care umpleau coridoarele călătorind fără bilet. Cei mai multi dintre ei, profitând de dezordine, se grăbiseră să plece în permisie fără autorizaţie. Toate aceste discuţii erau enervante; te puteai crede pe o altă planetă. „Ordinul de zi numărul 1“ era foarte gustat. Un soldat le povestea cu entuziasm câtorva tineri, băieţi si fete care purtau cocarde roşii, cum omorâse un sergent orăşenesc dezarmat. Auditoriul îl aproba zgomotos pe povestitor şi era gata să-l aplaude, ceea ce făcea o impresie penibilă. Puteai să fii sigur că astfel de soldaţi, care formau majoritatea garnizoanei din Petrograd, n-ar fi făcut niciodată fată unui inamic serios.

Curând a început să circule

printre călători zvonul că la Viriţa se va face un control sever pentru a-i descoperi pe ofiţerii contrarevoluţionari care se aflau în tren şi a-i trimite înapoi la Petrograd. Câteva minute mai târziu circula o altă ştire: dincolo de Viriţa, generalul adjutant Ivanov făcea, în fruntea unui detaşament venit de la STAVKA, un control în sens invers. Cocardele si panglicile roşii au dispărut dintr-o clipire, iar tonul conversaţiilor a scăzut. Mi-am pregătit, pentru orice eventualitate, revolverul si bagajele, pentru a-mi croi un drum cu forţa la Viriţa şi a părăsi zona care se afla sub controlul revoluţionarilor. în realitate nu s-a întâmplat nimic, căci ambele zvonuri erau false. Am ajuns la Orcha fără probleme. Acolo,

jandarmii i-au dat afară pe soldaţii fără bilet şi permis, iar la 3/16 martie am coborât la Moghilev. Aici totul era calm, împăratul se întorsese de la Pskov, unde abdicase. Cei care fuseseră să îl întâmpine la gară rămăseseră cu o impresie foarte penibilă despre sosirea fostului suveran la STAVKA. A fost ca si când ne-am fi

dus să întâmpinăm un mort!, spuneau. împăratul şi-a păstrat o aparenţă foarte calmă şi şi-a petrecut cu multă demnitate la Moghilev ultimele zile din viaţa lui de om liber. în cele patruzeci şi opt de ore pe care le-am petrecut la STAVKA, am obtinut numeroase

informaţii interesante despre ultimele evenimente.

Primele ştiri de la Petrograd, la începutul revoltei, n-au lăsat nici un dubiu că era vorba despre tulburări mult mai serioase decât

dezordinile obişnuite. Mai întâi, împăratul nu a vrut să părăsească Moghilev, apoi şi-a stabilit plecarea pentru 1/14 martie, iar în cele din urmă s-a decis să plece mai devreme, pe 28 februarie/13 martie, la Ţarskoe Selo, pentru a lansa un manifest care stabilea responsabilitatea guvernului. Persoanele cele mai clarvăzătoare din anturajul său, estimând la adevărata importanţă situaţia care se complica tot mai mult, l-au implorat să rămână pe loc, pentru a păstra legătura directă cu Petrogradul, ceea ce era absolut necesar dacă se vedea obligat să ia decizii importante, cu cea mai mare rapiditate. Din nefericire, împăratul a tergiversat şi a pierdut timp. în fine, după plecarea sa, STAVKA, informată direct de ceea ce se întâmpla la Petrograd, l-a căutat în zadar, asa cum era de

prevăzut, pe traseu pentru a-i comunica ultimele ştiri importante. Se ştie că personalul căilor ferate, aflat într-o rezistentă pasivă, a acţionat astfel încât trenul imperial să nu ajungă la Tarskoe Selo si să eşueze ca într-un naufragiu la Pskov. S-a telegrafiat acolo de la STAVKA proiectul unei constituţii, dar era prea târziu, împăratul, sub influenţa domnilor Gucikov şi Şulghin, delegaţii noului guvern, a abdicat în numele său si al fiului său, în favoarea fratelui lui, Marele Duce Mihail Aleksandrovich Acesta a refuzat coroana si a lăsat astfel Rusia într-un vid de conducere!

Primele zile la Moghilev ar fi fost calme dacă nu ar fi fost ştirile îngrijorătoare de la Petrograd, unde revoluţia intra pe un teren periculos. Presa muncitorească chema la exterminarea ofiţerilor

si
a burghezilor, cerea confiscarea averilor particulare etc. O revoluţie politică se transforma în revoluţie „economică", după cum spuneau socialiştii, sau pur şi simplu în „pugaciovşcina"—. Ştirile despre arestarea de către soldaţi a unor comandanţi, chiar dintre cei din ierarhia superioară, apariţia la trupele de pe front a agitatorilor speciali trimişi de Consiliul deputaţilor soldaţilor şi muncitorilor nu puteau fi liniştitoare. Se puneau multe speranţe în persoana noului generalissim, Marele Duce Nicolae—, care, se credea, va reuşi să salveze armata. Totuşi, majoritatea avea sumbrul presentiment că războiul era pierdut irevocabil. La 5/18 martie mi-am urmat drumul şi am ajuns fără greutate, la 9/22 martie, la Iasi, unde se mutase comandamentul general de la

Bârlad, urmat la scurtă vreme si de Marele Cartier General. în timpul călătoriei, nu am constatat încă nici o tulburare în provincie, cu excepţia relaxării spontane a soldaţilor, care umpleau bufetele şi intrau cu forţa în vagoane fără a-şi cumpăra bilet. Ziua de 7/20 martie a fost agitată la Kiev, unde au avut loc abuzuri si scene de sălbăticie: de exemplu, mulţimea ia smuls epoleţii bătrânului general comandantul oraşului, si l-a târât în închisoare, considerându-l un personaj periculos, partizan al „vechiului regim". în realitate, generalul M... fusese întotdeauna foarte sever şi exigent şi prinsese numeroşi dezertori, făcându-si astfel numeroşi duşmani care au profitat de ocazie pentru a se răzbuna.

La Iaşi, unde am ajuns la 10/23 martie, mi-am găsit compatrioţii foarte abătuti. Cei care

urmăriseră evenimentele de la distantă aveau,
se pare, o judecată mai tranşantă decât cei aflaţi în mijlocul vârtejului. Străinii nu cunoşteau Rusia, iar poporul rus era, cu rare excepţii, mulţumit de revoluţie. Se credea că ea va aduce o îmbunătăţire a condiţiilor de viată din Rusia şi, în orice caz, anula posibilitatea încheierii unei păci separate.

în ce mă privea, aveam momente de speranţă şi mă gândeam că bunul-simţ îşi va reintra în drepturi, ordinea va fi restabilită, iar noi vom putea duce la bun sfârsit războiul. Eram departe de a bănui că noul guvern îşi va începe activitatea subminând bazele întregii organizări a societăţii şi mai ales a armatei, sub pretextul că le „democratiza".

Această iluzie a durat puţin. Neam putut da curând seama că,

din nefericire, prinţul Lvov şi miniştrii săi nu erau decât marionete în mâinile Consiliului deputaţilor muncitorilor si soldaţilor, care n- au întârziat să îşi înceapă opera de demolare. A început deci să plouă peste noi cu ordine având un scop clar, începând cu destituirea de la comandament a generalissimului atât de popular, Marele Duce Nicolae, si a tuturor marilor duci care serveau în armată.

Puţin după aceea s-au suprimat puterile disciplinare ale ofiţerilor şi generalilor, s-au creat „comitete" si a fost desfiinţat salutul militar, simbolul subordonării etc... Petrogradul se prefăcea că le cere înalţilor comandanţi opinia asupra acestor monstruoase proiecte de reforme. Dar, fără a mai aştepta data fixată pentru răspuns, se ordona telegrafic aplicarea lor. Aceste ordineerau

astfel transmise încât simpliisoldaţi luau cunoştinţă de ele, prin intermediul secretarilor, plantoanelor, funcţionarilor de la telegraf etc..., în cele mai multe cazuri înaintea comandanţilor lor.

Fiecare dintre reforme era contrară bazelor de organizare ale armatei, baze stabilite prin muncă ştiinţifică şi experienţă, ani de zile, în diferite ţări. Nu se putea admite că autorul lor putea fi domnul Gucikov, om inteligent şi priceput la treburile militare. Era o altă forţă care lucra la aceasta:

Consiliul deputaţilor muncitorilor şi soldaţilor, reprezentat de domnii Tzereteli, Ciheidze, Skobelev etc. şi de agentul lor în Guvernul Provizoriu, Kerenski. Acesta din urmă nu era încă decât ministru al justiţiei şi totuşi se amesteca de pe acum în treburile militare. Această

activitate a unor persoane, care obliga guvernul să accepte reforme dăunătoare, e o dovadă fie a puţinătăţii lor intelectuale, fie a trădării lor. E posibil ca ambele elemente să fi fost în joc şi ca trădarea să fi fost conştientă, căci socialiştii noştri considerau chiar ideea de „patrie" ca fiind contrarevoluţionară. Şefii partidelor muncitoreşti şi socialiste, care nu aveau vederi largi, nici o educaţie serioasă şi care aveau o gândire subiectivă şi intolerantă, deciseseră că revoluţia rusă nu era decât începutul unei revoluţii universale, menită să răstoarne ordinea „burgheză" din toate ţările, adică fundamentul vieţii de zi cu zi a popoarelor civilizate. Ca urmare, războiul ar fi trebuit să se termine de la sine, iar armata să devină inutilă. Inutilă era chiar un cuvânt prea

moale: o armată puternică era, în ochii acestor duşmani ai Rusiei, un element foarte dăunător care ar fi putut provoca o contrarevoluţie şi ar fi putut sprijini burghezia. Nu am putut ajunge la aceste concluzii asupra rolului socialiştilor chiar din primele zile ale revoluţiei, căci nu avuseserăm încă timpul să ne dăm seama de jocul acestor domni. Multă lume, şi eu printre alţii, credea că lucrurile se vor aranja şi că, de îndată ce influenţa negativă a noilor reforme se va face simţită, ele vor fi suprimate. Cavaleria si artileria, cu cadrele lor solide, le-au tolerat numai la început, drept pentru care aceste două arme au rămas în bună stare, comparativ cu celelalte, până în toamnă.— La infanterie, în serviciile din spatele frontului, în rezervă si în unităţile izolate,

unde
soldaţii erau prost instruiţi, fără conştiinţa datoriei lor şi prea puţin disciplinaţi, reformele au fost aclamate. E de înţeles, căci ele
dădeau frâu liber relelor instincte ale indivizilor ne cizelaţi,
nervozităţii, murdăriei si delăsării,
care rămâneau de acum nepedepsite. Cea mai mare parte dintre „praporciki‘—, care, în
fond, nu erau ofiţeri decât cu
numele, au fost mai mult decât seduşi de „noua disciplină", aşa-zis „conştientă", care mai era numită, pentru a face şi mai multă impresie, „de fier" sau „revoluţionară". în realitate, adevărata disciplină a dispărut, soldaţii încetaseră orice activitate.
Jaful, nepăsarea şi murdăria din cantonamente deveneau tot mai

mari. De acum, nimeni nu mai avea puterea de a face ordine, dat fiind că si comitetele erau formate
din aceiaşi soldaţi. Instrucţia
trupelor şi serviciul erau neglijate şi foarte repede s-a manifestat dorinţa de a pune capăt oricărei lupte, dorinţă camuflată în fraze sforăitoare şi formule politice. Rezultatele generale au fost deplorabile. Deja, la o lună după revoluţie, armata era grav bolnavă. Arestările comandanţilor de către soldaţi se succedau, vizându-i mai ales pe cei care se arătaseră exigenţi în serviciu, sub pretextul că erau partizani ai vechiului regim. în ciuda protestelor înalţilor comandanţi, consiliile de deputaţi ai muncitorilor si soldaţilor au trimis
pe front agenţi provocatori care, intervenind în ordinele superiorilor ierarhici, aruncau

armata în politică şi o demolau complet.

Trupa a început să formuleze tot felul de revendicări, de exemplu să
se facă doar un război defensiv, si a intrat în contact strâns cu soldaţii inamici, sub pretextul că îi converteau la ideile socialiste si îi
convingeau să adere la proletariatul internaţional. Rezultatele au fost exact contrare: inamicul a utilizat aceste contacte pentru scopurile lui şi a contribuit serios la depravarea soldaţilor noştri, organizând cursuri speciale în cadrul cărora pregătea agenţi capabili să le câştige încrederea şi să îi convingă să înceteze războiul, în plus, publicau în rusă jurnale, ca de pildă *Ecoul Şiretului,* care erau transmise de agenţi soldaţilor
din liniile noastre si contribuiau

la descompunerea trupelor.

înfrângerea de la Stokhod[122], de la sfârşitul lui martie, care nu era decât efectul începutului de prăbuşire a armatei, nu a deschis ochii celor din ţară asupra situaţiei. Insuccesul nostru a fost atribuit incapacităţii comandanţilor responsabili, cărora li s-a ridicat comanda. Dacă adăugăm la acţiunea directă de demoralizare a soldaţilor si efectele formulelor socialiste, aruncate de-a valma unui popor încă sălbatic, cum ar fi: „război fără anexiuni, nici despăgubiri", „război strict defensiv", „pământ şi libertate" etc., putem să ne dăm seama în ce coşmar trăiau permanent comandanţii şi puţinii soldaţi rămaşi fideli datoriei, care înţeleseseră toată grozăvia situaţiei. Ofiţerii rămăseseră doar

cu calitatea de „consilieri tehnici", lipsiţi de drepturi, permanent
bruscaţi de soldaţi, neavând unde găsi dreptate, dat fiind că guvernul însuşi devenise neputincios în a-i apăra pe comandanţi de brutalităţile trupei. Reclamaţiile rămâneau fără urmări, iar mai târziu, când Kerenski a devenit ministru de război, guvernul a început chiar să îi ironizeze pe comandanţi, să îi martirizeze si să
îi pedepsească atunci când îşi spuneau deschis opiniile. în fond, ofiţerii erau singurele fiinţe vii asupra cărora guvernul îşi putea exercita încă autoritatea, ceea ce încerca să facă cu orice ocazie. Aceşti oameni, din simt al datoriei şi pentru a nu înrăutăţi lucrurile, recunoşteau puterea guvernului şi i se supuneau, în vreme ce alte categorii ale populaţiei găseau deja inutil să execute ordinele

guvernanţilor. Un rol important în această activitate de demolare a avut presa. Un jurnal din Kiev, foarte răspândit pe frontul de sud- vest şi pe cel românesc, lucra din greu la asta, răspândind teoriile cele mai extremiste de împărţire a pământurilor şi a capitalurilor, învelite în fraze sforăitoare. Ca un exemplu de logică a ceea ce publica, aş putea cita următoarea teorie, expusă cu mândrie: în vreme ce toate popoarele şi-au construit o casă politică urmând o anumită ordine, Rusia, dimpotrivă, şi-a construit-o pe a ei dintr-odată, turnând fundaţia si aşezând acoperişul în acelaşi timp. Potrivit legilor mecanicii, un asemenea edificiu e destinat să se prăbuşească, ceea ce i s-a şi întâmplat, într-adevăr, patriei noastre.

Jurnalul respectiv publica tot felul de rezoluţii ale unor adunări

si comitete, care atacau frontal fundamentele organizării forţelor armate. O armată bună era considerată inutilă si se cerea înlocuirea ei prin miliţii; se recomanda a se urma exemplul Elveţiei. Abia în luna aprilie au început să apară câteva rare articole care încercau să explice timid adevărurile domnului de La Palisse[m], anume că, spre exemplu, nu poţi învinge într-un război prin defensivă etc.

Aceste câteva fapte ajung pentru a evidenţia situaţia în care se găsea, în primăvara lui 1917, corpul ofiţerilor. Chemările la ordine si la datorie rămâneau fără ecou, soldaţii dezertau, se grăbeau să ajungă acasă ca să primească, aşa cum credeau, pământ „pe degeaba". Cei care rămăseseră pe front nu se ocupau decât de politică, mergeau la „mitinguri", semnau rezoluţii,

mâncau mult, dormeau încă si mai mult si îsi uitaseră complet îndatoririle.

Te întrebi fără să vrei de ce comandanţii au permis gangrenei să ia proporţii atât de înspăimântătoare. Fără îndoială că, dacă s-ar fi putut prevedea câtă energie şi câtă ipocrizie vor utiliza partidele socialiste pentru a demola armata, s-ar fi rezistat, de la primele simptome alarmante, în fata Guvernului Provizoriu care, în fond, nu era decât o adunare de marionete, recurgând chiar la forţa armelor, atâta vreme cât aceasta se mai afla sub controlul comandanţilor si s-ar fi instaurat o dictatură militară până la reunirea Constituantei. Ar fi fost totuşi foarte dificil, pentru comandanţii militari, să se angajeze pe o astfel de cale. Educaţi în cea mai severă

disciplină, nu erau obişnuiţi să se ridice împotriva puterii legitime, reprezentată în acel moment de Guvernul Provizoriu , care promisese că va continua războiul până la victoria finală. Ca o circumstanţă atenuantă, as mai spune că răul mai putea fi oprit doar în luna martie; în aprilie era deja prea târziu, căci otrava pătrunsese profund în organism. Soldaţii prinseseră gustul fericirii de a sta degeaba, primind, în acelaşi timp, o creştere importantă a soldelor şi, în general, bucurându-se de binefacerile „declaraţiei asupra drepturilor soldaţilor", care le dădea multe drepturi, eliberându-i de fapt de orice responsabilitate. Dar atunci, adică în martie 1917, nici unul dintre comandanţii militari n-ar fi îndrăznit să ia iniţiativa unei noi lovituri de stat, de teama de a nu

provoca tulburări ce ar fi dus la pieirea întregii ţări.

Fără îndoială, rămăseseră câteva unităţi care se comportau bine, cum era misiunea noastră de artilerie, care îsi vedea de treabă.

Păstrând o ordine desăvârşită, o disciplină veritabilă, s-a separat de orice formă de politică, ceea ce i-a adus duşmănii si bănuieli că ar fi contrarevoluţionară.[112]

în prima parte a lui aprilie, generalul Berthelot m-a invitat să îl însoţesc într-o inspecţie pe care îşi propusese să o facă la Botoşani, unde era cantonat Corpul 3 român (diviziile 5, 13 şi 14), cele două divizii de cavalerie, şcolile militare, aviaţia si şcoala de observatori aerieni.

Corpul 3 era comandat atunci de generalul Iancovescu (numit

mai târziu, în iunie, ministru de război), un om foarte distins şi energic, care conducea foarte bine pregătirile.

îi lipseau încă materiale şi obiecte de echipament, dar oamenii erau deja disciplinaţi şi instruiţi, iar ofiţerii la curent cu noile teorii si metode de război si cu aplicarea lor pe teren.

Vreme de cinci zile cât a durat călătoria noastră, n-am avut timp să fac o inspecţie detaliată a artileriei - ceea ce, de altfel, era programat pentru perioada de tir - totuşi am putut constata că instrucţia fusese făcută metodic.

Impresia mea generală din această inspecţie a fost una favorabilă, mă întorceam cu certitudinea că Corpul 3 va fi gata de îndată ce va primi tot materialul de care avea nevoie.

Călătoria aceasta a fost nu doar interesantă, ci si instructivă. Generalul Berthelot cunoştea

admirabil arta războiului si, cu enorma sa experienţă, sesiza imediat substanţa problemelor. Din fiecare cuvânt al frazelor sale scurte, elegante, clare şi frumos cizelate emana o profundă cunoaştere a războiului si a psihologiei omeneşti.

După ce a verificat instrucţia trupei pe teren, a inspectat în detaliu mitraliorii şi grenadierii, care s-au dovedit perfect instruiţi. Nimic prea mult, nimic complicat: misiunile erau simple, ancorate în realitate si asemănătoare situaţiilor de luptă. Fiecare divizie construise cu multă grijă o poziţie fortificată unde se desfăşura instrucţia de teren. Procedeele războiului de tranşee erau studiate cu grijă. Fiecare manevră era bine pregătită în scop instructiv şi se desfăşura în condiţii reale de luptă. Francezii cunoşteau foarte

bine războiul de poziţii şi munciseră mult pentru a găsi cele mai bune metode de atac. îsi instruiau intens rezervele, nu le lăsau să lenevească în spatele frontului, iar asta le-a permis să le transmită românilor un sistem complet de luptă în tranşee.

Şcoala de aviaţie si şcolile militare de la Botoşani si Dorohoi ne-au lăsat şi ele o bună impresie. Cei 80-100 de tineri care se pregăteau pentru gradul de ofiţer se găseau la nivelul dorit. Cavaleria, cantonată în apropiere de frontiera cu Bucovina, progresase mult, caii fuseseră livraţi, escadroanele executau bine manevrele călare şi pedestru. Bateriile trase de cai îsi cunoşteau meseria şi ştiau să se poziţioneze în spaţii liniare şi deschise cu repeziciune. Această inspecţie mi-a lăsat o amintire bună. Dincolo

de mulţumirea de a constata rezultatele obţinute de armata română, atât de importante pentru cauza comună, mă felicitam personal fiindcă estimasem corect timpul de care avea nevoie pentru a se reorganiza şi fiindcă, astfel, nu îmi indusesem în eroare superiorii.

Era o plăcere pentru mine să uit, în mijlocul trupelor române, bine disciplinate, politica şi revoluţia noastră, chiar dacă aceasta reusise, chiar si acolo, să ne creeze probleme. De exemplu, chiar în timpul dejunului oficial de după inspecţia la şcoala din Botoşani, s-a primit o radiogramă care conţinea, în germană, manifestul Consiliului deputaţilor muncitorilor şi soldaţilor din Petrograd „către toate popoarele şi toate ţările", invitându-le să îsi răstoarne

guvernele, să formeze un proletariat internaţional etc... Ofiţerul meu de ordonanţă si cu mine eram singurii ruşi prezenţi, iar comportamentul compatrioţilor noştri ne-a făcut să roşim. „Ei bine - întrebau ofiţerii aliaţi - din câte se pare, muncitorii voştri din Petrograd vor să guverneze lumea întreagă? Asta nu le poate reuşi, nimeni n-o să-i asculte; dar interesele comune ale Aliaţilor vor fi afectate", au adăugat ei pe bună dreptate. Neam văzut obligaţi să dăm răspunsuri evazive despre această invenţie grotescă a „democraţilor noştri cu creierele inflamate", ale căror cuvinte frumoase nu cântăreau nimic în afara Rusiei.

La câteva zile după ce m-am întors la Iaşi, generalul Hangin a fost numit inspector general pe întreaga artilerie, în locul Marelui

Duce Serghei, care tocmai părăsise funcţia. A plecat la STAVKA, lăsându-mă locţiitor la inspecţia de front. în iarnă, când îndeplinisem această funcţie, munca mea era limitată la obligaţiile curente, pe când acum importanţa şi responsabilităţile funcţiei mele crescuseră mult: se pregătea o ofensivă în viitorul apropiat, la care trebuiau să ia parte toate armatele ruse de pe frontul nostru si Armata a Il-a română.

Această operaţie, aflată în legătură cu proiectata ofensivă a grupului de armate de sud-vest, avea ca obiectiv fixarea inamicului în România si în Transilvania, pentru a putea să preluăm iniţiativa pe celelalte fronturi. Ea trebuia să fie urmată de acţiuni energice pe tot teatrul rus de război, nu doar în Galitia si

Volînia, aşa cum se întâmplase în vara trecută. Efectivele noastre crescuseră mult de atunci, ca si mijloacele noastre tehnice, ceea ce, adăugat la creşterea semnificativă a forţei Aliaţilor, ne promitea o victorie finală si decisivă în iarnă.

La Conferinţa interaliată de la Chantilly[122] se stabilise un plan general al campaniei de vară, care prevedea acţiuni puternice, combinate, pe toate teatrele războiului mondial.

Pentru a-i lipsi pe anglo-francezi de beneficiile pregătirii intense a unei ofensive în fata Parisului, germanii s-au retras în februarie douăzeci de kilometri către liniile lor defensive, numite liniile „Hindenburg“, ceea ce le-a adus anumite avantaje. în primul rând, îsi scurtau frontul de defensivă si, în al doilea rând, îi obligau pe

Aliaţi să înceapă o pregătire complicată, câştigând astfel timp.

Acest nou factor care a îngreunat planurile Antantei - revoluţia rusă, urmată de descompunerea armatei ruse, pe care, se pare, Guvernul Provizoriu le-o înfăţişa Aliaţilor sub altă lumină, cerând doar timp pentru a însănătoşi trupele - a afectat plănuita unitate de acţiune.

Anglo-frâncezii, dând crezare însănătoşirii grabnice a armatei ruse, au decis să întreprindă singuri, în luna aprilie, o mare ofensivă care ar fi trebuit, în orice caz, să îi blocheze pe germani pe durata crizei noastre. Această ofensivă, purtată pe un front de şaizeci de kilometri si care a dus la mari pierderi, n-a adus decât rezultate tactice care nu erau pe măsura mijloacelor angajate şi a sângelui vărsat. A fost limpede că

Aliaţii nu puteau sparge, pentru moment, fără ajutorul nostru, rezistenta inamicului, care adusese în Franţa trupe luate de pe frontul rusesc - în vest s-a instalat o oarecare acalmie. în numele intereselor comune, trebuia să ne grăbim să atacăm în România si în Galitia, acţiune care
ar fi fost susţinută de anglo-francezi, apoi urmată de italieni şi de fronturile noastre din vest si din nord. Acest efort combinat ar fi trebuit să conducă, pentru prima dată, la completa unitate de acţiune a tuturor Aliaţilor.

în primăvara lui 1917, trupele ruse de pe frontul românesc aveau un efectiv impunător de 478 de batalioane, 210 escadroane si 1.900
de tunuri, dintre care cel puţin 300 de obuziere de 114, 120 si 155, si

tunuri superioare calibrului de 75 mm. Adăugând cele 6 divizii ale Armatei a Il-a române, cu cele 79 de batalioane ale lor, 14 escadroane si 288 de tunuri, dispuneam de 400.000 de oameni, ceea ce ne asigura o superioritate de cel puţin o treime asupra inamicului. STAVKA ne dăduse misiunea de a ataca adversarul si de a-1 ţine pe poziţii, în scopul de a-1 împiedica să îşi redistribuie trupele. Modul de executare, conform ordinului de operaţii al generalului Saharov, formulat în luna martie, prevedea o serie de acţiuni de ansamblu. Fiecare armată trebuia să înceapă ofensiva la termenul indicat, în direcţiile cele mai avantajoase.

în particular, Armata a IX-a, care cuprindea 240 de batalioane si 48 de escadroane, trebuia să se îndrepte către Beretch-Kezdi-Vachargeli—, să respingă

inamicul în munţi, să acopere regiunea petrolieră Târgu-Ocna-Oneşti şi să ajungă în valea Oltului superior, ameninţând ariergarda trupelor ce se găseau mai la stânga sa, în faţa Armatei a Il-a române. Aceasta din urmă (79 de batalioane) avea drept misiune să înainteze pe cât posibil pe întregul său front, servind drept legătură între Armata a IX-a si Armata a IV-a, care trebuia să atace la rândul ei în direcţia Focsani-Râmnicu Sărat,

să ocupe importantul masiv din apropierea Odobeştiului, dominat de cota 1001 şi să ajungă în valea Milcovului. în sfârsit, Armata a VI-

a, formată din 168 de batalioane si

48 de escadroane, a primit ordinul de a concentra 72 de batalioane între gurile Râmnicului şi Buzăului, să atace în regiunea

Fundeni-Corbul, să străpungă spre Ciorăşti şi să ameninţe trupele inamice aflate în fata Armatei a IV-

a. Era clar că trebuia să utilizeze ca punct de plecare teritoriul cuprins în bucla de la Nămoloasa, unde eram instalaţi ferm pe malul drept al Şiretului. Obiectivul ei parţial, a cărui primă etapă decurgea din ordinul generalului Saharov, se transforma în luarea liniei Gârlesti - MaximenP[5].

Linia de operaţii a Armatei a VIa era de o extremă importanţă, căci, în caz de succes, se reuşea ruperea joncţiunii între Dobrogea si Focşani. Pentru moment, această

armată nu dispunea decât de un număr restrâns de tunuri mari, mai ales tunuri lungi pentru contrabaterie, ceea ce i-am comunicat imediat generalului Saharov. Acesta m-a autorizat să mă duc imediat la

comandamentul Armatei a IX-a, care, operând într- o regiune muntoasă, avea mai puţină nevoie de artilerie grea, şi să rezolv chestiunea transferului către Armata a Vl-a a unui număr suficient de obuziere de 114,120 si

155. M-a prezentat celebrului comandant al Armatei a IX-a, generalul Lecinski, la cartierul său de la Roman. L-am găsit foarte abătut de turnura pe care o lua descompunerea trupelor. Mai precis, în ziua sosirii mele, soldaţii unui corp de armată îşi arestaseră şi martirizaseră comandantul, pe generalul M...—, unul dintre cei mai buni generali ai noştri, pe care îl bănuiau că ar fi fost „contrarevoluţionar". Refuzau să asculte ordinul generalului Lecinski de a-1 elibera pe generalul M...1 Iată unde se ajunsese în armata noastră!!! Presupun că asta l-a

convins pe generalul Lecinski, învingătorul de la Cernăuţi, să îşi dea demisia, deoarece se afla în imposibilitatea de a-şi îndeplini datoria asa cum ar fi trebuit!

Revenind la problemele artileriei, adaug că puteam dispune de încă 15 baterii a câte 60 de piese ale contrabateriei române, complet instruite şi gata de luptă. în plus, înainte de ofensiva proiectată în februarie, mi-am asigurat sprijinul misiunii franceze pentru a rezolva favorabil această chestiune si am primit consimţământul generalului Prez an. Erau motive să cred că va aproba din nou şi neam apucat să calculăm, pentru a i le supune aprobării, lucrările de pregătire ce trebuiau executate pentru a transporta această artilerie de la Vaslui şi a o aşeza pe poziţii.

Două săptămâni mai târziu, înaltul comandament s-a văzut

obligat să amâne proiectata ofensivă, dată fiind starea armatei noastre, a cărei maladie morală, în loc să se diminueze, câştiga tot mai mult teren.

în luna aprilie am primit vizita noului ministru de război, domnul Gucikov, care voia să se convingă personal de starea frontului. A primit numeroase „delegaţii" de la tot felul de „comitete şi a plecat, se poate crede, cu o impresie foarte neplăcută, căci generalul Saharov şi-a părăsit la scurtă vreme postul. E ciudat, căci domnul Gucikov, om foarte inteligent şi priceput în chestiuni militare, ar fi trebuit să aprecieze evenimentele la valoarea lor reală şi să înţeleagă cum urma să se sfârşească toată această „democratizare" a armatei. Persoanele din anturajul său pretindeau că frontul românesc, prin comparaţie cu altele, era mult întârziat în

introducerea „adevăratei noi discipline", care, chipurile, dădea rezultate excelente etc. Totuşi, evenimentele care au urmat au arătat că frontul nostru era mult mai solid decât celelalte si, în vreme ce fronturile de sud-vest şi de nord au pricopsit Rusia cu debandadele de la Tarnopol şi Riga, al nostru încă lupta şi realiza chiar ofensive parţiale reuşite.

în plus faţă de aceste motive, trebuie să luăm în calcul si că soldaţii noştri erau în contact cu trupele române, bine disciplinate, care, în paralel cu descompunerea noastră, îşi consolidau disciplina şi îşi păstrau spiritul militar, evitând orice amestec cu elementele compromise ale armatei ruse.

Am fost invitat la câteva discuţii între ministrul de război,

generalul Saharov şi comandanţii armatelor. Domnul Gudkov a arătat că îsi cunoştea bine personalul, dar revenea mereu asupra noii situaţii, anume că puterea superiorilor şi executarea fără obiecţii a ordinelor trebuiau să fie înlocuite prin metoda persuadării subordonaţilor, metodă care, dacă stăteai să-l asculţi, dăduse deja rezultate satisfăcătoare. Simţeai că domnul Gucikov nu credea nici el în ce spunea şi că nu era decât o portavoce. Spera totuşi că, urmând curentul, va reuşi să scoată armata din prăpastia în care se adâncea. Era dureros să vezi un om capabil ca el constrâns să propage, într-o armată aflată în fata inamicului, ideile domnului Kerenski si ale comitetelor muncitoreşti, contrare bunului-simţ şi experienţei. De altfel, nu a suportat multă vreme

acest rol şi, la sfârşitul lui aprilie, a părăsit postul de ministru.

Profit de ocazie pentru a aminti un fapt semnificativ: domnul Gucikov a ajuns la Iaşi dimineaţa si, contrar uzanţelor din armata noastră ca, la sosirea sa, ministrul de război să meargă mai întâi la reşedinţa comandantului suprem, i-a chemat pe generalul Saharov şi pe alţi câţiva comandanţi, printre care mă aflam si eu, la domiciliul său. Când s-a terminat sesiunea de lucru de dimineaţă, ne-a rugat să revenim la ora 16 fix. Cu cinci minute înainte de ora indicată, generalul Saharov, însoţit de doi comandanţi de armate— si de restul personalului său, s-a prezentat în oraş, unde i se rezervase un apartament ministrului. Acesta ne-a făcut să aşteptăm multă vreme, fiindcă era ocupat cu primirea „deputaţilor soldaţilor", care

fuseseră aduşi special de pe front în acea zi.

Am aşteptat, puţin surprinşi, dar cu răbdare. Atunci au apărut ministrul plenipotenţiar al Serbiei, simpaticul şi energicul domn M. Marinkovici, mare prieten al Rusiei, şi generalul Berthelot, care veniseră să îl viziteze pe domnul Gucikov. în sfârşit, recepţia „democratică" a luat sfârsit. Usa camerei ministrului s-a deschis si de acolo au ieşit o mulţime de deputaţi. Cea mai mare parte erau voluntari si secretari cu vădit aspect semit[132], printre ei fiind amestecaţi si câţiva bravi soldaţi decoraţi cu crucea Sfântul Gheorghe, care făceau parte, nu era greu de ghicit, doar ca decor din aceste delegaţii.

Au fost primiţi mai întâi domnul Marinkovici şi generalul

Berthelot. Apoi a venit şi rândul nostru şi
lucrul de dimineaţă a continuat.

Am auzit spunându-se apoi că generalul Berthelot i-ar fi atras atenţia domnului Gucikov asupra bunei discipline care domnea în armata Revoluţiei Franceze, unde, dacă un general era împuşcat fiindcă nu executase un ordin, si
soldatul era spânzurat dacă fura o găină de la vreun locuitor.

în ceea ce priveşte însărcinările mele speciale, i-am făcut ministrului un raport detaliat asupra situaţiei armatei române şi a progreselor realizate. Domnul Gucikov a fost satisfăcut si a telegrafiat la STAVKA pentru a stabili cât mai repede şi definitiv situaţia misiunii noastre, după proiectul elaborat încă de pe vremea Marelui Duce. Acest proiect avea drept scop să extindă cu mult rolul misiunii,

căci acesteia îi revenea, în chip natural, începând de acum, rolul de legătură, în sensul larg al termenului, între trupele ruse şi artileria românească în cursul acţiunilor lor comune. Mă mai propunea şi pentru avansare: şefului misiunii trebuia să i se confere autoritatea unui general de divizie.

în ziua sosirii ministrului, mi s-a propus funcţia de inspector de artilerie la Corpul 8, situaţie echivalentă si care era foarte tentantă sub multe aspecte. Dar, după ce m-am gândit, am preferat să devin sef de misiune. Mi-ar fi fost greu să părăsesc artileria română chiar la începutul marilor lupte, ca şi când m-aş fi sustras de la îndatoririle ce îmi reveneau; si apoi, voiam să termin munca începută. Decizia mi se părea cu atât mai justă cu cât camaradul meu francez, generalul

Vouillemin, care ocupa un post analog cu al meu, a refuzat pentru aceleaşi motive să se întoarcă în Franţa ca
să fie avansat. Câteva zile mai târziu, am fost numit sef al misiunii, cu atribuţii şi puteri extinse: am ocupat postul până la sfârşitul războiului.

120. Aşa în original. Nu este clar ce a dorit să indice autorul prin aceste date; corespondenţa datelor stil vechi-stil nou ar fi 16 februarie/1 martie.

121. Aşa în original; corect: 27 februarie/12 martie.

122. Cele mai vechi două regimente din gardă. întregul corp de elită se afla pe front, astfel încât aici e vorba doar despre batalioanele de rezervă (n. ed. fr).

123. Ultima unitate care a trădat jurământul a fost noul grup de artilerie călare al gărzii, în curs de formare la Pavlovsk (n. a.).

124. în original: „archi-socialistes“.

125. De la numele lui Pugaciov, devenit substantiv comun în Rusia pentru a-i desemna pe briganzi. Un anume Pugaciov s-a răsculat la sfârşitul secolului al XVIII-lea în zona de sud-est, a convins masele că era ţarul Petru III, mort cu puţină vreme înainte, a jefuit o regiune întinsă şi a organizat uciderea sistematică a proprietarilor de pământ, negustorilor, preoţilor şi funcţionarilor (n. ed. fr.).

126. Marele duce Nicolai Nicolaievici (1856-1929) era, în momentul declanşării revoluţiei, comandant al frontului din Caucaz. Fusese numit comandant suprem (generalissim) al armatei ruse de ţarul Nicolae II, chiar înainte de abdicare, dar a fost destituit din această funcţie de noul prim-ministru, prinţul Gheorghi Evghenievici Lvov. A petrecut doi ani în arest la domiciliu în Crime ea, iar ulterior a emigrat în Occident; reşedinţa sa de la Choigny (Franţa) era, în interbelic, un centru al rezistentei ruse monarhiste.

127. Aşa în original.

128. In misiunea mea, nu am introdus comitetul solicitat decât foarte târziu şi mai mult în aparenţă. Acest comitet se reunea foarte rar. Nu aprobam decât una sau două dintre rezoluţiile lui, ceea ce a contribuit la

r *s*

menţinerea unei ordini perfecte în rândurile personalului meu până în martie 1918, când misiunea a fost, fireşte, dizolvată (n. a.).

129. Sub-sublocotenenţi (n. ed. fr.).

130. Referire la succesele armatei germane împotriva ruşilor în bătălia de pe Stokhod, în dreptul localităţii Vitoniez (Ucraina), la 14 martie 1917. Cu această ocazie, armata germană a făcut 100 de prizonieri dintre soldaţii ruşi şi a capturat o cantitate importantă de material de război rusesc.

131. Jaques de La Palisse (1470 1525), nobil francez şi comandant militar, a condus trupele franceze în asediul Genovei din 1507. Vinogradski face aici aluzie la epitaful acestuia, bazat pe un joc de cuvinte („*Ci-gîte Seigneur de La*

Police: s'il pas mort, il ferait encore envie"), de unde a luat naştere în franceză cuvântul *lapalissade,* cu sensul de truism, adevăr evident spus cu efect comic.

132. Ca regulă generală, descompunerea unităţilor a fost proporţională cu uşurinţa de a comunica cu nucleele de contaminare. De exemplu, Armata a IX-a, vecină cu frontul de sud-vest, se resimţea cel mai mult si avea moralul cel mai scăzut, în vreme ce a IV-a, aflată în mijlocul teritoriului românesc, unde agenţii „Sovietelor" se temeau să se hazardeze, era cea mai puţin atinsă de boală (n. a.).

133. în 1915-1916 avuseseră loc la Chantilly, în Franţa, trei conferinţe interaliate (7 iulie şi 12 decembrie 1915, 16 noiembrie 1916). Autorul se referă la ultima dintre ele, la care s-a discutat posibilitatea ca Aliaţii să participe la reechiparea armatei ruse cu echipament militar furnizat de puterile vest-europene, în scopul ca aceasta să se concentreze pe

înfrângerea Bulgariei, în contextul unei ofensive combinate împotriva Puterilor Centrale.

134. Aşa în original. Kezdivâsârhely - Târgu Secuiesc. Beretch - Breţcu.

135. Aşa în original. Măxineni, judeţul Brăila.

136. Aşa în original.

137. Generalul Lecinski lipsea (n. a.).

138. în original: *„au hebreu tres prononce“*

.

Capitolul XIV Generalul Scerbacev îl înlocuieşte pe generalul Saharov; incidentul Rakovski - Pregătirea artileriei române

Către 20 aprilie/3 mai, generalul Saharov a transmis comanda succesorului său, generalul Scerbacev, fostul comandant al Armatei a Vil-a. Aproape în acelaşi timp a sosit şi noul şef de stat- major, generalul Golovin, şi noul inspector de artilerie, prinţul Massalski.— Generalul Scerbacev era cunoscut încă dinainte de război pentru energia sa. Fusese la conducerea Academiei Statului- Major, unde, secondat

de generalul Golovin, introdusese o serie de reforme reuşite. în timpul războiului, se distinsese în funcţia
de comandant de armată. Generalul Golovin, foarte capabil, profesor strălucit, aplicase metode noi la Academie. în timpul războiului, si-a demonstrat alesele
calităţi într-o serie de posturi de înaltă responsabilitate. încă de la sosirea sa la Iasi a ştiut să fie la înălţimea situaţiei si a contribuit mult la salvarea frontului nostru de la descompunerea finală pentru o perioadă mult mai mare de timp decât au rezistat celelalte.

Prinţul Massalski, om al datoriei, artilerist experimentat, nu ezita să se dedice complet chestiunilor de serviciu si a reuşit să îsi facă
admirabil treaba la artileria de pe

front în timpul campaniei din 1917.

După ce şi-a dat seama de starea trupelor, generalul Şcerbacev a fost de părere să nu se înceapă operaţia plănuită. Frontul de sud- vest era în aceeaşi situaţie, ceea ce a obligat STAVKA să amâne ofensiva. Cea mai mare parte a unităţilor nu făceau aproape nimic, nu pregăteau amplasamentele, nici zonele de pornire. Se spunea că partizanii războiului „pur defensiv" voiau chiar să arunce în aer stocurile de muniţii dacă se dădea ordinul de pornire a ofensivei. Unităţi întregi nici nu voiau să audă despre aceasta, criticau,în ciuda interdicţiei, ordineledeluptă şi le analizau minuţios pentru a vedea dacă se potrivesc într-adevăr cu defensiva.

în acelaşi timp creştea şi

numărul jafurilor a căror victimă era populaţia. încă din iarnă existau plângeri, dar atunci jefuitorii acţionau încă cu prudenţă pentru a nu fi spânzuraţi, în vreme ce acum „tovarăşii"[142], simţindu-se scăpaţi de responsabilitate, furau pe faţă şi chiar îşi permiteau să năvălească în locuinţele private ale „burghezilor". Au existat cazuri revoltătoare, cu soldaţi de-ai noştri care s-au amestecat în chestiuni ce nu priveau decât autorităţile române: agitatorii s-au apucat să critice regimul monarhic din România şi să facă propagandă în popor, invitând oamenii să îşi împartă între ei pământurile moşierilor si să se revolte împotriva guvernului lor. Toate aceste incidente riscau să strice relaţiile cordiale care se stabiliseră în toamna lui 1916. Nu trebuie

uitat că, în timpul frecventelor noastre ocupaţii din secolele al XVIII-lea si al XIX-lea în Moldova si Valahia, nu am lăsat numai amintiri bune, din cauza rechizitiilor inevitabile si a necesităţilor de război. Ca excepţie, merită citate vremurile contelui Kiseleff, care a dotat Principatele cu „Statutul organic", şi epoca victorioasă de la 18771878, când populaţia nu a avut motive să se plângă de trecerea trupelor noastre. În 1917, îndată ce acestea au început să se poarte nepotrivit, au revenit toate vechile ranchiune, iar relaţiile ameninţau să se strice.

în luna aprilie, francezii şi englezii de la Iaşi, care, în cea mai mare parte, aplaudaseră la început revoluţia din Rusia, crezând că

aceasta va îndepărta ameninţarea păcii separate, au început să se neliniştească. României se arătaseră
f
mai sceptici faţă de schimbarea noastră de guvern, iar conducătorii lor exprimaseră chiar îndoieli întemeiate asupra turnurii pe care o va lua această revoluţie, numită „fără vărsare de sânge“ de către presa socialistă, pentru care sângele „burghez" nu conta. Generalul Berthelot era una dintre puţinele persoane care, din primele zile, au fost foarte îngrijorate de direcţia pe care o luau manifestările maselor populare şi de măsurile aplicate de Guvernul Provizoriu în armată. Mi s-a povestit mai târziu că şi-a prevenit insistent guvernul despre necesitatea introducerii în Rusia, dacă se dorea să fie salvată, de unităţi aliate în jurul cărora s-ar fi putut grupa elementele de ordine.

Evenimentele ce au urmat au arătat justeţea acestor previziuni.

într-adevăr, legaţiile şi misiunile aliate din România aveau de ce să se neliniştească. La Iaşi si în alte oraşe a început epoca manifestaţiilor politice ale soldaţilor. Organizau procesiuni la care afişau tot felul de pancarte, dar foarte rar pe aceasta: „război până la victoria finală". Trebuie spus că majoritatea manifestanţilor îsi doreau în sinea lor ca această victorie să fie obţinută fără concursul propriu. Mai mult, se vedeau adeseori drapele roşii cu inscripţii contrare: „pace, pământ şi libertate" etc.

Următorul episod, care a coincis cu sosirea generalului Şcerbacev, e caracteristic. Trupele ruse cantonate la Iaşi au decis să celebreze, la 18 aprilie/1 mai,

sărbătoarea socialiştilor, organizând o mare adunare la Socola—, urmată de o procesiune solemnă cu pancarte şi drapele roşii, care ar fi trebuit să străbată străzile Iaşiului. Scopul acestei manifestări deplasate era acela de a-i arăta guvernului „încrederea" lor, ca şi când guvernul ar fi avut nevoie ca trupele să voteze dacă au sau nu încredere în el.

Populaţia Iaşiului a fost foarte tulburată de spectacol, iar ofiţerii aliaţi nu şi-au putut ascunde surprinderea în faţa acestei manifestaţii. în loc să îi susţină pe franco-englezi să oprească inamicul şi să-i permită Rusiei să se refacă, armata rusă, „cea mai liberă din lume", cum o numeau reprezentanţii noştri „democraţi", îşi uitase datoria şi se ocupa de politică. Noi - elementele de ordine - „turbam" de neputinţa de a canaliza şi a îndigui această

mişcare politică.

Adunarea de la Socola a luat o întorsătură cu totul neaşteptată: un oarecare voluntar Guilleret, preşedinte al comitetului de front, a ţinut populaţiei o cuvântare despre obligaţia poporului rus liber de a-1 detrona pe rege şi a-i dărui României o republică „democratică". E inutil să subliniem întreaga nebunie a acestor cuvinte. Dar a fost ciudat că nimeni din asistenţă nu l-a oprit pe orator şi nu a încercat să îi dea replica; dimpotrivă, l-au aplaudat. Adunarea s-a terminat intr-un mod încă şi mai neaşteptat: mulţimea a eliberat doi spioni întemniţaţi de autorităţile române.

Unul dintre ei, un anume Rakovski, era destul de cunoscut. Bulgar prin naştere, supus român, acest individ, om inteligent şi instruit, dar fără moralitate, servise ca medic în

flota română, de unde a fost arestat pentru tot soiul de afaceri tenebroase. După ce l-au eliberat, soldaţii noştri l-au trimis cu o locomotivă în Rusia. Dată fiind importanta lui poziţie în comitetul socialist international—, guvernul bolşevic i-a încredinţat, la venirea sa la putere, în toamna lui 1917, o funcţie înaltă. în ianuarie 1918 a fost trimis la Odessa, care căzuse în mâinile naţionaliştilor, pentru a-i martiriza şi a-i jefui pe românii ce se refugiaseră acolo, misiune de care s-a achitat cu conştiinciozitate, confiscându-le sume de bani importante.—

Dată fiind noua ordine din armata noastră, voluntarul Guilleret n-a fost deloc pedepsit. A avut de suportat numai „mustrarea" telegrafică a ministrului de război. Cei care au

stat de vorbă cu el despre comportamentul pe care l-a avut au constatat că era o persoană limitată şi prea puţin instruită. Credea că Rusia avea acum misiunea de a crea peste tot republici şi de a face popoarele fericite, bazându-se, fără explicaţie
sau raţiune, pe exemplul Revoluţiei Franceze. în general, avea convingerea naivă că universul stătea în genunchi în faţa „democraţiei" ruse, care trebuia să producă ceva nou şi grandios; dar ce şi cum, era peste puterile lui să explice. A fost foarte
mirat când nişte ofiţeri francezi i ff au spus că în Franţa, care e republică, ar fi fost împuşcat în 24 de ore pentru un asemenea comportament. Şi acest tip de nou rus, din nefericire, era foarte răspândit în armata noastră de la revoluţie încoace, un tip care, în astfel de vremuri tulburi, obţine

un mare ascendent asupra maselor inculte, făcându-le să creadă tot felul de neadevăruri.

Evenimentul din 18 aprilie/1 mai şi zvonurile că trupele ruse ar fi pregătit, pentru 23 aprilie/6 mai, o acţiune împotriva regelui şi a augustei sale familii, au provocat nemulţumirea întemeiată a românilor si a celorlalţi aliaţi ai noştri, împărtăşită de toţi ruşii care gândeau limpede. Miniştrii lor s-au grăbit să îşi înştiinţeze guvernele. Generalul Şcerbacev a fost rugat să ia măsuri de precauţie. Ofiţerii francezi şi englezi şi-au oferit serviciile familiei regale, comandamentul a întărit garnizoana din Iaşi, iar atmosfera a devenit furtunoasă. Din fericire, totul s-a sfârsit cu bine. Generalul Şcerbacev a folosit singurul mijloc pe care îl avea la dispoziţie pentru a acţiona asupra soldaţilor: a lansat

o proclamaţie. Aceasta, formulată în cunoştinţă
de cauză, bine argumentată, dezaproba incidentul din 18 aprilie, liniştea creierele inflamate si dădea satisfacţie sentimentului
national al românilor. în mod
sigur, această proclamaţie şi măsurile de precauţie luate de cele două Mari Cartiere Generale au
contribuit la menţinerea ordinii
fără violente.

Situaţia noastră, a ruşilor, era delicată, mai ales aceea a personalului misiunii de artilerie care lucra cu armata română. Din acest motiv, m-am dus la generalul Christescu, adjunctul generalului Prezan, si i-am adus la cunoştinţă
că misiunea de artilerie, evitând politicul, nu aproba câtuşi de puţin tentativele de amestec în

afacerile interne ale unei ţări aliate si va continua să-si facă treaba ca si până acum, într-un veritabil spirit militar si cu cea mai strictă disciplină. Contrar multor altora, misiunea noastră nu s-a ocupat niciodată de politică şi şi-a păstrat până la sfârşitul războiului cele mai bune relaţii cu armata românâ.

E de interes să amintim poziţia ziarelor noastre fată de toate aceste evenimente, în vreme ce armata se descompunea, iar noi roşeam din cauza comportamentului eşaloanelor noastre de rezervă si al soldaţilor izolaţi care treceau prin Iaşi. Aceştia erau murdari, zdrenţăroşi, foarte adeseori desculţi—, jucau cărţi prin toate colţurile, în vreme ce ziarele din Odessa si Kiev

vorbeau despre starea „strălucită" a acestor trupe ale „armatei revoluţionare"!

Incidentul din 18 aprilie/1 mai a fost interpretat într-un mod special: Rakovski le era prezentat cititorilor ca unul dintre cei mai distinşi socialişti internaţionali. Despre atacurile împotriva regelui nu se amintea, făcându-se doar aluzie la crearea, pe viitor, a unei republici „balcanice".

Din luna mai au început tentativele Guvernului Provizoriu de a repara răul făcut în armată, dar rămânând în acelaşi timp pe un teren aşa-zis „democratic". în ce privea frontul nostru, generalii Scerbacev si Golovin au reuşit să canalizeze provizoriu acţiunea comitetelor si să le folosească pentru a acţiona asupra trupei, ceea ce a pus capăt aici, pentru o vreme, descompunerii.

Aliaţii ne cereau să începem ofensiva. Noul ministru de război,

Kerenski, a început să viziteze fronturile si să le tină cuvântări trupelor pentru a le convinge că era nevoie să lupte. Evident că nu putea convinge câteva milioane de oameni, dar o anumită reacţie s-a făcut simtită. Discursurile lui Kerenski erau, în fond, foarte stranii: cuvântul „patrie" revenea foarte rar în ele, dar ministrul făcea apeluri pentru „salvarea revoluţiei" si le cerea tuturor oamenilor să învingă pentru a obţine pământ şi libertate. Altfel spus, toţi aceia care aveau pământ erau invitaţi să se sacrifice pentru a face posibil să li se ia mai uşor averile şi să fie lăsaţi, împreună cu familiile lor, săraci lipiţi!

Ofiţerii noştri si-au arătat încă o dată patriotismul şi abnegaţia, susţinând guvernul care îi martiriza. S-au străduit să

trezească în rândurile soldaţilor spiritul de ofensivă. Pentru a opri descompunerea, s-au inventat tot felul de procedee: s-au creat batalioane de asalt, ale morţii, de femei etc. etc.; comisarii guvernului ameninţau etc. etc.; dar nu s-au obtinut - asa cum au arătat evenimentele - decât rezultate puţine şi provizorii.

Pentru a acţiona asupra socialiştilor noştri, Aliaţii au trimis în Rusia corifei ai socialismului, domnii Albert Thomas si Vandervelde, care trebuiau să vorbească în numele democraţiilor aliate si să încerce să îi aducă pe ai noştri la nişte idei mai civilizate. Aceşti domni ne-au vizitat trupele, au vorbit cu ele prin interpreţi şi pare-se că au fost mulţumiţi!

Cunoscând psihologia poporului, nu aveam nici un dubiu

că „democraţii" noştri doar se prefăceau că sunt de acord cu interlocutorii lor şi că, în realitate, erau foarte decişi să îsi urmărească scopurile rapace şi să îşi însuşească gratis averile altora. Am avut ocazia să îl aud pe domnul Vandervelde în persoană spunând că programul Cadeţilor— noştri era „prea radical". îi propun cititorului să compare opinia acestui cunoscut lider al socialismului ştiinţific occidental
cu „democraţii" noştri, fie si ale unui Cernov. Roadele lucrărilor acestuia din urmă, reprezentate prin furtul şi jefuirea proprietarilor, fără a mai pomeni de cei care au fost ucişi prin sate, vorbesc destul de elocvent despre opera lui civilizatoare.

Pentru a completa tabloul, voi încerca să descriu viata de atunci, de la Iaşi. Oraşul era plin, iar numărul locuitorilor, 80.000 de

suflete în mod obişnuit, crescuse cu 30.000. Mulţi refugiaţi din Valahia erau deja instalaţi acolo la sosirea Curţii, a miniştrilor, a Senatului si Camerei de la Bucureşti, ceea ce a dus la supraaglomerare. Străzile erau foarte animate, vedeai numeroase uniforme ale tuturor ţărilor aliate, vizitele oficiale ale multor personalităţi ale Antantei se succedau. Uneori aveau loc spectacole patriotice în scop de binefacere. Un foarte bun cinematograf militar funcţiona în beneficiul invalizilor de război. Se proiectau filme de calitate, reprezentând scene reale de pe câmpurile de luptă de pe toate fronturile, ceea ce contribuia la susţinerea moralului populaţiei. Din nefericire, filmele noastre ruseşti nu figurau printre acestea; în vreme ce toate ţările se

preocupau cu ardoare să-şi popularizeze efortul de război prin toate mijloacele şi să menţină vii legăturile între armată şi naţiune, la noi, în Rusia, se gândiseră prea puţin la asta.

Distracţiile se limitau la spectacole, căci, dată fiind starea de război, toate teatrele, cabareturile, cinematografele şi alte antreprize private erau închise, iar oraşul plonja, după ora 10 seara, în întuneric. Aveau loc mici recepţii în societatea foarte ospitalieră, dar, personal, eram prea ocupat şi mă duceam prea des pe front pentru a putea să iau parte la ele.

Câţiva dintre ofiţerii noştri îşi aduseseră familiile, iar viata era plăcută în general, în orice caz mult mai calmă decât în Rusia, unde începuseră deja mişcarea anarhică şi excesele: jafuri şi supremaţia celor mai de jos

elemente ale societăţii. Din cauza stării de război, nu aveau loc recepţii la Curte, dar invitau din când în când anumite persoane din comandamentul nostru si din misiunile străine. Asa am avut onoarea să fiu primit de Majestăţile Lor cu altă ocazie decât aceea a audientei.

în aşteptarea operaţiilor, lunile mai si iunie au fost consacrate muncii intense, cu scopul de a completa instrucţia armatei române şi de a pregăti planurile de acţiune. Armata I îsi făcea instrucţia la trageri, urmată de mici manevre de tir real, la care asistam adesea împreună cu adjuncţii mei, generalul Krutikov si colonelul Lazarkevici; acesta din urmă îi luase locul generalului Paşcenco, numit inspector de artilerie la Armata a IX-a. Generalul Vouillemin era bolnav,

aşa că a fost înlocuit provizoriu de colonelul Lafont, excelent artilerist, cu brevet de ofiţer de stat-major. Lucram în strânsă colaborare cu el si făceam frecvent schimb de opinii. Tirul a fost executat în cea mai mare parte pe un teren pregătit dinainte, care reproducea exact poziţiile germane, ceea ce le-a permis românilor să-si facă dinainte o idee despre ceea ce îi aştepta.

Aşa cum am mai spus, tehnica tirului era bună în întreaga artilerie română. Lucrul împreună şi legătura cu infanteria progresaseră mult. Se formase deja un cadru solid de căpitani şi comandanţi de grupă, capabil să se perfecţioneze prin forţe proprii şi să-si dezvolte cunoştinţele obţinute. Către sfârşitul perioadei de trageri, tirul a fost combinat cu mici manevre, vizând mai ales

legătura cu infanteria. După metoda franceză, erau folosite avioane cu misiunea specială de a tine artileria la curent cu progresele infanteriei. Acest procedeu era nepreţuit, dat fiind că, în timpul luptei, nu poţi decât cu mari dificultăţi să observi manevrele infanteriei, prin norii de fum şi de praf.

Din nefericire, artileria nu primise încă din Franţa întregul material comandat. Lipseau câteva zeci de tunuri de 75 si obuzierele grele, ceea ce nu ne-a permis să organizăm decât artileria a 12 divizii, în loc de 15. în plus, cele trei divizii ale Corpului 1, foarte greu încercate de tifosul exantematic, încă nu puteau fi aliniate pe front, ceea ce a redus la 12 numărul diviziilor; toate au fost dotate cu artilerie într-o cantitate suficientă.

Toate aceste unităti erau în

perfectă stare: bine instruite, cu efectivele complete, îşi aveau depozitele în proximitate, moralul era excelent; reprezentau o forţă serioasă. Trebuie să apreciem munca înaltului comandament român si a Misiunii Franceze, care
au făcut tot posibilul pentru a reorganiza armata în termenul dorit. Majestatea Sa şi prinţul moştenitor făceau inspecţii frecvente si asistau la manevre, astfel că soldaţii îsi vedeau adesea
comandantul suprem şi ardeau de nerăbdare să alunge inamicul din tara lor.

în timpul inspecţiilor mele, am fost întotdeauna primit la modul cel mai cordial de toti comandanţii
români si de subordonaţii lor, ceea
ce a uşurat lucrul în comun. Nu îi

voi uita niciodată pe eminenţii comandanţi de corp de armată, generalii Văitoianu, Grigorescu, Istrati, Iancovescu şi Petala, alături de care am petrecut clipe atât de plăcute. Atunci când diviziile Armatei I române au început să îşi ocupe din timp sectoarele, la 15/28 iunie, 10 divizii aveau artileria completă, luată de la unităţile care rămăseseră încă în zona de reorganizare. Câteva brigăzi aveau tunuri de 75 franceze, altele erau înarmate cu piese uşoare româneşti, cu tir rapid. Fiecare divizie a primit 36 de piese de câmp, 8 obuziere de 105 şi aproximativ 8 tunuri de tranşee de 53. în plus, erau şi 4 baterii de munte, neîncadrate în brigăzile de artilerie. Totalul era, pentru cele 10 divizii care luau parte la ofensivă şi pentru cavalerie: 360 de piese uşoare, 24 de piese de artilerie călare, 16 de munte, 96 de piese de tranşee, 56 de

obuziere uşoare de 105, 24 si 120. Se mai adăugau 16 obuziere englezeşti de 5 inci (127), sosite recent şi cedate de către Rusia, un model mai vechi, cu bătaie scurtă, dar cu proiectile puternice, capabile să distrugă tranşee, apărătoarele aferente si nodurile de transmisiuni. Excelentele Schneider de 150 cu tir rapid, acelaşi model ca obuzierele, nu au fost gata pentru începutul operaţiilor, căci uzinele franceze, supraîncărcate, s-au văzut obligate să trimită acea comandă în Anglia. Mai târziu, în octombrie, Franţa a trimis piese de 150, model nou (Saint-Chamond), care reuneau puterea şi simplitatea ca mod de construcţie si de manevrare.

în schimb, România a primit în primăvară piese franţuzeşti de

120, multe şi bune, modele din anul 1890, care utilizau proiectile puternice de fabricaţie recentă, cu o bătaie de 10 kilometri, capabile să funcţioneze drept contrabaterie.

Artileria de armată, sau mai degrabă artileria grea, cum era numită, era, în luna iulie, aproape completă. Aflată în toamna lui 1916 în stare de embrion, în februarie 1917 avea deja o baterie de 150 cu tir rapid şi 7 baterii de 105, 120 şi 150-155, în total 32 de piese. în luna mai s-a ajuns la 23 de baterii şi, în fine, în iulie - cu condiţia să aibă şi atelaje - această artilerie putea contribui cu 50 de baterii, bine instruite, însoţite de aviaţie, care formau un organism viu, omogen şi independent.[1]^ Per total, armata română dispunea de o puternică contrabaterie, în schimb piesele de atac erau în număr restrâns, ceea ce a determinat comandamentul

frontului să adauge, pentru ofensiva din iulie, 4 baterii de obuziere ruseşti de 152 cu tir rapid şi 3 baterii analoage de 120.

Misiunea noastră de artilerie era reprezentată la artileria grea de doi ofiţeri superiori:coloneii Lazarkevici şi Iacovlev, care, dincolo de sarcinile obişnuite, ne ţineau la curent si cu nevoile acestei artilerii; noi trebuia să ne ocupăm de ea. Era vorba mai ales de facilitarea transportului de la Arhanghelsk a materialului furnizat de Franţa. Noi transmite am informaţiile comandantului de front, care, la rândul lui, intervenea întotdeauna cu promptitudine pentru a accelera transportul materialelor solicitate. Au fost şi experienţe reuşite de folosire a proiectilelor noastre la piese româneşti de calibrul corespunzător, ceea ce lea facilitat mult aprovizionarea.

Comandamentul a luat decizia definitivă de a participa la operaţiile plănuite cu 10 divizii de infanterie, două şi jumătate de cavalerie şi artileria grea, adică ceva mai mult de două treimi din armată. Corpul 1 (diviziile 2, 4 şi 11), greu încercat de epidemii şi, ca atare, încă nerefăcut, avea să mai rămână multă vreme în zona de reorganizare. între altele, două divizii din Corpul 5 (general Istrati) au fost şi ele păstrate pentru o vreme în spatele frontului, până la încheierea reorganizării lor.—

Problemele de aprovizionare au fost si ele rezolvate într-o manieră

/

satisfăcătoare, iar la 1/14 iulie, artileria română avea asigurată muniţia pentru cel puţin o lună de lupte intense. Aceste stocuri trebuiau mereu completate, graţie transportului de muniţie din

Franţa şi din Anglia. Cele două puteri transportau regulat mari cantităti de material la Arhanghelsk, astfel încât nu mai trebuia decât ca stocurile să traverseze Rusia fără întârzieri. în fine, încă mai exista în Moldova o cantitate de proiectile, evacuate în toamna precedentă din Bucureşti, actualmente clasate, puse în ordine şi trimise, spre încărcare, în arsenalul de la Iaşi. Acesta din urmă, instalat recent, lucra foarte bine şi îşi mărea zilnic producţia, în pofida condiţiilor dificile în care se găsea, din cauza lipsei materiilor prime, pe care nici România, nici Rusia nu le puteau furniza.

Micul meu expozeu arată că, în iulie, artileria română era numeroasă şi gata de luptă; mai rămânea să fie folosită cum trebuie. Infanteria, asa cum am spus, îşi terminase reorganizarea,

era instruită şi refăcută psihic şi moral. în general, armata ardea de nerăbdare să se arunce asupra inamicului si să cureţe teritoriul naţional, ceea ce promitea un succes sigur dacă trupele erau comandate cu înţelepciune.

139. Familia Massalski era una dintre cele mai vechi familii nobiliare ale Rusiei. Probabil autorul se referă aici la Vladimir Nikolaevici Massalski (1860, Isboişe-Novgorod - 1940, Paris).

140. în original: „tovaritchi“.

141. Orăşel la 4 verste de Iaşi (n . a.).

142. Situaţie superioară chiar celei a lui Troţki (n. a.).

143. Rakovski a fost apoi trimis de bolşevici să reprezinte „Rusia Mare“ la Conferinţa de pace de la Kiev între Ucraina si Rusia bolşevică si a devenit, în 1919, preşedintele Ucrainei bolşevice (n. ed. fr.).

144. Soldaţii vindeau mai ales cizmele din rezerva statului (n. a.).

145. Partidul Constitutional Democratic (KD), zis şi Partidul Cadeţilor, fondat de Pavel Nikolaievici Miliukov. Adepţi ai reformelor realizate pe cale parlamentară, Cadeţii au făcut parte din Guvernul Provizoriu condus de Kerenski. Reforma cerută de ei cerea exproprierea funciară cu plata de despăgubiri. După revoluţia bolşevică din octombrie, Cadeţii s-au opus bolşevicilor, iar partidul a fost interzis în 1918. Unii dintre membrii săi s-au alăturat Ruşilor Albi.

146. în realitate, în timpul operaţiei de la Nămoloasa şi Mărăşeşti (iulie 1917), artileria grea a furnizat 38 de baterii: 20 de obuziere şi piese scurte pentru tirul de distrugere şi [calibrul] 130 pentru contrabaterie. Această primă categorie era compusă din: a) 12 tunuri vechi, scurte, de 210, care făcuseră parte din sistemul de apărare al Bucureştiului, dotate cu proiectile explozibile moderne; b) 8 obuziere Schneider de 150.

Contrabateria era formată în majoritate din piese de 120, lungi. în plus mai erau: a) 36 de piese vechi româneşti de 150, model fortăreaţă, cu o bătaie de 8 sau 9 kilometri; b) 27 de Krupp-uri bune, de 105, care trăgeau până la 9 kilometri; c) 8 Armstrong vechi de 152,4; d) 3 de Bange de 150, cu bătaie lungă (n. a.).

147. în total, la artilerie, excluzând piesele de tranşee, am ajuns la frumoasa cifră de 400 de tunuri uşoare de munte si trase de cai, 96 de

obuziere cu putere medie, 20 mari şi 130 de tunuri pentru contrabaterie (calibru de 105, 120 şi 150-155), ceea ce dădea un total mediu, pentru fiecare divizie (a câte 12 batalioane fiecare), de aproximativ 40 de piese uşoare, 12 obuze şi 13 tunuri grele. Adăugând şi obuzierele ruseşti împrumutate românilor pentru această operaţie, media artileriei ofensive pe fiecare divizie trebuie estimată la 15 piese, dintre care 5 de putere mare, un total net superior mijloacelor corespondente ale

armatei ruse. Dar Marele Cartier General român a decis să le asigure trupelor vecine din Armata a Vl-a a noastră, care nu avea multe piese de contrabaterie, sprijinul artileriei sale (n. a.).

Capitolul XV
Pregătirea ofensivei din iulie 1917 - Situaţia generală: repartizarea forţelor; obiective - Planul de acţiune al artileriei

La începutul lunii mai, cu câteva zile înainte de a prelua comanda, pentru a rezolva câteva chestiuni de primă importanţă, generalul Scerbacev s-a dus la STAVKA, unde a sosit şi generalul Prezan[r][s], care îl însoţea pe primul ministru, domnul Brătianu, la Petrograd. Aşa se face că la Moghilev s-au

stabilit liniile generale ale planului de acţiune pentru viitoarea ofensivă de pe frontul românesc, conform intenţiilor Aliaţilor.

Anglo-francezii se pregăteau de un nou atac şi nu mai aşteptau decât intrarea noastră în acţiune.

Trebuia să ne grăbim ca să profităm de perioada verii. Se părea că prima lovitură în teatrul de operaţii rus trebuia dată pe frontul de sud-vest, în jur de 1 iulie (stil nou), urmată de acţiuni pe frontul românesc şi pe cel de Vest. Aliaţii intenţionau să îşi înceapă propria ofensivă la câteva zile mai
târziu, rezultând o acţiune
generală, unificată, pe toate teatrele principale de operaţii ale războiului mondial, prima de acest fel de la începutul ostilităţilor. Superioritatea numerică a Antantei, în oameni şi mijloace, iar fi asigurat în mod

cert o victorie strălucită în toamnă, dacă armata rusă ar fi fost aceeaşi de dinainte de revoluţie.

Se părea că STAVKA îi cerea mai întâi frontului românesc să străpungă în direcţia inamicului în vecinătatea Dunării, pentru a elibera Dobrogea şi a înainta apoi către sud, având aripa stângă protejată de Marea Neagră. Era o misiune dificil de executat, date fiind condiţiile de teren din regiunea limitrofă, la cotul estic al Dunării de Jos, care împiedicau desfăşurarea de mari forte. Se putea totuşi, fără a ne îndepărta prea mult de planul iniţial al STAVKA, să se dea o lovitură serioasă inamicului în zona Nămoloasa, unde eram solid instalaţi pe malul drept al Şiretului, a cărui configuraţie, în acel loc, era în avantajul nostru. în caz de succes în acel sector, ameninţam Focsaniul, care era

destul de important ca nod de comunicaţii şi de joncţiune între regiunea muntoasă a teatrului de operaţii şi regiunea de câmpie. Dacă aceste manevre erau legate de avansarea Armatei a IV-a si a Armatei a Il-a române, care trebuiau să înconjoare Focsaniul pe la vest, se putea obţine o victorie decisivă asupra unei importante părţi a forţelor inamice din această regiune. Am fi beneficiat astfel nu doar de un câştig de teren, ci, ceea ce era şi mai important, de distrugerea forţei vii—, punctul slab al germanilor. Luarea Focşanilor ar fi fost primul pas către eliberarea Valahiei şi ar fi devenit pivotul viitoarei anihilări a trupelor mareşalului Mackensen. Fără îndoială că acest obiectiv era mai puţin important decât cel ce ar fi putut fi atins dacă se ataca în sud, în regiunea Dunării de Jos; era, în schimb, mai abordabil si

cu un succes sigur, ceea ce a determinat alegerea înaltului comandament.

Planul de operaţii a fost făcut în această logică de generalul Golovin. După ce a fost supus, de către generalul Şcerbacev, aprobării Majestăţii Sale regelui, le-a fost comunicat comandanţilor de armate în 17/31 mai. Aceştia aveau deci o marjă destul de largă pentru a-şi termina pregătirile la timp. Şase divizii româneşti au fost chemate să întărească o parte a trupelor ruse în regiunea Nămoloasa, între armatele a IV-a si a Vl-a, ceea ce creştea sensibil numărul forţelor ruso-române în sectorul de atac.—

După modificările prevăzute şi instalarea pe poziţii, operaţie care s-a încheiat în jur de 20 iunie/3 iulie, grupul activ al armatelor de pe frontul românesc

era repartizat în felul următor:

a) Armata a Il-a română (56 de batalioane—, 16 escadroane si 259 de piese de artilerie, 50.000 de oameni) ocupa sectorul dintre Valea Caşinului (inclusiv) şi Răcoasa.

b) Armata a IV-a rusă (99 de batalioane, 25 de escadroane si 396 de tunuri, în total 68.000 de oameni), de la Răcoasa până la Movilenii de Jos.

c) Armata I română (100 de batalioane, 53 de escadroane si 527 de tunuri, adică 95.000 de oameni), de la Movileni până la Cota 20, aproape de Crângeni[m].

d)în sfârşit, Armata a Vl-a (172 de batalioane, 127 de escadroane şi 649 de piese de artilerie, adică 110.0 de oameni), după ce fusese întărită parţial de trupe române, de la Cota 20 până aproape de Marea Neagră.

Conform ordinului de operaţii

al generalului Şcerbacev, armatele aveau următoarele misiuni:

a) Armata a IX-a, care avea 127.0 de oameni şi 649 de piese de artilerie, trebuia să întreprindă ofensive locale, păstrând două divizii în rezerva STAVKA.

b)Armata a Il-a română trebuia să atace pe flancul stâng şi să asigure flancul drept al Armatei a IV-a. Ca prim obiectiv, i se indicase să cucerească Cota 625 la sud de Răcoasa şi să înainteze apoi până în Valea Putnei.

c) Armata a IV-a primise ordinul să-l reţină pe inamic în faţa ei şi să rupă frontul atacând pe flancul drept, inclusiv sectorul Răcoasa-Burca. Odată atins acest obiectiv, armata trebuia să înainteze până în valea Milcovului, pentru a-1 învinge decisiv pe inamic în regiunea Focşani.

d) Armata I română trebuia să rupă frontul inamic între Podul

Guroi— şi Olăneasca, apoi să întreprindă o ofensivă energică în direcţia Râmnicu-Sărat pentru a obţine un succes decisiv în regiunea Focşani.

e) Armata a Vl-a trebuia să acţioneze în legătură cu Armata I română, să străpungă flancul drept în direcţia Olăneasca-Măxineni-Latinu, apoi să lărgească breşa în direcţia Racovita-Traian, pentru a acoperi manevra Armatei I din flancul stâng şi a încercui inamicul în regiunea Brăila, pe Dunăre. Aceeaşi armată trebuia să păstreze un corp în rezervă, în zona Oancea-Cahul-Foltesti.

Corpul de armată luat de la Armata a IX-a trebuia să constituie rezerva STAVKA, iar cel venit de la Armata a Vl-a, cu trei divizii de cavalerie (Corpul 3 cavalerie şi divizia cazacilor de Terek) rămâneau în rezervă

pentru comandamentul frontului.

Ordinul de operaţii le dădea armatelor sarcini clare, cu obiective precise, lăsându-le totodată celor ce executau libertatea de acţiune necesară.

Obiectivul general era de o mare importanţă: învingerea forţelor inamice. Comandamentul le cerea trupelor să rupă frontul inamic acolo unde acest lucru era realmente posibil.

Sub acest raport, ordinul generalului Şcerbacev e foarte instructiv, căci el se despărţea de metoda absolută de a ataca în direcţia cea mai importantă din punct de vedere strategic, fără a se tine seama de realităţile tactice si urmărea, în primul rând, posibilităţile de a atinge un obiectiv sau altul. Le dădea trupelor misiuni realizabile, după care acţiunea urma să fie extinsă, coordona succesele tactice

obţinute si le transforma într-o victorie strategică.

Sectorul principal de atac a fost ales aproape de Năмoloasa, între Fundeni si Corbul, unde un succes al nostru ar fi fost foarte important în raport cu Focşaniul şi cu Valahia, ceea ce ne obliga să angajăm aici, pe un front foarte întins, forte numeroase.

La prima vedere, poate părea ciudat că locul loviturii decisive a fost ales la punctul de joncţiune al celor două armate aliate. Dar, de această dată, un asemenea dispozitiv avea logica sa. Un succes în acest punct ar fi dus la eliberarea unei părţi din teritoriul valah, rezultat care îi interesa în mod deosebit pe români. Era deci perfect acceptabil să încredinţezi armatei lor, bine pregătită în acel moment, misiunea de onoare de a recuceri o parte din patria invadată. Dar, pentru a le

încredinţa întregul sector de atac, adică bucla de la Nămoloasa, erau consideraţi prea slabi numeric. în rest, fuseseră concentrate forte net superioare celor ale inamicului, astfel încât nu erau de aşteptat surprize neplăcute cauzate de vreo neînţelegere între trupele aliate. Vecinătatea cu românii în atacul întreprins de Armata a Vl-a mai avea şi avantajul că le dădea vecinilor lor exemplul antrenant al unui atac energic. Dorinţa de a spune adevărul mă face să constat că, în acea vară a lui 1917, infanteria română era superioară infanteriei noastre. Nimeni n-ar fi putut afirma cu siguranţă, înaintea unui atac, dacă ruşii se vor pune în mişcare sau nu. Se părea că armata cel mai bine conservată la mijlocul lui iulie era Armata a IV-a, a generalului Ragoza, de la care puteam fi siguri că majoritatea

unităţilor vor ataca la primirea ordinului, desigur, nu cu aceeaşi vigoare ca armata veche, cea de la începutul războiului şi din ofensiva Brusilov, dar oricum, cu oarecare energie.

La 18 iunie/1 iulie, l-am însoţit pe prinţul Massalski într-o călătorie la Galaţi, unde voia să controleze starea pregătirii planurilor de acţiune şi să discute cu comandantul Armatei a Vl-a. Galaţiul e un oraş drăguţ, care mia plăcut mult, cu străzi mărginite de copaci şi magazine frumoase. Priveliştea către Dunăre, cu Munţii Dobrogei de o parte şi marea câmpie valahă de cealaltă parte, cu fumul de la coşurile Brăilei care punctează orizonul, are un farmec deosebit.

După ce am luat la cunoştinţă planurile de acţiune, ne-am dus cu automobilul la Tudor

Vladimirescu pentru a inspecta pe teren organizarea legăturilor de artilerie între Armata a Vl-a si Armata I română. Impresia generală a fost favorabilă: artileria îşi făcea datoria cu pasiune, iar lucrările pregătitoare avansau peste tot în mod egal şi precis. Din nefericire, nu la fel stăteau lucrurile la infanteria noastră, care era în întârziere.

Am fost de câteva ori si la Armata a Il-a română, unde pregătirile se făceau cu energie. în iarnă se planificase o ofensivă prin dreapta, către Câmpurile de Sus, ceea ce era foarte dificil, din cauza terenului foarte împădurit care îngreuna pregătirile artileriei. Misiunea actuală a acestei armate era să aleagă un sector de atac prin stânga sa, unde, în realitate, direcţia Mărăsti oferea mai multe avantaje. Lucrările inamicului, instalate pe o creastă mai joasă

decât poziţiile noastre, se vedeau foarte bine, ceea ce promitea o pregătire de artilerie eficientă, cu condiţia de a avea materialul si proiectilele necesare.

Tot acest timp a trecut, pentru misiunea noastră, muncind intens. La Armata a Il-a, unde se afla cea mai mare parte a personalului meu, luam parte la stabilirea planurilor de acţiune împreună cu camarazii români si chiar si la lucrările pregătitoare. în plus, ne revenea să ne ocupăm de legătura, în cel mai larg sens al cuvântului, cu artileria şi trupele ruse vecine, mai ales cu Corpul 8, care trebuia să atace în legătură strânsă cu flancul stâng al Armatei a Il-a.

La Armata I, căreia i se atasase mai multă artilerie rusească decât celei de-a Il-a, munca misiunii a fost încă si mai vastă. Aveam aici

mai puţini ofiţeri superiori decât la a Il-a şi, ca un făcut, generalul Krutikov a fost victima unui accident de automobil. în aceste condiţii, ofiţerii noştri nu îsi puteau îndeplini funcţiile de executanţi la fel ca în Armata a II-a, munca lor limitându-se la control şi la o colaborare generală.

în schimb, ei organizau legătura între cele două artilerii aliate si lucrau în comun la legarea Armatei I de a Vl-a, acolo unde grupurile celor două naţiuni se amestecau. Ofiţerii noştri mai aveau ca sarcină să „se ocupe, în general, de unităţile ruseşti ataşate trupelor române, de aprovizionarea lor“ etc.—

Toate aceste preparative au fost gata la 8/21 iulie, ziua stabilită pentru începerea pregătirii de artilerie, care trebuia să fie urmată, la 11/24 iulie, de ofensiva

Armatei a IV-a si a Armatei a Il-a române şi de atacul principal, la 12/25 iulie.

Să aruncăm acum o privire către măsurile pregătitoare luate la fiecare armată conform ordinului de luptă al generalului Şcerbacev.

Armata a Il-a română pregătea atacul între Răcoasa si Nicora[154], având ca obiectiv principal sectorul de la Mărăsti.[1]^

Trupele de atac, aflate sub ordinele generalului Văitoianu, cuprindeau diviziile 1, 3 şi 6, vânătorii şi cea mai mare parte a artileriei. Cât despre Divizia a 8-a, aceasta trebuia să facă o demonstraţie în Valea Casinului, cu scopul de a-1 reţine pe inamic în
fata ei.

în grupul Văitoianu, atacul principal le-a fost încredinţat Vânătorilor, Diviziei a 3-a si unei părţi din Divizia a 6-a. Divizia 1,

care era de rezervă, avea artileria aliniată şi participa la focul pregătitor. Divizia a 3-a a primit ca obiectiv principal satul Mărăşti, urmată de luarea Dealului Teiusului. Divizia a 6-a trebuia să
înainteze în legătură strânsă cu a 3-a si să avanseze în consecinţă cu
flancul său drept pentru a ocupa înălţimea
Puturoasa-încărcătoarea, facilitând astfel Diviziei a 3-a executarea misiunii sale.

Astfel, un sector de aproape 4 kilometri urma să fie atacat cu mai mult de 30 de batalioane, ceea ce era suficient pentru a sparge rezistenţa unor trupe inferioare numeric, care nu dispuneau de rezerve importante: austro-germanii aveau cu totul, în faţa Armatei a Il-a, cam douăzeci de mii de oameni, dintre care zece

mii ocupau regiunea Mărăşti. Artileria inamică ne era inferioară şi, în orice caz, nu avea aici calibre mari.

La Armata a Il-a, repartiţia artileriei— era perfect conformă cu misiunea primită: cea mai mare parte a ei fusese concentrată în sectorul de atac, unde se găseau 128 de piese uşoare, 20 de piese de tranşee, 30 de obuziere de 105 si 120, 12 obuziere grele, 24 de tunuri de 105 si 120 si 35 de lansatoare de mine. Amplasamentele erau bine alese şi favorizau concentrarea focului în mai multe direcţii, flancarea fortificaţiilor celor mai importante şi sprijinirea vecinilor, mai ales la punctele de întâlnire între corpurile de armată. Masa artileriei era împărţită în patru grupe, divizate la rândul lor în sub-grupe. Fiecare sub-grupă a primit planul propriu de acţiune,

detaliat, cu fazele succesive ale bătăliei.

Pregătirea zonei de pornire, dotată cu o cantitate suficientă de adăposturi, fusese bine executată. La prima vedere, putea părea că tranşeele de pornire nu erau suficient de înaintate, dar, în realitate, erau destul de apropiate de liniile inamice. După ce ieşeau din tranşee, trupele de atac trebuiau să escaladeze o pantă lungă şi foarte abruptă, care nu le permitea să rămână în formaţie compactă. în aceste condiţii, cu atât mai mult cu cât se dorea să se atace la răsăritul soarelui, nu era necesar să împingi tranşeele la 100 de metri distantă de inamic, ceea

ce ar fi obosit trupele şi ar fi dezvăluit sectorul ales pentru atac.

în general, Armata a Il-a făcuse o muncă uriaşă de pregătire: toate detaliile ofensivei fuseseră

minuţios reglate, ceea ce, adăugat la moralul bun al trupelor, promitea succesul.

Mai la stânga, începând de la Răcoasa, se găsea Armata a IV-a, care trebuia să îşi înceapă ofensiva la 11/24 iulie, pe partea dreaptă. Trupele de atac erau compuse din Corpul 8 (36 de batalioane, 3 divizii), cu 6 batalioane de la Divizia a 3-a si puşcaşii din Turkestan în rezervă. Corpul 30 (28 de batalioane) forma rezerva armatei, în vreme ce Corpul 7 şi divizia de cazaci de Amur ocupau sectorul pasiv. Pregătirea îi revenea unei artilerii formate din 221 de piese.[1]^

Mai la vest, de la Movilenii de Sus până la Cota 20, la 1 kilometru de Crângeni, era instalată Armata I română, al cărei front era împărţit în două sectoare: cel din dreapta, pasiv, întins pe 26 de kilometri până la Fundeni şi cel din stânga, larg de 4 kilometri—,

în care atacul trebuia să rupă frontul inamic.

Armata era compusă din: a) Corpul 6 mixt (Divizia 80 rusă şi Divizia 9 română, 30 de batalioane şi 71 de tunuri); b) Corpul 3 român (diviziile 5, 13, 14), 38 de batalioane, 188 de piese de artilerie de campanie, de tranşee şi obuziere de 105, cu un total de 38.000 de oameni; c) diviziile 7 şi 12, 24 de batalioane, 94 de piese de artilerie; d) diviziile 1 şi 2 de cavalerie, 40 de escadroane si 24 de piese de artilerie călare; e) artileria grea, zisă de armată: 40 de obuziere si tunuri scurte de categorie grea, 16 obuziere englezeşti de 127 pentru distrugere şi 114 tunuri lungi pentru contrabaterie.[1]^

Armata avea o artilerie puternică, mult superioară celei a inamicului şi dispunea de mijloace suficiente pentru

observaţia aeriană. Aveam patru baloane captive—, dintre care unul se afla la Corpul 3 şi trei la artileria grea, precum şi o întreagă escadrilă (F.9) de şapte avioane Farman.— Repartizarea forţelor se conforma întocmai misiunii primite. Apărarea pe cei 26 de kilometri din sectorul pasiv era încredinţată unui număr de 30 de batalioane din Corpul 6. Era suficient pentru a ţine în şah, pe malul opus, slabele elemente inamice, în vreme ce, în sectorul de atac, 38 de batalioane ale Corpului 3, împreună cu puternica lor artilerie, erau concentrate pe doar 4 kilometri. Dintre aceste 38 de batalioane, 26 (diviziile 13 şi 14) formau trupele de atac, iar o divizie rămânea în rezervă. Divizia a 12-a era rezerva armatei, desemnată pentru a desăvârşi succesul.

Divizia a 7-a rămânea la dispoziţia Marelui Cartier General, ceea ce dădea un frumos total de 60 de batalioane si 527 de tunuri,

destinate să dea lovitura decisivă.

Artileria Diviziei a 5-a, aflată în rezervă, a fost plasată în sectorul de atac şi a participat la focul de pregătire. Diviziile 7 şi 12 şi-au păstrat artileria pentru ca, la momentul potrivit, să fie apte de a consolida succesul. în acelaşi scop, toată cavaleria română şi Corpul 3 de cavalerie rus - în total, o sută de escadroane - au fost concentrate în regiunea Barcea Nouă—, pentru a intra în urmărirea inamicului.

Misiunea parţială a Corpului 3 consta în ruperea frontului inamic în regiunea Măicăneşti şi ocuparea liniei Măicănesti-Olăneasca.

Generalul Iancovescu avea la dreapta sa Divizia a 13-a, iar la

stânga, pe cea de-a 14-a, a căror înaintare trebuia să creeze o mişcare turnantă către satul Gârleşti. Acesta, puternic fortificat, prezenta o mare importanţă.

Terenul din zona de operaţii a Armatei I diferea complet de cel din zona Armatei a Il-a. Această parte a Moldovei, limitrofă cu Valahia, era întru totul plată. Doar la nordul Şiretului se vedeau uşoare ridicături de teren, în
f
vreme ce spre sud se întindea, cât s
vedeai cu ochii, câmpia valahă. Satele, rare şi izolate, cu grădinile lor, erau de o mare importanţă împotriva rezistenţelor şi singurele adăposturi împotriva artileriei. Observatoarele terestre erau foarte rare şi puteau fi instalate doar în clopotniţe şi copaci, ceea ce te obliga să construieşti adăposturi înalte. în bucla de la

Nămoloasa, condiţiile erau mai bune, căci satele erau mai numeroase, existau ceva vegetaţie şi ridicături de teren, ceea ce permitea avansarea bateriilor noastre si crea posibilitatea de a da profunzime tirului. Totuşi, serviciul de observaţie terestră se făcea cu dificultate, ceea ce lăsa, contrar situaţiei de la Armata a Il-a, întreaga muncă de observaţie pe seama avioanelor si a baloanelor.

Aprovizionarea era bine organizată şi favorizată de numărul mare de drumuri care, în acest sezon, erau dure si carosabile, chiar şi pentru camioanele cele mai grele.

Mai existau o sosea bună si calea ferată Tecuci-Galaţi, paralelă cu frontul şi mutată puţin mai în spate. Chiar dacă aceste două căi se găseau în bătaia focului, au

adus mari servicii si au facilitat instalarea de depozite în proximitatea poziţiilor noastre. Coloanele cu muniţie au fost concentrate la Liesti si Vamesu, unde, pentru a accelera descărcarea şi aprovizionarea, s-a adus mult material si s-a construit, cu mari eforturi, un peron nou.

Zona de plecare a Armatei I române a fost bine amenajată pentru concentrarea trupelor de atac. Corpul 3 şi-a încheiat aşezarea pe poziţii către 20 iunie/2 iulie si a folosit bine cele două săptămâni care îi rămăseseră până la atac pentru a-şi perfecţiona poziţiile, mărind numărul de adăposturi şi săpând tranşee de pornire. S-au construit noi poduri peste Şiret, ceea ce, alături de cele vechi, construite deja de ruşi, a ridicat numărul

podurilor la paisprezece.

Lucrările defensive ale inamicului, betonate în anumite locuri, erau repartizate pe trei linii şi construite cu grijă. Ele erau întărite de numeroase apărători secundare, în vreme ce satele reprezentau centre de rezistenţă organizată. Prima linie inamică, pe frontul Armatei I, începea de la Râmnic şi se îndrepta spre Kinovenul[1]^, înglobând Gârleşti, pentru a se prelungi apoi mai departe, paralel cu Şiretul, apropiindu-se sensibil de tranşeele noastre. Cea de-a doua linie urma un traseu de la Râmnic, aproximativ către Satarul— Olăneasca-Gulianca-Măxineni. Germanii aveau avantajul că sârma lor ghimpată era bine mascată de vegetaţia ce avusese timp să crească din iarnă, atunci când instalaseră pichetele.

Artileria inamică era inferioară artileriei noastre si îsi alesese

amplasamentul mai departe de infanterie decât în mod obişnuit.

Lipsa de adăposturi în această regiune forţase bateriile să îşi caută puncte de aliniere în spatele grădinilor şi caselor din sate. Bateriile cu bătaie lungă se grupau, în majoritate, în regiunea Vulturul, unde descoperiserăm vreo cincisprezece, şi Gulianca-Olăneasca, de unde îsi încrucişau focul asupra întregului sector de atac.

Inamicul ne era inferior ca număr pe întreg frontul românesc. Nu dispunea decât de aproximativ
30 de divizii de infanterie si 10 de cavalerie, adică în jur de 378 de batalioane si 211 escadroane reprezentând un total de 270.000 de baionete sau săbii; 141 de batalioane si 68 de escadroane de germani, austrieci, turci şi bulgari

formau frontul mareşalului Mackensen, de la Ireşti până la Marea Neagră, în vreme ce restul făceau parte din grupul de armate al arhiducelui Josef. Inamicul ocupa poziţii slabe şi greu practicabile în zona muntoasă, în fata Armatei noastre a IX-a si, comparativ, era le fel de puternic pe Şiret.

Mareşalul Mackensen avea în fata sa Armata I română, de la gurile Râmnicului până la Corbul, aproximativ 30-35 de batalioane, dintre care cincisprezece se găseau în faţa Corpului 3 român. Ducea lipsă de rezerve în proximitatea frontului: puteam presupune că nu avea decât o divizie la Bucureşti si o alta la Brasov.

Liniile germane fuseseră recunoscute de aviatorii noştri, fotografiate şi trecute pe hărţi la

scara 1/20.000. Serviciul român de cartografie lucra foarte bine şi publicase toate aceste planuri detaliate după metoda franceză, numerotate pentru toată lungimea frontului, ceea ce uşura mult folosirea lor. Acestea au fost răspândite peste tot pe frontul nostru şi ne-au permis să executăm un tir reuşit, bazându-ne exclusiv pe coordonatele lor.

Sectorul românesc avea suficiente avioane: pe lângă cele 7 avioane ataşate special la serviciul de artilerie si menţionate mai sus, mai dispunea de 21 de aparate pentru diferite misiuni, importate din Franţa, pe care zburau aviatori francezi si români. E de datoria mea să adaug că aceşti aviatori aliaţi au făcut, în general, o treabă foarte bună şi, până la sosirea trupelor române, le-au

făcut mari servicii trupelor noastre, mai ales artileriei. Pentru proiectata ofensivă, 7 Farman au fost ataşate diviziilor de atac, în vreme ce 4 Codron au fost folosite pentru raiduri la mare distantă, iar douăsprezece dintre ele au făcut servicii de distrugătoare şi de gardă.

Artileria, repartizată conform exigenţelor situaţiei, putea concentra maximum de foc pe sectorul de atac. Aproape jumătate din artileria uşoară trebuia să participe, împreună cu obuzierele uşoare de la Corpul 3, la focul pregătitor pe sectorul de atac (4 kilometri). La fel, întreaga artilerie grea de distrugere, secondată de obuzierele englezeşti de 127, în total 52 de piese, a fost desemnată să demoleze acel sector. Această

artilerie era întărită de două treimi din contrabaterie, dintre care 61 de tunuri puteau trage la mare profunzime în sectorul de atac şi puteau lovi din lateral artileria inamică ce îl flanca. în sfârşit, 43 de piese aveau misiunea specială de a lupta cu grupurile de
baterie inamice la Vulturul si
Gulianca-Olăneasca, care erau cele mai periculoase pentru infanteria de atac.

Pentru a uşura direcţionarea focului, toate obuzierele grele rusesti si româneşti au format, împreună cu contrabateria - în total 140 de piese - artileria armatei,înzestrată cu propriile mijloace aeronautice şi de aviaţie.[1]^

Lipsa amplasamentelor în zona atribuită Armatei I a făcut necesară plasarea de baterii românesti în sectorul rusesc

vecin,
pe care trebuiau să îl şi susţină cu focul lor.

Cui trebuia să îi fie subordonat acest grup românesc? O problemă de importanţă generală. înaltul comandament rus s-a pronunţat cât se poate de logic, lăsându-1 sub ordinele colonelului St..., pentru a nu dezmembra artileria grea românească: acest grup ar fi fost lipsit de sprijinul constant al observatorilor săi aerieni si ar fi fost dificil să fie dotat cu avioane si
baloane, fără a dăuna ritmicităţii reglajului tirului şi acţiunii întregii artilerii grele româneşti. Subliniez acest fapt mărunt, căci el este foarte caracteristic, şi mă grăbesc să adaug că, graţie bunei legături, toate cerinţele comandanţilor ruşi
vecini puteau fi executate la timp de artileria grea românească,

care lucra pe un sector foarte vast şi urmărea largi obiective interaliate.

Misiunile au fost repartizate conform proprietăţilor pieselor din care era compus fiecare grup:

1. Artileria uşoară a primit ordinul de a face breşe în sârma ghimpată de pe întreg frontul - în scopul de a ne masca intenţiile -, de a declanşa barajele pentru acoperirea frontului şi a flancurilor de infanterie în timpul înaintării ei, de a distruge cuiburile de mitralieră, de a trage tir lateral şi în anfiladă asupra tranşeelor şi adăposturilor, de blocaj pentru a îngreuna mişcarea rezervelor inamice şi, în fine, de demolare asupra apărătorilor tranşeelor, în momentul atacului.

Obuzierele uşoare trebuiau să dea concursul lor celor de 75 pentru distrugerea mitralierelor şi a

nodurilor de comunicare a tranşeelor.

2. întreaga artilerie de distrugere - inclusiv obuzierele noastre de 120 - avea ca misiune distrugerea tranşeelor, a adăposturilor, a lucrărilor solide şi, în general, a tuturor centrelor de rezistentă.[1]^

3. Contrabateria trebuia, pe lângă obiectivele sale directe, să execute tiruri metodice asupra comandamentelor, depozitelor şi altor stabilimente din spatele frontului, precum şi tiruri de blocaj la distanţă.[152]

Controlam personal, la cele două armate româneşti, planurile de acţiune, şi am văzut cu plăcere că fuseseră bine înţelese de către comandanţii de artilerie, fuseseră prevăzute toate detaliile şi rezolvate toate problemele metodice. Serviciul de legătură, mai ales la punctele de joncţiune a unităţilor, era solid asigurat.

Armata I avea, în persoana inspectorului ei de artilerie, generalul Referendaru, un om harnic si un artilerist distins, care a ştiut să îşi pregătească unităţile. El, colonelul Lafont si ofiţerii celor

două misiuni au făcut multe eforturi în vederea acestei organizări. în pofida lipsei de lemn din acea regiune, de unde necesitatea de a-1 transporta, au fost construite adăposturi solide pentru personal şi pentru proiectile. Observatoarele erau solide şi camuflate: spre exemplu, se instalase, în apropiere de Balta La Ionescu, un gard viu artificial de aproximativ 2 kilometri.

Să trecem la armata din stânga, a Vl-a, care avea misiunea de a rupe frontul inamic pe un sector de 8 kilometri între Cota 20, la sud- est de Crângeni, şi Măxineni-Latinu. îşi propuseseră să atace cu 55.000 de oameni - 88 de

batalioane -, dintre care două corpuri de armată, 4 şi 47, formau nucleul, iar pregătirea era făcută de 198 de piese de artilerie uşoare si de 148 de obuziere si tunuri grele. Surplusul de trupe trebuia să rămână în sectoarele pasive, formând o rezervă de 36 de batalioane. O parte a tunurilor mari fusese lăsată la Dunărea de Jos pentru a apăra accesul la flotila fluvială inamică.

Armata a Vl-a avea o superioritate numerică netă asupra inamicului, care nu îi putea opune în sectorul de atac decât vreo 20.000 de oameni, fără rezerve importante. De la Olăneasca până la Dunăre erau în total 30.000 de oameni, iar în Dobrogea, 23.000.^ în ceea ce priveşte configuraţia terenului si caracteristicile poziţiilor inamice, Armata a Vl-a se găsea în aceleaşi condiţii ca

Armata I română.

Astfel, dintre cele 619 batalioane româneşti, care ocupau o întindere ceva mai mare de 350 de kilometri, în jur de 400 urmau să ia parte la ofensivă. în particular,
130 de batalioane rusesti si
româneşti erau concentrate,
împreună cu puternice mijloace tehnice, pe un front de 12 kilometri, pentru a da lovitura principală în bucla de la Nămoloasa. Nimeni nu s-ar fi îndoit de succes dacă n-ar fi fost repercusiunile neplăcute ale revoluţiei asupra armatei ruse, căci exemplul ofensivei de pe frontul de sud-vest, din luna iunie, era prea puţin favorabil.

Pentru această ofensivă, mobilizând trupele şi instruindu-le în toate chipurile, am reuşit să le facem să lupte. După o strălucită pregătire de artilerie, ele au atacat şi au străpuns liniile

inamice pe un front vast. Au înaintat în mai multe locuri şi au luat aproape treizeci de mii de prizonieri. Totuşi nu au reuşit să păstreze terenul cucerit, căci aceste mase indisciplinate nu rezistau în bătaia focului şi se retrăgeau în dezordine la primele semne de contraatac. Câteva regimente, care se aflau în rezervă, au refuzat să îi susţină pe cei aflaţi în bătaia focului, ordinele nu au fost executate, iar succesul initial a fost repede anulat.

Chiar dacă armata de pe frontul românesc se prezenta mai bine decât aceea de pe frontul de sud-vest, nu puteam să fim cu totul siguri de tenacitatea infanteriei.

148. în original: *„destruction de la force vive“,* în sensul de pierderi în vieţi omeneşti.

149. Ca număr, erau patru divizii

ale Armatei I: Corpul 3 (diviziile 5, 13 şi 14) şi Divizia a 9-a din Corpul 5; în fine, diviziile 7 şi 12, care făceau parte din Armata a Il-a, erau si ele acolo si trebuiau să ajungă ultimele. Divizia a 9-a română si a 80-a rusă au fost constituite în corp de armată, Divizia a 6-a română i-a fost încredinţată generalului Grigorescu, cu totul, 30 de batalioane şi 71 de piese de artilerie, încadrate în Armata I (n. a.).

150. Fără diviziile a 7-a şi a 12-a (n. a.).

151. Satul Crângeni face azi parte din comuna Nămoloasa, judeţul Galaţi.

152. Aşa în original.

153. Unul dintre ei a primit chiar funcţia de şef de stat-major al contrabateriei ruse de la Armata a VIa, unde erau înglobate şi baterii româneşti; altul a comandat o grupă mixtă ruso-română, în apropiere de Fundeni, la Armata I (n .a.).

154. Aşa în original.

155. Dispunea de Corpurile 2 şi 4 (diviziile 1 şi a 3-a), ceea ce, împreună cu Vânătorii, îi ridica efectivele la 56 de batalioane, 234 de piese de artilerie grele şi uşoare, 24 de piese pentru tranşee şi 32 de lansatoare de mine (n. a.).

156. Artileria Armatei a Il-a cuprindea: 1. artileria divizionară, ataşată diviziilor; 144 de piese uşoare, 16 de munte, 54 pentru tranşee, 16 obuziere de 106 şi 16 de 120; 2. Artileria ataşată special grupului de atac: a) 8 obuziere de 152, 4 ruseşti de 27, din grupa celor grele; b) 4 obuziere de 150 Schneider româneşti;

c) întreaga contrabaterie, care forma un grup separat şi era compusă din 8 tunuri de 105 si 16 de 120. în total, dispuneam de: a) 167 de piese de 75 sau aproximativ; b) 44 de piese de distrugere, dintre care 12 grele; c) 24 de tunuri de contrabaterie; d) 24 de piese de tranşee, în total 259 de piese (n. a.).

157. Aceasta cuprindea 58 de obuziere de 114, 120 şi 150, 57 de

piese de munte, 10-105 L şi 96-75 mm (n. a.).

158. între Fundeni şi Cota 20 (n. a.).

159. în total, armata dispunea de: a) 276 de piese uşoare (36 ruseşti); b) 64 de obuziere uşoare de 105, 120 si 16 de 127, în total 80; c) 12 obuziere ruseşti cu tir rapid de 120, 8 obuziere rusesti si 4 obuziere româneşti de 152 şi de 150 cu tir rapid; d) 8 tunuri scurte de 210, excelente pentru tirul de distrugere; e) 114 tunuri lungi de 105, 120, 150 şi 155, pentru contrabaterie; f) 24 de piese de tranşee si 72 de lansatoare de mine (n. a.).

160. Baloane legate cu cabluri de sol, având si cablu telefonic.

161. Farman MF7 - biplan de fabricaţie franceză, folosit în primul război mondial pentru misiunile de recunoaştere.

162. Localitate din judeţul Galaţi.

163. Aşa în original.

164. Aşa în original. Probabil satul Tătarul.

165. Aceste 36 de baterii, comandate de colonelul St..., au fost împărţite în trei grupe: cea din dreapta, 9 baterii; cea din centru, 19 baterii; cea din stânga, 8 baterii, divizate, la rândul lor, în subgrupe: 3 pentru grupul din dreapta, 5 pentru grupul din centru şi 3 pentru cel din stânga. Două dintre aceste subgrupe cuprindeau artileria de distrugere, dintre care una era formată de bateriile ruse şi române de 150, cu tir rapid. Gruparea din stânga era amestecată cu artileria rusă de la Armata a Vl-a (Corpul 4), ceea ce producea un foc eficient din lateral (n. a.).

166. Trebuie să semnalăm aici că cele trei baterii 210 C erau foarte avantajos instalate aproape de Fundeni, de unde trăgeau lateral spre sectoarele învecinate (n. a.).

167. Un tablou detaliat al tuturor acestor obiective ar fi prea complex pentru aceste memorii; de aceea e suficient să constatăm că misiunile

erau clare, iar obiectivele, indicate executanţilor pe teren, ceea ce îi punea la adăpost de orice fricţiune sau neînţelegere (n. a.).

168. Ceea ce făcea un total de 53.000 de oameni (85 de batalioane cu vreo cincizeci de escadroane si 350-

400 de piese de artilerie) (n. a.)

Capitolul XVI Operaţiile Armatei a II-a române si ale Armatei a VI-a ruse - Victoria de la Mărăşti - Oprirea ofensivei la ordinele Petrogradului

Către jumătatea lui iulie (stil nou), frontul românesc era gata. Ultimele baterii sosite stăteau retrase pentru a nu fi descoperite şi a nu divulga creşterea artileriei noastre, şi îşi făceau reglajele cu cea mai mare prudenţă, la intervale rare. Planurile de acţiune, la toate armatele, erau gata până în cele mai mici amănunte şi controlate pe teren de toţi superiorii, mijloacele necesare fuseseră adunate si muniţia eşalonată în detaliu. Focul de

pregătire trebuia să înceapă pe 9/22 iulie şi să dureze, la Armata I română şi la a Vl-a, trei zile, iar la Armata a Il-a şi la a IV-a, patruzeci şi opt de ore. Artileria grea de la Armata I română urma să înceapă reglajul de tir cu câteva zile mai devreme, altfel nu l-ar fi putut termina la timp, din lipsă de observatoare terestre. Atacul era fixat, la Armata a Il-a română şi la a IV-a, în zorii zilei de 11/24 iulie, iar pe 12/25 iulie, pentru Armata I si a Vl-a. Această diferenţă de o zi a fost introdusă pentru a fixa mai bine inamicul pe partea dreaptă, în regiunea muntoasă, şi pentru a-i deturna astfel atentia de la sectorul unde urma să se dea lovitura principală. în realitate, Armata I a început reglajele la numeroasa sa artilerie, care se făceau aproape numai cu ajutorul observatoarelor aeriene, cu trei zile mai devreme, obligată fiind să tragă rar pentru a-i ascunde inamicului numărul bateriilor de

care dispunea.

Pe 5/18 iunie seara, am părăsit Iaşiul împreună cu colonelul Friede de la misiune si cu locotenentul Z...—, îndreptându-mă spre Bârlad, unde se găsea comandamentul Armatei I. Biroul de operaţii era pe picior de plecare către postul de comandament al generalului Christescu - care fusese numit recent comandant de armată - la Călmătuiu. Dar am avut timp să obţin informaţiile necesare si să schiţez bazele coordonării focului de pregătire de pe front între cele două armate, I română şi a Vl-a rusă, ca să îi pot raporta prinţului Massalski. Esenţial era să se regleze simultaneitatea cadenţei de tragere şi distanţa de tragere, pentru a-1 înşela pe inamic. Aplicarea acestui expedient făcea, în general, apărarea să

creadă că urma să se declanşeze atacul;

infanteriştii inamici ieşeau din adăposturi şi umpleau tranşeele, iar dacă artileria de atac reîncepea brusc focul, îi producea mari pierderi adversarului.

Moralul personalului, la Bârlad, era excelent. Am plecat după-amiaza pentru a vizita Corpul 3 şi am ajuns destul de târziu la Călmăţuiu. Ne pregăteam deja de culcare când s-a auzit o canonadă violentă dinspre Fundeni. Mesajele telefonice ale mai multor regimente cereau ajutorul artileriei. Inamicul, se părea, deschisese un foc infernal si se credea că un atac era iminent. Comandamentul artileriei grele a refuzat să satisfacă aceste cereri, căci piesele grele nu e nevoie să ia parte la ciocniri nocturne atunci când există o numeroasă artilerie uşoară, care şi-a pregătit din timp barajele. într-o jumătate

de oră, focul a încetat, si dimineaţa ni s-au confirmat presupunerile: nu fusese vorba decât de un atac parţial pentru a ne lua prizonieri în scop de control. Germanii au recurs la procedeul obişnuit, declanşând baraje alimentate în profunzime şi pe flancuri, pentru a izola— sectorul ales, si trimiţând puternice patrule de recunoaştere. Infanteria română, surprinsă mai întâi, a cedat teren, dar şi-a revenit repede şi i-a alungat pe germani la baionetă din tranşeele în care intraseră, fără a le permite să ia prizonieri. Artileria uşoară şi-a declanşat la timp barajele şi, cum se întâmplă adeseori în astfel de cazuri, presată de cererile de ajutor ale infanteriştilor, a arătat prea mult zel şi a consumat probabil puţin prea multe proiectile decât ar fi cerut-o

situaţia. Acest incident a reprezentat botezul focului pentru Armata I în războiul de tranşee si a creat ocazia de a le mai da nişte sfaturi comandanţilor celor două armate, chiar acolo, pe teren.

Zilele de 7/20 iulie şi 8/21 iulie au fost consacrate vizitelor la amplasamente, controlului planurilor de acţiune, aflate în ordine peste tot, şi discuţiilor cu comandanţii. Şeful de stat-major al Armatei a Vl-a, generalul Radus- Zenkovici, a venit personal pentru a rezolva toate problemele care ţineau de acţiunea în comun a celor două armate; legătura era bine asigurată.[121]

Am fost şi la sectorul pasiv, unde am fost primit foarte cordial de generalul Grigorescu, care locuia într-o căsuţă la liziera Ivestiului.

Apropierea de gară îi atrăgea fără răgaz focurile inamicului. Dar, din fericire, avea alături pivniţa betonată a domnului Economos, mare proprietar, unde îşi putea găsi refugiu. Când am ajuns, am fost salutat de câteva explozii. Toată curtea era ciuruită, iar la dejun ni s-a servit o trufanda: un iepure ucis de explozia unui obuz în via vecină. Generalul Grigorescu vizita din când în când Divizia 80 a noastră si era mulţumit: oamenii îsi dădeau toată osteneala pentru a se prezenta bine. în general, în această perioadă de descompunere a armatei noastre, soldaţii încă îi mai respectau pe ofiţerii străini. Au fost, totuşi, câteva tentative de insultă la adresa lor; dar, reprimate viguros, au luat repede sfârşit. Aceiaşi derbedei care, profitând de lipsa lor de responsabilitate, îşi sfidau la fiecare pas şefii,

dispăreau imediat ce vedeau o uniformă străină, înţelegând foarte bine că Sovietele nu aveau influenţă asupra celor ce o purtau şi că nimeni nu le-ar fi reproşat acestora dacă îşi apărau onoarea. Cu puţin timp înainte de ofensivă ne-au venit ştiri despre o revoltă care se încercase la Petrograd de către maximalişti, şi aceea despre catastrofa de la Tarnopol, dar încă nu se putea aprecia importanţa reală a acestor evenimente. Totodată, Aliaţii au fost impresionaţi văzând rezultatele revoluţiei ruse, atât de aclamată la început. Noi admiteam de multă vreme posibilitatea unor astfel de evenimente, dar păstram încă speranţa că ele vor deschide ochii asa-numitei „democraţii ruse“, care făcea experienţe criminale pe seama ţării.

La 9/22 iulie am plecat la Armata a Il-a, unde am petrecut

ziua de 10/23 iulie, ultima zi a pregătirii de artilerie, pentru a asista, a doua zi, la atac. Aproape întregul drum mergea paralel cu frontul, ceea ce îţi permitea să observi, de departe, mersul pregătirilor. Am observat Cota 1001, vizibilă aproape de Galaţi şi acoperită acum de fumul alb al exploziilor, ce se distingea clar pe pantele ei împădurite. Focul pregătitor al bateriilor Armatei a IV-a era în plină desfăşurare pe întregul front, inclusiv în sectoarele pasive, unde se făcea tir demonstrativ.

La comandamentul Armatei a IV-a am fost invitaţi cu amabilitate

r

la cină. Comandantul armatei, generalul Ragoza, părea, în mod firesc, foarte preocupat, şi discuta cu şeful său de stat-major, generalul Monkevitz, despre ofensiva de a doua zi. A

doua zi
am plecat de la Domneşti. Prinţul Massalski - cu care ne întâlniserăm în ajun - a plecat la postul de comandă al generalului Kollodiei, care comanda pregătirea de artilerie la Corpul 8, în vreme ce eu am plecat, împreună cu
colonelul F... si locotenentul Z...,[m] la generalul Văitoianu.

La acesta din urmă ne aştepta un spectacol plăcut: pregătirea de
artilerie - începută în 9/22 iulie, la prânz - se desfăşura cu succes între Mărăsti si Cota 533, unde reuşiseră deja să deschidă în sârma ghimpată 50 de căi de trecere, să demoleze tranşeele, să distrugă adăposturile şi multe cuiburi de mitralieră, si să deterioreze cele patru redute din sectorul principal. Bateriile lucrau foarte bine, ajutate mult de obuzierele ruseşti ale grupei a

27- a, unde generalul Văitoianu s-a dus în persoană să le mulţumească oamenilor pentru tirul excelent. Focul dinspre inamic a fost rar toată ziua şi abia către crepuscul cele trei baterii ale sale de pe Dealul Teiuşului au început să lucreze intens. Din observatoarele noastre se puteau distinge clar gurile lor de foc, ceea ce ne-a dat posibilitatea de a şti şi mai bine unde se găseau amplasamentele lor. Judecând după reuşita pregătirii de artilerie şi după starea de spirit bună a tuturor, începând cu generalul Văitoianu şi până la ultimul soldat, ne puteam aştepta la succes în ziua atacului. Seara, ne-am dus să ne odihnim într-un adăpost subteran, iar la ora 3 şi jumătate, în plin întuneric, eram deja la postul de comandă al corpului de armată. Acolo se găseau, alături de generalul Văitoianu, şi inspectorul de artilerie, generalul Rovinar,

coloneii Lazarkevici si M... si personalul comandamentului. Era asigurată legătura cu Corpul 8 rus, învecinat. Această misiune dificilă a fost bine îndeplinită, iar Corpul 2 român a fost tinut la curent nu doar cu problemele de artilerie, ci şi cu evoluţia generală a luptelor.

La 4 fix a început atacul. Era încă întuneric, iar liniştea domnea peste tot. Involuntar, mi-a revenit amintirea unui atac nocturn identic, cel al Armatei a VIII-a, în septembrie precedent, la Korytniţa, şi credeam că, aşa cum s-a întâmplat atunci, liniile inamice vor fi de îndată luminate de focuri, că va răsuna zgomotul împuşcăturilor, lătratul mitralierei şi exploziile barajelor, iar rachetele multicolore ale germanilor vor apărea la orizont.

Aici însă, dimpotrivă, liniştea de moarte a continuat multă vreme, ceea ce era de înţeles, căci

trupele de atac aveau de coborât o vale adâncă, apoi de urcat o pantă foarte abruptă, acoperită de boschete si străbătută de crevase.

în sfârsit, am auzit nişte împuşcături slabe din partea inamicului si am văzut cum se înaltă câteva rachete răzleţe.

Artileria adversă nu răspundea aproape deloc, ceea ce ne-a făcut să ne gândim că aveau o apărare slabă.

într-adevăr, la ora 5.15, Divizia a 3-a ocupa aproape tot sectorul între Mărăşti şi cota 536: o parte a misiunii era, astfel, îndeplinită. Se luminase deja şi distingeam limpede potecile care urcau şerpuit panta către tranşeele înalte, si mişcările rezervelor în valea adâncă. Inamicul rezista ferm într-un singur loc, la extremitatea dreaptă, foarte aproape de pădure, la punctul de joncţiune cu Divizia a 6-a. Puteai

să vezi cu binoclul cum infanteria română îl bloca cu îndemânare si îl disloca cu explozii de grenade.

Ştirile bune curgeau din toate părţile. în faţa noastră, grupuri de prizonieri coborau în vale; la stânga, continuam să înaintăm, în vreme ce vânătorii luau tranşeele de la sud de Mărăsti; si mai la stânga, foştii mei camarazi, Corpul 8 rus, după un atac strălucit, împingeau victorios inamicul, după ce traversaseră mai întâi Putna, apoi Voloşcani şi o serie de alte cote importante.

Brusca înaintare a grupului Văitoianu şi a Corpului 8 a deschis un coridor între trupele aliate. Acest coridor, în realitate, nu era deloc periculos, căci inamicul se retrăgea de peste tot. A fost acoperit fără întârziere şi ofensiva a continuat în legătură strânsă între trupele ruseşti şi româneşti. Către ora 11, Divizia a 3-a a ajuns în valea Dracea Mare

si a luat
r
câteva sute de prizonieri. Mai la dreapta, a 6-a s-a ciocnit de un obstacol serios în zona împădurită şi a suferit mari pierderi. Cu toate acestea, ofensiva nu s-a oprit şi, către seară, generalul Văitoianu înaintase şi mai mult, capturând douăzeci de tunuri. La stânga sa, Corpul 8 câştigase şi el teren, luând 1.000 de prizonieri şi 18 tunuri. La prânz am părăsit câmpul de bătaie pentru a reveni la Armata I şi a lua parte la ofensiva din ziua următoare. Voi pune aşadar capăt aici descrierii atacului Armatei a Il-a. Aceasta a continuat să avanseze timp de câteva zile, a străbătut aproape 20 de kilometri şi, la 20 iulie/2 august, seara, a ajuns în valea Putnei, altfel spus, şi-a îndeplinit misiunea
ce îi fusese încredinţată,
/ *
ameninţând, împreună cu Armata

a IV-a, Focsaniul.

Analiza acţiunii de artilerie în timpul acestei ofensive m-a condus la următoarele constatări:

1. Focurile pregătitoare au fost foarte bine executate, au distrus complet linia întâi inamică şi au provocat pierderi atât de serioase apărătorilor acesteia, încât au părăsit-o, în majoritate, înaintea atacului. Linia a doua a fost si ea puternic lovită şi nu a putut opune nici o rezistentă serioasă.

2. Contrabateria, mult mai săracă în mijloace de observaţie aeriene decât aceea a Armatei I, a lucrat si ea foarte bine si a neutralizat tirul de artilerie inamic pe toată durata operaţiei.

3. Legătura cu infanteria a fost fără nici o greşeală.

4. Germanii s-au retras, la început atât de repede, încât nu doar bateriile grele, ci chiar şi piesele uşoare de 75 au avut mari

dificultăţi în a ţine pasul cu infanteria pe drumurile din acea zonă muntoasă, astfel încât, pe 12/25 şi 13/26 iulie, aceasta din urmă nu a fost sprijinită decât de artileria de munte.

Abia în seara de 14/27 iulie, când inamicul s-a agăţat de linia de la Putna, iar situaţia generală a impus oprirea ofensivei, artileria a ajuns din urmă infanteria. A rămas la Putna până la 1/14 august, moment în care, dată fiind înaintarea germanilor la Mărăsesti, Armata a Il-a a fost nevoită să dea înapoi şi să se instaleze între Putna şi poziţiile iniţiale ale ofensivei din 11/24 iulie.

Pe durata acesteia din urmă, consumul de muniţie nu a depăşit cifrele prevăzute, totul fiind perfect normal. Astfel, în timpul celor două zile de pregătire şi a celor câteva bătălii ce au urmat, tunurile de tranşee au tras, în

medie, 75 de lovituri fiecare, artileria uşoară, 730, iar cea grea, 450.'

în ceea ce priveşte ansamblul operaţiei Mărăşti, ne putem mândri cu prevederea, metoda şi energia care au făcut posibil sfârşitul ei pozitiv. Generalul Văitoianu, foarte capabil, a ştiut foarte bine să îşi pună toţi oamenii la treabă şi să păstreze moralul la un nivel foarte ridicat, ceea ce l-a condus la o strălucită victorie. Au fost, desigur, şi greşeli parţiale, inevitabile întotdeauna şi peste tot, dar acestea n-au influenţat evoluţia de ansamblu si s-au pierdut în rezultatul final.

Astfel, la 11/24 iulie, a fost atins primul obiectiv; inamicul era nu doar solid blocat pe frontul Armatelor a Il-a si a IV-a, ci realmente ameninţat, si trebuia să ia serios în calcul apărarea

Focsaniului. în aceste condiţii, dacă ofensiva de a doua zi de la Nămoloasa avea să fie si ea încununată de succes, ne puteam aştepta la rezultate de mare amploare strategică. Generalul Scerbacev, care ţinea frâiele bătăliei cu o mână fermă, s-a grăbit să transmită ordine suplimentare. Subliniind încă o dată că obiectivul era învingerea forţelor inamice în regiunea Focşani, reitera că lovitura principală va fi dată de Armata I română, cu concursul Armatei a Vl-a. A cerut Armatei I - după ce va lua primele două linii inamice - să contribuie la înaintarea flancului stâng al Armatei a IV-a şi să ajungă până la linia Mărtineşti- cota 61-Sulecita^{m}, unde urma să se repoziţioneze provizoriu. în acest timp, Armata a Vl-a trebuia să ia primele două linii germane, să înainteze până la nivelul

Armatei I - direcţia principală era Racoviţa - şi să îşi organizeze solid apărarea pe Buzău, pe care n-ar fi trebuit să îl traverseze decât în urmărirea inamicului.

Am plecat la prânz de la Armata a Il-a, plină de mare elan, şi am ajuns seara la Călmăţuiu, unde am aflat că se amânase atacul celor două armate pentru 13/26 , deoarece contrabateria, împiedicată de vremea urâtă, nu îşi terminase reglajele.

Această întârziere de 24 de ore, provocată de o cauză serioasă, nu putea şi nu trebuia să modifice executarea ofensivei noastre, dar ghinionul urmărea frontul oriental, iar incidentul ne-a lipsit de un mare succes.

în dimineaţa de 12/25, după un ultim tur, am revenit pentru dejun la comandamentul armatei, unde se afla regele. Majestatea Sa, care vizita în acea zi trupele înainte de luptă, dornic să fie în mijlocul lor în acele momente atât

de importante, m-a invitat să îi stau alături, ceea ce mi-a permis să îi povestesc tot ce văzusem în ajun despre victoria Armatei a II-a. După prânz, la ora 16, m-am dus la Corpul 3 şi m-am întâlnit cu prinţul moştenitor. Am aflat, spre marea mea uimire, că tocmai primiserăm ordin de la Marele Cartier General să încetăm focul, fără nici o explicaţie. Era tare păcat, căci tirul artileriei dăduse deja rezultate bune. Breşele din apărarea secundară erau realizate,
întreaga linie întâi era distrusă, a doua, serios afectată, iar bateriile inamice, încadrate.

în ultimele zile, focul lor devenise mai intens, fiindcă germanii, realizând importanţa sectorului de la Năm oloasa, îsi

întăriseră, desigur, artileria de acolo, iar aceasta începuse să ne răspundă energic. Focul ei lateral îngreuna mai ales acţiunea

Corpului 4 rus, căruia îi provocase pierderi, dar, în timpul zilei de 12/25 iulie deja, tirul de artilerie german slăbise mult, astfel încât puteam spera că o să se oprească înainte de atac.

întors la Călmăţuiu, speram că ordinul de încetare a focului nu însemna un refuz definitiv de a ataca, ci o simplă întârziere.

M-am dus la comandantul armatei, generalul Christescu, care stătea, împreună cu prinţul moştenitor, pe pragul casei. Amândoi păreau foarte neliniştiţi, căci, din nefericire, nu mai exista nici un dubiu! Se primise ordin de la Guvernul Provizoriu din Petrograd de a opri orice ofensivă si de a trece în defensivă. Ne-am pierdut în supoziţii cu privire la motivele acestei decizii. Eu mi-am spus imediat că fusese provocată de dezastrul de la Tarnopol. într-adevăr, Kerenski, cu suficienţa lui obişnuită, crezând că se pricepea

în chestiuni militare, dăduse ordin să fie oprită ofensiva pe toate fronturile!

Din punct de vedere militar - singurul admisibil în vreme de război si mai ales a unui război ca acela - un astfel de ordin nu prea avea fundament. Dacă situaţia din Galiţia era proastă, ar fi trebuit să se acţioneze cu si mai multă energie pe celelalte fronturi - în special pe al nostru, care era cel mai puţin gangrenat - şi să se împiedice astfel ca inamicul să îşi dezvolte succesul din sud-vest. Trebuia, de asemenea, să fie luat în considerare şi moralul trupelor.

Nu se putea tolera ca toată această muncă imensă de pregătire a armatei să nu fie urmată de nici o acţiune. Era suficient să ne amintim de eforturile făcute pentru a-i convinge pe soldaţii ruşi să lupte, să atace, să pregătească zona de pornire etc. Era în afara oricărei

îndoieli că, într-un viitor apropiat, toţi acei oameni, depravaţi de reformele lui Kerenski, vor cădea pradă reacţiunii şi îşi vor pierde orice capacitate combativă, ceea ce s-a şi întâmplat. Exista, e adevărat, un mijloc de a eluda ordinul lui Kerenski, trimis, se pare, fără consimţământul generalissimului, generalul Brusilov, şi chiar fără intermedierea acestuia. Acest mijloc era analog celuipe care îl folosiseră odinioară prinţul Eugeniu de Savoia şi alţi comandanţi care doriseră să se sustragă influenţelorfuneste. Primul, cum ştim, ghicind conţinutul unui plic trimis de *Hofkriegsrath* de la Viena, s-a abtinut să îl desfacă înainte de a da ordinul de atac. în cazul nostru, puteam întârzia comunicarea ordinului lui Kerenski către armate, să îl anunţăm că ofensiva

fusese deja declanşată şi să atacăm, conform deciziei, pe 13/26, adică la câteva ore după primirea depeşei sale. Inutil să mai explic că, atunci când un atac e declanşat, e practic imposibil să îl mai opreşti. Pentru noi, acele zile de iulie promiteau să fie victorioase şi faptul ar fi fost împlinit. Din nefericire, nu ne găseam în aceeaşi situaţie ca prinţul de Savoia, iar ardoarea noastră patriotică ar fi fost, fără îndoială, împiedicată de indiscreţia serviciilor de legătură. De la revoluţie, toate mesajele telegrafice - şi poate chiar şi altele - erau cunoscute de toată lumea imediat ce se primeau şi, adeseori, de simplii soldaţi înaintea şefilor lor, mulţumită secretarelor, plantoanelor, angajaţilor de la telegraf etc. Câte informaţii preţioase nu a primit astfel inamicul nostru!!! Totodată, această stare de lucruri le

convenea soldaţilor „democratizaţi", care, în felul acesta, „controlau şi nu voiau să le permită superiorilor să le ascundă, aşa cum se temeau, „libertăţile" din ce în ce mai largi acordate de către guvernul nostru provizoriu. E aproape sigur că depeşa lui Kerenski ar fi fost imediat cunoscută de trupe şi, chiar dacă comandamentul frontului ar fi luat asupra lui faptul de a nu retrage ordinul de atac, anumite unităţi nu s-ar fi pus în mişcare. Altele ar fi mişcat, românii de asemenea, ceea ce ar fi condus la o serie de eforturi dezlânate, fără rezultat, dar urmate de pierderi inutile. Decizia de a contramanda ofensiva pregătită cu atâta grijă a fost provocată de aprecierea inexactă a dezastrului de la Tarnopol, care nu era decât rodul intervenţiei unor oameni incompetenţi în conducerea

operaţiilor.

Aceste intervenţii, foarte dragi tuturor demagogilor, au dus întotdeauna la aceleaşi rezultate. Lecţiile istoriei îi erau probabil necunoscute „tovarăşului" Kerenski, care crezuse, fără îndoială, că făcea foarte bine să nu ţină seama de generalul Brusilov. Altminteri, însemna să îi pretinzi prea mult acestui jalnic domn dacă îi cereai să mai cunoască si istoria „mişcărilor sociale" pe care guvernul său le transformase într-un jaf autorizat.

în orice caz, prima ofensivă generală a Aliaţilor pe întreg frontul a eşuat si, ca o tristă consecinţă a evenimentelor din Rusia, alta nu a mai putut fi realizată decât în toamna lui 1918. Pentru a încheia descrierea ofensivei din iulie 1917, as constata că Armata 1 română a consumat, comparativ, puţine

proiectile. Media nu a depăşit 400 pentru tunurile de 75, 231 pentru obuzierele de 105, 345 pentru obuzierele de 150, 220 pentru obuzierele ruseşti, 52 pentru cele scurte de 210, 233 pentru cele lungi de 105, 160 pentru 120 L şi 134 pentru cele de 150 şi 155 L. Comparând aceste cifre cu rezultatele obţinute, care erau excelente, ajungem la ferma convingere că artileria română îşi învăţase bine meseria.

169. Aşa în original.
170. Se spune: „a face cuşcă (n. a.), în original: *„faire la cage“.*
171. Artileria îşi făcea reglajele cu metodă, dar puţin cam lent, din cauza timpului variabil şi pierderii unui balon şi a două sau trei avioane (n. a.).
172. în original: *„gredins“.*
173. Aşa în original.
174. „Souletchitza“ în original.

Capitolul XVII
Reforma frontului românesc - Ofensiva feldmaresalului

Mackensen (august 1917) - Eşecul austro-germanilor: privire asupra bătăliei de la Mărăsesti - Concluzii

în primele zile care au urmat dezastrului de la Tarnopol, toată lumea spera că această nenorocire va determina o schimbare de vederi a Guvernului Provizoriu, si mai ales a „democraţiei" ruse. Pentru o clipă, această speranţă a părut chiar să se adeverească: noul generalissim, generalul Kornilov, care îi succedase lui Brusilov, a încercat să îi readucă la ordine pe laşi reintroducând pedeapsa capitală pentru încălcarea ordinelor de luptă.[1]^ A mai încercat să refacă armata, cerând o disciplină severă, dar planurile lui s-au ciocnit rapid de

puternica rezistenţă a tot soiul de organizaţii „democratice" care intenţionau să îsi continue acţiunea de viermi distrugători. Comitetele nu l-au susţinut pe generalissim, văzând în planurile lui o dorinţă de a reveni la vechiul regim. Pe de altă parte, se temeau să nu fie dizolvate, fiindcă deveneau inutile. Această perspectivă nu le surâdea deloc, căci serviciul era foarte lucrativ: membrii lor primeau nu doar o soldă mare, ci beneficiau si de automobile pentru toate cursele asa-zise de serviciu si mai aveau si alte privilegii. în Iaşi, spre exemplu, vedeai mereu automobile si camioane militare pline de soldaţi care le foloseau pentru a se duce să se scalde în Prut, la Sculeni (la 20 de kilometri de Iaşi), fără a ezita să

consume, pentru plăcerea proprie, benzina care costa atât de scump şi se procura cu atâta dificultate! în general, armata era gangrenată într-un asemenea grad, iar soldaţii se obişnuiseră atât de mult să nu facă nimic, încât nici un apel, nici la ordine, nici la salvarea patriei nu îi mai putea influenţa. Dimpotrivă, îşi închipuiau că încerci să îi lipseşti de posibilitatea de a-si continua existenta de *dolce farniente.* Iată unul dintre adevăratele motive ale eşecului încercării patriotice - de la sfârşitul lui august - a generalului Kornilov.

în acest timp, frontul românesc trecuse la defensivă. Dată fiind configuraţia sa proeminentă, era nevoie să încerce să îşi acopere în primul rând flancurile în Bucovina şi în Dobrogea.

Chiar înaintea ofensivei

germane de la Mărăşeşti, care s-a declanşat la 24 iulie/6 august, trupele noastre din Galiţia şi-au continuat retragerea, ceea ce schimba complet situaţia strategică. Armatele A Xl-a, a Vil-a şi a VIII-a se retrăgeau în dezordine, apropiindu-se de vechea frontieră: Bucovina era pierdută, astfel că frontul românesc avea motive serioase să se teamă că flancul său drept va rămâne descoperit. Acest pericol ne obliga să rămânem pasivi şi să întreprindem o nouă repartizare a forţelor, rarefiind trupele în regiunea de sud şi transferând efective importante în nordul Moldovei si în Basarabia. Astfel, urmau să fie concentraţi pe flancul liniei de operaţii a austro-germanilor, şi simpla lor apariţie ar fi oprit inamicul pe Zbruci—, cu atât mai mult cu cât aceştia din

urmă ţineau să se arate amabili cu

„democraţia" rusă şi nu au depăşit frontiera, arătându-i respectul lor pentru formula „pace fără anexiuni şi fără despăgubiri" şi marcându-si astfel dorinţa de a nu împiedica în nici un fel progresul descompunerii Rusiei.

Această schimbare în repartiţia forţelor a afectat toate armatele de pe frontul românesc, care au fost curând întărite cu Armata a VIII-a. Pe 20 iulie/2 august s-a decis să se formeze o nouă Armată a IV-a, din unităţi de la stânga Armatei a IX-a, în vreme ce de la fostele a IV-a si a Vl-a erau luate efective importante, ceea ce necesita o revizuire a limitelor sectoarelor fiecărei armate. Armata a Il-a română se întindea de acum până la Târgu-Ocna, Armata I se prelungea mult la dreapta spre a

înlocui Armata a IV-a, lăsând, la rândul ei, sectorul Nămoloasa Armatei a Vl-a.

Pe 24 iulie/6 august, între cele două armate româneşti nu mai rămăseseră decât corpurile 8 şi 7 ruse, cu o parte din Corpul 30. Armata a VIII-a a primit delicata misiune de a acoperi flancul drept dinspre Bucovina, până la 15/28 august, termenul de concentrare în Moldova de nord.

în acest context a început bătălia de la Mărăsesti, care a luat la început o întorsătură îngrijorătoare, date fiind direcţia de ofensivă a inamicului si efectivele pe care le aliniase. Austro-germanii au atacat din două direcţii importante: în regiunea Târgu-Ocna-Oneşti şi în lungul căii ferate Focşani-Mărăsesti, unde intenţionau să dea lovitura decisivă. Dacă ar fi reuşit, situaţia ar fi devenit mai

mult decât stânjenitoare, căci puteau atunci să ia Adjudul, nod important de comunicaţii, unde Valea Trotuşului se deschidea spre cea a Şiretului. Pe Valea Trotuşului treceau linia de cale ferată si şoseaua Adjud-Oneşti, care, în realitate, era singura cale de comunicaţie cu Armata a Il-a, în afara soselei directe din munţi, între Oneşti şi Bacău, prin Valea Rea. Dacă se pierdea Oneştiul, situaţia devenea şi mai gravă. Mai întâi, folosirea soselei Valea Rea-Bacău ne era interzisă, iar inamicul devenea stăpân peste drumurile care plecau din nord şi mergeau către spatele Armatei a IX-a; apoi, lua sub controlul său minele de cărbune si ultimele puţuri de petrol, ceea ce echivala cu o catastrofă.

Lipsită de aceste rute, Armata a Il-a era aproape condamnată. Ar fi trebuit să se replieze, fără drumuri, traversând munţii, riscând să îşi piardă o parte din artilerie şi din bagaje, căci noul drum Cotofănesti-Lascut[m], construit de generalul Văitoianu şi care ocolea Adjudul, nu era suficient.

Germanii şi-au început atacul la 24 iulie/6 august în direcţia Mărăşeşti şi au aliniat din prima 12 divizii si mai mult de 400 de piese de artilerie, inclusiv unităţi de elită, aşa cum era corpul alpin. Primele lovituri au fost date Armatei a IV-a, care s-a regăsit în următoarea situaţie:

Am menţionat deja modificarea repartizării forţelor, făcută pentru a acoperi în mod solid dreapta frontului românesc. Aceasta se putea executa în două feluri: fie să se trimită în Moldova de Nord întreaga Armată I română, fie să

se preleve unităţi din toate sectoarele armatelor. Comandamentul s-a oprit la cea de-a doua soluţie, văzându-se în faţa dublei necesităţi de a acoperi direcţia Adjud, unde era prevăzută ofensiva lui Mackensen, cu importante forţe româneşti, şi de a constitui pe flancul său drept o grupare serioasă, cu un comandament de armată. Transportul acestor trupe trebuia să se facă pe calea ferată paralelă cu frontul, astfel încât, în caz de urgenţă, eşaloanele să poată fi oprite şi trimise, ca rezerve, în direcţia Focşani. Chiar în timpul acestor mişcări s-a declanşat, la 24 iulie/6 august, ofensiva germană.

După plecarea unităţilor ruse, trimise în nordul Moldovei, sectoarele celor două armate româneşti si ale Armatei a Vl-a au fost, fireşte, extinse. Armata a Il-a,

întărită cu diviziile 7 si 12 si Divizia 1 de cavalerie, se extindea pe aripa sa dreaptă până la Târgu- Ocna inclusiv; a IV-a rusă, care încă avea 87 de batalioane, 22 de escadroane şi 285 de piese de artilerie, acoperea, între Ir eşti şi Şiret, direcţia importantă către Adjud. Armata I română, compusă din 3 corpuri, Divizia a 9-a de infanterie si a 2-a de cavalerie, se pregătea şi ea să se extindă spre dreapta. Armata a Vl-a, slăbită de trimiterea corpurilor 29 şi 47 către nord, trebuia să înlocuiască unităţile româneşti în bucla de la Nămoloasa, până la Iveşti inclusiv. Dar, la 24 iulie/6 august, când a început atacul germanilor, nu terminase încă operaţia de înlocuire a Armatei I.

în dimineaţa acelei zile, după o puternică pregătire de artilerie, germanii au atacat energic între linia ferată Focsani-Mărăsesti si Şiret, lovind puternic Divizia 34.

Aceasta a pierdut 10 tunuri şi prizonieri şi a fost repede scoasă din luptă. Inamicul a luat pădurea Neagra şi amenința să ne rupă frontul în direcţia Şiret.

Aproximativ la nivelul Mărăşeştiului existau patru poduri, a căror pierdere ar fi fost foarte delicată, dându-i inamicului libertatea de a acţiona pe cele două maluri ale râului.

Un eşec al rezervelor Armatei a IV-a ar fi putut duce la o catastrofă, cu atât mai mult cu cât Armata I română nu era încă complet pe poziţii şi nu avea, în apropierea câmpului de bătălie, decât două dintre cele patru divizii de infanterie, a 5-a si a 9-a. Diviziile 13 şi 14 erau încă pe drum sau îşi finalizau deplasarea, iar artileria grea nu îşi ocupase încă amplasamentele. Patru baterii rămăseseră în bucla de la Nămoloasa pentru a întări linia Şiretului, destul de slabă în acel

moment. în sfârsit, bateriile de
210, fiind în principal o armă de atac şi necesitând câteva reparaţii, fuseseră trimise, împreună cu alte piese defecte, la Vaslui. Vreau să amintesc că grosul artileriei grele primise ordin, înaintea atacului german, să se instaleze în regiunea Pufesti si Cosmesti, unde trebuia
să stea o parte pe linia frontului, o altă parte în rezervă. înaltul comandament îşi dădea perfect seama de importanţa direcţiei Adjud şi voia să aibă artileria în proximitate. Generalul Christescu - conform ordinului de front de a ajuta Armata a IV-a - decisese să atace cu vigoare imediat ce se va afla în posesia tuturor mijloacelor. Configuraţia terenului şi traseul văii Şiretului îi permiteau să cadă asupra flancului inamic în timp ce rezervele Armatei a IV-a l-ar fi atacat frontal, mişcare combinată asupra executării căreia cei doi

comandanţi ar fi trebuit să se înţeleagă. Manevra proiectată promitea să fie un succes, dar cerea timp de pregătire şi trebuia ca trupele să se afle în zona de pornire, iar germanii îşi lărgeau continuu zona de acţiune si începuseră să ne preseze insistent la vest de calea ferată. Armata a IV-a a reuşit, cu ajutorul rezervelor, să oprească inamicul. Nu i-a cedat terenul decât pas cu pas, producându-i mari pierderi, dar nu era în poziţia de a recâştiga poziţiile pierdute şi de a restabili situaţia potrivit ordinelor generalului Şcerbacev. Pierderile grele au obligat-o să retragă din luptă majoritatea forţelor sale, ceea ce le-a impus românilor să vină în ajutor pe partea dreaptă, dincolo de Şiret, şi să ocupe cu trupele lor o parte a acestui sector.

Către 27 iulie/9 august, artileria grea era pe poziţii: a

făcut imediat o bună pregătire pentru contraofensiva ruso-română. Prizonierii interogaţi au mărturisit că patru divizii germane suferiseră pierderi foarte mari ca urmare a focului tras de ea. Atacul diviziilor 5, 9 şi 14, *împreună cu unităţile rusesti vecine, a dat rezultate vizibile,* care ar fi putut fi si mai mari dacă inamicul nu s-ar fi apărat cu încrâncenare, susţinut de numeroase mitraliere, mascată de vegetaţia din zona Doaga, transformată în puternice centre de rezistentă.

Situaţia devenea aşadar ceva mai bună: *pierderile suferite de Armata I erau comparativ puţine, trei dintre diviziile ei erau complete încă şi gata să atace în sectorul Movileni - Vadul Roşea; infanteria fusese deja înlocuită de cavalerie; în schimb, Armata noastră a IV-a avusese mult de*

suferit.

Pe durata acestor evenimente, aproape de Mărăşeşti, Armata a II- a, aflată pe poziţii înaintate, îşi vedea cele două flancuri ameninţate şi se găsea şi ea într-o situaţie periculoasă. Era imprudent să o laşi astfel, avansată până la Putna, cu atât mai mult cu cât presiunea germană începea să se facă simţită asupra Corpului 8 rus. A fost deci retrasă pe o linie nouă, al cărei centru era puţin mai în faţă decât poziţia iniţială din 11/24 iulie şi de unde flancurile se puteau replia la nevoie.

Generalul Christescu a plecat din postul de comandant de armată la 28 sau 29 iulie-10/11 august şi a fost înlocuit de generalul Grigorescu. în acelaşi timp, generalul Ragoza a preluat comanda noii Armate a IV-a, intercalată între Armata a Il-a română si Armata a IX-a, în vreme

ce Corpul 8 din fosta Armată a IV-a si câteva elemente de cavalerie rămâneau în regiunea Mărăşeşti. Acestea i-au fost subordonate generalului Grigorescu. Germanii şi-au extins frontul de atac până la Corpul 8 şi l-au forţat să se retragă de la Panciu la Satul-Nou, pe Stroentia si Mănăstioara. Acolo însă s-a agăţat de teren cu atâta tenacitate încât a oprit înaintarea inamicului. în primele zile ale lui august (pe stil vechi) au sosit întăririle româneşti: mai întâi Divizia a 10-a, apoi a 15-a, ceea ce le-a permis rezervelor să reziste cu tenacitate. Artileria grea a adus atunci mari servicii: instalată pe o traiectorie curbă între Diocheti si Cosmeşti, a lovit din lateral trupele inamice care voiau să înainteze pe valea Şiretului. Regele a venit în persoană pe front pentru a ridica moralul

trupelor prin prezenţa sa si s-a aflat în anumite momente în bătaia focului, la postul de comandament al generalului Grigorescu. Majestatea Sa regina a fost şi ea acolo, timp de o oră şi jumătate, în timpul bombardamentelor şi era cât pe-aci să fie atinsă de o mare explozie de obuz, căzut nu departe de ea.

Trupele române şi Corpul 8 au înţeles perfect întreaga importanţă a acestei bătălii si au rezistat energic.

Către sfârşitul lui iulie (stil vechi), bătălia de la Mărăşeşti a luat un aspect pasiv. Ne apăram cu mare îndârjire, procedând din când în când la atacuri locale pentru a restabili situaţia şi a-i provoca pierderi inamicului. Până la urmă am fost obligaţi să ne retragem câţiva kilometri, dar mişcările s-au făcut fără a se

strica legătura între unităţi şi fără a rupe frontul, ceea ce ne-a dat convingerea fermă că germanii aveau trecerea definitiv blocată si că succesul lor nu va depăşi nivelul unui câştig local de teren, fără importanţă strategică. Or, obiectivul pe care ni-1 impunea situaţia generală era tocmai de a interzice inamicului străpungerea în valea Şiretului, menajând în acelaşi timp armata; a fost atins. Nu sunt suficient de documentat pentru a face o descriere integrală a bătăliei de la Mărăsesti, al cărei martor am fost la câteva episoade si mă voi mulţumi doar să îi schiţez liniile generale. Noul comandant al armatei, aprobat călduros de generalul Şcerbacev şi de Majestatea Sa regele, era hotărât să continue cu tenacitate defensiva activă, întreprinzând frecvente contraatacuri parţiale. Mărăsesti şi împrejurimile au

devenit o regiune importantă, împotriva căreia se concentrau eforturile inamicului; tot în această direcţie au fost trimise si toate întăririle românești. După 6/19 august, presiunea inamicului, care era epuizat, a slăbit: bătălia era câştigată.

Acest câmp de bătălie oferea mari avantaje artileriei ruso-române. Şiretul, al cărui mal stâng este mai ridicat decât cel drept, coteşte în apropiere de Mărăşeşti spre est şi formează o proeminenţă pe care se găsea un minunat post de observaţie, de unde se putea vedea întreaga câmpie, până la Panciu, Satul-Nou, Stroentia si munţii Odobestiului.

Postul de comandă - care servea si

ca post de observaţie - al generalului Grigorescu, bine ales, în apropiere de Cosmeşti, permitea supravegherea

câmpului de acţiune al germanilor. Sectorul descoperit era enorm: se vedea aproape întregul teren pe care se desfăşurau luptele, ceea ce facilita enorm conducerea lor. De-a lungul malului stâng al fluviului, terenul e destul de accidentat si are

destule înălţimi, care, împreună cu satele pline de pomi fructiferi, ofereau excelente adăposturi şi posibilităţi de a aşeza bateriile.

Aceste adăposturi erau nu doar perfecte sub raport tehnic, ci dădeau şi multe avantaje tactice, permiţând executarea de focuri în anfiladă şi pe laterale dacă inamicul ar fi vrut să înainteze de la Mărăşeşti spre nord, de-a lungul văii Şiretului. Germanii se aflau în condiţii foarte proaste din perspectiva terenului şi, în apropiere de Mărăşeşti, au întâmpinat mari dificultăţi în a-şi amplasa bateriile în valea abia

schiţată a Şuşiţei—, în spatele rarei vegetaţii şi a unor eventuale adăposturi.

Configuraţia terenului a permis artileriei ruso-române să îsi utilizeze pe deplin superioritatea numerică şi să lovească prin foc încrucişat întreaga vale a Şiretului. Mai la dreapta, în sectorul Corpului 8 de armată, terenul se înălţa puţin, de la Panciu spre nord, şi ne oferea o privelişte descoperită, în vreme ce numeroasele crevase favorizau apărarea îndârjită prin posibilitatea de a ne agăţa de vegetaţie, de culmi, de a folosi satele şi viile. Atacurile repetate ale inamicului, viguros conduse, în ciuda tuturor pierderilor lor de energie şi de vieţi omeneşti, nu iau condus pe germani mai departe de Mărăşeşti şi nu le-au adus, per total, decât vreo doisprezece kilometri în profunzime.

De pe culmile de la Cosmeşti şi Ivăncesti, am fost martor la puternica lor pregătire de artilerie si la câteva dintre atacurile din apropierea Mărăşeştiului. Observându-i, îţi puteai da imediat seama că adversarul era oprit aici fără speranţa, pentru el, a unui succes strategic oarecare. Având mult de suferit în timpul atacurilor sale din preajma Şiretului, a încercat să preseze spre vest, pentru a se sustrage focurilor artileriei noastre numeroase si a continuat, la începutul lunii august (stil vechi), să preseze puternic asupra Corpului 8 de armată, care a trebuit să se replieze treptat, îndiguind în acelaşi timp înaintarea inamicului. Terenul favoriza defensiva, corpul de armată dispunea de aproximativ 120 de tunuri si era susţinut si de

artileria română de la Diocheti, ceea ce i-a permis să-şi menţină poziţiile principale până la 17/30 august, moment în care lupta a încetat cu totul, fără a le fi adus germanilor rezultatele scontate.

Aspectele practice ale bătăliei de la Mărăşeşti, pentru ruso-români, se rezumă astfel:

1. O excelentă utilizare a artileriei, în deplină concordanţă cu terenul.

2. Legătură strânsă între cele două artilerii, rusă şi română, mai ales cele ale Corpului 7 şi Corpului 3 cavalerie, care s-au regăsit adeseori intercalate în sectoarele române.[1]^

3. Direcţia de luptă inteligent aleasă, graţie căreia unităţile angajate au fost susţinute la timp de către rezerve si înlocuite înainte de a fi complet epuizate; aceasta a permis ca eşecurile parţiale să fie remediate foarte repede.

4. Energia apărării: românii şi Corpul 8 au întreprins contraatacuri reuşite, au capturat prizonieri şi au restabilit situaţii uneori compromise.

5. Tenacitatea trupelor şi abilitatea cu care s-au repliat pe noile lor poziţii, ocupate în timpul retragerilor.

Succesul de la Mărăsesti a avut drept consecinţă, în primul rând, oprirea netă a înaintării germanilor într-o direcţie importantă şi a contribuit la întărirea încrederii în ele însele a trupelor române. în faţa rezultatelor luptei, ele s-au simţit nu numai sigure pe putinţa lor de a rezista în fata inamicului, dar si în stare să atace ele însele, cu succes, la momentul oportun.

în vreme ce se petreceau aceste evenimente importante în direcţia Focşani-Adjud, Armata a Il-a dădea şi ea lupte serioase, pe aripa sa dreaptă. Austro-germanii

presau puternic pe un front larg. împingând trupele române, inferioare ca număr, aproape până la Târgu-Ocna, încercau să pătrundă în defileurile de la Groşeşti şi Oituz, în partea în care valea se lărgea şi să ameninţe Oituzul. S-a reuşit oprirea lor şi recâştigarea unei părţi din terenul pierdut. Spre 20 august/2 septembrie s-a instalat acalmia pe întregul front românesc, o acalmie care a durat până la încheierea armistiţiului, la sfârşitul lunii noiembrie.

în luna septembrie, descompunerea infanteriei ruse a ajuns la un asemenea grad, încât aceasta a pierdut orice posibilitate de a lupta. Nu mai puteam spera nici la cea mai mică ofensivă, toate eforturile trebuiau îndreptate către acest scop modest: să rezistăm până în primăvara

următoare, până la acţiunea americană. Românii, izolaţi, erau prea slabi pentru a întreprinde acţiuni de mare anvergură, cu atât mai mult cu cât, începând din luna noiembrie, dezorganizarea totală a unora dintre unităţile noastre ne-a

F

obligat să le retragem de pe front. Altele au plecat din proprie iniţiativă, iar trupele române s-au văzut obligate să se extindă pentru a acoperi găurile. Astfel, din toamnă, misiunea noastră de artilerie nu a mai avut ocazia să participe la lupte. în schimb, s-a ocupat şi a contribuit la regularizarea transportului materialului de război românesc prin Rusia, împreună cu autorităţile româneşti interesate si

f *r* *t*

cu misiunea franceză.

în Rusia se găsea o mare cantitate de material de război, trimis de Franţa şi Anglia

României, si trebuia urmărit ca guvernul român să îl primească în cel mai scurt timp posibil, încă de la prima sa solicitare. Acest material era concentrat la Karlovka, Poltava, Kremenciug şi în alte câteva puncte, devenite astfel depozite de tranzit pentru România, în raport cu punctul lor principal de proveniență, Franţa. Căile ferate Iasi-Odessa-Moscova-Arhanghelsk serveau drept linie de comunicaţie cu România si se încrucişau cu liniile de comunicaţie si de demarcaţie ale armatelor de pe celelalte fronturi. Astfel, materialul era repartizat între organe din spatele frontului rusesc din zone diferite si deci subordonate unor autorităţi diferite, ceea ce cerea timp şi formalităţi de îndeplinit pentru a satisface cererile românilor, căci România trebuia să se adreseze fiecăreia dintre ele, după caz.

De comun acord cu personalul român si francez, am reuşit să stabilim si să facem să fie acceptată o metodă foarte simplă: întregul material românesc dintre Ungheni şi Moscova a fost dat în grija eminentului şef al serviciului de aprovizionare al frontului nostru, generalul Sannikov, ceea ce a asigurat uniformitatea pazei acestui material si a facilitat expedierea sa.[m]

Puţin câte puţin, din cauza descompunerii trupelor, românii s-au văzut obligaţi, prin extinderea sectoarelor, să îşi aducă pe linia frontului diviziile din Corpul 1, care nu primiseră încă materialul din Franţa. Pentru a face fată acestui inconvenient, a fost ataşată, la câteva unităti de infanterie române, artilerie rusească a unităţilor retrase de pe front. în plus, conform unui acord între STAVKA si Aliaţi,

Rusia a
trimis în România două grupe de artilerie grea (20 şi 21) şi patru de 75 (83 şi 84, neîncadrate, 1 şi 2 sârbe), în compensaţie pentru materialul trimis de Franţa si Anglia către România, care nu mai ajunsese la destinaţie din cauza dezorganizării căilor ferate şi a vieţii interne din Rusia. Comandamentul român s-a adresat, în mod firesc, misiunii noastre, pentru a rezolva toate chestiunile legate de grupele ruse si de folosirea lor, iar asta ne-a dat
mult de muncă.

îmi închei aici memoriile despre război, care, pentru Rusia, s-a terminat în realitate din toamna lui 1917. Misiunea noastră a continuat să existe până la sfârşitul lui martie (stil vechi) 1918 şi s-a ocupat, pe timpul iernii, împreună cu autorităţile române, de problemele legate de

paza bogatului material de război abandonat în România de trupele noastre. Noi, ruşii, nu aveam posibilitatea de a păstra acest material; românii au fost cei care s-au ocupat de el. Era nevoie, aşadar, să menţinem o legătură strânsă.

Toată lumea îşi aminteşte de iarna 1917-1918, atât de tristă pentru Rusia şi a cărei amintire e încă dureroasă. S-ar putea ca, mai târziu, să încerc să descriu în mod special această perioadă, care prezintă un oarecare interes. Pentru moment, mă abţin de la aprecieri generale cu privire la frontul oriental. Cititorul poate trage singur concluziile, acestea decurg din ce am povestit şi îmi este încă foarte dureros să analizez acest război, început atât de strălucit de Rusia si terminat într-un mod atât de funest. Mai spun doar încă o dată că armata imperială din prima perioadă a

campaniei - perioada victorioasă - era excelentă. Ea şi-a îndeplinit în mod onorabil datoria.

Nu soldatul rus, în adevăratul înţeles al acestui cuvânt, a fost vinovat de dubla trădare, a patriei sale si a cauzei Aliate, ci oamenii din spatele frontului, care, pervertiţi de o propagandă iresponsabilă, depravaţi, leneşi, dezbrăcaţi de orice sentiment al datoriei şi de orice patriotism, deveniţi amatori de furt si prădăciuni sub acoperirea ideilor comuniste, si-au infiltrat veninul si pe front şi i-au sufocat prin numărul lor mare pe rarii eroi supravieţuitori din Prusia Orientală, din Polonia, din Galiţia, din Carpaţi şi din ofensiva victorioasă a generalului Brusilov.

General Vinogradski
1917-1918

175. De la revoluţie, se făcea

distincţia între ordinele care se refereau în mod special la luptă şi celelalte, ca şi când, în faţa inamicului, ar fi existat ordine de importanţă diferită (n. a.).

176. Râu în vestul Ucrainei, afluent al Nistrului. Frontiera dintre Austria si Rusia.

177. în original: Laskute. Este vorba cu siguranţă de Sascut.

178. Aşa în original, probabil Străoane, judeţul Vrancea.

179. Afluent al Şiretului.

180. Un general german, al cărui nume l-am uitat, care s-a întâlnit cu mine în timpul ocupaţiei Ucrainei şi care luptase cu brigada lui la Mărăsesti, atribuia eşecul Centralilor în această bătălie mai ales acţiunii artileriei ruso-române (n. a.).

181. Gratie muncii intense a comandamentului nostru în timpul verii, starea transporturilor se ameliorase mult, iar randamentul liniei Bender-Ungheni crescuse considerabil (n. a.)

Biografii

AVERESCU, ALEXANDRU (9 martie 1859 - 1 octombrie 1938), general, apoi mareşal al României, om politic. A fost comandantul Armatei a 2-a Române în Primul Război Mondial. Participă la ofensiva din Transilvania si se distinge cu trupele din subordine, în contextul dezastrului de la Turtucaia (septembrie 1916) propune, planifică şi execută operaţia ofensivă de la Flămânda (septembrie 1916), destinată restabilirii frontului de sud, operaţie care eşuează din cauza condiţiilor meteorologice şi a ripostei violente a inamicului. Ulterior, pe timpul retragerii din Moldova, contribuie la reorganizarea şi pregătirea

pentru luptele din campania anului 1917 a trupelor Armatei 2 Române pe

care o comandă. Planifică si

comandă operaţia ofensivă de la Mărăşti (iulie 1917). Susţine cu succes operaţia defensivă de la Oituz (august 1917). Ca om politic, în 1918 a înfiinţat, împreună cu Constantin Argetoianu, Liga Poporului, devenită, în 1920, Partidul Poporului. A fost de două ori prim-ministru al României: între 9 februarie-15 martie 1918 si

între 19 martie 1920-18 decembrie 1921.

BAYOV, VLADIMIR KONSTANTINOVICI membru al nobilimii ereditare din provincia Poltava. Născut la 15 noiembrie 1880. Absolvent al şcolii de cădeţi din Vladimir (1899) şi şcolii de

ofiţeri de artilerie (1902). în timpul Războiului Ruso-Japonez participă la lupte cu regimentul de artilerie de asediu est siberian. în 1910 absolvă cursurile Academiei de Stat-Major „Nicolae *I“.* Intră în Primul Război Mondial ca adjutant în cadrul Biroului Operaţii al Statului-Major al Brigăzii de Cazaci Transibaikal. Ofiţer de stat-major în Statul-Major al Armatei 4 ruse (1915-1916). La 15 martie 1917 numit şef al Statului-Major al Diviziei 48 Infanterie, iar de la 30 noiembrie 1917, al Armatei 4 ruse. Ulterior revoluţiei bolşevice este semnalat în Marea Britanie în cercurile emigraţiei. La 9 august 1919 este numit în cadrul statului- major al armatei de sub comanda generalului alb Yudenich. Se retrage cu forţele albe în Estonia după înfrângerea

suferită în faţa forţelor bolşevice. După război predă în cadrul şcolii militare din Tallin si este un membru activ al emigraţiei politice albe. Moare la Tallin la 8 mai 1935.

BERTHELOT, HENRI MATHIAS (7 decembrie 1861 - 29 ianuarie 1931), general francez şi şef al Misiunii Militare Franceze în România pe timpul Primului Război Mondial. Absolvent al Şcolii Militare Saint-Cyr în 1883, Berthelot a ocupat poziţii în cadrul forţelor armate franceze desfăşurate în colonii (Algeria, Indochina). Din 1907 îşi începe activitatea în cadrul Statului-Major General al armatei franceze, colaborând, în anii imediat premergători Primului Război Mondial, cu generalul şi viitorul mareşal al Franţei Joseph Joffre, la întocmirea planului de campanie al armatei franceze

(Planul XVII). La izbucnirea războiului, în august 1914, Berthelot este numit sef de stat-major al generalului Joffre, cu care participă la prima bătălie de la Marna. Ulterior ocupă poziţiile de comandant al Diviziei 53 Infanterie şi a Corpului 23 Armată, în octombrie 1916 i se încredinţează comanda Misiunii Militare Franceze în România pe care o va asigura până în martie 1918 când, odată cu ieşirea României din război, este obligat să părăsească teritoriul românesc alături de militarii din subordinea sa. Este artizanul reorganizării armatei române din iarna anilor 1916-1917 si unul dintre cei mai importanţi consilieri militari ai regelui Ferdinand şi ai guvernului României. Comandant al Armatei de Dunăre din octombrie 1918, este unul dintre artizanii reintrării României în război la 31

octombrie 1918. A fost un susţinător constant al cauzei românești în contextul negocierilor de pace şi al situaţiei tensionate din Europa de Est la sfârşitul Primului Război Mondial. Extrem de popular, generalul rămâne o figură emblematică a prieteniei şi colaborării româno-franceze din timpul Primului Război Mondial. Decorat cu ordinul „Mihai Viteazul" clasa a IlI-a şi deţinător al Legiunii de Onoare în grad de mare cruce.

BONCI-BRUIEVICI, MIHAIL DIMITRIEVICI (1870-1956), general al armatei tariste si, ulterior, al Armatei Roşii. Absolvent al Scolii Militare de Infanterie din Moscova (1892) şi al Academiei de Stat- Major Nikolai (1898). Teoretician şi strateg militar, autor a mai multor regulamente

şi manuale de tactică militară. La izbucnirea Primului Război Mondial, este numit sef al serviciului logistic al Armatei a 3-a pe Frontul de Sud-Vest. în septembrie 1914 este promovat la gradul de general-maior. La sfârşitul anului 1914 preia funcţia de şef al logisticii Frontului de Nord-Vest. Cunoscut drept antisemit. în martie 1915 este numit şef al Statului-Major al Frontului de Nord-Vest. Sef de stat-major şi comandant al Frontului de Nord între 29 august-9 septembrie 1917, a intrat, după revoluţia bolşevică, în conducerea Comitetului Militar Revoluţionar (cu acronimul Rewoyensoviet), organism instituit la 2 septembrie 1918, care reprezenta suprema autoritate a armatei bolşevice, iar ulterior, a armatei URSS.

CERNOV, VIKTOR MIHAILOVICI

(1873-1952), revoluţionar rus, membru al mişcării narodnicilor. A fost ministru al agriculturii în Guvernul Provizoriu şi preşedinte al Adunării Constituante, dizolvată de bolşevici în 1918. S-a alăturat mişcării antibolsevice si a înfiinţat la Samara Partidul Social-Revoluţionar. A emigrat în Europa, apoi a ajuns în SUA, unde a murit, la New York, la 15 aprilie 1952.

CIHEIDZE, NIKOLOZ SEMIONOVICI (1864-1926), om politic de origine georgiană, membru al mişcării social-democrate din Rusia. Figură importantă a vieţii politice ruse de după Revoluţia din Februarie 1917. Preşedinte al Comitetului Executiv al Sovietului din Petrograd din partea

menşevicilor, până în septembrie 1917. După revoluţia bolşevică din octombrie 1917, participă la mişcările de emancipare naţională a popoarelor din Caucaz. Preşedinte al parlamentului transcaucazian (februarie-mai 1918). Ulterior devine preşedinte al Adunării Constituante si a Parlamentului Republicii Democratice Georgia (mai 1918-martie 1921). Preşedinte al delegaţiei georgiene la Conferinţa de Pace de la Paris (1918-1920), unde încearcă să obţină sprijinul aliaţilor şi recunoaşterea internaţională a Georgiei. Odată cu invazia Armatei Roşii în Georgia (martie 1921), Ciheidze pleacă în exil în Franţa via Constantinopol. Membru al Partidului Social Democrat

Georgian în exil. Se opune planurilor pentru o revoltă armată împotriva ocupaţiei sovietice. Se sinucide la 13 iunie 1926 în Paris.

CHRISTESCU, CONSTANTIN (18661923), general, artilerist, colaborator apropiat al lui Alexandru Averescu. Născut la 2 decembrie 1866 în localitatea Pădureţi, judeţul Argeş. Absolvent al Scolii de ofiţeri de Cavalerie si Infanterie din Bucureşti (1887) şi al Scolii Politehnice din Paris (1890). A urmat cursurile şcolii de aplicaţie pentru geniu şi artilerie Fointanbleau (1892) şi ale Şcolii Superioare de Război din Paris (1894). Profesor şi Comandant al Şcolii Superioare de Război, ocupă din 1912 funcţia de Subsef al Şefului Marelui Stat-Major al Armatei Române. în anii

19161917 ocupă succesiv funcţii de şef al Statului-Major şi comandant al Armatelor 2 si 3 române si a
Armatei de Nord. în iulie 1917 a fost comandant al Armatei I române în bătălia de la Mărăşeşti. La 30 iulie 1917 a fost înlocuit cu generalul Eremia Grigorescu, deoarece ceruse replierea trupelor
române la est de Şiret si datorită relaţiilor extrem de încordate cu Generalul rus Ragoza, şeful Armatei 4 ruse pe acelaşi front. Şef al Marelui Cartier General (01.0409.11.1918) şi al Marelui Stat- Major al Armatei Române (19201923). Moare la Bucureşti, la 9 mai 1923.

COANDĂ, CONSTANTIN (18571932), general, ataşat militar al României la Viena si Bruxelles. A

fost numit ministru plenipotenţiar al României pe lângă Marele Cartier General rus în vara anului 1916. După revoluţia de la Petrograd a fost arestat de forţele revoluţionare si condamnat la moarte, dar a fost salvat în ultimul moment si s-a reîntors în România.

La 24 octombrie 1918, a fost însărcinat de regele Ferdinand cu formarea guvernului care a decretat remobilizarea armatei si reintrarea României în război. Ulterior a făcut parte din delegaţia română la Conferinţa de Pace de la Paris. După 1919 şi-a continuat cariera politică din poziţia de membru al Partidului Poporului, fondat de Alexandru Averescu. S-a numărat printre răniţii în atentatul de la Senat, din 1920.

DENIKIN, ANTON IVANOVICI (1872-1947), polonez de origine,

general-locotenent în armata taristă. Absolvent al Scolii Militare
r r
din Kiev (1892) şi al Academiei de Stat-Major (1898). Participant la Războiul Ruso-Japonez. Promovat colonel (1905). în 1914 este promovat, în preajma izbucnirii Primului Război Mondial, la gradul de general-maior. Şef de Stat-Major al Districtului Militar Kiev, solicită, la declanşarea luptelor, detaşarea pe front, şi este repartizat la Brigada 4 Puşcaşi, ulterior, Divizia 4 Infanterie pe Frontul de Sud-Vest. în octombrie 1916 este numit comandant al Corpului 8 Armată rus pe frontul românesc. După revoluţia din februarie 1917 deţine funcţia de
f f
stat-major sub comanda generalilor Alekseev, Brusilov şi Kornilov. Comandant al Frontului de Sud-Vest în perioada iulie-

august 1917 şi susţinător al tentativei de lovitură de stat al lui Kornilov. A fost arestat si închis împreună cu el. După revoluţia bolşevică din octombrie 1917, evadează din închisoare si participă, împreună cu Kornilov la constituirea Armatei Voluntarilor, în Rusia de Sud, cu scopul de a combate forţele armate ale bolşevicilor. După înfrângerea de la Ekaterinodar, Armata Voluntarilor s-a retras spre Ucraina si Crimeea, unde a fost la originea mai multor pogromuri îndreptate împotriva evreilor din regiune. în aprilie 1920, Denikin a demisionat de la conducerea Armatei Voluntarilor, lăsându-i locul de comandant lui Piotr Nikolaievici Vranghel. A emigrat în Occident, stabilindu-se în 1926 în Franţa. în 1945 a plecat în Statele Unite, unde a rămas până la moartea sa, în 1947. în 2005,

rămăşiţele sale pământeşti au fost transferate în Rusia si reînhumate
r
la mănăstirea Donskoi din Moscova.

DOLIVO-DOBROVOLSKI, BORIS IOSIFOVICI (1873-1938). Fiu de nobili, născut la 2 decembrie 1873 la Odessa. Se înrolează în 1890 în marină. Absolvent al scolii de
r
cădeţi de marină în 1893. Din 1903
r
este şeful de stat-major al şefului detaşamentului de pregătire al flotei ruse de la Marea Neagră. Din 1904, ofiţer superior la comanda unui divizion de crucişătoare în
r
flota rusă din Extremul Orient. La izbucnirea Primului Război Mondial, este ataşat Statului-Major General Naval rus în cadrul departamentului de

informaţii/contrainformaţii. După revoluţia din octombrie 1917, colaborează cu bolşevicii în calitate de consultant militar, specialist în probleme navale. în februarie-martie 1918 participă la negocierile de pace de la Brest-Litovsk. Profesor si editor militar, specializat în tactica şi strategia navală si în domeniul informaţiilor militare. în 1931 este arestat într-un dosar de spionaj legat de emigraţia albă. Condamnat la 5 ani de închisoare, după eliberare este trimis la domiciliu obligatoriu în Orei (1936). în septembrie 1937 este arestat din nou, iar în 1938 este condamnat la moarte. Moare în condiţii ne elucidate în cursul anului 1938.

DRAGALINA, IOAN (1860-1916), general, comanda Divizia I

Infanterie, cantonată la Turnu-Severin. El fusese numit la conducerea Armatei I în data de 11/24 octombrie 1916, dar a fost rănit intr-un atac german asupra automobilului în care se afla, pe podul din apropierea Mănăstirii Lainici, la 12/25 octombrie 1916 şi a decedat, în urma rănilor suferite, la 24 octombrie/9 noiembrie 1916. Editorul francez al lui Vinogradski comite o eroare cronologică: Dragalina îl înlocuise la conducerea Armatei I române pe generalul loan Culcer (1853-1928), iar Dragalina însuşi a fost înlocuit în această funcţie, după decesul său, de generalul Nicolae Petala (1869-1947).

DRAGOMIROV, ABRAM MIHAILOVICl (1868-1955), general de cavalerie, comandant al Armatei a V-a ruse si al Frontului

f

de Nord. După revoluţia rusă s-a

alăturat Armatei Voluntarilor conduse de Denikin. în 1920, a emigrat în Serbia, iar ulterior în Franţa.

DROSDOVSKI, MIHAIL GORDEEVICI (1881-1919), general- maior rus, una dintre figurile proeminente ale mişcării albe în timpul războiului civil. Descendent al unei familii nobiliare ereditare din regiunea Poltava, s-a născut la 7 octombrie 1881 la Kiev. Absolvent al Şcolii de Cădeţi din Kiev în 1899, al Scolii Militare Pavlovsk din Sankt Petersburg (1901) şi al Academiei de Stat-Major Nikolaevskaia (1908). Participant la Războiul Ruso-Japonez în calitate de comandant de companie în cadrul Regimentului 34 est siberian, Corpul 1 siberian, Armata 2 manciuriană. în 1913 absolvă cursurile Scolii de Ofiţeri de

Aviaţie din Sevastopol. La izbucnirea Primului Război Mondial funcţiona ca ofiţer de stat-major în cadrul Statului-Major al Districtului Militar Varşovia. La 3 septembrie 1914 este numit şef de birou în cadrul Statului-Major al Corpului 27 armată, pentru ca, la 16 mai 1915, să ocupe poziţia de şef al Statului-Major al Diviziei 64 infanterie. Pe parcursul anilor 1916-1917 asigură comanda de stat-major şi a unor unităţi operative în cadrul diviziilor 64, 60 şi Corpului 26 armată. În ianuarie 1917 este numit sef al Statului- Major al Diviziei 15 infanterie pe frontul românesc. Pe timpul luptelor din vara anului 1917, asigură comanda Regimentului 60 infanterie din cadrul acestei divizii, cu care se distinge în luptele de la Mărăşeşti. Fervent antibolşevic,

se implică după revoluţia din octombrie în
contracararea procesului de sovietizare a trupelor şi în organizarea deunităţi de voluntari destinate rezistentei armate împotriva acestora.Din decembrie 1917 începe, cu sprijinul autorităţilor române şi franceze, organizarea unor unităţi de voluntari destinate armatei albe de sub conducerea generalului Kornilov. în perioada martie-mai 1918, aflat la comanda unei brigăzi de voluntari, străbate distanta dintre Iaşi si
Novocerkassk pentru a se alătura forţelor albe în regrupare în această regiune. Face joncţiunea cu armata de voluntari la 9 iunie 1918. La reorganizarea forţelor albe, primeşte comanda uneia dintre cele trei divizii din compunerea armatei de voluntari

şi este înaintat la gradul de general. La 31 octombrie 1918, în timpul luptelor din regiunea Stavropol, generalul este rănit şi evacuat de pe front la Ekaterinodar si ulterior la Rostov pe Don. Moare în ianuarie 1919 în spital. Sunt mai multe versiuni asupra circumstanţelor morţii sale, dar cel mai probabil cauza decesului a fost septicemia şi gangrena.

DUHONIN, NIKOLAI (13 decembrie 1876-3 decembrie 1917), general rus. Comandant de regiment la începutul Primului Război Mondial. Şef al logisticii Frontului de Sud-Vest în august 1917. Numit, la propunerea predecesorului său, Mihail Vasilievici Alekseiev, în funcţia de sef al Marelui Cartier General din Moghilev după încercarea de lovitură de stat eşuată a lui Kornilov. După ce

Kerenski a părăsit Petrogradul, iar bolşevicii au preluat controlul politic, i s-a cerut să înceteze ostilităţile militare şi să înceapă negocierile de armistiţiu. în urma refuzului său categoric, a fost destituit de Lenin si înlocuit cu Krîlenko. Duhonin a cerut atunci ajutorul „trupelor de şoc“, simpatizante ale lui Kornilov, aflate sub conducerea generalului Kaledin, pentru a apăra Moghilevul de forţele bolşevice. Acest plan a eşuat, iar Duhonin s-a predat lui Krîlenko. A fost executat de escorta militară a acestuia din urmă, corpul lui fiind ulterior profanat de soldaţii bolşevici.

FALKENHAYN, ERICH VON (18611922) a condus Armata a IX-a germană în luptele de pe teritoriul României. A participat, alături de Mackensen, la cucerirea Bucure stiului.

GOLOVIN, NICOLAI NICOLAIEVICI (1875-1944), general ţarist şi istoric militar, era, din 1908, profesor de tactică militară la Academia Imperială. După izbucnirea revoluţiei s-a retras la
Odessa, iar de acolo a plecat la Paris. în 1919 s-a întors în Rusia, prin Vladivostok, şi s-a alăturat armatei amiralului Kolceak, dar, fiindcă războiul era deja pierdut pentru ruşii albi, a plecat pentru a doua oară în exil. La Paris, a continuat să scrie lucrări de teorie
si istorie militară. Arhiva sa personală se află azi în SUA, la Hoover Institute.

GRIGORESCU, EREMIA-TEOFIL (1863-1919), general de corp de armată român. Născut într-o familie de învăţători de tară,
Eremia Grigorescu urmează

iniţial o carieră civilă care îl aduce până la înscrierea, în 1881, la Facultatea de Medicină şi Ştiinţe a Universităţii din Iaşi. Dificultăţile materiale îl obligă să opteze pentru o carieră militară. în 1886 absolvă cursurile Scolii Militare de Infanterie si Cavalerie din Bucureşti. După absolvirea studiilor, ocupă poziţii în cadrul mai multor unităti de artilerie.

F

Urcă rapid treptele ierarhiei militare. Din 1903 activează în cadrul Ministerului de Război ca director al artileriei (1903-1907), comandant al Scolii de ofiţeri de Artilerie, Geniu şi Marină (19071910), director al Direcţiei Personal (1910-1914). Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, ocupă funcţii de comandă a unor mari unităti

operative: Brigada 3 artilerie (1914-1915), Diviziile 14 şi 15 Infanterie (1915-1917), Corpul 5 teritorial (1916). Odată cu intrarea României în război, asigură comanda mai multor mari unităti

de pe front: Divizia 15 Infanterie, corpurile 4 şi 6 armată. La 30 iulie 1917 l-a înlocuit pe Constantin Christescu la comanda Armatei I române si a condus rezistenta

victorioasă a trupelor româneşti în fata armatelor lui Mackensen la

vest de Şiret. A fost considerat artizanul victoriei de la Mărăsesti şi este îngropat în mausoleul dedicat eroilor acestei bătălii. Unul dintre primii generali români decoraţi cu ordinul „Mihai Viteazul" clasa a III-a, pentru modul în care s-a distins în prima şi a doua bătălie de la Oituz

(1916), şi printre puţinii deţinători ai ordinului „Mihai Viteazul" clasa a II-a, pentru modul în care a condus Armata 1 română în lupta de la Mărăsesti.

GUCIKOV, ALEKSANDR (1862–1936), liberal pre-revoluţionar, fondatorul Partidului Octombrist, preşedintele Comitetului Imperial de Apărare al Dumei; ministru de război si al marinei. A fost un opozant al ţarului Nicolae II, de pe poziţii liberale; în octombrie 1917, după preluarea puterii de către bolşevici, a emigrat la Paris.

HANGIN, MIHAIL VASILIEVICI (1871, Samarkand-1961, Djambul, Kazakhstan), cazac de origine, absolvent al Scolii de Cădeţi din Orenburg, iar în 1893, al Şcolii de Artilerie Mihailovski. A luat parte la Războiul Ruso-Japonez, în calitate de comandant de baterie

în Brigada de Artilerie 3 siberiană. în 1913 a participat la o misiune militară în Franţa, fiind decorat cu Legiunea de Onoare. A fost promovat general la 3 februarie 1914. La începutul Primului Război Mondial era comandantul Brigăzii 19 Artilerie, iar din 1915 a comandat Divizia 12 Infanterie. A fost numit inspector de artilerie al Armatei a VlII-a ruse în aprilie 1916. A participat la ofensiva Brusilov, în regiunea Lutsk, fiind decorat cu Crucea Sfântului Gheorghe. în România a asigurat, până la sfârşitul anului 1916, funcţia de inspector al artileriei pentru întreg frontul românesc. în aprilie 1917 devine inspector general de artilerie la Comandamentul Suprem rus. După revoluţia bolşevică a plecat în Siberia şi a luat parte la

formarea detaşamentelor albe din zona Uralilor de Sud. în vara anului 1918 comanda Corpul III Armată din Urali. Din 1919 s-a alăturat armatei amiralului Kolceak. La 6 martie 1919 a început o ofensivă victorioasă în direcţia Ufa-Samara-Kazan. în urma acesteia, Kolceak l-a promovat la rangul de general de artilerie. în contextul înfrângerii armatei lui Kolceak de către bolşevici, în vara anului 1919, a fost înlocuit la comanda trupelor şi trecut în rezervă. în ianuarie 1920 a luat parte la o lovitură de stat împotriva cabinetului ministerial al administraţiei Kolceak din Irkuţk şi a preluat puterea. Ulterior a fugit în China şi s-a stabilit la Harbin. între 1928-1930 a fost şeful departamentului pentru Orientul îndepărtat al emigraţiei militare ruse. După

ocuparea Manciuriei de către trupele sovietice, în 1945, a fost arestat de SMERS la Dairen, la 15 septembrie 1945. A fost condamnat la 10 ani de detenţie în Gulagul siberian. A fost eliberat în oraşul Ukhta, în Republica Komi (RSFSR Rusă). După eliberare a trăit în oraşul Orsk (regiunea Orenburg, Kazakhstan). A murit la Djambul (azi Taraz), în 1961. în 2017, rămăşiţele sale au fost repatriate de familie şi reînhumate în Rusia.

IANCOVESCU, CONSTANTIN (18621945), general, a condus la sfârşitul anului 1916 Corpul Apărării Dunării şi Corpul 3 Armată. între 20 iulie 1917 si 5 martie 1918 a fost ministru de război.

ILIESCU, DUMITRU (1865-1940), general, era, la intrarea României în război, sub-sef al Marelui Stat-Major, dar exercita comanda efectivă, deoarece titularul postului de şef al Marelui Stat Major, generalul Vasile Zottu, era bolnav. Generalul Iliescu era susţinut de Ion I.C. Brătianu, care a fost foarte criticat în epocă pentru decizia de a numi într-un post militar de maximă importanţă un general fără experienţă de conducere, a cărui autoritate era contestată de corpul ofiţeresc. După înfrângerile din toamna anului 1916, Iliescu a fost înlocuit cu generalul Constantin Prezan. în ianuarie 1917, Dumitru Iliescu a fost trimis la Paris, ca reprezentant al Marelui Cartier General român pe lângă comandamentul Aliaţilor.

IVANOV, NIKOLAI IUDOVICI (18511919), general, participant la Războiul Ruso-Japonez şi la bătăliile de pe Frontul de Nord-Vest din Primul Război Mondial, se bucura de marea încredere a ţarinei Alexandra şi a protejatului acesteia, Rasputin. Ţarina Alexandra a fost aceea care a insistat pentru rechemarea sa de pe front şi numirea ca aghiotant al ţarului. După Revoluţia bolşevică din octombrie 1917 s-a alăturat mişcării Ruşilor Albi. A murit de tifos la Odessa, la 27 iunie 1919.

JOFFRE, JOSEPH JACQUES CESAIRE (1852-1931), general, devenit ulterior mareşal al Franţei, a fost comandantul forţelor franceze de pe Frontul de Vest de la începutul Primului Război Mondial până în 1916, când, în urma unor dispute cu guvernul francez privitoare la

strategia militară, s-a retras din această poziţie.

KALEDIN ALEKSEI MAXIMOVICI (1861-1918), general, era comandantul Armatei a VIII-a ruse pe frontul de sud-vest. După revoluţia rusă, a devenit atamanul
cazacilor de pe Don (17 iunie 1917). A fost destituit de Kerenski, deoarece l-a susţinut pe Kornilov,
si a devenit conducătorul Armatei Guvernamentale a cazacilor, luptând împotriva armatei revoluţionare. La 28 februarie
1918 a demisionat din poziţia pe care o ocupa; s-a sinucis câteva zile mai târziu, la 11 februarie.

KANŢEROV, PAVEL GRIGORIEVICI (3 iunie 1866 -?), general de infanterie rus si membru al
mişcării alb-gardiste de după

victoria revoluţiei bolşevice din octombrie 1917. Fiu de militar, a absolvit şcoala de cădeţi de infanterie din Kiev (1885). Colonel (decembrie 1914), intră în Primul Război Mondial în calitate de comandant al regimentului din Pavlograd. Avansat la gradul de general maior (ianuarie 1917), preia comanda Diviziei 71 Infanterie pe frontul românesc la 12 mai 1917. în toamna anului 1918 deţine poziţia de şef al celei de-a doua subsectii din cadrul celui de-al doilea detaşament de voluntari în Kiev.Arestat la 14 decembrie 1918 la ordinul Directoratului ucrainian condus de Simon Petlyura, reuşeşte să evadeze. Devine membru al forţelor albe din sudul Rusiei (Don). Din noiembrie 1919 este în

cadrele de rezervă ale armatei de voluntari. Sef al Diviziei Markov (ianuarie - februarie 1920). îndepărtat de la comandă, este numit ulterior şef al logisticii Corpului 1 de armată. în august 1920 preia comanda diviziei Alexis, iar în octombrie acelaşi an, pe aceea a Diviziei 6 Infanterie până la evacuarea ei din Crimeea (noiembrie 1920). La începutul anului 1921 se află internat într-un lagăr de refugiaţi în România. Soarta sa ulterioară este necunoscută.

KERENSKI, ALEKSANDR FEODOROVICI (1881-1970), una dintre figurile-cheie ale Revoluţiei Ruse, a condus Guvernul Provizoriu între 21 iulie - 7 noiembrie 1917, dată la care a fost răsturnat de la putere de bolşevicii conduşi de Lenin. După această dată a plecat în exil, mai întâi în Franţa, iar după 1940, în

Statele Unite.

KISELEFF, PAVEL DMITRIEVICI (1788-1872), conte, a fost, între 1829-1834, guvernator al principatelor Moldova şi Ţara Românească, numit de tar ca urmare a ocupării celor două principate de către armata rusă, după victoria împotriva Imperiului Otoman. în această postură, Kiseleff a iniţiat o reformă administrativă, concretizată în adoptarea Regulamentelor Organice, primul embrion de Constituţie românească.

KOLCEAK, ALEKSANDR VASILIEVICI (1874-1920), amiral în armata taristă, a fost unul dintre comandanţii militari ai ruşilor albi în timpul Războiului Civil şi guvernator al Siberiei. A fost luat prizonier şi executat de bolşevici

la 7 februarie 1920, la Irkutk.

KONDURUŞCHIN, IVAN SEMENOVICI 1882-1938. Născut în satul Lipovka, provincia Samara. Membru al Partidului Socialist- Revoluţionar din 1902. încorporat în armata rusă la 2 februarie 1915, ocupă poziţii administrative succesive în unităţi din spatele frontului. în 1917, în calitate de sublocotenent, participă la bătăliile de pe frontul românesc. După revoluţia din octombrie 1917 se implică în politică intrând în comitetele revoluţionare de soldaţi şi participă la destituirea comandamentului Armatei 4 ruse pe frontul românesc. Este ales comandant al Armatei 4 ruse de către comitete. Ulterior eşecului său de a prelua comanda acestei armate, se implică în războiul civil din Rusia de partea bolşevicilor. Membru al Partidului

Comunist al URSS din 1919. Face carieră, ulterior, în administraţia si
sistemul judiciar bolşevice. Ocupă posturi de adjunct al Procurorului General al URSS (1923-1928) şi adjunct al Comisarului Poporului pentru Comerţ (din 1929). Se pensionează în 1936. Moare doi ani mai târziu la Moscova.

KORNILOV, LAUR GHEORGHEVICI (1870-1918), general de infanterie rus, de origine cazac siberian. Absolvent al Şcolii Militare din Omsk în 1889 si al Scolii Militare
de Artilerie Mihailovski din Sankt Petersburg în 1902. Repartizat în districtul militar Turkestan, conduce mai multe misiuni de explorare în Turkestanul de Est, Afganistan şi Persia. Absolvă cursurile Academiei de Stat-Major în 1897. Şef de Stat-Major al Brigăzii 1 Infanterie pe timpul

Războiului Ruso-Japonez, mare unitate cu care participă la bătăliile de Sandepu şi Mukden. Este decorat şi avansat la rang de colonel (1905). Ataşat militar rus în China (1907-1911). Ulterior asigură comanda Regimentului 8 Infanterie si a Diviziei 9 siberiene.

La începutul Primului Război Mondial este numit comandant al Diviziei 48 Infanterie, cu care participă la luptele din Galiţia.

Capturat de austro-ungari în februarie 1915, evadează în iulie 1916 şi revine în Rusia. După revoluţia din februarie 1917, este numit comandant al Districtului Militar Petrograd. în iulie 1917 este numit de către Guvernul Provizoriu comandant suprem al forţelor armate ruse. în septembrie 1917 a încercat să răstoarne guvernul Kerenski printr-o lovitură de stat.

încercarea a eşuat si Kornilov a fost plasat în arest la domiciliu, dar a evadat după revoluţia bolşevică si s-a alăturat armatei anti-bolşevice din regiunea Donului în calitate de comandant al Armatei de Voluntari. A fost ucis în aprilie 1918, în timpul luptelor pentru ocuparea oraşului Ekaterinodar/Krasnodar (capitala Kubanului), de un obuz bolşevic care a căzut peste cartierul său general.

KRASNOV, PIOTR (1869-1947), general al armatei ţariste, ataman al cazacilor de pe Don şi comandant al Armatei ruşilor albi din regiunea Donului, unul dintre competitorii lui Denikin pentru autoritatea supremă asupra forţelor armate ale ruşilor albi. La sfârşitul războiului civil a emigrat în Occident, mai întâi în Germania, apoi în Franţa, unde s-

a implicat în organizarea politică a emigraţiei ruse. în 1941, a participat la atacul Germaniei naziste asupra URSS. La sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, Krasnov s-a predat britanicilor, care l-au predat forţelor sovietice. A fost spânzurat la 19 ianuarie 1947, în închisoarea Lefortovo din Moscova.

KRÎLENKO, NIKOLAI VASILIEVICI (1885-1938), membru al mişcării de stânga din Rusia încă din 1904. Pentru activitatea sa revoluţionară, a fost arestat si exilat la Harkov, în 1913, iar în 1914 a fugit din Rusia, refugiindu- se în Austria si ulterior în Elveţia.

A participat activ la pregătirea Revoluţiei bolşevice din octombrie

1917. La 27 octombrie/9 noiembrie 1917, a fost numit comandant suprem al armatei, în locul generalului Duhonin, care refuzase să înceapă negocierile de pace cu Germania.

KRUTIKOV, NIKOLAI ALEKSANDROVICI (1871-1920), general, absolvent al Şcolii de Artilerie Mihailovski, era în anul 1916 comandant al Brigăzii 51 Artilerie. După revoluţia bolşevică, s-a alăturat Armatei Albe din Crimeea. A fost împuşcat la 11 decembrie 1920, la Ialta.

LECINSKI, PLATON ALEKSEEVICI (1856-1923?), general, fiu de preot, absolvent al Scolii de cădeţi din Varşovia, a fost unul dintre principalii artizani ai ofensivei Brusilov. A participat la Războiul Ruso-Japonez, în calitate de comandant al Regimentului 24

Infanterie siberian. A fost numit comandant al Armatei a IX-a ruse la 9 august 1914. în 1916, Armata a IX-a fost deplasată pe Frontul de Sud-Vest pentru a colabora cu Armata a IV-a. Lecinski a comandat trupele ruse la ocuparea Cernăuţiului. A fost pus la dispoziţia Ministerului de Război al Guvernului Provizoriu la 18 aprilie 1917. La 7 mai 1917 a fost demis din armată. După această dată nu s-a alăturat nici uneia dintre armatele anti-bolsevice. Nu
se ştie cu exactitate ce s-a întâmplat cu el până la sfârşitul războiului civil. Se pare că a fost arestat de bolşevici si a murit în 1923 la închisoarea Taganskaia din Moscova. Potrivit altor surse, a murit în 1921, în spitalul-închisoare nr. 1 din Moscova, după ce fusese arestat pentru „conducerea unui grup

anti-bolsevic“.

LVOV, GHEORGHI EVGHENIEVICI (1861-1925), a fost primul prim- ministru al Rusiei după abdicarea tarului Nicolae II, între 23 martie-21 iulie 1917. I-a succedat în funcţie Aleksandr Kerenski.

MACKENSEN, ANTON LUDWIG AUGUST VON (1849-1945), feldmaresal, considerat cel mai competent dintre liderii militari germani, era comandantul armatei Puterilor Centrale care a luptat pe frontul din România.

MĂRDĂRESCU, GHEORGHE (18661938), general. S-a ilustrat mai ales în calitate de comandant al trupelor române din Transilvania, funcţie în care a fost numit la 12 aprilie 1919, din care a coordonat recucerirea Transilvaniei de către

forţele române si intervenţia din Ungaria, împotriva regimului bolşevic al lui Bela Kun.

MIHAILOVICI, GHEORGHI (18631919), Marele Duce, văr primar al tarului Alexandru III, tatăl lui Nicolae II, fusese unul dintre pretendenţii la mâna reginei Maria a României. A fost asasinat de bolşevici la 28 ianuarie 1919, împreună cu fratele său, Marele Duce Nikolai Mihailovici si cu alţi membri ai familiei imperiale.

MIHAILOVICI, SERGHEI (18691918), Marele Duce al Rusiei, văr primar al ţarului Nicolae, a fost, în Primul Război Mondial, inspector general al artileriei ruse. împreună cu alţi membri ai familiei imperiale, a fost ucis de bolşevici la Alapayevsk, la 18 iulie 1918, la o zi după uciderea ţarului si a

familiei acestuia.

MILIUKOV, PAVEL NIKOLAIEVICI (1859-1943), istoric şi om politic liberal, fondatorul Partidului Constitutional Democratic, cunoscut sub numele de Cădeţi, a îndeplinit funcţia de ministru de externe în Guvernul Provizoriu din 1917. După revoluţia bolşevică din octombrie 1917 a emigrat în 1918 si s-a stabilit în Franţa.

NICOLAE II (1868-1918), ţar al Rusiei, fiul ţarului Alexandru III, a domnit între 1894 si 15 martie 1918, data la care a fost fortat să abdice în favoarea fratelui său, Marele Duce Mihail Aleksandrovici, acesta din urmă refuzând însă să accepte tronul. Din momentul abdicării, Nicolae II a fost ţinut captiv, împreună cu întreaga familie imperială, în Palatul Alexandru, una dintre

reşedinţele sale. De aici au fost mutaţi, în august 1917, de guvernul Kerenski la Tobolsk, în Siberia. Au fost asasinaţi de bolşevici în noaptea de 16 spre 17 iulie 1918, la Ekaterinburg, un oraş controlat de Armata Rosie. Nicolae II a fost căsătorit cu Alix de Hesse- Darmstadt, devenită Alexandra Feodorovna Romanova, una dintre nepoatele reginei Victoria, aşadar verişoară a Reginei Maria a României. împreună, au avut cinci copii: marile ducese Olga, Tatiana, Maria si Anastasia si tareviciul Alexei. Ţarina Alexandra a fost aceea care l-a impus în anturajul imperial pe Grigori Efimovici Rasputin, poreclit „călugărul nebun", convinsă că acesta avea puteri vindecătoare şi că putea ajuta la vindecarea hemofiliei de care suferea moştenitorul

tronului, tareviciul Alexei. Devenit „eminenta cenuşie a Curţii Imperiale" şi considerat de adversarii politici ai lui Nicolae II drept principalul responsabil pentru deciziile greşite luate de acesta, Rasputin a fost în cele din urmă asasinat în urma unui complot al nobililor ruşi, condus de prinţul Felix Iusupov, la Petrograd, la 30 decembrie 1916. Potrivit unor cercetări ulterioare, de asasinarea lui Rasputin nu ar fi fost străini ofiţerii britanici de la Petrograd, care priveau cu îngrijorare demersurile lui pe lângă ţar, vizând retragerea Rusiei din război şi încheierea unei păci separate cu Puterile Centrale.

ODINŢOV, SERGHEI IVANOVICH (1874—1920). Fiu de nobil. Absolvent al Scolii de Cădeţi

Alekseevsky (1895) şi al Academiei de Stat-Major „Nicolae 1“ (1902). Participant la Războiul Ruso- Japonez în cadrul Corpului 3 armată siberian. Colonel în 1911. Sef al scolii de ofiţeri de aviaţie din Sevastopol (1911-1912). în timpul Primului Război Mondial, comandant de regiment de cavalerie (Primorsky) - 1914^1916 si din octombrie 1916, sef al Statului-Major al Diviziei 3 cavalerie caucaziană. După revoluţia bolşevică, începe colaborarea cu aceştia. Din decembrie 1917, Odintov funcţionează în cadrul Comisariatului Poporului pentru Afaceri Militare. Arestat de Ceka la 1 martie 1918, este eliberat o lună mai târziu şi integrat delegaţiei sovietice ce se deplasa la Kiev pentru încheierea păcii cu

Ucraina. Inspector militar (1918 — 1919). în octombrie-noiembrie 1919 comandă o grupare militară în cadrul Armatei 7 sovietice în luptele împotriva generalului alb Yudenich. Comandant al Armatei a Vll-a sovietice (noiembrie 1919-iulie 1920). Moare în iunie 1920 pe drumul de la Petrograd la Odessa.

PARS SKI, DMITRI PAVLOVICI (1866-1921). Fiu de nobil, născut la 29 octombrie 1869 în provincia Tuia. Absolvent al scolii de cădeţi din Orei (1884), al şcolii militare nr. 2 Konstantinovski (1886) şi al Academiei de Stat-Major Nikolaev (1893). încadrat în diferite unităţi operative şi comandamente teritoriale de infanterie. Participant la Războiul Ruso-Japonez ca adjunct al Intendenţei Generale a armatei manciuriene (noiembrie 1904-octombrie 1905). Din 9 octombrie 1905 este

transferat în cadrul Marelui Stat-Major al Armatei Ruse. Comandant al Regimentului 140 infanterie (din 1908) şi al Brigăzii nr. 2 din cadrul Diviziei 46 infanterie 9 (din 1910). La izbucnirea Primului Război Mondial, este comandant de brigadă de infanterie pe frontul de Nord-Vest. Din octombrie 1915 este numit comandant de Divizie (Divizia 55 infanterie) pentru ca în februarie 1916 să fie numit comandant al Corpului de Grenadier! în iulie 1917 preia comanda Armatei 12 ruse. Voluntar în rangurile bolşevicilor după revoluţia din Octombrie, comandant de mari unităti militare ruse pe frontul de Nord-Vest în prima jumătate a anului 1918. Preia comanda frontului de Nord (septembrie-noiembrie 1918). Arestat la Petrograd de Ceka (noiembrie 1918-ianuarie

1919). Ulterior eliberării, activează în comisiile special constituite pentru analiza experienţei Primului Război Mondial şi pentru dezvoltarea regulamentelor şi statutelor militare. Moare în 1921, de febră tifoidă, la Petrograd.

PETIN, VICTOR-EUGENE-LUCIEN- GABRIEL (1872-1962). Absolvent al Şcolii Speciale Militare de la Saint- Cyr în 1893 şi al Şcolii Superioare de Război în 1902. Căpitan din 1904, maior din 1913, locotenent- colonel din 1915. Din toamna anului 1915, face parte din Marele Cartier General şi, începând cu toamna anului 1916, din Misiunea Militară Franceză în România, din octombrie acelaşi an fiind numit şeful ei de stat-major. Avansat ulterior la gradul de general.

POLIVANOV, ALEKSEI (1855-1920), general de infanterie, a fost ministru de război al Rusiei tariste

în perioada iunie 1915-martie 1916. După Revoluţia din Februarie 1917, a fost preşedinte al Comisiei speciale pentru restructurarea armatei pe baze democratice şi al Comisiei pentru îmbunătăţirea vieţii militarilor.

După lovitura de stat bolşevică, Polivanov a fost arestat, pentru scurtă vreme, de CEKA, la sfârşitul lunii iulie 1918. A intrat în Armata Rosie în februarie 1920 si a

participat ca expert militar la negocierile de pace sovieto-poloneze de la Riga din august-septembrie 1920. A murit de tifos pe 25 septembrie 1920, în timpul negocierilor.

POKLEVSKI-KOZIELL,

STANISLAV (1868-1939), diplomat rus de origine aristocratică poloneză, a fost ministrul plenipotenţiar al Rusiei în România pânã la declanşarea Revoluţiei Ruse si ruperea relaţiilor diplomatice dintre cele două ţări. După Primul Război Mondial, Poklevki-Koziell a continuat să locuiască la Bucureşti, ca refugiat. A fost unul dintre cele mai populare personaje din lumea mondenă a oraşului.

POTAPOV, NIKOLAI (1871-1946), general de artilerie, a fost, înainte de Primul Război Mondial, ataşat militar al Rusiei la Viena (19011903), apoi în Muntenegru (19031916). Revine la 10 august 1916 în Rusia şi este numit în Statul-Major General ca şef al departamentului ce administra

prizonierii de război. După revoluţia din februarie 1917 este numit membru al comisiei militare ce funcţiona în cadrul Sovietului de la Petrograd, dar şi şef al logisticii în cadrul Statului-Major General al armatei. După lovitura de stat bolşevică, îşi începe colaborarea cu Consiliul Comisarilor Poporului. Deţine, din noiembrie 1917, funcţiile de sef al Statului-Major şi asigură şi conducerea Ministerului de Război. Din iunie 1918 devine membru al Consiliului Militar Superior. A continuat să ocupe funcţii de conducere în interiorul statului sovietic şi după încheierea războiului civil. în anii 1922-1925 participă la operaţia contrainformativă organizată de GPU, destinată contracarării acţiunilor de subminare a

focarelor de rezistenţă împotriva puterii sovietice din exil şi a posibilelor lor conexiuni în URSS. Este trecut în rezervă în 1938. A murit la Moscova în 1946.

RAGOZA, ALEKSANDR FRANŢEVICI (1858-1919), general de infanterie. Absolvent al gimnaziului militar din Polotsk (1874) şi al Şcolii militare de artilerie Mihailovski (1877). Participant la Războiul Ruso-Româno-Turc (1877-1878). în 1883 încheie cursurile Academiei Nicolaevskaia a Statului-Major General. La izbucnirea Primului Război Mondial, intră în luptă în calitate de comandant al Diviziei 19 infanterie, cu care participă la lupte pe Frontul de Sud-Vest. La 27 septembrie 1914 este numit comandant al Corpului 25 Armată pe acelaşi front. în toamna anului 1915 este numit comandant al Armatei 4 ruse. în acelaşi timp,

asigură, în perioada martie-aprilie 1916, si comanda Armatei 2 ruse.

în noiembrie 1916 este transferat, împreună cu Armata 4 de sub comanda sa, pe frontul românesc, unde participă la luptele de stabilizare a frontului din Moldova în regiunea Râmnicu Sărat. în perioada martie-aprilie 1917, deţine temporar comanda tuturor trupelor ruse de pe frontul românesc. în iulie 1917, în timpul
bătăliilor de la Mărăsti si
Mărăşeşti, este la originea conflictului care îl va opune generalului Gheorghe Christescu, comandant al Armatei 1 române, în cele din urmă, cu sprijinul unor cercuri politice şi militare româneşti interesate, obţine înlocuireaacestuia de lacomanda Armatei 1 române cu generalul Nicolae Grigorescu. Este

îndepărtat de la comanda Armatei 4 ruse de către Guvernul Provizoriu la 21 noiembrie 1917. Ucrainean de origine, în timpul regimului Hatmanatului, sub ocupaţie austro-germană, îndeplineşte funcţia de ministru al apărării al Ucrainei. După răsturnarea acestui regim, se refugiază la Odessa (decembrie 1918). Acolo este arestat şi executat de bolşevici la începutul anului 1919, după cucerirea oraşului de către aceştia.

RAKOVSKI/RACOVSKI, CHRISTIAN (1873-1941), revoluţionar socialist, bulgar de origine, s-a stabilit în 1903 în România, pe proprietăţile familiei sale din Dobrogea. Expulzat de autorităţile române în 1907, pentru agitaţie revoluţionară, a fost reprimit în ţară în 1912 şi i s-a redat cetăţenia română. în 1916 a fost

arestat de autorităţile române, ca „agent german", dar a fost eliberat de Sovietul local al soldaţilor ruşi staţionaţi la Iaşi, la 1 mai 1917, când a avut loc o mare manifestaţie prorevoluţionară.
Acesta este episodul pe care îl povesteşte Vinograsdki. Racovski a fost preşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului din Ucraina şi unul dintre organizatorii tentativei de puci comunist antidinastic de la Iaşi, din 1917. După Primul Război Mondial a continuat să fie implicat în activităţile clandestine ale comuniştilor pe teritoriul României. A ocupat poziţii importante în diplomaţia sovietică, fiind, printre altele, însărcinat cu afaceri al URSS la Londra. A fost una dintre victimele represiunii staliniste din anii ’30: exclus din partid şi condamnat la 20 de ani de muncă

silnică în 1936, a fost împuşcat în 1941, după invadarea URSS de către Germania, împreună cu alţi 156 de foşti lideri ai mişcării revoluţionare, aflaţi la acea dată în Gulag.

REFERENDARU, ALEXANDRU (1866-?), general, artilerist, a fost comandantul artileriei Armatei I române în bătălia de la Mărăşeşti. La 3/16-7/20 ianuarie 1917 a condus delegaţia română la Conferinţa de la Odessa, unde s-a discutat despre o eventuală reorganizare a armatei române pe teritoriul Basarabiei. între 1918 şi 1928 a fost Inspector General al artileriei române.

ROCHAL, SEMEN GRIGORIEVICI în vârstă de 21 de ani, era un agitator bolşevic care, în vara anului 1917, crease republica bolşevică a Kronstadt-ului. în Kronstadt, oraş

de la Marea Baltică, era sediul

marinei militare rusesti. Bolşevicii
au executat acolo pe amiralul flotei si un mare număr de ofiţeri, trecând puterea în mâinile marinarilor, care au fraternizat cu gruparea lui Lenin. în 1921, marinarii revoltaţi împotriva regimului leninist au fost, la rândul lor, masacraţi de Armata Rosie.

RODZIANKO, MIHAIL VLADIMIROVICI (1859-1924), preşedintele Dumei. Alături de Aleksandr Gudkov, a fost un co-fondator al Partidului Octombrist. După revoluţia bolşevică a sprijinit forţele armate ale Ruşilor Albi. A
murit în Serbia, unde se exilase în 1920.

SAHAROV, VLADIMIR VICTOROVICI (1853-1920),

general de cavalerie, a comandat armata Dunării în perioada 17/30 octombrie 1916-23 decembrie 1916/5 ianuarie 1917, când aceasta a luptat pe teritoriul României. Armata Dunării fusese reconstituită din unităţile rusesti ce făcuseră parte din Armata Dobrogei şi cele care acţionau pe malul stâng al Dunării, pe frontul românesc. Armata Dunării a fost desfiinţată după eşecul misiunii sale de apărare a Dobrogei.

SAMOILO, ALEKSANDR ALEKSANDROVICI (1869-1963). Fiu de nobil din familia hatmanului zaporojean Koshki. Absolvent al Scolii de Cădeţi de Infanterie (Moscova, 1892), este încadrat în Regimentul 1 Grenadieri Ekaterinoslav. Absolvent în 1898 al Academiei de Stat-Major Nikolaev. Deţine funcţii de ofiţer de stat-major în unităţi operative şi

comandamente teritoriale. Din 1909 este încadrat în Marele Stat-Major al Armatei ruse. în timpul Primului Război Mondial ocupă diferite poziţii în cadrul Marelui Stat-Major în serviciile de intendentă si aprovizionare. După revoluţia din februarie 1917, generalul Samoilo ocupă succesiv poziţii de sef al Statului-Major al Armatei 10 ruse, Intendent General al Armatei Ruse şi Şef al Statului-Major al armatelor de pe frontul de Vest. După Revoluţia din octombrie 1917 se situează în tabăra bolşevică. Participă la negocierile de la Brest-Litovsk ca membru al delegaţiei sovietice. Din februarie până în septembrie 1918 ocupă posturi succesive de comandă pe fronturile războiului civil. Din septembrie 1918 este şef al Statului-Major al Armatei 6, iar

din aprilie 1920 asigură comanda acestei armate. Participă cu aceasta la operaţiile din Extremul Nord si Siberia. Membru în delegaţiile sovietice pentru negocierea păcii cu Finlanda (1920) şi Turcia (1921). După războiul civil, în 1922, este comandant al Districtului Militar Moscova, iar din 1923 inspector general, coordonând instituţiile de educaţie militară. Din 1926 este profesor la Universitatea din Moscova. în 1940 este numit adjunct al Şefului Operaţiilor Forţelor Aeriene, fiind totodată avansat general-locotenent de aviaţie. Ocupă, de asemenea, o poziţie de profesor în sistemul militar de învăţământ (Academia Forţelor Aeriene). Se pensionează în 1948. Moare la 8 noiembrie 1963 la Moscova.

SANNIKOV, ALEKSANDR SERGHEEVICI (18 aprilie 1866-16 februarie 1931), absolvent al Academiei Militare Imperiale, general-locotenent al armatei ţariste. După revoluţia bolşevică a luptat în forţele anti-bolşevice din sudul Rusiei. în timpul Primului Război Mondial, în 1915, a fost şef de Stat-Major al Armatei a IX-a ruse şi a participat cu aceasta la Ofensiva Brusilov. La începutul anului 1917 a fost numit sef al Aprovizionării pe frontul românesc. A rămas în această poziţie până după lovitura de stat bolşevică din februarie 1917. La 26 / mai 1918, Sannikov a fost ales primar al Odessei, aflată atunci sub ocupaţie austriacă. în iulie 1918 a demisionat din această poziţie şi s-a alăturat forţelor anti- / bolsevice din sudul Rusiei. în

august 1918 a fost numit şef al Aprovizionării Armatei Voluntarilor, cu centrul la Ekaterinodar. în ianuarie 1919, după ocuparea Odessei de către Corpul Expediţionar al Antantei, este trimis de Denikin în acest oraş, ca ofiţer de legătură. în martie 1919 s-a întors la Ekaterinodar, fără să fi reuşit să stabilească o relaţie de lucru nici cu reprezentanţii Antantei, nici cu autorităţile ucrainene. A rămas sef
al Aprovizionării în armata lui Denikin pânä la sfârşitul anului 1919. în 1920 a fost eliberat din funcţie şi pus la dispoziţia şefului armatei. A plecat în emigraţie odată cu ceilalţi supravieţuitori din trupele lui Denikin, mai întâi la Constantinopol, apoi la Zemun (Iugoslavia). Din 1926, a emigrat în Franţa. A murit la Paris, la 16 februarie 1931.

SARRAIL, MAURICE (1856-1929), general, era comandantul trupelor Antantei aflate pe Frontul de Sud, cu cartierul general la Salonic. Criticat de Aliaţi pentru incapacitatea sa de a declanşa o ofensivă decisivă în această zonă a Europei, a fost destituit din funcţie la 10 decembrie 1917, fiind înlocuit de generalul Louis Franchet d’Esperay.

SAVINKOV, BORIS VIKTOROVICI (1879-1925), poet, membru al Partidului S o cialist-Re volutionar:

¥*

înainte de Primul Război Mondial fusese implicat în asasinarea mai multor membri ai guvernului ţarist şi fusese obligat să fugă din Rusia. A revenit în 1917 si s-a alăturat guvernului Kerenski, pe lângă care a îndeplinit funcţia de ministru adjunct al apărării. Ulterior, Savinkov l-a susţinut pe

Kornilov împotriva lui Kerenski. în 1920 a fugit din Rusia bolşevică, dar a revenit în 1924, când a fost
arestat si ucis de O GPU, sub
acuzaţia că era spion britanic.

SCHMETTOW (SAU SCHMETTAU), EBERHARDT VON (1861-1935), general al armatei germane, îndeplinea, în 1916, funcţia de comandant al grupului de
cavalerie format din Diviziile 6 si
7
germane, care a participat la bătălia de la Târgu Jiu. Ulterior, în decembrie 1917, a participat şi la luptele pentru cucerirea Bucurestiului. în ianuarie 1917,
Corpul de cavalerie pe care îl conducea a fost trimis pe Frontul de Vest, unde a luat parte la bătălia de la Aisne.

SIUTIN, PAVEL PAVLOVICI

(18701938), general-maior al armatei ruse. Născut la 30 iulie 1870. Fiu de militar. Absolvent al scolii militare
din Kiev în 1892 si al Academiei de
Stat-Major în 1899. Participant la Războiul Ruso-Japonez. în timpul Primului Război Mondial deţine
comenzi succesive de baterie, divizion şi brigadă de artilerie. Comandant al Diviziei 37 de Infanterie, este avansat la gradul de general-maior la 23 ianuarie 1917. Se implică în politică de partea bolşevicilor. Este ales, după revoluţia din octombrie 1917, în
decembrie 1917, comandant al Corpului 18 armată. Din martie 1918 operează cu corpul său de armată în Ucraina împotriva forţelor germane şi ulterior a celor albe în războiul civil. în perioada 1920-1921 este numit

ataşat militar al RSFSR în Georgia. Din octombrie 1922 este profesor la Academia Militară sovietică.
Trecut în rezervă în 1934, funcţionează ca cercetător în Arhivele Militare. Arestat în februarie 1938. Acuzat de activităţi contrarevoluţionare, este judecat, condamnat si executat la Kommunarka (regiunea Moscova) la 22 august 1938. Reabilitat la 16 martie 1956.

SKALON, VLADIMIR ESTAFIEVICI (1872-1917). Născut într-o familie nobiliară din provincia Moghilev (1872). Absolvent al şcolii de cădeţi (1892) şi al Academiei de Stat-Major Nikolaev (1898). Prima parte a carierei, de la gradul de sublocotenent (1892) la cel de colonel (1907), o desfăşoară în unităţi operative şi teritoriale din

districtele militare Vilna si Sankt Petersburg. La izbucnirea Primului Război Mondial ocupă poziţia de şef de birou în cadrul serviciului Intendentă al Marelui Stat-Major al armatei ruse. Ocupă diferite poziţii în cadrul Marelui Stat-Major pe tot parcursul războiului. în noiembrie 1917 este
numit consultant militar si sef al Comisiei de Armistiţiu în cadrul delegaţiei ruse la negocierile de pace de la Brest-Litovsk. Se sinucide în 29 noiembrie 1917.

SKOBELEV, MATVEI IVANOVICI (1885-1938), marxist revoluţionar, reprezentant al social- democratilor în Duma taristă
(1912-1917); după revoluţia din februarie 1917 a devenit lider al Sovietului din Petrograd şi ministru al muncii în Guvernul Provizoriu. Fiind un oponent al

regimului bolşevic, s-a refugiat la Baku, oraşul său de origine, dar de acolo a plecat în exil la Paris. A revenit în URSS în 1922, în timpul NEP-ului, si a devenit membru al
partidului bolşevic. între 1922 şi 1938 a lucrat în sistemul sovietic de comerţ exterior. A fost arestat si
ucis în timpul marii represiuni staliniste din 1938.

SKOROPADSKI, PAVEL PETROVICI (1873-1945), general-locotenent al armatei tariste. Membru al
familiei nobiliare ucrainiene Skoropadski, descendenţi ai hatmanului zaporojean Ivan Skoropadski. Absolvent al şcolii militare în 1893, este încadrat la început într-un regiment de cavalerie. în 1904 este numit în cadrul Regimentului 3

Verkhneudinskyi, cazaci din zona Transbaikal, cu care participă la Războiul Ruso-Japonez. în mai 1905 este numit adjutant al comandantului suprem al trupelor terestre şi navale ruse operând împotriva Japoniei, generalul N.P. Linevici. Pe timpul conflictului este distins cu nu mai puţin de sase ordine militare. La 25 martie ^{r} 1912 este promovat la rangul de general odată cu trecerea în rezervă. Reactivat la izbucnirea Primului Război Mondial, participă la luptele de pe frontul de N-V, în Prusia, cu un regiment de cavalerie. La 3 octombrie 1914 este numit comandant al Brigăzii 1 din cadrul Diviziei 1 cavalerie de gardă. Ulterior conduce diviziile 1 şi 5 cavalerie de gardă. Din ianuarie 1917 conduce Corpul 34 armată. La începutul lui iulie 1917 este numit comandat al tuturor forţelor ruse de pe frontul de S-V şi din 19 iulie comandant suprem al forţelor ruse. în august 1917, la sugestia

generalului Kornilov, începe reorganizarea Corpului 34 armată pe principii naţionale, transformându-1 în Corpul 1 armată ucrainean. în octombrie 1917, după accederea bolşevicilor la putere, recunoaşte puterea Radei Centrale si administraţia republicană ucraineană. Intră în luptă împotriva bolşevicilor în fruntea trupelor ucrainene. Devine hatman al Ucrainei la 29 aprilie 1918, în urma unei lovituri de stat sprijinite de armata germană. A fost îndepărtat de la putere în noiembrie 1918, în urma unei alte lovituri de stat, condusă de social-democratii care îl aveau lider pe Simon Petliura. Skoropaski s-a refugiat la Berlin, unde a devenit, în perioada interbelică, un susţinător al nazismului.

STRĂTILESCU, DUMITRU (18641927), general, a ocupat diverse poziţii de conducere în

armata română în timpul Primului Război Mondial. în toamna anului 1916, între 1/13 noiembrie şi 12/25 noiembrie, a fost comandant al Armatei I, ulterior devenind comandant al Diviziei 1 infanterie.

SUHOMLINOV, VLADIMIR ALEKSANDRO VICI (1848-1926), general de cavalerie în armata taristă, a fost sef al Marelui Stat-Major între 1908 şi 1909 şi ministru de război între 1909 si 1915. Având o viziune foarte conservatoare asupra modalităţilor de instruire a armatei, a fost considerat principalul responsabil pentru slaba pregătire a acesteia la începutul Primului Război Mondial. A fost arestat în 1916, sub acuzaţia de abuz de putere, şi încarcerat la fortăreaţa Petru si Pavel, dar a fost eliberat câteva

luni mai târziu, la insistentele ţarinei Alexandra, influenţată de Rasputin. A fost din nou arestat după Revoluţia din Februarie, dar a fost achitat un an mai târziu de acuzaţia că ar fi lăsat armata nepregătită. S-a refugiat în Finlanda, apoi la Berlin, unde a murit în 1926, într-o situaţie de sărăcie extremă (a fost găsit îngheţat pe o bancă dintr-un parc).

SVIETCIN, ALEKSANDR ANDREEVICI (1878-1938). General- locotenent. Născut în 1878 la Odessa, fiu de general al armatei ruse. Absolvent al şcolii de cădeţi (1895), al Şcolii de Ofiţeri de Artilerie Mihailovski (1897) şi al Academiei de Stat Major Nikolaev (1903). Participant la Războiul Ruso-Japonez în calitate de comandant de companie în Regimentul 22 est siberian. în Primul Război

Mondial ocupă succesiv poziţiile de şef de Stat- Major al Comandamentului Suprem al armatei ruse, comandant al Regimentului 6 de puşcaşi finlandezi, şef al Statului- Major al Diviziei 7 Infanterie, şef de Stat-Major al Armatei 5 ruse. în martie 1918 se alătură bolşevicilor

şi este numit şef al regiunii militare Smolensk, ulterior Sef de Stat-Major General al armatei sovietice. Din octombrie 1918 este numit profesor la Academia Statului-Major al Armatei Roşii. Arestat succesiv în 1930 si 1931

într-una din afacerile de spionaj legate de emigraţia militară rusă albă. Eliberat în februarie 1932, este reintegrat în armată şi funcţionează în cadrul Diviziei de Informaţii a Statului-Major General al Armatei Roşii, ulterior

în cadrul Academiei Statului-

Major al Armatei Roşii. Este arestat în 30 decembrie 1937, judecat în 26 iulie 1938 şi executat la Kommunarka în 29 iulie 1038. A fost reabilitat post-mortem în 8 septembrie 1956.

ŞCERBACEV/ŞCERBACIOV, DIMITRI (6/18 februarie 1857-18 ianuarie 1932), general de infanterie rus şi lider al mişcării alb-gardiste de după revoluţia bolşevică din octombrie 1917. Absolvent al liceului militar din Orei (1873) şi al scolii militare de ofiţeri de artilerie „Mihailovskaia“ din Sankt Petersburg (1876). în 1884 absolvă cursurile Academiei Statului-Major General „Nicolaevskaia“ din Sankt Petersburg. General locotenent în 1908. Comandant al Corpului 9 Armată rus din 1912. în fruntea acestei unităti intră în război, ca parte a Armatei 3 ruse, pe frontul

de sud-vest în Galiţia. Din aprilie 1915, generalul Şcerbacev este numit comandant al Armatei 11 ruse pe frontul din Carpaţi. în octombrie 1915 preia comanda Armatei 7 ruse fiind, totodată, avansat la gradul de general de infanterie. în această calitate participă la pregătirea şi derularea ofensivei Brusilov din primăvara anului 1916, pe frontul din Galiţia. După revoluţia din februarie, în aprilie 1917, la însărcinarea Guvernului Provizoriu, preia comanda trupelor ruse de pe frontul român si devine, în această calitate, adjunctul regelui Ferdinand, care deţinea nominal calitatea de comandant suprem al forţelor armate româno-ruse de pe frontul românesc. Din această poziţie, a condus armatele ruseşti în bătăliile de la Mărăsti si Mărăşeşti. Este responsabil de

oprirea ofensivei de la Mărăşti pe fondul disolutiei de autoritate si moral a trupelor ruse şi pe cel al dezastrului militar de pe frontul din Galiţia unde, în regiunea Tarnopol, trupele germane reuşeau să rupă frontul rus. Reuşeşte, pentru o vreme, să reziste răspândirii influenţei bolşevice printre trupele ruse de pe frontul din Moldova. Sprijină crearea statului independent ucrainean şi îşi asumă proiectul de creare a unei armate naţionale ucrainene, a cărei comandă si-o asumă pe frontul românesc. Cooperează cu autorităţile române la neutralizarea ameninţării reprezentate de trupele bolşevizate ruse de pe teritoriul Moldovei aflat sub controlul autorităţilor române si îsi dă acordul la operaţiile de pacificare şi asigurare a spatelui frontului

întreprinse de trupele române în Basarabia ce premerg unirea Basarabiei cu România. Ca urmare a rezistentei sale fată de bolşevizarea armatei ruse de pe front, a fost destituit de guvernul bolşevic 13 ianuarie 1918, fiind declarat „duşman al poporului". în noiembrie 1918, după capitularea Germaniei, a venit la Bucureşti pentru a negocia cu generalul Berthelot înarmarea trupelor Armatei Albe. A participat la luptele împotriva bolşevicilor, fiind reprezentantul armatelor albe pe lângă Comandamentul Suprem Aliat. în ianuarie 1919 a încercat să intermedieze uniunea dintre armatele albe, sub conducerea amiralului Aleksandr Kolceak. în 1920 pleacă definitiv în exil în Franţa, la Nisa, unde a trăit până la sfârşitul vieţii din pensia pe care i-a plătit-o statul

român. Moare la 18 ianuarie 1932 si este
înhumat cu onoruri militare în cimitirul ortodox Caucade din Nisa.

ŞULGHIN, VASILI (1878-1976), liderul naţionaliştilor din Dumă.
Şulghin era monarhist, dar a participat la convingerea ţarului Nicolae II să abdice, în speranţa că revoluţionarii vor accepta ca acestuia să îi urmeze pe tron Marele Duce Mihail Aleksandrovici. Ulterior, sperând într-o îmbunătăţire a situaţiei din Rusia, a susţinut Guvernul Provizoriu si lovitura de stat a lui Kornilov. S-a refugia t în Iugoslavia în 1920. în 1944, când sovieticii au intrat în Iugoslavia, a fost arestat si condamnat la 25 de ani de
închisoare pentru activitate antisovietică. A fost eliberat în

1954 şi a trăit, până la sfârşitul vieţii, în oraşul Vladimir, situat la 200 de kilometri est de Moscova.

THOMAS, ALBERT (1878-1932), om politic francez, socialist, ministru al armamentului în 1916-1917; după război, a organizat şi a condus (1920-1932) Biroul Internaţional al Muncii, care urmărea formularea şi aplicarea unei noi legislaţii internaţionale a muncii.

THOMPSON, CHRISTOPHER BIRDWOOD colonel, înnobilat după război ca baron de Cardington, era ataşatul militar al Marii Britanii în România. Acesta a pus la punct, împreună cu prinţul aviator G.V. Bibescu, operaţia de incendiere a puţurilor de petrol de la Ploieşti, convenită între

România şi Antantă pentru a preveni căderea resurselor de

petrol din regiune în mâinile Puterilor Centrale.

TOROCEANU, RADU (1865-1925), absolvent al Scobi de Ofiţeri de Artilerie (1896), ataşat, în 1899, la Institutul Geografic Militar, din partea căruia a participat, în premieră pentru România, la primul exerciţiu de determinare a diferenţei de longitudine astronomică dintre Observatorul Astronomic de la Potsdam (Germania) şi Observatorul Astronomic Militar de la Bucureşti, în scopul realizării unei legături astronomice directe între cele două observatoare. A fost avansat la gradul de maior la 15 martie 1904. La 1 ianuarie 1906, este numit „adjutant la Statul-Major Regal“, funcţie în care rămâne până la 1 mai 1912, când a fost avansat la gradul de locotenent-

colonel si pus să asigure provizoriu comanda Regimentului 12 Artilerie. în această calitate, a participat la campania militară din Bulgaria din 20 iunie-31 august 1913, fiind decorat cu ordinul „Coroana României" clasa a IV-a. în anul 1912, prin înaltul Decret nr. 2660, i se acordase dreptul să poarte „ţifra" (cifrul regal) pe epolet şi eghiletul de adjutant. La 1 februarie 1915 a fost avansat la gradul de colonel şi numit „director superior al şcoalelor" în cadrul Ministerului de Război prin înaltul Decret nr. 6218. La 1 aprilie 1918 a primit gradul de general de brigadă şi a fost numit, în 1919, „director superior al Serviciului Geografic al Armatei". După război a fost înaintat la gradul de general de divizie în 1920. A ocupat funcţia de director superior al Serviciului Geografic al Armatei până la moartea sa.

TROIANOV, VYACESLAV PLATO NOVICI (1875-1918), general maior. Născut la Harkov la 18 octombrie 1875. Absolvent al şcolii militare Chuguev (1899). Participant ca locotenent în cadrul Regimentului 34 Infanterie la Războiul Ruso-Japonez (19041905). Participă la Primul Război Mondial la luptele de pe frontul de N-V cu acelaşi regiment. Avansat locotenent-colonel în martie 1915, este numit, la 20 aprilie 1915, comandant al Legiunii cehoslovace, unitate de voluntari formată din foşti prizonieri austro- ungari. în toamna anului 1917 este trimis cu unitatea sa pe frontul românesc. Moare în incidentul evocat de autorul memoriilor mai sus.

TSEIL (POKATOV), SERGHEI VLADIMIROVICI general, absolvent al şcolii de cădeţi

Bakhtin (1886) şi şcolii de ofiţeri de artilerie Mihailovski (1889). Participant la Războiul Ruso-Japonez în calitate de şef de stat-major al Diviziei 3 Infanterie. Din august 1905 ocupă funcţii în carul
Statului-Major General al armatei ruse. Intră în Primul Război Mondial ca şef de stat-major al Corpului 9 Armată (martie 1914-februarie 1916). Comandant al Diviziei 55 Infanterie (februarie 1916-mai 1917). Pus la dispoziţia Ministerului de Război la 4 mai 1917. Trecut în rezervă la 25 iunie 1917. în 1918, ocupă poziţia de director al căii ferate Ferghana- Bukhara. Se alătură „mişcării albe". Ocupă, temporar, funcţia de preşedinte al Guvernului Provizoriu în regiunea Transcaspiană. Ulterior se alătură armatei de voluntari. în 1920 pleacă în exil şi se stabileşte în Cehoslovacia. Ia cetăţenia

cehoslovacă si se înrolează în forţele armate cehoslovace. Este repartizat la comandamentul trupelor din Bratislava. Susţine „mişcarea albă" din exil. Moare în Bratislava la 27 septembrie 1934.

TZERETELI, IRAKLI (1881-1959), om politic de origine georgiană, lider al Partidului Social-Democrat (menşevic) în timpul Revoluţiei Ruse; membru al Guvernului Provizoriu după revoluţia din februarie 1917. A îndeplinit, din aprilie 1917, funcţia de ministru al poştelor şi telegrafului, apoi, vreme de două săptămâni, funcţia de ministru de interne. în septembrie 1917, suferind de tuberculoză, a părăsit Guvernul Provizoriu şi s-a retras în Georgia. Membru al delegaţiei georgiene la Conferinţa de Pace de la Paris (1918-1920). După ocupaţia militară sovietică a Georgiei a

emigrat în Franţa. După cel de-al Doilea Război Mondial, s-a stabilit în Statele Unite. A murit în Statele Unite, la 20 mai 1959, fiind ulterior reînhumat la Paris.

ŢURIKOV, AFANASI ANDREEVICI general de cavalerie rus. Absolvent
al şcolii de ofiţeri de cavaleri Nikolai (1876). Participant la Războiul Ruso-Româno-Turc (1877-1878) cu un regiment de ulani de Gardă. Participant la Războiul Ruso-Japonez ca adjunct al şefului Statului-Major General. Ulterior, numit inspector general al Cavaleriei. Intră în Primul Război Mondial în calitate de comandant al Corpului 24 Armată rus pe Frontul de Sud-Vest. La 12 decembrie 1916 este numit comandant al Armatei 6 ruse pe frontul românesc, unde încorporează şi o parte a fostei Armate de Dunăre de sub

comanda generalului V. Saharov. După revoluţia din februarie 1917, este unul dintre primii care implementează în marile unităţi de sub comanda sa Ordinul nr. 1 al Guvernului Provizoriu, organizând comitete de soldaţi şi colaborând cu acestea. în timpul rebeliunii lui Kornilov, se poziţionează în sprijinul Guvernului Provizoriu, calificând acţiunile acestuia drept trădare (28 august 1917). După revoluţia bolşevică din octombrie 1917, rămâne la postul său de comandă din Bolgrad până la ocuparea oraşului de către trupele Radei Centrale cu sprijinul celor române. Din 1920 se înrolează în Armata Roşie. La începutul anului 1920 era consilier al comandantului suprem al forţelor armate. Din august 1920 este inclus pe lista membrilor Statului-Major General al Armatei Roşii.

Din martie 1921 este inspector general al cavaleriei Armatei Roşii. Ulterior, ocupă aceeaşi funcţie pentru trupele din Ucraina si Crimeea. Moare în 1922 la Moscova.

VANDERVELDE, EMIL (1866-1938), politician socialist belgian, unul dintre liderii Partidului Muncitoresc Belgian. A reprezentat Belgia la semnarea Tratatului de la Versailles.

VĂITOIANU, ARTHUR (1864-1956), general, a fost comandantul Corpului II Armată în timpul bătăliei de la Mărăsesti. În septembrie-decembrie 1919 a fost, pentru scurtă vreme, prim-ministru al României. Activitatea sa politică a continuat în perioada interbelică, fiind membru al mai multor guverne liberale şi,

ulterior, consilier personal al regelui Carol II. După cel de-al Doilea Război Mondial, a fost închis timp de şapte ani la Sighet. Este înmormântat în Mausoleul de la Mărăşti, alături de Alexandru Averescu.

VERKOVSKI, ALEKSANDR IVANOVICI (1886-1938), ofiţer de carieră, provenit dintr-o familie de mică nobilime rusă, a fost ales, în februarie 1917, vicepreşedintele Sovietului de la Sevastopol, iar în perioada iulie-septembrie 1917 a fost comandant al districtului militar al Moscovei. Din această postură a colaborat cu socialiştii revoluţionari si cu mensevicii. A fost ministru de război al Rusiei în perioada septembrie-octombrie 1917, dar a demisionat ca urmare a respingerii de către Dumă a măsurilor propuse de el, care

preconizau renunţarea la război şi demobilizarea armatei. Ulterior a încercat să creeze, împreună cu mensevicii, un guvern anti-bolsevic sia fost arestat în1918, ca membru al partidului socialiştilor-revolutionari. Ulterior a trecut de partea bolşevicilor şi, în februarie 1919, a fost reintegrat în Armata Roşie, în care a ocupat diferite funcţii de conducere.

1936, la moartea sa, avea gradul de general de brigadă.

YEGOROV, VLADIMIR NIKOLAEVICI (1869-1948). Născut la 15 martie 1869, la Moscova. Cadet, intră în serviciu la 30 august 1887. Absolvent al Academiei de Stat-Major Nikolaev (1901). Ocupă poziţii succesive în unităti de infanterie din Finlanda şi apoi din cadrul Marelui Stat-Major al armatei ruse. Avansat

colonel (1908), este trimis ca reprezentant al armatei ruse în Muntenegru, unde ocupă poziţii, în calitate de consilier militar, în cadrul armatei muntenegrene (1910-1914). I se acordă gradul de general al acestei armate. La izbucnirea Primului Război Mondial, ocupă poziţia de şef al Statului-Ma j or al Diviziei 3 Grenadieri. Comandant de regiment de infanterie şi şef de stat-major de divizie şi corp de armată (1914-1917). După revoluţia din februarie, La 4 mai 1917, este numit comandant al Diviziei 171 infanterie. După tentativa de lovitură de stat ratată a lui Kornilov, la 9 septembrie 1917 este numit comandant al Corpului 39 armată. Intră în rangurile bolşevicilor şi, după revoluţia din octombrie 1917, este ales de către comitetele de soldaţi

comandant al Armatei Speciale din cadrul frontului de Sud-Vest (decembrie 1917). Comandant al întregului front de Sud-Vest din ianuarie 1918. în 1919, comandă frontul de Sud în luptele cu Denikin (iulie-octombrie), pentru ca, în 1920, să participe la negocierile de la Tartu şi Riga pentru pace cu Finlanda şi Polonia, ca expert în cadrul delegaţiei sovietice. După 1921 are o carieră de profesor şi analist în cadrul Armatei Roşii. Se pensionează în 1934. Moare, în 1948, la Moscova.

ZAIONCIKOVSKI, ANDREI MEDARDOVICI (1862-1926), general de infanterie şi istoric militar, a fost, în perioada septembrie-octombrie 1916, comandantul forţelor armate care acţionau în zona Dobrogei. Ulterior, a condus Corpul 18 Armată. A participat la bătălia de

la Turtucaia (20 august/2 septembrie - 24 august/6 septembrie 1916), care s-a încheiat cu un dezastru pentru trupele româno-ruse

Coliţă imagini

Trupe ruseşti bolşevizate flutură un steag roşu pe front.

Manifestaţie a soldaţilor ruşi într-o grădină publică la Iaşi

Manifestaţia soldaţilor ruşi din 18 apr./l mai 1917. Aproximativ 15.000 de militari au mărşăluit pe străzile din Iaşi.

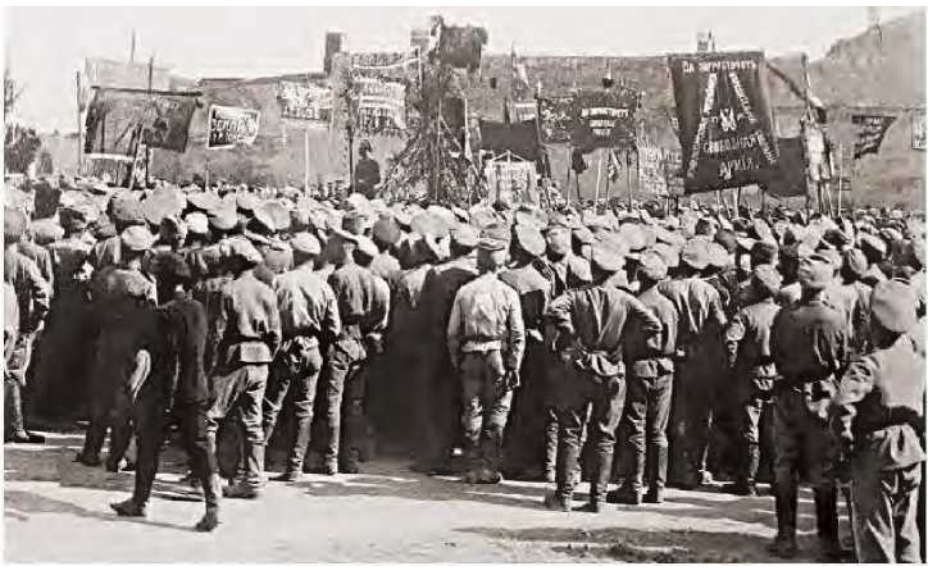
Protest al soldaţilor ruşi în gara Iaşi, mai 1917

Soldaţi ruşi în gara Iaşi în mai 1917

Manifestaţie a soldaţilor ruşi în gara Iaşi, mai 1917

Manifestaţie a soldaţilor ruşi la Bacău, 17 mai 1917

Manifestaţie a soldaţilor ruşi în oct. 1917

Agitatorul bolşevic Mihail Gheorghiu

Bujor, însărcinat de soviete cu pregătirea voluntarilor roşii români de la Odessa, tine un discurs marinarilor români si ruşi.

Pe puntea navei România, închiriată ruşilor drept transportor de trupe, cu căţelul în braţe, un maistru român.

Negocieri ale soldaţilor ruşi de pe

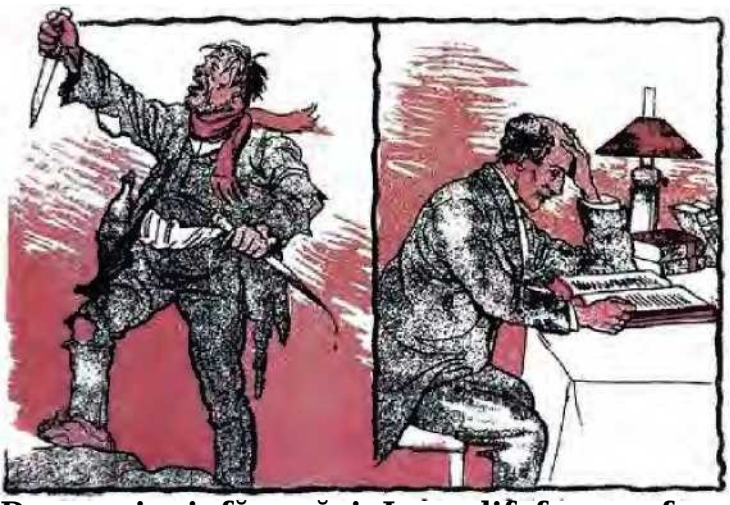
frontul român cu soldaţi germani şi austro-ungari pentru încheierea unui armistiţiu separat

Prizonieri ruşi la Focşani în august 1917. Unităţi ruseşti întregi s-au predat trupelor inamice pe frontul românesc.

Soldaţii români sunt nevoiţi să ocupe poziţiile abandonate de unităţile ruse în toamna anului 1917.

Duşmani minfăsc căci, In realifafe a ceafa asa e, Communismul. e Communismu.

Am alăfuraf pe retŞe, si milionari ca pufesea safie ân mâna muncitorilor

Tu ai arma,capitalistul numai biciulI In/oarce/e in patria luî !

Frofe! Aruncaţi arma!

Luptă situ pentru desrobirea lumi.

Pentru această sfîntă treime, suferi peirea şi ju£jul de rob!

Pnndemână cu noi! Fiimprafi !5ălup-ţam in preuna in confra apăsătorilor din lumea infrea&ă.

Manifeste bolşevice tipărite probabil în afara ţării în anii 1918-1920, destinate soldaţilor români

